

Slovenski
SVETOVÝ KALENDÁR

Slovenskij
SVETOVÝ KALENDÁR

na priestupný rok

2024

ročník 8

**Slovenský svetový kalendár vychádza pod záštitou
Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí**

**Zakladateľ a šéfredaktor
VLADIMÍR VALENTÍK**

**Zástupkyňa šéfredaktora
KATARÍNA MOSNÁKOVÁ-BAGLAŠOVÁ**

REDAKČNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

MARTIN URBAN, KRISTÍNA LUKÁČOVÁ – **ARGENTÍNA**, KATARÍNA MOSNÁKOVÁ-BAGLAŠOVÁ, JÁN VRTIELKA – **AUSTRÁLIA**, BOŽENA FARHATOVÁ – **BLÍZKY VÝCHOD**, KATARÍNA KOŇARIKOVÁ – **BULHARSKO**, PAVEL MARKO – **ČESKO**, ZUZANA COLINET-FODOROVÁ – **FRANCÚZSKO**, VESNA BAKSOVÁ, SANDRA KRALJOVÁ-VUKŠIČOVÁ, MILOSLAV STREHÁRSKY – **CHORVÁTSKO**, ZDENKA MÁRIA MADACKÁ, PAUL STACHO, VERONIKA BENOVÁ – **KANADA**, JARMILA BUCHOVÁ – **NEMECKO**, MILICA MAJERIKOVÁ-MOLITORIS, IGOR ADAM CHALUPEC – **POLSKO**, INGRID ŽALNEVA, MIRIAM SPRING – **RAKÚSKO**, VLASTA LAZU, PAVEL HLÁŠNIK – **RUMUNSKO**, VLADIMÍR VALENTÍK – **SRBSKO**, LENKA ĎAĐOVÁ – **ŠPANIELSKO**, JANA ŠEBESTOVÁ, LUCIA KUBICOVÁ-TORCHIO, ELENA CENGELOVÁ-CARINA – **TALIANSKO**, JOZEF JANEK – **USA**, SIMONA VRABCOVÁ – **VEĽKÁ BRITÁNIA**

REDAKČNÍ SPOLUPRACOVNÍCI ZO SLOVENSKA:

KRISTÍNA KOTTROVÁ (ARGENTÍNA, ÍRSKO, IZRAEL), JÁN JANČOVIC (MAĎARSKO), ZUZANA PAVELCOVÁ (MAĎARSKO, RUMUNSKO), MICHAL FRANKO (SRBSKO), MIROSLAV KAPUSTA (SRBSKO), JARMILA GERBOCOVÁ, JÁN CHRŤAN

K ôsmemu ročníku Slovenského svetového kalendára

Slovenský svetový kalendár sa stal našou každodennosťou v takmer všetkých kútoch sveta, či už v tlačenej, alebo v digitálnej podobe na internete. Bolo treba vynaložiť hodne úsilia a času, aby sme sa dostali do povedomia početných slovenských komunít vo svete a máme pocit, že sa nám to v hodnej miere aj podarilo. Jedinečná ročenka, ktorá stavia na slovenskej kultúrnej tradícii národných kalendárov z 19. storočia, je hľadám jediná slovenská periodická publikácia, ktorú si krajania pripravujú mimo Slovenska pre všetkých Slovákov vo svete, ale aj na Slovensku, a ktorá je k všetkým otvorená pre spoluprácu. Nasvedčuje tomu fakt, že sa kruh spolupracovníkov Slovenského svetového kalendára z roka na rok šíri. Z druhej strany sa však upevnila sieť stálych spolupracovníkov z početných krajín, ktorí dobre poznajú život a aktivity slovenských komunít v krajinách, ktoré sa stali ich novým domovom.

Najnovšia, 8. edícia Slovenského svetového kalendára na priestupný rok 2024 prináša príspevky z 20 krajín sveta – od Argentíny až po Austráliu, od Kanady a USA až po Blízky východ a Izrael. Aj v najnovšom ročníku nášho kalendára sa dozvedáme tak o minulosti, ale aj o aktuálnych dianiach medzi krajanskými komunitami. Spoznáваме významné osobnosti krajanského života v jednotlivých krajinách z minulosti, ale aj v súčasnosti. Stávajú sa nám blízke aktivity vzdelávacích centier v Mníchove a Paríži, alebo početných krajanských folklórnych súborov v európskych krajinách, ale aj v zámorí. Dozvedáme sa o nových, vylepšených podmienkach pre prácu slovenských spolkov, ako je to príklad s krajanmi vo Viedni, alebo o bohatej tlačiarensko-vydavateľskej činnosti Slovákov v Krakove. Tiež sa niečo dozvieme aj o slovenskej rozhlasovej žurnalistike v Temešvári, alebo o tom, ako sa darí mladým slovenským divadelníkom v Londýne... Novinkou v najnovšom ročníku Slovenského svetového kalendára je pokus načrieť aj do športového krajanského života. V najnovšej edícii po prvýkrát píšeme aj o Slovákoch v Izraeli a ponúkame aj širší pohľad na život a činnosť Slovákov v niekoľkých krajinách znovu nepokojného Blízkeho východu. Teda uviedli sme iba paberky z tém, ktoré nám prináša Slovenský svetový kalendár na priestupný rok 2024, ktorého obsah je, ako vždy, tematicky a žánrovo rôznorodý.

Kalendáriovou časť ročenky sme sa tohto roku rozhodli spestriť zábermi z najväčšieho podujatia, ktoré sa koná a zviditeľňuje Slovákov zo zahraničia na Slovensku vďaka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Je to Krajanská nedeľa a Krajanský dvor v rámci Podpolianskych slávností na Detve, ktoré pre nás s objektívom sledoval fotograf Ondrej Benka zo Srbska.

Dúfame, že sa nám podarí aj tohto roku zaujať pozornosť čitateľov v celom slovenskom svete. Slovenský svetový kalendár je ročenka o nás pre nás a preto si ju musíme podporovať, aj ako čitatelia, aj ako dopisovatelia.

**Vladimír Valentík,
Katarína Mosnáková-Baglašová**

Január

1	P	Nový rok
<i>Deň vzniku Slovenskej republiky</i>
2	U	Alexandra, Karina
3	S	Daniela
4	Š	Drahoslav
5	P	Andrea
6	S	Antónia
<i>Zjavenie Krista Pána,
Traja králi</i>
7	N	Bohuslava
8	P	Severín
9	U	Alex, Alexej
10	S	Dáša
11	Š	Malvína
12	P	Ernest
13	S	Rastislav
14	N	Radovan
15	P	Dobroslav
16	U	Kristína
17	S	Nataša
18	Š	Bohdana
19	P	Drahomíra, Mário, Sára
20	S	Dalibor
21	N	Vincent
22	P	Zora
23	U	Miloš
24	S	Timotej
25	Š	Gejza
26	P	Tamara
27	S	Bohuš
28	N	Alfonz
29	P	Gašpar
30	U	Ema, Emma
31	S	Emil

Poznámky

[illegible]

Tanečný súbor Domovina, Windsor, Kanada na Detve 2023

foto Ondrej Benka

Február

1	Š	Tatiana
2	P	Erik, Erika
<i>Hromnice</i>
3	S	Blažej
4	N	Veronika
5	P	Agáta
6	U	Dorota
7	S	Vanda, Dária
8	Š	Zoja
9	P	Zdenko
10	S	Gabriela
11	N	Dezider
12	P	Perla
13	U	Arpád
14	S	Valentín
<i>Deň zalúbených</i>
15	Š	Pravoslav
16	P	Ida, Liana
17	S	Miloslava
18	N	Jaromír
19	P	Vlasta
20	U	Lívia
21	S	Eleonóra
22	Š	Etela
23	P	Roman, Romana
24	S	Matej
25	N	Frederik, Frederika
26	P	Viktor
27	U	Alexander
28	S	Zlatica
29	Š	Radomír

Poznámky

[illegible]

**Predstavitelia Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku
z Nadlaku na Krajanskom dvore v Detve, 2023**

foto Ondrej Benka

Marec

1	P	Albín
2	S	Anežka
3	N	Bohumil, Bohumila
4	P	Kazimír
5	U	Fridrich
6	S	Radoslav, Radoslava
7	Š	Tomáš
8	P	Alan, Alana
<i>Medzinárodný deň žien</i>
9	S	Františka
10	N	Branislav, Bruno
11	P	Angela, Angelika
12	U	Gregor
13	S	Vlastimil
14	Š	Matilda
15	P	Svetlana
16	S	Boleslav
17	N	Ľubica
18	P	Eduard
19	U	Jozef
20	S	Vítazoslav, Klaudius
21	Š	Blahoslav
22	P	Beňadik
23	S	Adrián
24	N	Gabriel
<i>Kvetná nedeľa</i>
25	P	Marián
26	U	Emanuel
27	S	Alena
28	Š	Soňa
<i>Zelený štvrtok</i>
29	P	Miroslav
<i>Veľký piatok</i>
30	S	Vieroslava
Biela sobota
31	N	Benjamín
<i>Veľkonočná nedeľa</i>

Poznámky

[illegible]

Folklórny súbor Hajduky, Vyšné Lapše, Poľsko
foto Ondrej Benka

April

1 P Hugo
Veľkonočný pondelok

2 U Zita

3 S Richard

4 Š Izidor

5 P Miroslava

6 S Irena

7 N Zoltán

8 P Albert

9 U Milena

10 S Igor

11 Š Július

12 P Estera

13 S Aleš

14 N Justina

15 P Fedor

16 U Dana, Danica

17 S Rudolf

18 Š Valér

19 P Jela

20 S Marcel

21 N Ervín

22 P Slavomír

23 U Vojtech

24 S Juraj

25 Š Marek

26 P Jaroslava

27 S Jaroslav

28 N Jarmila

29 P Lea

30 U Anastázia

Poznámky

[illegible]

**Predstavitelia Matice slovenskej z Osijeku, Chorvátsko na
Krajanskom dvore v Detve, 2023**

foto Ondrej Benka

Máj

1	S	<i>Sviatok práce</i>
2	Š	Žigmund
3	P	Galina
4	S	Florián
5	N	<i>Lesana, Lesia</i>
6	P	Hermína
7	U	Monika
8	S	<i>Ingrida, Milutín</i>
<i>Deň víťazstva</i>
<i>nad fašizmom</i>
9	Š	Roland
<i>Deň Európskej únie</i>
<i>Nanebovstúpenie</i>
<i>Krista Pána</i>
10	P	Viktória
11	S	Blažena
12	N	<i>Pankrác</i>
13	P	Servác
14	U	Bonifác
15	S	Žofia, Sofia
16	Š	Svetozár
17	P	Gizela, Aneta
18	S	Viola
19	N	<i>Gertrúda</i>
<i>Svätodušná nedeľa</i>
20	P	Bernard
<i>Svätodušný pondelok</i>
21	U	Zina
22	S	Júlia, Juliana
23	Š	Želmíra
24	P	Ela
25	S	Urban, Vivien
26	N	<i>Dušan</i>
<i>Svätá trojica</i>
27	P	Iveta
28	U	Viliam
29	S	Vilma
30	Š	Ferdinand
31	P	Petronela, Petrona

Poznámky

[illegible]

Folkórny súbor Nádeje, Paríž, Francúzsko na Detve 2023

foto Ondrej Benka

Jún

- 1 S Žaneta
Medzinárodný deň detí

- 2 N Xénia, Oxana

- 3 P Karolína

- 4 U Lenka

- 5 S Laura

- 6 Š Norbert

- 7 P Róbert, Róberta

- 8 S Medard

- 9 N Stanislava

- 10 P Margaréta

- 11 U Dobroslava

- 12 S Zlatko

- 13 Š Anton

- 14 P Vasil

- 15 S Vít

- 16 N Blanka, Bianka

- 17 P Adolf

- 18 U Vratislav

- 19 S Alfréd

- 20 Š Valéria

- 21 P Alojz

- 22 S Paulína

- 23 N Sidónia

- 24 P Ján

- 25 U Tadeáš, Olívia

- 26 S Adriána

- 27 Š Ladislav, Ladislava

- 28 P Beáta

- 29 S Peter, Pavol, Petra

- 30 N Melânia

Poznámky

[illegible]

Folkórny súbor z Čerpotoka, Rumunsko na Krajanskej nedeli v Detve 2023
foto Ondrej Benka

Júli

1	P	Diana
2	U	Berta
3	S	Miloslav
4	Š	Prokop
5	P	Cyril a Metod
<i>Sviatok sv. Cyrila
a sv. Metoda
Deň zahraničných
Slovákov</i>
6	S	Patrik, Patrícia
7	N	Oliver
8	P	Ivan
9	U	Lujza
10	S	Amália
11	Š	Milota
12	P	Nina
13	S	Margita
14	N	Kamil
15	P	Henrich
16	U	Drahomír
17	S	Bohuslav
18	Š	Kamila
19	P	Dušana
20	S	Il'ja, Eliáš
21	N	Daniel
22	P	Magdaléna, Magda
23	U	Oľga
24	S	Vladimír
25	Š	Jakub
26	P	Anna, Hana, Anita
27	S	Božena
28	N	Krištof
29	P	Marta
30	U	Libuša
31	S	Ignác

Poznámky

[illegible]

**Združenie petrovských žien y Báčskeho Petrovca, Srbsko na
Krajanskom dvore v Detve ,2023**

foto Ondrej Benka

August

1	Š	Božidara
2	P	Gustáv
3	S	Jerguš
4	N	Dominik, Dominika
<i>Deň Matice slovenskej</i>
5	P	Hortenzia
6	U	Jozefína, Jozefa
7	S	Štefánia
8	Š	Oskar
9	P	Ľubomíra
10	S	Vavrinec
11	N	Zuzana
12	P	Darina
13	U	Ľubomír
14	S	Mojmír
15	Š	Marcela
16	P	Leonard
17	S	Milica
18	N	Elena, Helena
19	P	Lýdia
20	U	Anabela, Liliana
21	S	Jana
22	Š	Tichomír
23	P	Filip
24	S	Bartolomej
25	N	Ľudovít
26	P	Samuel
27	U	Silvia
28	S	Augustín
29	Š	Nikola, Nikolaj
<i>Výročie Slovenského
národného povstania</i>
30	P	Ružena
31	S	Nora

Poznámky

[illegible]

**Slovenský tanečný súbor Dúha z Malého Kereša, Maďarsko na
Krajanskej nedeli v Detve 2023**

foto Ondrej Benka

September

1	N	Drahoslava
<i>Deň Ústavy
Slovenskej republiky</i>
2	P	Linda, Rebeka
3	U	Belo
4	S	Rozália
5	Š	Regina
6	P	Alica
7	S	Marianna
8	N	Miriama
9	P	Martina
10	U	Oleg
11	S	Bystrík
12	Š	Mária
13	P	Ctibor
14	S	Ľudomil
15	N	Jolana
<i>Sedembolestná
Panna Mária</i>
16	P	Ľudmila
17	U	Olympia
18	S	Eugénia
19	Š	Konštantín
20	P	Ľuboslav, Ľuboslava
21	S	Matúš
22	N	Móric
23	P	Zdenka
24	U	Ľuboš, Ľubor
25	S	Vladislav, Vladislava
26	Š	Edita
27	P	Cyprián
28	S	Václav
29	N	Michal, Michaela
30	P	Jarolím

Poznámky

[illegible]

**Združenie Slovákov Semberije Juraja Jánošíka z Bijeljiny,
Bosna a Hercegovina**
foto Ondrej Benka

Október

1	U	Arnold
2	S	Levoslav
3	Š	Stela
4	P	František
5	S	Viera
6	N	Natália
7	P	Eliška
8	U	Brigita
9	S	Dionýz
10	Š	Slavomíra
11	P	Valentína
12	S	Maximilián
13	N	Koloman
14	P	Boris
15	U	Terézia
16	S	Vladimíra
17	Š	Hedviga
18	P	Lukáš
19	S	Kristián
20	N	Vendelín
21	P	Uršula
22	U	Sergej
23	S	Alojzia
24	Š	Kvetoslava
25	P	Aurel
26	S	Demeter
27	N	Sabína
28	P	Dobromila
<i>Deň vzniku
samostatného
Československa</i>		
29	U	Klára
30	S	Šimon, Simona
31	Š	Aurélia
<i>Deň reformácie</i>		

Poznámky

[illegible]

**Folklórny súbor V pivnickom poli z Pivnice, Srbsko na
Krajanskej nedeli v Detve 2023**

foto Ondrej Benka

November

1	P	Denis, Denisa
<i>Sviatok Všetkých
svätých</i>
2	S	<i>Pamiatka zosnulých</i>
3	N	Hubert
4	P	Karol
5	U	Imrich
6	S	Renáta
7	Š	René
8	P	Bohumír
9	S	Teodor, Teo
10	N	Tibor
11	P	Martin, Maroš
12	U	Svätopluk
13	S	Stanislav
14	Š	Irma
15	P	Leopold
16	S	Agnesa
17	N	Klaudia
<i>Deň boja za
slobodu a demokraciu</i>
18	P	Eugen
19	U	Alžbeta
20	S	Félix
21	Š	Elvíra
22	P	Cecília
23	S	Klement
24	N	Emília
25	P	Katarína
26	U	Kornel, Artúr
27	S	Milan
28	Š	Henrieta
29	P	Vratko
30	S	Ondrej, Andrej

Poznámky

[illegible]

**Športový a kultúrny spolok Piliš, Maďarsko na
Krajanskom dvore v Detve ,2023**
foto Ondrej Benka

December

1	N	Edmund
2	P	Bibiána
3	U	Oldrich
4	S	Barbora, Barbara
5	Š	Oto
6	P	Mikuláš
7	S	Ambróz
8	N	Marína
9	P	Izabela
10	U	Radúz
11	S	Hilda
12	Š	Otília
13	P	Lucia
14	S	Branislava, Bronislava
15	N	Ivica
16	P	Albína
17	U	Kornélia
18	S	Sláva, Slávka
19	Š	Judita
20	P	Dagmara
21	S	Bohdan
22	N	Adela
23	P	Nadežda
24	U	Adam, Eva
<i>Štedrý deň</i>
25	S	<i>Prvý sviatok vianočný</i>
26	Š	Štefan
<i>Druhý sviatok vianočný</i>
27	P	Filoména
28	S	Ivana, Ivona
29	N	Milada
30	P	Dávid
31	U	Silvester

Poznámky

[illegible]

Folkórny súbor Limbora, Praha, Česko na Detve 2023
foto Ondrej Benka

Krajanský dvor v Detve 2023
foto Ondrej Benka

Kalendár na rok 2024

január

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
		1	2	3	4	5
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

február

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29		

marec

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

apríl

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
		1	2	3	4	5
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

máj

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

jún

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

júl

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
		1	2	3	4	5
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

august

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

september

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

október

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

november

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

december

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Vítazoslav Hronec

Srbsko

Nite

*Keď v ruke držíš kameň, ktorý z vás dvoch je bližší
K ďalekým víchrom zajtrajška, k plameňu, čo sa chveje
V žiarivom, suchom poludní, pred zástupmi, na križi?
Kto koho drží v hrsti? Ktorý z vás, bez nádeje*

*Už zajtra bude čakať, že sa oň ktosi potkne?
Boľavým krídlom nahmataj silný sen v tvrdom tielku,
Roznieť ho spevom, usúkaj na tenulinké ohne
A jemnú priadzu rozprestři za rána na podstienku,*

*A vtkávaj, vtkávaj postupne do svojho času nite,
Zdlhavé púte štvaných žien a nežijúcich mužov,
Ktorí sa halia do svetla, po smrti, na úsvite,
Vzbĺkajú strachom z návratu a žehnajú sa ružou,*

*Uvzato postávajúc na otvorenej lúke
S iskiarkou márnej nádeje – s kameňom v pravej ruke.*

K 80. narodeninám

Slováci vo svete

Slováci v Argentíne

Martin Urban,
Kristína Lukáčová

Potenciál revitalizácie činnosti slovenských krajanských spolkov v Argentíne

O autoroch

Kristína Lukáčová

je učiteľkou slovenského jazyka, širitelkou slovenskej kultúry a prekladateľkou v Argentíne a krajinách Latinskej Ameriky. Žije v Buenos Aires už 15 rokov a je členkou užšieho vedenia Slovenského kultúrneho spolku v Argentíne so sídlom v Buenos Aires, zakladateľkou súboru SpolkÁR, platformou pre využívanie hudobno-tanečných aktivít vychádzajúcich z tradičnej ľudovej kultúry Slovenska a minulých tradícií spolkového života, priťahuje členov do aktivity v komunite. Tanečná pedagogička a motivátorka v spolku, koordinátorka a podporovateľka činnosti ďalších komunít z pozície kultúrno-osvetovej pracovníčky a učiteľky slovenského jazyka.

Mgr. art. Martin Urban, PhD.,

je choreograf, režisér a metodik zaoberajúci sa podporou krajanských spolkov v oblasti folkloristickej činnosti. Je vysokoškolským učiteľom Centra umenia a kultúry Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Choreograficky a umelecky vedie Univerzitný folklórny súbor Mladosť z Banskej Bystrice, s ktorým v roku 2022 premiérovali projekt MIESTO NA ZEMI – obrazy z Dolnej zeme. V záverečnej časti programu zo scény odchádzajú hľadať svoje miesto na Zemi Slováci do Austrálie, Argentíny a Ameriky.

Introdukcia

Vďaka APVV projektu prof. Ladislava Lenovského z UCM mal Martin Urban možnosť navštíviť enklávy v Argentíne a spolupracovať s umeleckými reprezentantmi 4 spolkov – súborov SpolkÁR z Buenos Aires, Kriváň z Berisso, Kořene z Resistencie hlavnom meste provincie Chaco a Moravanka z Presidencia Roque Saenz Peña, rovnako v provincii Chaco. V roku 2023 vybraní tanečníci týchto spolkov prišli na Slovensko s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Absolvovali intenzívne metodické, zážitkové a reprezentačné aktivity v Bratislave, Východnej, Liptovskom Jáne a Detve. Reflexie oboch pobytov prinášajú Martin Urban a Kristína Lukáčová.

Martin Urban

Folklorne festivaly na Slovensku sú často motivačným priestorom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Či už ide o Južnoslovenský detský a mládežnícky festival v Dulovciach, Krajanskú nedeľu v Detve, Pamätný deň zahraničných Slovákov v Bratislave alebo iné regionálne a celoslovenské festivaly, ktoré vytvárajú priestor prezentovať krajanskú kultúru, vždy je to veľký zážitok pre obe strany. Nováčikmi na folkloristickej scéne sú Slováci z Argentíny. V roku 2023 sa s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí podarilo realizovať poznávaciu metodickú a preformačnú cestu pre 8 vybraných reprezentantov, tanečníkov 4 spolkov z rôznych častí Argentíny. Zámerom projektu bolo vyvolať záujem o aktuálne podoby scénického folklorizmu na Slovensku a v krajanstvom zahraničí, zosieťovanie krajanov z rôznych prostredí, ich vzájomné prepojenie a vytvorenie spoločných choreografií pre performanciu ako odrazového materiálu pre tvorbu v jednotlivých spolkoch. Podarilo sa.

V roku 2022 som objavil zem netušených možností – Argentínu. Pre mňa netušených, nie pre Slovákov, ktorí tam žili už tretiu generáciu. Vďaka páňovi Césarovi Mangiaterrovi som s profesorom Lenovským a doktorom Kurajdom z UCM v Trnave spoznal výnimočných ľudí a prostredia, v ktorých žijú a vyvíjajú spolkovú činnosť. Mojou úlohou bolo preskúmať potreby v oblasti podpory folkloristických aktivít a podľa možností intervenovať na ich revitalizácii. Z pohľadu človeka, ktorý má hlbokú úctu voči krajanom, so skúsenosťou z rôznych prostredí na Dolnej zemi, západnej Európy, Austrálie a Severnej Ameriky bolo prostredie argentínskych Slovákov špecifické.

V multietnickej Argentíne má európsky pôvod viac ako 90 % obyvateľstva a je prirodzenou súčasťou identity Argentínčanov (Lenovský, 2016).

Profesor Ladislav Lenovský venoval výskumu života a reality argentínskych Slovákov niekoľko posledných rokov. Pred ním bol v danom prostredí aktívny aj etnológ profesor Ján Botík, ktorý je považovaný za absolútneho odborníka v oblasti etnickej príslušnosti populácie strednej a východnej Európy a migrácie nielen Slovákov. Mal som tú česť spolupracovať s prof. Lenovským v rámci APVV projektu Aktuálne kultúrotvorné, identifikačné a revitalizačné procesy v prostredí etnických minorít: Slováci v Argentíne a Kanade (Current Culture-Forming, Identification and Revitalization Processes in the Environment of Ethnic Minorities: Slovaks in Argentina and Canada). Priama návšteva spolkov v Buenos Aires (súbor SpolkÁR), Berisso (súbor Kriváň), Presidencia Roque Saenz Peña (súbor Moravanka) v provincii Chaco a v jej hlavnom meste v Resis-

5. júla 2023 Bratislava – Deň Slovákov žijúcich v zahraničí: (zľava) Valentina Belén Bravo Mustafa, Tiago Alexis Hopian, Tamara Yamile Carabajal, Enzo Gabriel Batter, Ximena Daiana Cermak Breard, Kristína Lukáčová, Rosalía Magdalena Paez, Pablo Federico Lara

tencii (Bratři všichni, súbor Kořene), bol pre mňa silný impulz pre spoluprácu s folkloristickými pobočkami a kolektívami. Treba poznamenať, že mnohí krajanovia v Argentíne sú emigranti z Československa a ako Čechoslováci sa aj cítia a prezentujú. Zároveň treba uviesť, že Český štát vysielala do Južnej Ameriky a dominantne do Argentíny a Brazílie učiteľov češtiny, silne podporujúcich práve český a československý fenomén a pomáhajú organizovať kultúrny a komunitný život v spolkoch. Prieskum ich spôsobu fungovania, potrieb a vytvorenie metodických modelov na mieru otvorilo možnosti spolupráce priamou intervenciou, aj na diaľku.

Podobne to bolo v roku 2017 v Spolku Ľudovíta Štúra v Melbourne v Austrálii. Na základe dlhodobej spolupráce s umeleckými osobnosťami reprezentatívneho súboru Liptár sa podarilo vycestovať do Austrálie Univerzitnému folklórnemu súboru Mladost z Banskej Bystrice. Na prelome rokov

Vystúpenie argentínskych účastníkov na Krajanskom dvore v rámci Folklórnych slávností pod Poľanou, Detva – júl 2023

sme realizovali niekoľko kultúrnych a umeleckých podujatí v Lavertone a okolí, priamo spolupracovali s tanečníkmi a muzikantmi z Liptáru na ich novej tvorbe, spoznali ich prostredie a podmienky na spolkovú činnosť, zažili spoluprácu s deťmi a mládežou vo víkendovej slovenskej škole. Po odchode súboru Mladosť sme pokračovali v priamej výskumnej a metodickkej činnosti, ktorá priniesla zaujímavé výsledky. Do roku prišiel Liptár na Slovensko, vynikajúco sa prezentoval na vrcholných folkloristických podujatiach podporovaných Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí a vďaka pobytu na Slovensku a Dolnej zemi, kde má väčšina Slovákov zo Spolku Ľudovíta Štúra korene, získali krajanovia nové skúsenosti a dlhodobé vzťahy. Revitalizačné a podporné procesy sú v plnom prúde.

Determinácia argentínskeho krajanského prostredia

Pomôžeme si analýzou prostredia učiteľky slovenského jazyka Kristíny Lukáčovej, ktorá pôsobí v spolku v Buenos Aires ako členka vedenia a zároveň tanečná pedagogička a organizátorka kultúrnej a folkloristickej činnosti. V roku 2022 založili v Buenos Aires súbor SpolkÁR. Názov zvolili na základe faktu, že ak sa medzi argentínskymi Slovákami hovorilo o spolku, mysleli organizáciu v Buenos Aires. Veľké AR symbolizuje domovský štát. Kristína Lukáčová má viac ako 90 študentov z celej Južnej Ameriky, väčšinu vyučuje

online formou vzhľadom na veľké vzdialenosti v rámci kontinentu. Má však vďaka tomuto faktu aj širokú sieť informátorov, väčšina z nich má potrebu učiť sa po slovensky alebo sa bližšie oboznámiť so slovenskou kultúrou prostredníctvom iných kultúrno-vzdelávacích aktivít.

Kristína Lukáčová

Slovenská krajanská komunita v Argentíne sa dá rozdeliť na viaceré migračné vlny v rámci 20. storočia: zo začiatku v predvojnovom období, v období v rámci 1. svetovej vojny a v medzivojnovom období a potom v rámci obdobia 2. svetovej vojny po jej skončení. Príchod niektorých krajanov do Argentíny bol ovplyvnený v niektorých prípadoch aj ustanovením limitov pre prisťahovalcov rôznych národností zo strany Spojených štátov, kam mali pôvodne nasmerované. Prvé vlny imigrácie do Argentíny, pred a počas 1. svetovej vojny a v medzivojnovom období, sú motivované najmä ekonomickou situáciou na území Slovenska, hľadaním možností pre lepší život a tie ďalšie v rámci 2. svetovej vojny a taktiež po jej skončení boli motivované najmä politickými dôvodmi. Tieto faktory mali vplyv taktiež na kategorizáciu osídlenia Argentíny

*Stánok argentínskych Slovákov na jarmoku Krajanského dvora, Detva – júl 2023:
(zľava) Daiana Cermak Breard, Rosalía Magdalena Paez, Valentina Belén Bravo
Mustafa, Pablo Federico Lara, Tamara Yamile Carabajal*

našími krajanmi. Najväčšie krajské komunity sa sústredili na severe v provincii Chaco, na juhu v Comodoro Rivadavia a v hlavnom meste Buenos Aires.

V Comodoro Rivadavia sa od roku 1911 začalo vytvárať prvé centrum slovenskej komunity príchodom krajanov, ktorí pracovali na výstavbe železnice a postupne príchodom ďalších Slovákov a Čechov, ktorí sa tu venovali najmä ropnému priemyslu sústredenému v tejto oblasti. Spolková činnosť tejto komunity však časom zanikla a nemáme o nej aktuálne informácie.

Na sever do Chaca smerovali poľnohospodársky založení krajanovia, ktorí sa tu venovali najmä pestovaniu bavlny, obrábaniu pôdy a práci na veľkých farmách. Veľkú časť tejto komunity tvoria aj dolnozemskí Slováci. Pre všetkých tento spôsob života predstavoval oboznámenie sa s novými spôsobmi pestovania plodín a chovu dobytky. Museli sa zamerať na monokultúru bavlníka, chov dobytky pod holým nebom vo veľkých stádach, naučiť sa jazdiť na koňoch a využívať techniky gaučov, čo bola zásadná zmena.

Najstaršie krajské združenie z Chaca je Československá únia v meste Presidencia Roque Saenz Peña, ktoré už má vyše sto rokov a doposiaľ je veľmi aktívne v oblasti zachovávaní tradícií, kultúrnych, spoločenských a reprezentačných aktivít a taktiež svojím folklórnym súborom Moravanka. Ďalším spolkom v Chacu je mladšie občianske združenie Bratři Všichni del Chaco v provinčnom hlavnom meste Resistencia, pod ktoré spadá tiež folklórny súbor Kořene, ktorý sa skladá z tanečnej, ale aj hudobnej a speváckej zložky. Najmladšou organizovanou komunitou v provincii Chaco je Colectividad Checoslovaca Las Breñas situovaná v mestečku Las Breñas. Slovenská a československá komunita v Chacu sa vytvorila v rámci prvých migračných vln, novšie vlny sa sústredili najmä v Buenos Aires.

Špecifickosťou slovenskej krajskej komunity Slovenský kultúrny spolok v Argentíne v hlavnom meste Buenos Aires, fungujúcej nepretržite už od roku 1926, ako pôvodný Slovenský robotnícky spolok, bola z profesionálneho hľadiska väčšia rôznorodosť i možnosťami, ktoré ponúkalo hlavné mesto. I keď sa táto komunita začala organizovať začiatkom dvadsiatych rokov okolo krajanov, ktorí prichádzali z ekonomických dôvodov a boli známi svojou pracovitosťou a zodpovednosťou a tým aj vo vyhľadávaní zo strany zamestnávateľov, rozširovala sa postupne tiež neskoršími vlnami politicky motivovanej migrácie a rôznorodosťou profesií i v oblasti ich kapacít a vzdelania. Tým bolo ovplyvnené aj fungovanie a organizácia spolku. Slovenský spolok v Buenos Aires vytvoril tiež starobinec na pomoc najstarším generáciám krajanov a vydával v prvej polovici 20. storočia v rámci celej Južnej Ameriky jediné noviny publikované v slovenskom jazyku: Slovenský ľud. Od

Krajanský dvor, Detva – júl 2023, skupina argentínskych Slovákov spolu s tanečnými pedagógmi Mgr. art. Martinom Urbanom, PhD., a tanečníkom UFS Mladost' Matúšom Urbanom

roku 1947/1948 sa začali publikovať viaceré listy, spravodaje a časopisy v slovenskom jazyku, a to najmä v hlavnom meste Buenos Aires, ale taktiež na severe v Chacu. Slovenský kultúrny spolok so sídlom v Buenos Aires v súčasnosti organizuje spoločenské nedeľné obedy a stretnutia pri slovenskej hudbe a pri typických slovenských jedlách s možnosťou komunikovať s krajanmi. Organizuje a podieľa sa na rôznych aktivitách reprezentujúc slovenskú komunitu v Argentíne, poskytuje kurzy slovenského jazyka virtuálnou formou pre záujemcov z celej Argentíny, ale aj z iných krajín a organizuje rôzne kultúrne podujatia, dielne, prednášky, aktivity folklórneho súboru SpolkÁR, atď. s cieľom šírenia slovenskej kultúry nielen v rámci mesta Buenos Aires.

Postupne sa vytvárali aj ďalšie komunity. V Berisse, neďaleko hlavného mesta Buenos Aires, kde imigranti pracovali najmä v miestnych mraziarňach a továrňach na spracovanie mäsa, sa nachádza Slovensko-argentínsky klub

Berisso ako ďalšia rýdzo slovenská komunita, ktorá sa veľmi aktívne a reprezentatívne podieľa na šírení slovenskej kultúry svojimi kultúrno-spoločenskými aktivitami taktiež s pomocou svojho folklórneho súboru Kriváň i medzi komunitami iných národov v rámci ich prisťahovaleckého mesta. V provincii Buenos Aires sa vytvorila tiež komunita v malom vnútrozemskom meste Sierras Bayas, kde prichádzali naši krajanovia najmä kvôli práci v miestnych vápenkách a cementárňach. Táto komunita nevytvorila oficiálny krajanový spolok, no udržiava stále kontakty medzi krajanmi a aj so Slovenskom.

V Rosáriu v provincii Santa Fé bolo založené Združenie Československý domov (Asociación Hogar Checoslovaco) s folklórnym súborom Vlastimil, kde podobne ako v Córdobe Združenie Čechov a Slovákov z Córdoby (Asociación de Checos y Eslovacos de Córdoba) obe združenia fungovali už v tridsiatych rokoch 20. storočia a neskôr po dlhšom prerušení obnovili svoju činnosť po prelome storočia. Česko-slovenský dom z Cuyo v Mendoze (Casa Checo-Eslovaca de Cuyo) ako ďalšia krajanová komunita, o ktorej fungovaní taktiež časom vymizli informácie a ďalší roztrúsení krajanovia v iných oblastiach Argentíny boli vždy vyhľadávaní i spolu s inými slovanskými národmi ako žiadaní zamestnanci.

Slovenské a československé spolky sa prvotne zakladali najmä s cieľom pomáhať krajanom, mali spoločenskú funkciu ako dnešné sociálne siete poskytujúce potrebné informácie na život v novej krajine, ako kontakty, adresy, pracovné a ubytovacie možnosti, ale často aj finančnú pomoc a pod. Neskôr, hlavne príchodom politicky motivovanej migrácie, táto vnútorná politizácia, ale aj rozdielnosť politických režimov v oboch krajinách, limitácia a prísnejšia kontrola niektorých aktivít, dokonca ich nedostupnosť, či už osobné komplikácie vyplývajúce z kontaktu s krajanovými združeniami národov, ktoré vo svojich materských krajinách mali komunistický režim, spôsobili, že ich činnosť tak ako i návštevnosť poklesla. Mnohé priamo prerušili, alebo boli povinní prerušiť svoje pôsobenie. Obnova aktivít v deväťdesiatych rokoch 20. storočia so sebou priniesla návrat k ich pôvodnému poslaniu a činnosti spolkov a združení s novodobou tvárou v rámci ich spoločenského a kultúrneho poslania sa začala opäť rozširovať.

Martin Urban

Tu prichádza naša úloha podporiť, revitalizovať, metodicky zaškoliť a ponúknuť nástroje obnovy šité na mieru jednotlivým prostrediam. V roku 2022, keď sme spolu s profesorom Lenovským a doktorom Kurajdom reali-

*Spoločný tanečný workshop pod vedením Mgr. art. Martina Urbana, PhD.,
a Mgr. Tatiany Urbanovej: skupina argentínskych Slovákov a kanadský súbor
Domovina z Windsoru*

zovali výskumnú cestu do Buenos Aires, Berissa a do Chaca, štyroch rozdiel-
nych spolkov, zistili sme, že každý potrebuje niečo iné.

Charakteristiky spôsobu inscenačnej tvorby

V repertoári argentínskych krajských spolkov nachádzame štyri kate-
górie choreografií, respektíve javiskových etúd. Dejové alebo lyrické etudy,
s dôrazom na estetiku pohybu, silne ovplyvnené latinskoamerickou poeti-
kou, vyjadrujúce vzťahové námety, očarenie piesňou a tancom, podmienené
personálnym obsadením tanečnej skupiny. Spolková činnosť je podporova-
ná aj festivalmi, reprezentatívnymi podujatiami, kde je možnosť porovnáva-
nia tvorby a vzájomnej inšpirácie. Registrujeme festivaly, ktoré sú medziná-
rodne zamerané na Checo, respektíve Českoslovak (Festival českej a
slovenskej kultúry v Latinskej Amerike – sa odohráva každoročne, vždy na
inom mieste väčšinou v Argentíne, tento rok 2023 od 3. do 5. novembra v
Nova Petropolis v Brazílii). Ďalej festivaly imigrantov organizované každo-

ročne a kde sa môžete stretnúť s všemožnými národnosťami (Fiesta Nacional del Inmigrante – Oberá, Misiones; Fiesta Provincial del Inmigrante - Berisso, Buenos Aires; Rosario; Festival de Colectividades - Córdoba; Mendoza atď.). Prípadne spojenie niekoľkých krajín dokopy pri pouličných festivaloch kombinujúcich kultúrne performácie, sprievody so spevom a tancom, gastronómiou a predajom merchu (Buenos Aires Celebra – každoročne organizované vládou hlavného mesta Buenos Aires).

Druhou skupinou sú veľmi zaujímavé rekonštrukcie starších zdrojov využívaných v spolkovkej činnosti z čias československej besedy. Na Slovensku už pomerne neznáme suity tancov preberané z medzivojnového obdobia, keď taneční majstri a učitelia vytvorili a šírili celé tzv. Kolá, často naštudované a prezentované Sokolom a podobne, boli súčasťou spoločenskej výchovy a tanečných zábav. Keďže v Argentíne vedľa seba žijú Česi, Slováci, Čechoslováci, prvorepublikoví migranti, povojnoví (2. svetová vojna), je logické, že sa stretneme aj s takýmito formami zábavovej kultúry. Výhodné a vyhľadávané sú aj pre svoju jednoduchosť a univerzálnosť, kde nejde o individuálne schopnosti a tanečný prejav, ale práve o komunitnú formu zážitku pri slávnostných príležitostiach. Vekovo nenáročné, dokonca rodovo alternovateľné tanečné figúry sú pre viaceré prostredia tradičným repertoárom. S touto formou repertoáru sme sa stretli len vďaka videozáznamom so starších a rovnako aktuálnych spoločenských spolkových zábav. Zaujímavý fenomén, hodný hlbšieho preskúmania.

Tretou možnosťou sú náznaky tanečného materiálu zo Slovenska, viac či menej zvládnuté v kvalite štýlotvorných charakteristík (systém pérovania, primeranosť typu tanca k hudobnému podkladu, dostatočná previazanosť prevedenia motívov k tempu a dynamike hudby, príslušnosť kostýmového vybavenia k regionálnej príslušnosti tanca). Najcharakteristickejším je spôsob inšpirácie tvorbou slovenských súborov, dominantne silných javiskových telies – Lúčnice, SĽUKu a iných. DFS Klnka z Bratislavy mala reprezentačné turné v roku 2011, ktoré ovplyvnilo viaceré telesá k novej tvorbe na základe preberania väčšinou internetových zdrojov. V tomto prípade ide o veľmi labilný koncept práce, vzhľadom na porušovanie autorských práv a s tým spojené problémy v prípade uvedenia na Slovensku. Okrem toho je otázne, nakoľko ochotníci vo svojich domovských prostrediach majú schopnosť technicky zvládnuť, respektíve primerane adaptovať vzor, z ktorého čerpajú. Vysoká štylizácia Lúčnice je natoľko jedinečná, že je nerozumné a nesprávne napodobňovať tento vzor. Pri diskusii na túto tému sme dostali odpoveď, že aj baletné diela sa preberajú a naštudujú ich pre domáce podmienky, je tu však zásadný rozdiel – v prípade ľudového tanca na

rozdiel od klasického baletu nemôžeme uvažovať o jednoduchom prekopírovaní. Treba poznať hlbšie súvislosti tvorby originálneho diela. Ak by však išlo vyslovene o inšpiráciu – je jednoduchšia cesta ako sa dopracovať ku kvalitatívne prijateľnému výsledku. Nová tvorba šitá na mieru, požiadavky a schopnosti konkrétneho prostredia. Priama spolupráca s autormi na Slovensku, reflektujúcimi na aktuálny spôsob inscenačnej praxe, so skúsenosťou s krajaňskou kultúrou a citom pre potreby a špecifiká jednotlivých prostredí. Takúto metodickú a autorskú spoluprácu vie grantom podporiť aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Ide o pomerne náročnú prácu, pretože štandardné vycestovanie jednej alebo druhej strany je pomerne náročné, preto treba hľadať možnosti spolupráce „na diaľku“, teda tvorba tanečných etúd výukového charakteru a spolupráca s tanečným pedagógom (alebo tímom) na druhej strane, ktorý má základné vedomosti o princípoch a dokáže vďaka rozvinutej schopnosti analyzovať, napodobniť videné a sprostredkovať to svojim tanečníkom. Naučiť, adaptovať, vyčistiť a následne pripraviť na finalizáciu v spolupráci s autormi. V tomto systéme sú tri strany. Cieľové prostredie a jeho vedúca výkonná osobnosť, do ktorej treba investovať (ideálne tanečný pár a muzikant). Spolupracujúci autori na strane autorskej, pravdepodobne zo Slovenska. Cieľom však je, aby to čím skôr boli domáci, osobnostne a umelecky vyprofilovaní a vyzretí, vedomostne vybavení krajanovia. Treťou stranou v tomto dlhodobjšom umelecko-výchovnom procese by mal byť podporný systém – teda spolok, ktorý aktívne vytvára podmienky

Folklorný festival Východná 2023 – skupina argentínskych Slovákov v raslavických a argentínskych krojoch

pre umelecko-výchovnú prácu (viacgeneračnú, so zárukou kontinuity), donor zo strany oficiálnych inštitúcií a zastupiteľstva, metodické ustanovizne vytvárajúce dostatočné množstvo materiálu, ktorý môžu krajanovia na celom svete využívať. Táto symbióza by bola užitočná pre viac ako polovicu krajaňského sveta, predovšetkým pre prostredia, kde nie je autochtónna kultúra samozrejmosťou. Ide o zásadnú podporu identity, možností kultúrneho prežitia a revitalizácie prostredí, kde slovenský jazyk nie je hlavným komunikačným prostriedkom.

Jednotlivé navštievené prostredia

V Buenos Aires je spolok najpestrejší aj generačne, tam musíme podporiť charakter spolkovkej činnosti za účelom popularizácie slovenskej kultúry a jej zábavových možností. Ide o kozmopolitné, heterogénne prostredie, kde sa schádzajú starousadlíci, mladší ekonomickí migranti, často zo zmiešaných rodín a sympatizanti iných národností. Spolok disponuje vlastným objektom staršieho charakteru s malým javiskom a nevyužívaným priestorom kolkárne v rámci hlavnej sály, dobre vybavenou knižnicou, vonkajšou aj vnútornou kuchyňou. Personálne je spolok homogénny, je čitateľná snaha o prepojenie generácií, vo vedení sa prestriedali veľmi schopní a múdri ľudia so spoločným cieľom – zachovať činnosť a rozvíjať aktivity. Pravidelné víkendové stretnutia spojené s gastronómiou a zážitkovým charakterom zdieľania, vytvárajú priestor na individuálne „nájdenie sa“ v kolektívnom charaktere spolkovkej činnosti. Už na základe nášho prvého kontaktu sa naštartoval proces vytvorenia folkloristického telesa, ktoré sprostredkuje členom spolku a širokej verejnosti zážitkové aktivity, s ktorými sa budú môcť identifikovať. Samotná scénická tvorba v tomto prípade prichádza do úvahy až po vyprofilovaní štruktúry kolektívu, ktorý by sa mohol stať jej nositeľom. Tu ide dominantne o zážitok, motiváciu detí a mládeže cez rodičov, ktorí postupne nahradia staršiu generáciu „pamätníkov“. Kľúčovou osobou je učiteľka slovenského jazyka Kristína Lukáčová, ktorá sieťuje celú krajaňskú komunitu v Argentíne.

V Berisso vnímame viac generácií s rozdielnymi preferenciami spolkovkej činnosti. Z pohľadu vonkajšej intervencie a možností podpory ide o revitalizáciu súboru Kriváň a upriamanie ich pozornosti na pôvodné formy hudobno-tanečnej kultúry zo Slovenska, ktorá po hlbšom poznaní môže slúžiť na ich dobrú zábavu a zároveň na scénické prezentácie. V Berisso, ktoré bolo v minulosti centrom mäsokombinátov a mraziarní mäsa hovädzieho dobytká, je v

súčasnosti festival imigrantov, veľké parády (sprievody), spojené s pouličnou prezentáciou krojov, respektíve kostýmov a vyberá sa kráľovná festivalu. Slovenské dievčatá sú pravidelne veľmi úspešné, oplývajú krásou všade na svete. V prostredí súboru Kriváň je niekoľko veľmi talentovaných osobností, ktoré dokážu prevziať na seba pozíciu lídrov, pokiaľ im vytvoríme dobrý podporný systém. Fabiana Datko, učiteľka anglického jazyka na univerzite La Plata, vytvorila svojou aktivitou silné personálne zázemie a je reprezentantom strednej a staršej generácie Slovákov z Berissa. Tanečný pedagóg a sólista Pablo Federico Lara je lídrom súčasnej generácie. Reprezentantkami slovenskej kultúry vyhrávacími súťaže nielen krásy sú Ludmila Klena Gabalec, Josefina Dipaolo Mosny, Esmeralda Maia Capechi Gabalec.

Súbor Moravanka v Presidencia Roque Saenz Peña, v provincii Chaco je zaujímavý prípad. Vyprofilovaní a veľmi schopní tanečníci, ktorí majú zabehnutý systém, s plnou podporou vedenia spolku. Šéfka spolku, Silvia Knížová so slovenskými koreňmi má schopnosť ušiť akékoľvek scénické kostýmy, pokiaľ dokáže získať primerané materiály. Tanečný súbor má vysokú pohybovú kultúru, neuveriteľnú analytickú schopnosť prevziať z videa choreografie vyspelých slovenských folklórnych súborov. Do roku 2022 spolupracovala so súborom profesionálna tanečná pedagogička a choreografka Melanie Ayelén Gutierrez Rath, ktorá absolvovala jeden ročník Letnej školy choreografie pre krajanov na Zamagurí. Jej spôsob naštudovania prevzatých diel bol veľmi efektívny, spôsob prípravy tanečníkov systematický a pomerne náročný na čas a energiu v kumulovaných časových intervaloch (sústredeniach), až kým nebolo dielo podľa jej predstáv. S Melániou sme realizovali individuálne školenie s ukážkou hlbšej analýzy hudobnej štruktúry hudobnej predlohy v kontexte možností inscenačných postupov a nového pohľadu na prácu s interpretmi v novom autorskom diele. Neskôr súbor prerušil spoluprácu s tanečnou pedagogičkou a pokračujú v samostatnej práci. Predpokladáme, že ak sa systém v Moravanke udrží a upraví sa narábanie so zdrojovou kultúrou, bude zakrátko na Slovensku vystupovať súbor s vysokou javiskovou kultúrou, pod vedením Tiaga Alexisa Hopiana a Rosalíe Magdaleny Paez.

Súčasťou objektov spolku je múzeum a výstava artefaktov vypovedajúcich o geneze spolku, rodín, jednotlivcov. Zaujímavá je „stará škola“ ako súčasť múzea, zároveň je v budove tanečná sála pre súbor. Nevyhnutnou výbavou spolku je veľká kuchyňa, exteriérová aj vnútorná a veľká spoločenská sála so širokým javiskom. Vybavenie spolku je prispôsobené na aktívny komunitný život a je tak aj používaný. Gastronómia je štandardne v rukách strednej a staršej generácie.

Kořene z Resistencie je menší komunitný kolektív, spadajúci pod spolok Bratři Všichni del Chaco pod vedením Mirty Romeu de Klepacek, ktorý je zložený aj zo sympatizantov so slovenskou tradičnou kultúrou. V súbore vedenom Tatianou Rehak a Tamarou Yamile Carabajal sú šikovní tanečníci z argentínskej komunity a niekoľko členov s československými koreňmi s veľkou hudobnosťou a potenciálom. Jednou z kľúčových osôb je tu Sofía Inés Trnovsky (potomok dolnozemskej Slovákov), hovoriaca plynulou slovenčinou.

Do každého spolku sme ponúkli iný zdrojový materiál, aby sa nestalo, že všade budeme vidieť rovnaké tance. Je to beh na dlhé trate, ale je to overený proces, ktorý sa nám podarilo realizovať vo vojvodinskom prostredí. Pred 22 rokmi sme motivovali prvých mladých tvorcov, pedagógov a muzikantov, učiteľov a kľúčových ľudí a v súčasnosti sú lídrami vo svojich komunitách, alebo sa aktívne vyprofilovali na umelecké a pedagogické osobnosti na Slovensku. Program UFS Mladosť MIESTO NA ZEMI je výsledkom spolupráce práve s nimi.

Pobyt na Slovensku

Pobyt tanečníkov slovenských a československých folklórnych súborov z Argentíny na Slovensku v júli 2023 pod vedením Kristíny Lukáčovej, financovaný Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, bol jedinečnou skúsenosťou pre všetkých účastníkov. Väčšina z nich, ako tretia alebo štvrtá generácia

Sprievod folklórnych súborov a účastníkov folklórneho festivalu Východná 2023: Detva

potomkov Slovákov, na Slovensku nikdy predtým nebola a veľká časť nemala predtým možnosť ani vycestovať z Argentíny. Tento projekt umožnil účastníkom spoznať krajinu svojich predkov, precítiť všetkými zmyslami kultúru, ktorú vo svojej krajine reprezentujú a ktorá im generáciami bola odovzdaná. Možnosť vidieť rôzne slovenské folklórne súbory, zúčastniť sa na folklórnych festivaloch, spolupracovať s odborníkmi z oblasti slovenského ľudového tanca, ako taktiež možnosť komunikovať a vymieňať si skúsenosti s inými krajanskými komunitami bola nesmierne obohacujúcim faktorom pre ich osobný život, pre ich pôsobnosť v krajanských komunitách, ako aj pre ich následné aktivity a rozvoj v rámci folklórnych súborov v Argentíne.

Za Kořene z Resistencie bola súčasťou skupiny Tamara Yamile Carabajal, za Kriváň z Berisso Pablo Federico Lara, z Moravanky Tiago Alexis Hopian a Rosalía Magdalena Paez, Enzo Gabriel Batter, Valentina Belen Bravo Mustafa a Ximena Daiana Cermak Breard. Celú skupinu viedla a logisticky zabezpečovala Kristína Lukáčová, aj v úlohe tanečnice a šoférky...

Pre prezentáciu výberu tanečníkov z Argentíny vopred vytvorili choreografiu tancov z Trenčianska manželka Adela a Jaroslav Löeblovci, na hudobnú úpravu Davida Taliana, nahratú v štúdiu Jureša Líšku, za čo ďakujeme. Analytické videá vytvorené na kľúč pedagógmi a tanečníkmi súboru Technik z Bratislavy, zvládli tanečníci naštudovať a po spoločnom skúšaní, aj primerane odprezentovať na Slovensku. Počas zážitkového a metodického pobytu na Slovensku sme do procesu tvorby zaradili tance z Raslavíc, zo Šariša, aj s analytickými videami súrodencov Moniky Balážovej a Martina Konturu a originálnou hudbou z dielne Stana Baláža, ako protiváhu materiálu naštudovaného väčšinou spolkov v Argentíne. Šarišskú polku majú skoro všetci v repertoári v podobe približujúcej sa staršej choreografii Lúčnice, teda v opačnom perovaní a štylizovanej choreografickej podobe. Tretím regionálnym materiálom boli tance zo Šumiaca z Horehronia. Učili sme sa narábať s motívmi, pracovať s partnerom v priestore, spájať motivické rady do logických tanečných dielov tak, aby bolo možné vybraný materiál prezentovať ako tanečnú improvizáciu, pre zábavnú funkciu. Tanečníci po návrate domov mali motivovať svoje kolektívy k podobnej metodickej príprave. Súčasťou projektu bude ďalšia tvorba choreografií „na diaľku“ ako ponuka pre adaptovanie v jednotlivých spolkoch. Počas pobytu na Slovensku mali možnosť zhliadnuť scénické predstavenia na dvoch najväčších folklórnych festivaloch na Slovensku. Vo Východnej a v Detve.

Reflexie účastníků/tanečníkov

„Moje zážitky počas pobytu na Slovensku boli zmesou protichodných pocitov, keďže na jednej strane boli veľmi obohacujúcimi a potešujúcimi a na druhej strane sa mi nedarilo naplno sa z toho v tej chvíli tešiť, alebo som si možno celkom nedokázal uvedomiť, čo som zažíval. S odstupom času si spomínam s krásnym pocitom na tieto dni a keď robím osobnú retrospektívu, tak si práve vďaka tým malým detailom daných momentov uvedomujem, že táto skúsenosť bola jedinečná a ostane po celý môj život spomienkou, ku ktorej sa vždy budem vracat s radosťou.“ Enzo Gabriel Batter, 26 rokov, Moravanka, Presidencia Roque Saenz Peña.

„Moje zážitky zo Slovenskej republiky patria k najlepším momentom môjho života, naučil som sa naozaj veľa o ich tancoch a viac o slovenskej kultúre. Krajina a prostredie je krásne, krajšie ako by som si vôbec vedel sám predstaviť a to, čo ma prekvapilo, bola srdečnosť ľudí, ktorých sme stretli a ktorí nás sprevádzali pri tomto veľkom dobrodružstve.“ Tiago Alexis Hopian, 20 rokov, Moravanka, Presidencia Roque Saenz Peña.

„Kde by som len začala? Táto cesta bola prekrásna, obrovská skúsenosť a to najkrajšie na tom bolo, že som sa tam išla venovať tomu, čo mám najradšej – tancu. Sprevádzaná veľmi dobrými ľuďmi, s ktorými nás spája inšpirácia tancom. Nácviky boli veľmi pekné, i keď taktiež vyčerpávajúce. Som veľmi vďačná Martinovi za jeho ochotu a predispozíciu učiť nás a dať nám možnosť zistiť, akým skvelým človekom je. Festivaly boli taktiež veľmi pekné, bola som nadšená z toho, že som mohla vidieť všetky ostatné tanečné súbory a hudobníkov. Miesta, na ktorých sa odohrávali festivaly, a každá časť krajiny, ktorú sme na Slovensku videli, sú krásne.“ Rosalía Magdalena Paez, 17 rokov, Moravanka, Presidencia Roque Saenz Peña.

„Moja skúsenosť nadobudnutá na Slovensku je jednou z najúžasnejších príležitostí, aké som kedy mala možnosť zažiť. Spoznať na vlastnú kožu, ako v súčasnosti pokračujú Slováci vo folklóre na každom jednom festivale a v jednotlivých krajoch. Môcť vidieť a pozorovať krajinu, prívetivosť a pohostinnosť každého jedného človeka, s ktorým sme sa na našej ceste stretli. Mať možnosť stráviť čas s Martinovou rodinou, ktorá sa s nami s veľkou láskou podelila o svoje poznatky, vedomosti, schopnosti, vášeň a tradície. Každý jeden spoločne prežitý zážitok má v mojej pamäti veľmi dôležité miesto a dnes si ich tam strážim ako ten najlepší film, ktorý som skutočne zažila.“ Tamara Yamile Carabajal, 30 rokov, Kořene, Resistencia.

Záverom

V rámci projektu pobytu ôsmich reprezentantov štyroch krajanských súborov z Argentíny na Slovensku a ich účasti na folklórnych festivaloch vo Východnej a v Detve sa podarilo splniť viaceré ciele tohto projektu a otvoriť nové brány k cestám vývoja a práce krajanských spolkov a ich folklórnych súborov. Už pred samotnou cestou to bol začiatok spolupráce medzi jednotlivými účastníkmi, ktorí sa medzi sebou nepoznali a tým aj podporenie komunikácie medzi jednotlivými komunitami. Spoznávanie jednotlivých aspektov slovenskej kultúry a krajiny ako vlasti ich predkov napomohlo účastníkom k ich porozumeniu viacerých súvislostí, tradícií, či už príbehov, ktoré poznali od svojich predkov. Možnosť vidieť akým spôsobom sa prežíva ľudová kultúra, tradície a folklór na Slovensku, ako fungujú jednotlivé súbory a akým spôsobom pracujú bola pre účastníkov obrovskou inšpiráciou pre ich budúce fungovanie, ich aktivity v rámci krajanských komunít a súborov. Intenzívny metodický nácvik a následná aktívna účasť v rámci Krajanského dvora na Folklórnych slávnostiach pod Poľanou v Detve boli obohacujúcou skúsenosťou pre ich činnosť ako tanečníci, ale taktiež pre ich pedagogickú a choreografickú činnosť v ich súboroch. Práve to už teraz môžeme vidieť odzrkadlené v ich aktuálnom pôsobení, tvorbe a na ich predstaveniach a taktiež v ich komunitách do ktorých priniesli a odovzdali nadobudnuté poznatky, oživilí záujem a prepojenie so Slovenskom a motivovali i mladé generácie.

Použitá literatúra

Botík J., Slováci vo Vojvodine, ÚKVS, Nový Sad, Srbsko 2016, ISBN 9788687947344

Lenovský L., Argentínska púť Slovákov, in Slovenský svetový kalendár 2016,

Slovenský kultúrny klub, Báčsky Petrovec, Srbsko, 2016, ISSN 2466-8510X
Slovenský svetový kalendár

<https://lamigrace.ff.cuni.cz/>

<https://www.databazeknih.cz/knihy/sprievodca-slovenskym-zahranicim-473566>

<https://dspace.uniba.sk/xmlui/handle/123456789/67?show=full>

Kristína Kottrová

Oslava 100. výročia príchodu prvých Slovákov do oblasti Chaco v Argentíne

Pamätná tabuľa

V nedeľu 23. apríla 2023 pri príležitosti stého výročia príchodu Slovákov do Chaca (Argentína) a tridsiateho výročia nezávislosti Slovenskej republiky sa na Česko slovenskom námestí v Presidencia Roque Saenz Peña uskutočnilo slávnostné odhalenie pamätnej tabule s menami prvých obyvateľov – Slovákov.

halenia sa zúčastnil veľvyslanec Slovenskej republiky v Argentíne Rastislav Hindický, konzul veľvyslanectva Českej republiky v Argentíne Filip Kanda, zástupcovia miestnej správy, zástupcovia Štátnej univerzity v Chacu, miestnej obchodnej komory, provinční poslanci a zástupcovia slovenských krajan-ských spolkov. Mes-
tská kapela zahrala štátne hymny. Sláv-
nostného odhalenia sa zúčastnili mnohí miestni potomkovia Slovákov.

Záver z odhalenia pamätnej tabule

Slováci v Austrálii

Katarína Mosnáková-Bagľašová

V príprave kniha KORENE – Rodinné profily austrálskych Slovákov z bývalej Juhoslávie

Slovenská komunita v Austrálii sa snaží už vyše jedného polstoročia zachovávať národnú identitu, jazyk a pestovať kultúrne tradície. Slováci do Austrálie prichádzali hlavne z ekonomických a sociálnych dôvodov, tak v medzivojnovom období, ako i po skončení 2. svetovej vojny. Túto komunitu v 60. a 70. rokoch posilnila silná vlna slovenských emigrantov z bývalej Juhoslávie, ktorí si ihneď začali organizovať národnostný spoločenský a kultúrny život. Sústavnou a odovzdanou prácou dosiahli to, že dnes patria medzi najsilnejšie a najtvorivejšie kolektívy Slovákov v Austrálii. O nich na Slovensku predsa len málo vieme. Pripravovaná kniha Korene (Rodinné profily austrálskych Slovákov z bývalej Juhoslávie) tento nedostatok určite napraví.

Dnes v Austrálii žije približne 15 000 Slovákov, najmä v mestách Melbourne (štát Viktória), Brisbane (Queensland), Sydney (Nový južný Wales), Hobart (Tasmánia), Perth (Západná Austrália) a Adelaide (Južná Austrália). Slováci si tu založili rôzne združenia, spolky, cirkevné zbory, začali vydávať periodickú tlač a odštartovali rozhlasové vysielania v slovenskom jazyku. Najprv bolo založené v Sydney Združenie austrálskych Slovákov (1950), ktoré pôsobí až do dnešných čias v Melbourne a malo svoje pobočky i v Adelaide a Brisbane. Toto združenie okrem iného bienálne organizovalo kongresy a bolo vydavateľom časopisu Slovenský štít, ktorý do svojich dejín zapísal vyše 40 ročníkov. Združenie austrálskych Slovákov vo Viktórii, Melbourne, je v súčasnosti jediné, ktoré je činné v Austrálii. Môže sa pochváliť Slovenskou amatérskou divadelnou skupinou (SADS), ktorá v rokoch 2006 – 2012 pripravila tri produkcie slovenských hier. Pod jeho vedením bola založená Slovenská detská beseda, slovenská škola pre deti a dospelých a štvrťročný bulletin o živote Slovákov v Melbourne, Slovenské zvesti.

Okrem toho v Austrálii aktívne pôsobila Slovenská spoločnosť, Slovenské centrum, Združenie austrálskych Slovákov v Queenslande, ktoré vydávalo dvojmesačník Vatra, Slovenské združenie v západnej Austrálii a niekoľko

*Redakcia Koreňov: (zľava) Elena Lomenová, Ján Beláni, Anna Bovdišová
a Vladimír Peška*

československých spolkov. V roku 1976 slovenská menšina v Austrálii získala možnosť rozhlasového vysielania a o dva roky neskôr i dolnozemskí Slováci odštartovali vysielanie na vlastnej stanici v Melbourne. Od roku 1994 do roku 2023 bolo vysielanie v slovenskej reči pre celú Austráliu na vlne štátneho rádia SBS – national. Kultúrne domy majú tunajší Slováci v Adelaide (od roku 1980) a v Melbourne (od roku 1981). V Adelaide už vyše 40 rokov funguje Slovenský klub v Južnej Austrálii a v roku 2018 v tomto meste obnovili aj činnosť Slovenskej školy.

V súčasnosti medzi najaktívnejšie združenia patrí Slovenský spolok Ľudovíta Štúra v Melbourne. Svoju kultúrno-osvetovú činnosť spolok neustále rozvíja na pevných základoch, ktoré mu ešte v roku 1966 dali Slováci z bývalej Juhoslávie (oficiálna registrácia spolku bola v roku 1976). Už v prvých rokoch existencie spolok mal niekoľko odbočiek (tanečnú, spevácku, futbalovú, združenie rybárov...), začali sa organizovať kurzy slovenského jazyka a nacvičovať slovenské tance. Od roku 1996 je slovenská škola aj oficiálne zaregistrovaná v „Department of Education – After Hours Ethnic Schools“ a získava finančnú podporu od štátu Viktória. Neskôr tu bol založený aj ženský

spolok pod názvom Združenie matiek a od roku 1992 spolok vydáva noviny Slovenské oznamy. Celkovú ochotnícku činnosť Slovákov žijúcich v Melbourne, ich intenzívny kultúrny a spoločenský život od roku 1981 zastrešuje Slovenský dom.

Dnes v Slovenskom dome pôsobí Slovenský spolok Ľudovíta Štúra a v rámci neho Folklórny súbor Liptár, detská tanečná skupina, je tu aj Združenie matiek, muzikanti a sólisti. Spolok vlastní i pozoruhodný knižný fond a bohatú šatňu slovenských krojov. Výbor spolku pravidelne organizuje tanečné zábavy (hroznovú, silvestrovskú, štefanskú...), koncerty, výlety a periodicky privítajú i umelecké súbory zo Slovenska alebo Srbska.

Už takmer jedno desaťročie kolektív autorov v mene Slovenského domu v Melbourne pripravuje knihu KORENE – Rodinné profily austrálskych Slovákov z bývalej Juhoslávie. Zostavovateľkou je Elena Lomenová a členovia redakcie sú Ján Beláni, Anna Bovdišová a Vladimír Peška.

Pripravovaná kniha prinesie základné údaje z dejín dolnozemských Slovákov v Austrálii, o založení a existencii Slovenského spolku Ľudovíta Štúra, Slovenskej ev. cirkvi a Slovenskej školy ako troch základných pilierov komunity, potom sú tu rodinné profily dolnozemských Slovákov v Melbourne spracované a podložené sociologickým terénnym výskumom a výsledky výskumov. Všetko je ilustrované vzácnym fotografickým materiálom.

Kniha Korene (Rodinné profily austrálskych Slovákov z bývalej Juhoslávie) bude prvým komplexným dielom o našich krajanoch v Austrálii, tiež vzácnym historickým, kulturologickým, etnologickým a dokumentačným materiálom. Ako taká bude mať prínos nie len do kultúrneho a spoločenského života austrálskych Slovákov, ale aj všeobecne do celoslovenskej kultúry.

Slováci na Blízkom východe

Božena Farhatová

Krajania na Blízkom východe

Do početnej rodiny slovenských krajanov vo svete sa už roky hlási aj nevelká, ale veľmi aktívna skupina rodákov na Blízkom východe.

Keď sme na Stálej konferencii Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorá sa konala v roku 2007, po prvý raz predstavili – zvukovo i obrazovo – Libanon a tamojších krajanov, vyvolalo to prekvapenie i veľký záujem. Málokto totiž vedel, že i na Blízkom východe žijú krajania, ktorí šíria dobré meno Slovenska v tomto regióne, a ktorí nezabúdajú a nechcú zabudnúť na rodné hniezdo, z ktorého vyleteli, na podtatranské žriedlo, z ktorého, múdrymi slovami barda Rúfusa, vyvreli. Krajania na Blízkom východe sa cítia byť čiastočkou toho čistého slovenského žriedla. Je to roky pretrvávajúci dôkaz národnej a jazykovej spolupatričnosti, je to krajanské presvedčenie, že stále patríme sem, že Slovensko je naším pevným a trvalým zázemím, do ktorého si odkladáme svoje nádeje, snaženie, radosti i bolesti.

O akej početnej komunite Slovákov na Blízkom východe môžeme hovoriť? Budeme sa opierať o čiastočné informácie z veľvyslanectva Slovenskej republiky v Bejrúte s pôsobnosťou pre Sýriu, Libanon a Jordánsko a o výraznú zmenu počtu Slovákov v týchto krajinách, ktorú spôsobila napätá situácia v regióne a v poslednom čase aj pandémie koronavírusu.

V Sýrii pred vojnovou krízou (r. 2011) bolo oficiálne zaregistrovaných 190 Slovákov. Vzhľadom na pokračujúcu konfliktnú situáciu v krajine tu môže žiť približne 65 Slovákov, ktorí sa rozhodli zostať v Sýrii najmä z rodinných dôvodov, a to aj napriek alarmujúcej bezpečnostnej situácii, napriek problémom v zásobovaní potravinami, vodou, elektrinou, v telefónnom spojení. V meste Homs na sever od Damasku, kde pracovala najaktívnejšia krajanská komunita, sa krajanský život nadobro zastavil. Ani po tieto dni sa nedá povedať, že situácia v Sýrii je bezpečná a uspokojivá.

V Jordánsku podľa dostupných údajov by mohlo žiť približne 50, najviac 60 Slovákov, ktorí sa z rôznych dôvodov nezaregistrovali. Je to približný odhad, pretože tam doteraz chýba stabilný spolok a oficiálny zoznam všetkých

jordánskych krajanov, ktorí majú pretrvávajúce problémy s registráciou spolku a s každou pripravovanou akciou, na ktorú treba zháňať povolenie v dlhodobom predstihu (podobné to je aj v Sýrii).

V Libanone je situácia diametrálne odlišná, najmä pokiaľ ide o registráciu a slobodnú propagáciu krajanských aktivít. Žije tu najpočetnejšia skupina krajanov, keďže ich počet sa z čísla 130 navýšil približne na 200. V ostatnom čase tu zaregistrovali aj väčší počet Slovákov, mužov i žien, ktorí do Libanonu prišli pracovne. Libanonská komunita od roku 1993 pôsobí ako súčasť Asociácie libanonských absolventov českých a slovenských vysokých škôl v Bejrúte a podieľa sa na tvorbe všetkých podujatí, ktorých hlavným cieľom je propagácia Slovenska v tomto regióne. Darí sa jej aj preto, že Libanon je tolerantný k cudzincom a ich spolkom a organizáciám, čo nám sýrske a jordánske krajanke v dobrom závidia.

Tunajších krajanov trápia aj iné pretrvávajúce problémy. Na trilaterálnych stretnutiach krajanov, ktoré sa pred niekoľkými rokmi uskutočnili v Damasku a v Homse s podporou Slovenského veľvyslanectva a z iniciatívy Libanončaniek, sa diskutovalo aj o chýbajúcich bilaterálnych a medzirezortných vzťahoch medzi Slovenskom a týmito tromi krajinami. Práve tie chýbajú pri riešení naliehavých a čoraz častejších právnych problémov, únosu detí, vyživovacích povinností, rozvodových nezrovnalostí a pod. Tým, že neexistujú obojstranné dohody v tejto oblasti, veľvyslanectvo SR v Bejrúte má obmedzené možnosti účinnejšie konať v záujme svojich občanov. Dôkazom je aj prípad spred pár rokov, keď Libanončan bez súhlasu manželky – Slovenky odviezol dve malé deti zo Slovenska, kde žili, do Libanonu. Ani náležitá angažovanosť nášho veľvyslanectva nepomohla k návratu detí. Právo v podobných prípadoch v týchto krajinách je na strane otca.

Titulná strana knihy Habibi Libanon

Z predchádzajúcich údajov je zrejmé, že na Blízkom východe žije plusmínus 400 osôb, ktoré sa hlásia k slovenskému pôvodu. Za tri desiatky rokov krajské organizácie v Libanone a Sýrii urobili kus záslužnej práce. Slovenské ženy sú hnacím motorom krajského diania, čo najviac platí o libanonských krajkách. Ich činnosť je bohatá a rôznorodá. Organizujú úspešné výstavy o slovenských tradíciách a remeslách, mnohé prispievajú svojimi výtvormi – maľovaním na skle, aranžovaním kvetín, ručnými prácami, kraslicami a pod. Sú organizátorkami Večerov slovenskej poézie, s úspechom začali Libanončanky z tunajších ženských organizácií do príprav slovenských zákuskov, organizujú už tradičné veľkonočné stretnutia v prírode, pomáhajú vytvárať vianočnú atmosféru na populárnych vianočných večierkoch, najmä výzdobou a tradičnými koláčmi. Nebola im ľahostajná ani výsadba stromov v Libanone, každoročne organizujú stretnutia pri príležitosti MDŽ, svojimi prácami prispeli do národných výstav, ktoré pripravujú tunajšie veľvyslanectvá, rozvíjajú vzťahy i stretnutia s krajkami na Cypre, spolupracujú so Slovenským veľvyslanectvom v Bejrúte pri mnohých akciách a kultúrnych podujatiach. Týmto aktivitám sa venujú vo svojom voľnom čase, väčšina z nich v Libanone pracuje. Sú tu lekárky, inžinierky, ekonómky, aranžérky, dopisovateľky, ktoré sa okrem toho venujú výchove svojich detí (niektoré už i vnúčat) v slovenskom duchu a po slovensky.

Treba zdôrazniť, že do veľkej rodiny Slovákov vo svete (možno sa konečne dozvieme, koľko reálnych duší má táto rodina v päťdesiatich krajinách sveta) sa bude aj naďalej hlásiť malá, ale čínorodá komunita krajanov na Blízkom východe. Vzhľadom na situáciu v regióne pôjde hlavne o libanonských krajanov, ktorí chcú upevňovať vzťahy s ostatnými krajskými komunitami vo svete a chcú aj v budúcnosti oboznamovať verejnosť na Blízkom východe so Slovenskom – s jeho kultúrou, prírodnými krásami, bohatstvom ľudových tradícií, ale hlavne s jeho súčasnosťou. Pravda, pokiaľ to súčasná kritická situácia dovoľí.

Text sme prebrali z knihy Boženy Farhatovej Habibi Libanon.

Slováci v Buhlarsku

Katarína Koňariková,
predsedníčka Spolku Slovákov z Bulharska

Po stopách predkov

Spolok Slovákov z Bulharska so sídlom v Bratislave v dňoch 9. – 15. mája 2023 zorganizoval zájazd do Bulharska pri príležitosti 100. výročia príchodu do Gornej Mitropolije prvej učiteľky Márie Matějovskej.

Rozhodli sme sa ísť po stopách našich predkov, a preto sme sa zastavili v Kovačici a Padine, kde nám Paľko Baláž, predseda MOMS Kovačica a zakladateľ Memoriálneho strediska Dr. Janka Bulíka, pripravil krásny, bohatý program. Najprv sme v Padine navštívili miestny cintorín a potom sme sa presunuli do evanjelického kostola, o ktorom nám porozprával senior banátsky Sladjan Daniel Srdić. Z kostola sme prešli do Etno domčeka Ženského spolku Padina, ktorý je vo zvonárskom dome cirkevného zboru Padina. Iniciátori slovenského etnického domu so skupinou občanov boli práve členky združenia žien. Na počesť 200 rokov osídlenia Padiny domček zaria-

Evanjelický kostol v Padine

dili autentickými exponátmi z 19. storočia, aby ukázali širokej verejnosti, ako to v domácnosti kedysi vyzeralo. Vo vstupnej miestnosti si môžete pozrieť históriu Padiny s originálnymi starými fotografiami. Vybavené sú aj obývacia izba a spálňa, rovnako ako aj malá kuchyňa. Toto zariadenie je tiež k dispozícii návštevníkom s primeraným vysvetlením minulého života a práce ľudí v Padine.

Z Padiny sme sa presunuli do Kovačice, kde nás čakalo občerstvenie a večer plný slovenských pesničiek v podaní speváčok Memoriálneho strediska. Na harmonike zahral aj Paľko Baláž. Tvrdiam, že harmoniku nedržal v ruke roky, sme po prvých tónoch prestali veriť a priali si, aby tento večer trval čo možno najdlhšie. Na druhý deň nás čakala prehliadka Kovačice, na ktorej nás okrem Paľka Baláža sprevádzal aj právnik Pavel Jonáš-Lero. Začali sme návštevou škôlky a pokračovali Základnou školou Mladých pokolení. V knižnici sme mali možnosť pozrieť si krátky šesťminútový LipDub film, ktorý získal prvú cenu Filmového festivalu KREF. Film je vyrobený v podobe jednej kontinuálnej nahrávky, ktorá bola v jednom kuse nahratá v učebniach a ostatných miestnostiach v škole a slúži na prezentáciu školy. Je dostupný na: <https://hl.rs/skolsky-oskar-pre-film-zs-v-kovacici/>

Zo školy sme sa presunuli do kovačického evanjelického kostola, kde nás privítal farár Martin Bajza a porozprával o histórii kostola, ktorý bol postavený v roku 1828. Z historického hľadiska je pre Kovačicu významný rok 1784, keď bol zaznamenaný príchod prvých Slovákov do Bardáňa, neďaleko dnešného Zreňaninu. Obec založili obyvatelia, pôvodom Slováci, s povolením od vrchnosti uhorského štátu. Keďže obec patrila vtedy ešte Uhorsku, bola pomenovaná po Jozefovi Antalovi – veľkom uhorskom princovi – a volala sa Antalfalva. Taktiež sme sa niečo dozvedeli aj o koreňoch jednotlivých rodín. Pán farár nám ochotne podľa priezviska hovoril, kam sa spomínaná rodina presťahovala, prípadne odkiaľ zo Slovenska s najväčšou pravdepodobnosťou pochádza. Paľko Baláž nás potom zobral do samotnej veže kostola, kde sme si mohli pozrieť zvony a dokonca nám dovolil nastaviť kostolné hodiny, samozrejme, pod jeho odborným dohľadom. Zaujala nás aj skutočná historika o Anne v obluku, ktorú si môžete prečítať v knihe Máško, venovanej pamiatke na herca, režiséra, umelca a priateľa Tomáša Hriešika. Knihu srdečne venoval do knižnice spolku Paľko Baláž.

Medzitým nám svoju pozornosť venovala aj televízia RTVOK. Redaktor Janko Špringel ochotne urobil rozhovor s pani Kristínou Kottrovou z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí ako aj s predsedníčkou Spolku Slovákov z Bulharska Katkou Koňarikovou.

Z kostolnej veže sme sa pobrali do Spolku žien. Napriek tomu, že sa náš program značne pretiahol a do spolku sme prišli s veľkým meškaním, privítali nás naozaj srdečne a ochotne porozprávali o svojej výnimočnej činnosti. Dokonca si niektoré krajanke kúpili blúzky vyšívané kovačickým vzorom. Obdivovali sme výstavu krojov, rôzne výšivky a textilie, ale i staré krosná a voňavé perníčky. Program sme mali skutočne bohatý a zo Spolku žien sme sa ponáhľali do galérie insitného umenia. Kovačica je malým mestečkom na geografickej mape sveta, ale na mape insitného umenia má rozmery metropoly. Takéto postavenie vo svete insitného maliarstva získala práve vďaka svojim maliarom, ktorí tvoria a spoločne vystavujú svoje práce už 65 rokov. Za rok vzniku insitného maliarstva v Kovačici sa považuje rok 1939, keď bez akýchkoľvek vedomostí o akademickej kompozícii obrazov začali maľovať Martin Paluška a Ján Sokol. Neskôr sa k nim pripojili dnes už vo svete insitného umenia známe mená, akými sú Michal Bireš, Vladimír Boboš, Martin Jonáš a Ján Kňazovic. V tom čase tematika ich obrazov bola príliš netypická pre Banát – znázorňovali gondoly, romantické kaštiele, africké zvieratá... Až roku 1953, po rozhovoroch s akademickým maliarom Stojanom Trumićom z Pančeva, tunajší zakladatelia insity začali na svojich dielach znázorňovať to, čo pozorovali, dýchali, cítili... Po návšteve galérie nás čakal vo svojej dielni pán Ján Nemček, výrobca huslí. Výrobou huslí sa začal zaoberať bez remeselníckeho školenia pred viac než tromi desaťročiami. V Belehrade dokončil strednú hudobnú školu, následne sa venoval pedagogickej činnosti v jeho rodnej Kovačici, aby sa potom venoval výrobe huslí. V jeho dielni sme sa dozvedeli, aké sú rozdiely medzi jednotlivými kusmi dreva a ktoré je najvhodnejšie na výrobu huslí, prezradil nám, ako sa skúša pomocou kovovej tyčky správny tón a predviedol hru na najmenších husliach, ktoré vyhotovil pre svoju niekoľkomesačnú vnučku. Návšteva pána Nemčeka bola jedna z najkrajších zážitkov v Kovačici.

Čakal nás ešte miestny cintorín a rodný dom Janka Bulíka, ktorý sa bude rekonštruovať a stane sa kultúrnym centrom Memoriálneho strediska Janka Bulíka. V Kovačici sme mali česť stretnúť sa s predsedníčkou Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny (NRSNM) Dušankou Petrákovou, ktorá nás prišla pozdraviť.

Odchod do Plevna sa blížil a nám sa nechcelo rozlúčiť. Pohostinnosť našich krajanov v Kovačici bola dojemná a úprimná. Venovali nám toľko času a energie, koľko len vládali. Veľká vďaka patrí Paľkovi Balážovi, ktorý ochotne autom vozil našich najstarších krajanov, aby aj oni, napriek tomu, že ich nohy nechceli už poslúchať, videli z Kovačice a Padiny všetko, čo sa len za

ten krátky čas vidieť stihlo. Paľkovi sme darovali obraz od nášho krajanu Štefana Jančíka a vzácnu publikáciu o krojoch, ktorý nám sponzorsky poskytla pani Gajdošová s rodinou. Pri autobuse sme sa rozlúčili so slovenskou piesňou na perách a v ušiach nám ešte dlho zneli tóny Paľovej harmoniky. Ďakujeme!

Opúšťame Vojvodinu a pokračujeme do Bulharska. V skorých ranných hodinách sme dorazili do mesta Pleven, kde sme sa ubytovali v dvoch hoteloch. Napriek únavy z cesty spať sa nám nechcelo a vybrali sme sa na potulky mestom. Poobede sme navštívili regionálne vojenské historické múzeum Panoráma. Sprievodcu múzeom nám robil pán Červenák z Gornej Mitropolije, potomok našich krajanov. Hoci nevedel po slovensky, rozumel nám všetko a my sme mu boli vďační za krásny výklad bulharskej histórie, ktorá sa okrajovo týka aj nás a nášho príchodu do Bulharska v roku 1884.

Dňa 12. mája 2023 navštevujeme Podem, známy aj pod starším názvom Mrtvica. Starosta obce Valentin Christov nás srdečne privítal tradičnou pitou a šarenou soľou na námestí pred obštinou. Ku krajanom povedal pár slov, ktoré vyjadrovali úctu k Slovákom, ktorí tu kedysi žili.

Podem

V Podeme sme sa pristavili pri pamätníku padlým vojakom. Na pomníku je medzi dvoma bulharskými vojakmi uvedený Mišo M. Mareček (1919 – 1944), náš krajan. K pamätníku sme položili veniec vo farbách slovenskej

Privítanie pitou a šarenou soľou v Podeme

Fotografia slovenskej školy a evanjelického kostola v Podeme, rok 1934

štátnosti a so slovenskou a bulharskou trikolórou. Nasledovala prechádzka dedinou, ktorou nás ochotne sprevádzal starosta a ukazoval, kde voľakedy stáli slovenské domy. Pomáhala nám pritom mapka z našej Ročenky. Pozreli sme si bývalú budovu slovenskej školy, v ktorej je teraz škôlka. Vchádzali sme do nej potichu, pretože detičky práve spinkali. Pani učiteľky nám aj napriek tomu dovolili nazrieť do učební, v ktorých voľakedy prebiehala slovenská výučba. Prvým slovenským učiteľom, ktorý prišiel v roku 1928 do Podemu, bol Václav Müller. Spočiatku učil v budove bulharskej školy. Budova slovenskej školy sa začala stavať v roku 1929 a dokončená bola v roku 1934. Hneď vedľa školy sa nachádza slovenský kostol, ktorý nám pán starosta ochotne otvoril. Teraz vykonáva funkciu metodistického kostola, ale stále

ostáva v našich srdciach slovenským. Prvý kostol si začali Slováci „nabíjať“ v roku 1896 na darovanom pozemku. Tento slúžil do roku 1928, keď ho poškodilo zemetrasenie. Snaha Slovákov postaviť si nový kostol sa začala ešte za prvej svetovej vojny zbieraním peňazí na pálenie tehál. V roku 1927 bol položený základný kameň a v roku 1934 bol kostol vysvätený. Ako uvádza Michalko v knihe Naši v Bulharsku: Slovenský evanjelický kostol v Mrtvici je doteraz najväčší a s vežou. Poslednou zástavkou v Podeme bol, samozrejme, cintorín. Miesto, kde ležia naši pradedovia, ostalo po odchode Slovákov opustené. Podarilo sa nám však nájsť náhrobný kameň rodiny Gubíkovej a Jasenských.

Brašljanica

V Brašljanici nás privítal starosta Cvetan Gospodinov, ktorého si pamätáme, keď sme v roku 2019 navštívili naše rodné dediny. Tentokrát sa k nám pripojili aj poslední Slováci žijúci v Brašljanici – pani Havranová a pán Vrška. Žiaľ, po slovensky už nevedia, ale boli sme veľmi radi, že sme sa mohli s nimi vidieť a tí, čo vedeli po bulharsky, aj porozprávať. Srdečne sme sa zvalili a pustili brašljanickými ulicami. Pán starosta nám ukazoval, kde stáli slovenské domy, tí odvážnejší sa za nimi vybrali skoro až na ko-

(Zľava) pani Havranová a pán Vrška, poslední Slováci v dedine

Kostol v Brašľanici, rok 1935

niec dediny a cestou späť ich sprevádzal mladý býček. Zastavili sme sa aj pri budove slovenskej školy. Nakoľko je v nej teraz lekárske stredisko, nemali sme možnosť nazrieť dnu. Prvý slovenský učiteľ Jozef Rusko prišiel do Brašľanice v roku 1928. Táto školská budova je postavená zo všetkých dedín ako posledná, napriek tomu, že učiteľ hneď pracuje na započatí stavby. Nedostatok prostriedkov jeho snahy brzdia a stavať sa začína v roku 1936. Nesmeli sme vynechať ani miestnu škôlku, v ktorej nám detičky krásne zatancovali a zaspievali, za čo od nás dostali sladkosti. Poslednou zastávkou bol brašľanický cintorín, ktorý je v trochu náročnejšom teréne, ale nám to nevadilo a snažili sme sa nájsť aspoň jeden slovenský náhrobný kameň, no nepodarilo sa nám to. Kostol v Brašľanici už nestojí, nahliadli sme aspoň do miestneho metodistického kostola. Základný kameň evanjelického kostola položili Slováci v roku 1925 a stavba bola dokončená ešte ten istý rok. Prvé bohoslužby boli vykonané 24. decembra 1925. Drevené lavice boli urobené až v roku 1933 a namiesto oltára a kancľa používali len stôl. Každý z nás si z Brašľanice odniesol niečo iné. Niektorí spomienku na časy, keď tu bol naposledy, niektorí pocit, že navštívil miesta svojich predkov, a niektorí pálené škridle vyrobené ich predkom, majstrom Martinekom.

Gorna Mitropolija

Privítanie v Gornej Mitropoliji

V sobotu 13. mája sme vyrazili na oslavy 100. výročia príchodu prvej učiteľky Márie Matějovskej do Bulharska a 100. výročia založenia komunitného centra v Gornej Mitropoliji. Starostka Gornej Mitropolije Atana-

Pri pamätníku padlým v Gornej Mitropoliji: (zľava) konzulka Andrea Vavříková, starostka Atanaska Vasileva, veľvyslanec Vasil Grivna a Katarína Koňariková

ska Vasileva nás privítala a pozvala na vystúpenie miestnych folklórnych skupín do priestorov komunitného centra, kde sa nachádza divadelná sála. Čakal nás skutočne bohatý program a milým prekvapením bol slovenský tanec, ktorý nacvičili miestni školáci. Medzi vzácnymi hosťami bol veľvyslanec Slovenskej republiky v Sofii Vasil Grivna, zástupca primátora Dolnej Mitropolije Tsetso Andreyski a starosta Podemu Valentin Christov. Mali sme tú česť prihovoriť sa krajanom a pani starostke odovzdať repliku školskej kroniky, ktorú začala písať prvá učiteľka v roku 1923. Po programe sme sa presunuli k budove bývalej slovenskej školy, kde je umiestnená pamätná tabuľa Slovákov, ktorí žili v Bulharsku. Tu sme položili venček vo farbách štátnosti a následne aj k pamätníku padlým vojakom, ktorý sa nachádza pred obecným úradom. S pánom veľvyslancom sme navštívili cintorín v Gornej Mitropoliji, kde sú pochovaní aj Slováci, ktorí žili v dedine a hovorili sme o revitalizácii – záchrane tohto vzácného kultúrneho dedičstva.

Vojvodovo

Posledná zastávka na našom výlete bolo Vojvodovo. Dedina, v ktorej žili prevažne Česi, ale aj zopár slovenských rodín. V tejto dedine sme nikdy neboli počas našich zájazdov, a preto sme sa veľmi tešili. Medzi našimi krajanmi bola aj pani Dobišková, ktorá sa vo Vojvodove narodila,

Spoločná fotografia: Vojvodovo, druhá sprava starostka Cvetana Dimitrova

a aj takí, ktorých tam čakala rodina blízka či vzdialená. Pani starostka Cvetana Dimitrova nás očakávala spolu s jednou z posledných českých rodín, ktoré vo Vojvodove ešte žili. Povodili nás ulicami, ukázali miesta, kde žili Česi i Slováci. Prešli sme okolo bývalej budovy českej školy, ktorá je v súčasnosti, žiaľ, prázdna a chátra. Prvý český učiteľ, ktorý prišiel v roku 1926, bol Ján Findeis. So stavbou školy sa začalo s veľkými ťažkosťami až v roku 1930 a otvorená bola v roku 1934. Na začiatok školského roku 1934/1935 prichádza učiteľ Ján Horký. Ani vo Vojvodove sme nevynechali návštevu cintorína. Našli sme, čo sme hľadali, a odchádzame z Bulharska plní zážitkov a s hrejivým pocitom. Zájazd venovaný 100. výročiu príchodu prvej učiteľky sa skončil, ale naša práca v bádaní a zachovávaní kultúry pokračuje, pretože táto práca má nepopierateľný význam.

Katarína Koňariková,
predsedníčka Spolku Slovákov z Bulharska

Theodor Bálent – významná osobnosť Slovákov v Bulharsku

***4. decembra 1871 – †14. marca 1938**

**85. výročie úmrtia Theodora Bálena,
evanjelického kňaza, publicistu, prekladateľa, redaktora
a kultúrneho pracovníka.**

*„Honores mutant mores.
Pocty menia mravy.“*

Theodor Bálent sa narodil 4. decembra 1871 ako syn evanjelického farára Štefana Bálena a Hermíny, rod. Thurzo-Nosickej, v Beckove, okr. Trenčín. (Mal sestry Emíliu, Máriu, Hermínu ml. a bratov Gustáva zomr. mesačný, Pavla, ev. a. v. farára v Beckove, a Eugena, prednostu notárskeho úradu v Bratislave.) Ľudovú školu vychodil v Beckove a strednú školu v Trenčíne. Piatu až ôsmu triedu navštevoval na Evanjelickom lýceu v Bratislave, kde dňa 13. júna 1890 maturoval. Už v rokoch stredoškolských štúdií dozrelo v ňom rozhodnutie pripraviť sa na náročnú a zodpovednú prácu farára. Teológiu študoval v Bratislave (1890 – 1892/93) a ukončil na univerzite v Erlangene (Nemecko, 1893 – 1895). Dňa 3. júla 1895 bol vysvätený za kňaza vtedajším biskupom Bedrichom Baltíkom. Následne od roku 1895 účinkoval v cirkevnom zbore na Myjave a v Prietrži. Prenasledovanie národovcov doľahlo aj na Bálena, a tak v roku 1904 bol nútený odísť do Ameriky. Medzi rokmi 1904 až 1910 tam pôsobil vo viacerých cirkevných zborech – South Sharon, St. Louis a Allegheny.

Sobáš s Máriou Kutlíkovou

Theodor Bálent sa 16. 7. 1901 v Dechtároch oženil s Máriou Kutlíkovou (nar. 27. 3. 1873). Bálentova pravnučka Iva Dejová, rod. Paštrnáková, vypraco-

Svadobná fotografia Márie Kutlíkovej a Theodora Bálena (1901)

vala rozsiahlu dizertačnú prácu: *Cyril Kutlík (1869 – 1900), život a dielo*, kde uvádza: „Mária Kutlíková, sestra maliara Cyrila Kutlíka, sa narodila v Křížliciach. Patrila medzi vzdelané ženy – po všeobecnej škole a ročnom pobyte v Nemecku absolvovala Obchodnú a pokračovaciu priemyselnú dievčenskú školu Ženského výrobného spolku českého v Prahe. Počas bratovho liečebného pobytu v tirolskom Arco Varignane (1893 – 1895) mu tu pomáhala ako gazdinka, ale tiež ako model k figurálnym kompozíciám. V roku 1895 sa s rodičmi presťahovala na Liptov do Dechtárov. V Liptovskom Sv. Mikuláši navštevovala s príbuznými Národné slávnosti (1895 – 1898) a bola priateľkou Ľudmily Podjavorinskej. Medzi súrodencami pretrval pekný vzťah a s bratom Cyrilom udržiavala Mária živú korešpondenciu aj po jeho odchode do Srbska (1895). Do Belehradu mu poslala aj košeľu s vlastnoručnou slovanskou výšivkou a vyšívané topánky.

S manželom Theodorom Bálenom sa presunula do Prietrže na Slovensku a neskôr do jeho ďalších pôsobísk medzi Slovákov v Amerike a v Bulharsku.“

Vďaka porozumeniu Ivy Dejovej a jej významnému dielu máme možnosť nazrieť do súkromného života Theodora Bálena a poskytla nám aj dokumentačný materiál vo forme fotografií z rodinného archívu.

Literárna tvorba

Kedže Bálent patril k tým farárom, ktorí svoje poslanie dušpastiera chápalí oveľa širšie, veľmi skoro rozšíril svoje pôsobenie aj na iné oblasti. Bol autorom prekladov s rozmanitou tematikou a redaktor cirkevnej tlače. V rokoch 1906 – 1910 úspešne redigoval prvé ročníky známeho časopisu Svedok (v St. Treator), v rokoch 1907 – 1908 Slovenský hlásnik (v Clevelande), v roku 1921 časopis Pravda. Prispieval do Svedka, Cirkevných listov, Slovenského východu, Evanjelického kazateľa a Moravského Legionára. Prekladal z latinčiny, angličtiny, nemčiny a maďarčiny (aj beletria a drámy). Venoval sa tiež teórii hudby. V roku 1942 vyšiel Súpis literárnych prác Teodora Bálena st. (v Banskej Bystrici vydal jeho syn Boris Bálent). Theodor Bálent písal aj pod pseudonymom Lipkin a T. Major.

Pôsobenie v Bulharsku

Po odchode Adama Vereša z Gornej Mitropolije v roku 1909 až do roku 1910 ostávajú slovenské kolónie – Gorna Mitropolija, Podem a Brašljanica bez duchovného vodcu a sú odkázané len na ľudových kazateľov a v náboženských sviatostiach na metodistického farára v Plevne.

Dňa 26. októbra 1910 odchádza Theodor Bálent z USA do Bulharska, kde sa s veľkým nadšením pustil do záslužnej a všestrannej starostlivosti o našich rodákov. Usadil sa v Gornej Mitropoliji a odtiaľ duchovne zaopatroval slovenských evanjelikov aj v Podeme (vtedy ešte Mrtvica) a Brašljanici. Nadviazal na záslužnú prácu svojho predchodcu Adama Vereša, ktorý sa medzitým stal evanjelickým po nemecky kázucim farárom v Krčedíne. Od jeho príchodu, ako píše Ján Michalko vo svojej publikácii Naši v Bulharsku: „... je v kolóniách živšie, príjemnejšie, teplejšie, slovenskejšie.“ Theodor Bálent, verný svojmu chápaniu poslania evanjelického farára, usiloval sa aj o národné, kultúrne a vzdelanostné povznesenie našich krajanov. „... Okrem duchovných povinností vyučoval žiakov na základnej cirkevnej škole čítanie, písanie a počítanie,“ – uviedol Milan Šišmiš. S nimi tu prežil aj kruté okamihy balkánskych vojen i ťažké následky prvej veľkej vojny. Na zreteli mal aj dobré vzťahy s miestnymi úradmi, ale aj s tými vyššími v Sofii. Jeho starostlivosť o našich rodákov bola natoľko všestranná a intenzívna, že ho právom nazvali „druhým konzulom“ Slovákov v Bulhar-

Fara v Gornej Mitropoliji v Bulharsku

sku po Samuelovi Zachejovi. Bulharské úrady v Plevne nevedeli si predstaviť Slovákov bez Bálena a Bálena bez Slovákov. Bálent sa v Sofii často stretával so Zachejom a s krajanom Martinom Záhorcom. Zachejova dcéra Ľudmila Popová darovala na radu otca slovenským kolonistom v Gornej Mitropoliji otcovu slovenskú knižnicu. A tak Zachej, Bálent a Záhorec niesli tieto slovenské knihy vo vreciach na pleci z Dolného Dubníka, čo je železničná stanica 6 km vzdialená od Gornej Mitropolije „ako zlato“. Knihy tvorili základ vtedajšej knižnice v slovenskej škole, ako sa môžeme dočítať u Michalka.

Dňa 19. 2. 1917 v Bulharsku, v Gornej Mitropoliji, predčasne zomiera Bá-lentova žena Mária na zápal pľúc. Žili spolu 16 rokov a narodilo sa im 7 detí – Mária (1902, Prietrž – 1987, Bratislava), ktorá sa vydala za Konstantína Sveto-zára Hurbana, vnuka Jozefa Miloslava Hurbana, Marta (1905, South Sharon, Pa. – 1977, Bratislava), vyd. Pavlíková, Ján Štefan (1906, Pittsburgh-Allegheny, Pa. – 1981, Veľký Biel), básnik, knihovník, Theodor Pavol (1909, St. Louis, Mo. – 1934, Lipsko) evanjelický a. v. kňaz, a Boris Cyril (1912, Gorna Mitropolija – 1994, Bratislava), knihovedný odborník, bibliograf.

Dcéry Oľga Emília (1911 – 1911) a Anna (1916 – 1917) umreli vo veku 3-4 mesiacov.

Rodinný kronikár Félix Kutlík ml. v Dejinách Kutlíkovcov uviedol, že na Máriu Báľentovú, rod. Kutlíkovú, „sa pamätá ako na vážnu, príjemnú a milú osobu, o ktorej sa raz, po veľmi mnohých rokoch cirkevníci z Prietrže – kde bol jej muž farárom – zmienili: „To nebola žena, to bol anjel.“ Theodor Báľent vo výslužbe v 30. r. 20. stor. neraz kázal pred oltárnym obrazom, na ktorom je zachytená podoba jeho ženy. (V ev. a. v. kostole v Novom Meste nad Váhom sa od roku 1894 nachádza oltárny obraz Ajhľa, kameň odvalený II. (Noli me tangere), kde pre postavu Márie Magdalény stála modelom svojmu bratovi maliarovi Cyrilovi Kutlíkovi práve Mária, neskôr vyd. Báľentová.)

Oltárny obraz Cyrila Kutlíka v evanjelickom kostole v Novom Meste nad Váhom

Návrat na Slovensko

Plodné účinkovanie Theodora Báľenta „v našich dedinách“ bolo ukončené 4. júla 1919. Naplnila sa jeho dávna túžba vrátiť sa domov na Slovensko a tu v prospech vlasti a cirkvi ďalej pokračovať v započatom diele. Svoje účinkovanie začal v cirkevnom zbore v Ružomberku, kde zotrval 3 mesiace ako výpomocný kazateľ. Dňa 1. augusta 1919 ho povolali za duchovného správcu vojenskej služby do Košíc, kde pôsobil až do roku 1931, keď 1. februára prešiel do výslužby v hodnosti podplukovníka. V Košiciach sa venoval prednáškovej a kultúrnej činnosti nielen vo vojenskom veliteľstve, ale aj v miestnych kultúrnych a národných spolkoch, zvlášť v miestnom odbore Matice slovenskej. Okrem toho Báľent pracoval ako predseda v Miestnom odbore Matice slovenskej a v Slovenskej lige. Bol členom Muzeálnej slovenskej spoločnosti.

*Theodor Bálent s manželkou Oľgou a jeho deťmi: (zľava zhora)
Boris Cyril (1912, Gorna Mitropolija – 1994, Bratislava), knihovník, bibliograf Theodor
Pavel (1909, St. Louis, Mo. – 1934, Lipsko), evanjelický a. v. kňaz Ján Štefan (1906,
Allegheny, Pa. – 1981, Veľký Biel), spisovateľ, knihovník, Mária (1902, Prietrž – 1987,
Bratislava), vyd. Hurbanová, Marta (1905, South Sharon, Pa. – 1977,
Bratislava), vyd. Pavlíková*

Sobáš s Oľgou Pavlíkovou

Theodor Bálent sa v Novom meste nad Váhom oženil druhýkrát dňa 14. 2. 1928 a vzal si Oľgu, rod. Pavlíkovú (1885 – 1955), skromnú, láskavú, hlboko veriacu evanjeličku. Deti spolu nemali, ale všetky Theodorove deti ju prijali za svoju a vnúčatá ju milovali. Oľgina sestra Ilona bola vydatá za školského inšpektora Karola Treského (ten napísal nekrológ Theodora Bálienta).

Tragické udalosti

„Dňa 1. júla 1933 prichádza na prázdne miesto evanjelického kňaza do Hýb kaplán Theodor Bálent, ktorý tragicky zahynul pri dopravnej nehode na študijnej ceste do Nemecka dňa 30. apríla 1934,“ – uviedla Zuzana Pivková v štúdii venovanej budovaniu ľudovej školy v Hybiach.

V roku 1934 tragicky zomiera Bálentov syn. Z vyšetrovania vieme, že mladého Bálienta na bicykli zrazila električka. Theodorova vnučka Tatjana Hurbanová sprostredkovala rodinnú spomienku, že otec Bálent za mladým Todošom stačil ešte vycestovať, aby ho videl v nemocnici. Avšak synove zranenia neboli zlučiteľné so životom, tak musel zvládnuť najťažšiu rolu otca a nechať syna odpojiť od prístrojov...

Na odpočinok sa Theodor Bálent utiahol do Nového Mesta nad Váhom, kde aj v roku 1938 zomrel. Pochovaný bol za obrovskej účasti veriacych a čsl. armády v Novom Meste nad Váhom dňa 16. marca 1938.

Hádam najvýstižnejšiu charakteristiku Theodora Bálienta podal Juraj Struhárik, farár z Horných Bziniec, keď nad jeho rakvou okrem iného povedal: „Dobrý Pán nech dá svojmu vernému delníkovi tichého odpočinutia i večnej slávy a nech zveľadí dedičstvo bohatej jeho práce, vykonanej na poli cirkvi i národa doma i v zahraničí.“

O jeho skromnosti a hlbokej viere zároveň svedčí prirovnanie, ktoré si krátko pred smrťou sám kdesi zapísal a parafrázujeme ho: „Som/sme hlinou v rukách hrnčiarových...“

Deti Theodora Bálienta a Márie Kutlíkovej

Vďaka patrí Ive Dejovej, právnučke Theodora Bálena, za cenné informácie a fotky z rodinného archívu.

Literárne zdroje:

Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry 1 – 2 A – Z., 2005, s. 22-23.

https://is.muni.cz/th/oqba1/Pastrnakova_Dizertacna_praca_Kutlik.pdf

Michalko, Ján.: Naši v Bulharsku, 1936, s. 173

Nekrológ z časopisu Cirkevné listy, roč. 52, 1938, č. 7 – Karol Treský Slovenský biografický slovník

Zelenák, Štefan.: In: Ročenka Spolku Slovákov z Bulharska, 1994, s. 84

Kutlík, Félix: Dejiny Kutlíkovcov. Bratislava : vlastným nákladom, 1931, s. 56.

Šišmiš, Milan: Osobnosti Beckova. Z kultúrnych a literárnych tradícií Beckova v minulosti. In Beckov 1. Dejiny obce do roku 1918. Zost. Karlík, Jozef a kol. Nové Mesto nad Váhom : WillArt pre obec. úrad v Beckove, 2006, s. 198-199.

Genealogické záznamy rodiny Bálenovej a Kutlíkovej

https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak6/subor/3_Pivkova.pdf

Slováci v Česku

Pavel Marko

www.slovenskovprahe.cz

V Prahe hľadajú prepojenia so Slovenskom a svojimi aktivitami chcú robiť radosť nielen deťom

Pražský spolok BONA FIDE sa snaží už vyše dve desaťročia propagovať slovenské umenie, vytvárať výchovné programy pre deti, rozhlasové relácie a kultúrne akcie. Produkuje tiež dvojazyčné rozprávkové knihy a CD, divadelné predstavenia a Festival tvorby pre deti v Prahe. Zakladajúcimi členmi sú slovenskí absolventi pražskej Akadémie múzických umení. Viac o ňom prezradila v rozhovore členka združenia, herečka a dramaturgička Viera Kučerová.

Viera Kučerová

Vaše združenie BONA FIDE vzniklo pred 22 rokmi, s akým zámerom bolo založené?

BONA FIDE vzniklo po rozdelení Československa a bolo zaregistrované Ministerstvom vnútra ČR. V tom čase sme sa stali národnostnou menšinou vo svojej vlasti a slovenčina doposiaľ používaná pravidelne v Čechách sa úplne vytratila z verejného života i z médií. Zistili sme, že máme nie vlastným pričinením prestrihnuté korene s krajinou, kde sme sa narodili, kde žijú naši rodičia, súrodenci, priatelia. Chýbalo nám prepojenie s rodným krajom. A práve v tejto dobe sme sa viac

Rozprávkové knihy pre deti na CD

stretávali, vymýšľali slovenské programy, ktoré sme postupne zastrešili spolkom BONA FIDE. Navyše sme boli čerství absolventi umeleckých škôl, poznali sme sa zo štúdií v Prahe, začali sme si zakladať rodiny a narodili sa nám deti. Náplňou nášho spolku sa stalo predovšetkým organizovanie kultúrnych, vzdelávacích a národnostných aktivít predovšetkým pre deti a mládež, propagácia slovenskej kultúry a jazyka, podpora umelcov pri naplňaní a tvorbe aktivít, spolupráca s kultúrnymi subjektmi.

Ako sa vám podľa vás darí naplňovať vaše poslanie? Ktoré vaše aktivity považujete za najdôležitejšie? Na koho sú vlastne zamerané? Na Slovákov žijúcich v Čechách, alebo aj samotných Čechov?

Dodnes je BONA FIDE z. s. aktívny na viacerých platformách. Okrem kultúrnych programov, rozhlasovej relácie Slovenská mozaika, rozprávok pre deti a bábkových predstavení Rozprávky, organizujeme Festival českej a slovenskej tvorby pre deti v Prahe. Celoročne pracujeme na projekte Čítajme, počúvajme a učme sa, v rámci ktorého sme zorganizovali náučné komponované programy a workshopy o literatúre pre malé deti, žiakov ZŠ a študentov SŠ.

Záber z bábkového divadla

Celoročne organizujeme bábkové divadielka, zorganizovali sme výstavy našim členom, fotografom – Slovenská nová vlna, niekoľkokrát výstavu bábok a ilustrácií. Vydali sme viacero dvojazyčných rozprávkových kníh pre deti s CD nahrávkami, náučný kreslený dvojazyčný kalendár pre deti, komponovaný program pre SŠ *Od ľudovej slovesnosti po modernu* a v spolupráci s Českým rozhlasom i CD M. R. Štefánik a CD Hovorníček.

Naše aktivity sú zamerané na Slovákov žijúcich v Čechách, ale aj na majoritnú spoločnosť, ktorá sa zaujíma o slovenskú kultúru a nechce stratiť povedomie a kontakt so Slovenskom. Zameriavame sa však predovšetkým na deti a stredoškolskú mládež.

Záber z predstavenia Zbojník a Gašparko

Prednedávnom sa skončil už deviaty ročník Festivalu českej a slovenskej tvorby pre deti – záštitu nad ním mal aj český prezident. Ako by ste ho zhodnotili?

Týždenný Festival českej a slovenskej tvorby pre deti v Prahe, nad ktorým prevzal záštitu prezident ČR Petr Pavel, predstavil zaujímavú divadelnú, knižnú a výtvarnú tvorbu pre deti a pripomenul najmladšej generácii blízkosť oboch národov. Dramaturgická koncepcia vychádzala z 30. výročia rozdelenia Československa a života v dvoch samostatných republikách, ale aj z absurdnosti vojnových konfliktov a z bezhraničnej dôvery dieťaťa v nás dospelých.

Festivalové programy, ktoré sa stretli s veľkou odozvou a úspechom, sme realizovali v Divadle Kampa, v kine Atlas, v Divadle Palace, v Dome národnostných menšín a v Mestskej knihovni v Prahe. Prvýkrát sme do programu zaradili aj filmové produkcie pre stredoškolákov. Dávno som nezažila také ticho a napätie v kine, ako pri premietaní filmu Anna Malinová – Bezpečný úkryt pre Gabčíka režisérky Veroniky Homolovej-Tóthovej. Nie je jednoduché zaujať tínedžerov, ale tento výnimočný film zo spoločných československých dejín pražským stredoškolákom z umeleckých škôl

vyrazil dych. Ďakujem Veronike, že tento film bol súčasťou festivalu, ďakujem pedagógom, že priviedli svojich študentov na projekciu.

Ďalším nezabudnuteľným zážitkom bolo predstavenie Plechová Mína v Divadle Kampa. Tu sa naplnila aj myšlienka festivalu – českú knihu pre deti zdramatizovalo slovenské bábkové divadlo PIKY. Výborné spracovanie náročnej témy a skvelé výkony manželov Piktorovcov ocenili nielen detskí diváci, ale aj autor knihy Plechová Mína a spisovateľ Pavel Hrnčír.

Neviem si predstaviť dôstojnejšie ukončenie Festivalu českej a slovenskej tvorby pre deti ako uvedením česko-slovenského predstavenia *Zapísaný spolok slovenských a českých bábkarov uvádza: Zbojník a Gašparko*. Výnimočné predstavenie, vynikajúce výkony a skvelá atmosféra. Standing ovation!

Zatiaľ bez jazykovej bariéry no s nádejou

V rámci festivalu sa zameriavate na poukázanie blízkosti dvoch národov žijúcich kedysi v jednej republike. Máme k sebe stále naozaj tak blízko, alebo nástupom generácií, ktoré ho nemali šancu už zažiť sa predsa len od seba vzdalujeme?

Výstava bábok

Slovenská nová vlna – autorská výstava našich členov

„*Panta rhei*“ – všetko plynie a nedá sa dva razy vstúpiť do tej istej rieky. Československo a spolužitie v spoločnej republike je minulosťou a my 30 rokov žijeme v dvoch samostatných suverénnych štátoch. Samozrejme, že sa od seba vzdalujeme, ale máme neuveriteľne veľa spoločného. Fenomén bratského spolunažívania je stále živý a jazyková bariéra sa zatiaľ ešte nevytvorila. Presvedčili sme sa o tom aj na festivalových programoch.

Prichádza nový fenomén – v ČR žije, študuje a pracuje veľké množstvo mladých Slovákov, veľa slovenských a bilingválnych rodín v ČR vychováva svoje deti dvojjazyčne, sme v spoločnej EÚ a keď budeme podporovať propagáciu slovenčiny a Slovenska aj medzi najmladšou generáciou, máme nádej, že vždy budeme o sebe vedieť, navzájom sa ctiť a rešpektovať.

Predpokladám, že už teraz riešite podobu jubilejného ročníka festivalu, bude niečím špeciálny? S akými ďalšími subjektami a partnermi na tomto podujatí spolupracujete?

Žiadny ročník festivalu by sme bez podpory z grantových programov nezvládli. Na všetky detské programy bol vždy vstup voľný. Každý ročník je výnimočný a taký bude aj ten jubilejný. Stále si rozumieme – to by malo byť hlavným mottom jubilejného 10. ročníka festivalu.

Festival podporil Magistrát hl. mesta Prahy, Ministerstvo kultúry ČR a Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a pravidelne na ňom spolupracujeme s o. z. Celé Slovensko číta deťom.

*Záber z premietania filmu Anna Malinová – Bezpečný úkryt pre Gabčíka
režisérky Veroniky Homolovej-Thótovej*

Aké najbližšie podujatia či aktivity chystáte a kde sa o nich môžu prípadní záujemcovia dozvedieť?

Realizujeme rozhlasové relácie Slovenská mozaika, ktoré momentálne môžete nájsť a vypočuť si na webovej stránke: <https://bonafideos.cz/slovenska-mozaika>. V spolupráci s ECAV v Prahe a Živena Praha pripravujeme Adventné čítanie a Mikulášsku besiedku pre deti.

Máte ešte za tak dlhú dobu existencie vášho združenia ešte nejaký nesplnený sen či výzvu, ktorú by ste chceli splniť?

Sny sú hnacím motorom a bez nich by sme nemohli realizovať žiadnu aktivitu. Možno by sme radi ešte vydali Dvojazyčný náučný kalendár pre deti, ak sa nám podarí zohnať naň finančné prostriedky, či realizovať nejaké slovenské audioknihy pre deti i dospelých. A možno ten najväčší sen je, aby sme o sebe viac vedeli a navzájom spolupracovali, aby programy, ktoré realizujeme robili radosť deťom aj ich rodičom.

Pavel Marko

www.slovenskovprahe.cz

Zuzana Čaputová navštívila Prahu, našla si čas aj na krajanov

V predvečer výročia udalostí z 17. novembra 1989, ktoré odštartovali Nežnú revolúciu, prezidentka Slovenskej republiky Zuzana Čaputová pricestovala do Prahy, kde si našla čas nielen na stretnutie s českým prezidentom Petrom Pavlom na pražskom hrade, ale aj na stretnutie so svojimi krajanmi v priestoroch Slovenského inštitútu v Prahe.

Členom združenia Srdcom doma a spolku Pražská kaviareň chcela vo štvrtok 16. novembra vyjadriť vďaku za to, že hoci žijú v Českej republike, udržujú intenzívne vzťahy so svojou domovinou, čo sa naposledy ukázalo pri parlamentných voľbách. Vďaka iniciatíve členov spomínaných zoskupení v nich hlasoval rekordný počet Slovákov žijúcich v zahraničí.

„Veľká vďaka za všetky aktivity a iniciatívy, ktoré ste vyvinuli smerom k účasti vo voľbách a kedykoľvek, teraz i v minulosti. Takže naozaj veľká vďaka za túto Vašu angažovanosť. Rozumiem, že nie všetky očakávania sa nám v živote naplnia, ale ak sa to aj stane, tak nie je dôvod na to, aby sme stratili dôveru či záujem, lebo práve v tomto okamihu je angažovanosť potrebná. Teším sa, že pôjdem bližšie medzi vás a aspoň krátko sa porozprávame. Ďakujem za to, ako svojimi osobnými príbehmi reprezentujete Slovensko v Českej republike“, uviedla prezidentka krátko po príchode do inštitútu.

Nasledovali nielen krátke stretnutia s prítomnými, ktoré priniesli Zuzane Čaputovej osobné darčeky. Stretnutie sa nieslo v uvoľnenej atmosfére, na záver si stihla prezidentka ešte v sprievode fotografa Borisa Németha pozrieť jeho autorskú výstavu *SLOVAKIA – IM LOVIN IT*, ktorá prebieha v Slovenskom inštitúte do 20. decembra.

Na stretnutie „prepašovali“ aj nové tváre

K stretnutiu s krajanmi sa následne vyjadril aj predseda Pražskej kaviarne Andrej Probst, ktorý dostal za úlohu vybrať 35 ľudí, ktorí sa mali zúčastniť na stretnutí s prezidentkou.

Prezidentka Zuzana Čaputová na stretnutí s krajanmi

„Prekvapilo ma, ako rýchlo sme ten zoznam dali dohromady. Mám z toho radosť, že aj keď sme takí rôzni, vieme spolu fungovať, spolu meniť veci k lepšiemu. Do skupiny som „prepašoval“ aj pár nových tvárí, nech sa naše rady ďalej rozrastajú. A dúfam, že ich budeme vidieť medzi nami častejšie. Z reakcií viacerých prítomných som vnímal, že nám všetkým pani prezidentka dodala povzbudenie a energiu do ďalších našich aktivít, aj vďaka tomu, že hlava štátu ich vníma veľmi pozitívne,“ povedal Probst.

Pražská kaviareň začala prepájanie občiansky zameraných krajanov v Prahe pri organizovaní verejných zhromaždení, verejných diskusií so zameraním na dianie na Slovensku. Rozšírila sa o kultúrno-umeleckú krajskú obec v Prahe. Cez portál www.krajan.sk a pravidelný krajský newsletter presiahla hranice Českej republiky a už mapuje celý krajský svet spolu s riešením krajských problémov aj za spolupráce so štátnymi úradmi.

Srdcom doma už niekoľko rokov pomáha Slovensku zapojiť čo najviac voličov, aby sa zúčastnili volieb na Slovensku, hoci sú v čase volieb v zahraničí. Začalo to vytvorením vlastnej aplikácie na registráciu voličov a následnej online kampane. V posledných voľbách vytvoril štát vlastnú aplikáciu, kde sa zohľadnili pripomienky a návrhy na zlepšenie zo strany Srdcom doma a počas volieb už prebiehala naplno spolupráca medzi neziskovým sektorom a štátnym sektorom.

„Pani prezidentka si na stretnutie s krajanmi vybrala Slovenský inštitút, stánok pre kultúrnu diplomaciu v deň, keď sa konala vernisáž fotografa Borisa Németha. Pokiaľ sa naši čelní predstavitelia budú zaujímať o kultúru, tak naša krajina má budúcnosť. Rád by som sa poďakoval hneď na tomto mieste Ľubici Krénovej (riaditeľke Slov. inštitútu – red. pozn.) nie len za to, ako krásne dopadlo stretnutie s pani prezidentkou, ale aj za to, že sa jej podarilo tento rok otvoriť nové priestory inštitútu a za program, ktorý inštitút pre nás a občanov v ČR organizuje. Odporúčam každému, kto má čas a chuť chodiť do inštitútu aspoň na niektoré vernisáže, výstavy, predstavenia. Stretnete tam vždy zaujímavých a podnetných ľudí“, zmienil sa predseda Pražskej kaviarne, ktorá síce nemá vlastné priestory, avšak znovuotvorením kina Atlas a kaviarne Atlas Rostlin, ktoré prevádzkuje slovenská režisérka Zuzana Piussi, majú členovia združenia pocit, že už predsa len majú svoju kaviareň. A krajina ďalší slovenský ostrov v Prahe. Zažili tam už viaceré diskusie, volebnú noc aj 17. november.

„O pár mesiacov nás čakajú prezidentské voľby. Prvá návšteva slovenského prezidenta smeruje vždy do Prahy. Pokúsim sa zariadiť stretnutie aj s novým prezidentom. Prezidentského kandidáta Ivana Korčoka voláme do Prahy už teraz, aby sa nám pred voľbami predstavil,“ povedal Andrej Probst.

Prezidentka Zuzana Čaputová s krajanmi

Prezidentka aj na mieste, kde to začalo

Následne ešte smerovali prezidentkine kroky na Národní třídu, kde pri pomníku pripomínajúcim násilné potlačenie pokojného študentského pochodu položila kyticu a reagovala aj na otázky prítomných novinárov.

„Som rada, že v predvečer Nežnej revolúcie, môžem byť práve tu v Prahe. Je to symbolické, pretože 17. november a Nežná revolúcia patria medzi najväčšie sviatky v našich moderných dejinách a sú spoločným dielom Českej a Slovenskej republiky. Z toho čerpáme, to je to, čo položilo základy demokracie. Pred 34 rokmi sa tu na Národnej třide ľudia postavili proti totalite. Totalita, ktorá bola taká typická propagandou, klamstvami a násilím. A oni tu stáli zjednotení, zbierali odvahu, odmietali násilie a boli vyzbrojení iba havlovskou pravdou a láskou. A keď im to stačilo na víťazstvo demokracie, verím, že tieto kvality a hodnoty nám budú stačiť na obranu demokracie. Potrebujeme len naše odhodlanie. Rada by som poďakovala všetkým, ktorí sa podieľali na novembri 1989“, povedala Čaputová pri pomníku.

V Prahe ju ešte v rámci jej krátkej návštevy čakala večerná diskusia so študentmi Univerzity Karlovy.

Slováci vo Francúzsku

Ján Jančovic

Vyrastal som pri práci vo Francúzsku

V medzivojnovom období ani dolné Pohronie, zdanlivo úrodný tekovský kraj, nebol pre každého štedrým. Rodina **Štefana Ižolda** z Rybníka patrila medzi drobných roľníkov bez vlastného domu. V časoch feudalizmu by sa tomu mohlo povedať, že boli želiarmi. Úroda ani nie dvojhektárového poľa nemohla uživiť štvorčlennú rodinu a tak hlava rodiny vyhládala roku 1930 vysťahovalecký úrad. Otec rodiny nemal z čoho vyberať a ponúknutú sezónnu prácu vo Francúzsku s vďakou prijal. Po vybavení cestovných formalít ešte v tom istom roku odcestoval vlakom do západného Francúzska na se-

zónne práce pri obrábaní repy, slúžiacej na výrobu liehu. Ubytovali ho v obci Aigrefeuille d'Aunis a zamestnával ho tam liehovar L'usine de Forgés d'Aunis v departemente Charante Maritime.

Štefan Ižold brankár v Akde

Namiesto hry – práca s motykou

Po roku jeho pobytu, keď sa písal rok 1931, vybrali sa za hlavou rodiny všetci jej členovia, manželka a dvaja chlapci – 12-ročný Štefan a 10-ročný Jozef. Obidvaja žili v Rybníku a tak po rokoch pobytu pri Atlantickom oceáne mali donedávna ešte živé spomienky na pracovný pobyt vo Francúzsku. Keď v roku 1985 do-

Štefan Ižold brankár v klube v Akde

všil bývalý baník Štefan Ižold 66 rokov, navštívil som ho na dedovizni a porozprával som sa s ním o živote a práci v cudzom kraji:

Keď si s odstupom času spomínam, ako sme sa spolu s matkou balili, tak mi pripadá trápne, že sme so sebou museli vliecť ešte aj periny, začína svoje rozprávanie, ktoré som si podrobne zapísal. Hneď po príchode sme sa museli do práce zapojiť všetci, aby sme sa uživilí a niečo aj ušetrili. A tak aj my s bratom ako maloletí sme od jari do jesene strávili čas len v repe. To bola jediná práca pre nás i ďalších slovenských sezónnych robotníkov. Za desaťhodinovú prácu pri splnení úkolu sa dalo zarobiť pri repe 17 frankov. Francúzi boli dokonale informovaní o usilovnosti Slovákov a ich praktických skúsenostiach pri pestovaní, ale najmä obrábaní pôdy. Pamätám sa, že roku 1934 celá naša štvorčlenná rodina za dva mesiace na jar okopala a pretrhala 36 hektárov repy a na jeseň sme vykopali a očistili až 43 hektárov buliev repy. Vo všetkom s nami disponoval náš zamestnávateľ – liehovar a podľa potreby nás presúval aj na pomoc tým farmárom, čo boli ich najväčšími dodávateľmi. Takto sme cez žatvu a zimné mesiace robili výlučne u miestnych roľníkov. Istý čas sa otec dostal za výhodných podmienok za sluhu k farmárovi, kde sa staral o 35-hektárový majetok. Okrem bezplatnej stravy a bytu obyčajne francúzski pomocníci dostávali za mesiac 400 frankov. Otec sa zjednal bez nároku na stravu a byt za mesačný plat 1 200

frankov. My ostatní sme ostali pri repe a zamestnával nás liehovar. Okrem nás tu pracovali aj ďalší Slováci – Jozef Belan a Jozef Parák z Cífera, František Krajčovič, Juraj Peráček a Vít Uváček z Abraháma a ďalší Slováci prevažne od Prievízdze. Domov, do rodnej vlasti sme prišli prvýkrát na Vianoce roku 1936 a na jar 1937 sme opäť už ošetrovali repu nášho zamestnávateľa. Ovládali sme už dostatočne aj francúzsky jazyk, ja som nechodil do francúzskej školy, zdalo sa mi divné, aby ako 12-ročný a vysoký ako stĺp som chodil do prvej triedy. Cez zimu chodil do školy len mladší brat. Dá sa povedať, že svoju mladosť sme prežili v západnom Francúzsku a vyrastali sme medzi Francúzmi.

V zahraničnom odboji

Keď roku 1939 napadli nemeckí fašisti Francúzsko, nás cudzincov, mužov, francúzske úrady po dvoch týždňoch po vypuknutí vojny sústredili do internačného tábora. Po dvoch mesiacoch núteného pobytu prišli medzi nás zástupcovia československého zastupiteľského úradu a na ich oznámenie sme sa dobrovoľne prihlásili do novovytvorenej československej armády vo Francúzsku. Potom nás prepustili do našich domovov a po niekoľkých dňoch na základe riadnej mobilizácie československých občanov vo Francúzsku som dostal povolačiaci rozkaz do mobilizačného strediska v Agde, ležiaceho na juhu Francúzska. V tomto juhofrancúzskom mestečku sme vykonávali výcvik a boli zaradovaní do riadnych vojenských jednotiek. Ja som bol zaradený do prvého pluku 12. guľometnej roty. Neskôršie po preškolení som bol prevelený k spojárom a veliteľom mi bol Slovák – nadporučík Koreň. Zaujímavosťou pobytu v mobilizačnom stredisku v Agde bola prítomnosť španielskych interbrigadistov. V jednu noc, niekoľko hodín pred svojím odchodom, mi jeden z nich prezradil, že na falošné doklady odchádza cez Bejrút do Sovietskeho zväzu. Bol to Ladislav Holdoš. Popri náročnom, ale aj zdĺhavom výcviku som mal to šťastie, že som hrával vo futbalovej jedenástke Československého vojenského tábora v Agde. Okrem troch Slovákov všetci hráči boli Česi a tak som tu hrával aj s takými futbalovými individualitami ako boli Hess a Fasinek – hráči Sparty Praha a Marek – hráč Slávie Praha. Po demobilizácii roku 1940 som sa vrátil do svojho pôvodného sídla v Aigrefeuille, kde som naďalej pracoval u pôvodného zamestnávateľa a hrával som futbal za miestny klub. Po viacročnom pobyte sme sa následkom vojnových udalostí rozhodli vrátiť domov na Slovensko.

Obnovenie kontaktov

Naše kontakty s miestom mojej mladosti po vojnových útrapách zostali dlho ticho. Roku 1970 o obnovení kontaktov rozhodla náhoda. Môj brat, zamestnanec SEZ Tlmače, bol na služobnej ceste v západných Čechách. Na ceste z Plzne do Prahy v jednom kupé rýchlika prekvapila skupinku Francúzov bratova perfektná francúzština. Pri konverzácii vyšlo najavo, že Jozef vyrastal a učil sa po francúzsky v departmente, z ktorého pochádzali aj náhodní cestujúci z Francúzska. Dokonca poznali veľa spoločných známych a tak keď sa vrátili domov do Francúzska, osobne doručili kamarátom z ulice adresu Ižoldovcov z Rybníka. Pretrhnuté kontakty opäť ožili, najprv však len prostredníctvom korešpondencie. Keď som roku 1974 odišiel do dôchodku z bane Handlová, rozhodol som sa pre návštevu francúzskych miest mojej mladosti. V Aigrefeuille čakalo na mňa pri vlaku niekoľko priateľov. Predstavil som im manželku, odviezli ma do obce a rozprávanie nemalo konca. Čo ma najviac prekvapilo a zarazilo, to bola skutočnosť, že namiesto peknej budovy bývalej železničnej stanice stála len akási búdka a ani liehovar, pre ktorý sme do pretrhnutia obrábali repu, už nestál. Moji priatelia mi vysvetlili, že je to dôsledok ničivého bombardovania cez

Štefan Ižold na dvore v Rybníku

druhú svetovú vojnu. Ani stanicu, ani liehovar už nikto znovu nepostavil. Medzi zaujímavé príhody mojej dovolenky u priateľov z mladosti roku 1974 patrilo, že v tom čase sa nachádzal na futbalovom zájazde vo Francúzsku môj syn Daniel – kapitán prvoligového futbalového klubu AC Nitra. Keď sme sa spoločne stretli na jednom futbalovom stretnutí v Nantes, prekvapení Francúzi sa zhrnuli okolo nás a otázky zvedavých novinárov nemali konca-kraja. Najviac ich zaujímala moja znalosť ich jazyka. Na ďalší rok prišli moji priatelia k nám do Rybníka a Handlovej, aby som im splatil pohostinnosť. Odvtedy sa k nám radi vracajú, čo potvrdzuje, že sa im naša krajina veľmi páči a tiež aj pretrvávajúce priateľstvo, ktoré v mojom prípade má začiatok vo Francúzsku.

Futbalové priateľenie

Na základe predchádzajúcich rodinných kontaktov od roku 1975 nadviazal TJ Družstevník Rybník výmennú družbu svojich futbalových jedenástok. Jeden rok prichádzali do Rybníka futbalisti z Aigrefeuille a na ďalší rok zase do Francúzska futbalisti z Rybníka. Teší ma, že som bol pri jeho začiatku, zdôraznil baník na dôchodku.

Dôchodca Štefan Ižold po 25-ročnej práci v bani Handlová i napriek svojmu trvalému bytu v Handlovej sa väčšinou zdržoval v rodičovskom dome, v rodnej obci. Do tohto príbytku aj on už v mladosti prispel svojou ťažkou prácou vo Francúzsku. V Rybníku ešte nedávno obrábal záhradu a venoval sa chovu domácich hospodárskych zvierat.

Zuzana Colinet-Fodorová

Slovenský rok v Margarétke 2023

Rok 2023 v Margarétke-Paríž: Slovenskej víkendovej škole, škôlke a detskom folklórnom súbore sa kloní ku koncu a my máme opäť za sebou okrem klasickej výučby a prípravy na diferenčné skúšky na slovenských kmeňových školách aj mnohé ďalšie aktivity a podujatia.

Po pamiatkach UNESCO

V jedno marcové popoludnie sa Margarétka-Paríž opäť stretla s Českou školou bez hraníc-Paríž, tentokrát na pôde našej školy. Naši českí priatelia nám doniesli dobrú náladu, ale aj tvorivú pracovnú atmosféru. Stretnutia

Deti so záujmom sledujú aktivitu

ČSBH a Margarétky trvajú niekoľko rokov a za ten čas sme spolu absolvovali recitačné česko-slovenské súťaže, dejepisno-výtvarné workshopy, vianočné a veľkonočné besiedky.

Tentokrát bola téma slovenské a české pamiatky UNESCO. Ďakujeme pani Anke Plassat Muriňovej, stálej delegátke SR pri UNESCO, za prvú časť besedy. Spolu s Timkom, naším piatakom, nám predstavila túto inštitúciu a premietla krátky film o slovenských pamiatkach UNESCO.

V druhej časti hľadali česko-slovenské žiacke tímy odpovede na súťažné úlohy o UNESCO pamiatkach, slovensko-českých náprotivkoch: Banskej Štiavnice a Krušnohoří (s banskou tradíciou), Vlkolínca a Holašovic (s ľudovou architektúrou), Spišského hradu a Českého Krumlova (hradných komplexov).

V tretej časti sme sa zaoberali modrotlačou-modrotiskom. Slovensko má spolu s Českou republikou spoločný zápis v UNESCO na Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva.

Ďakujeme Modrotlač LUCIA r.t. Lucia Dovalová z Banskej Bystrice za materiál na dielničku. Deti si pod vedením pani Bencelovej z Arty Garage vyzdobili plátenká špeciálnou farbou na modrotlač. Na p. Dovalovú sa budeme tešiť o pár mesiacov na druhej časti dielničky, kde nám z pláteniek donesie hotové modrotlačové pozdravy a predstaví ďalšie techniky výroby modrotlače.

Pozornosť detí nevystala

Ďakujeme Erasmus+ projekt MySme Minoritná kultúra ako prostriedok pre sebaidentifikáciu a posilnenie inklúzie v multietnickom prostredí 2022-1-SK01-KA220-SCH-000086151 za poskytnuté financie na besedu.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/142306408531802>

Rozhovor s pamätníčkou – Príbehy našich susedov POST BELLUM

Veľkým dejepisným projektom v školskom roku 2022/2023 bol v Margarétke vzdelávací projekt neziskovej českej organizácie Post Bellum Príbehy našich susedov. Je určený pre žiakov základných škôl a osemročných gymnázií v Čechách a v českom zahraničí. Boli sme jediným slovenským subjektom, ktoré si české Post Bellum vzalo pod krídla. Žiaci mali za úlohu vypovedať pamätníka, natočiť jeho spomienky na totalitný režim v Československu, digitalizovať fotografie a vytvoriť rozhlasovú, televíznu alebo písanú reportáž či dokument.

Margarétky viedli interview s pani Evou Schwebel, autorkou knihy *Nevráť sa*, ktorá do Francúzska emigrovala v 1968.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/498034295830299>

Dramatizácia života našej pamätníčky

Projekt Príbehy našich susedov českej organizácie Post Bellum pokračoval druhou fázou. Ako jeden z výstupov si deti zvolili dramatizáciu životných osudov pani Schwebel, našej pamätníčky. Zahráli sedem kľúčových scénok z jej života. V decembri 2023 nás čaká tretia fáza, verejná prezentácia projektu za prítomnosti pani Schwebel. Naša reportáž a všetky výstupy k nej sú uložené v elektronickej databáze Post Bellum.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/498034295830299>

<https://www.pribehynasichsousedu.cz/pribehy-nasich-sousedu-ve-svete/pribehy-nasich-sousedu-ve-svete-pribehy-nasich-sousedu-ve-svete/schwebel-eva/>

Týždeň v našich kmeňových školách

V školskom roku 2022/23 strávilo celý týždeň vo svojich kmeňových školách až päť Margarétiiek. Dvaja žiaci v Bratislave v 2. a 3. ročníku, dvaja v

Banskej Bystrici v 2. a 5. ročníku a jeden v 2. ročníku v Prievidzi. Podľa ich slov v slovenských školách sa im viac páči ako vo francúzskych, kvôli milším deťom a učiteľom, lepšiemu dejepisu, telesnej výchove a faktu, že poobede nie je vyučovanie.

Margarétky mali takto možnosť opäť spoznávať slovenský školský systém na vlastnej koži, rozširovať si slovnú zásobu na rôznych vyučovacích predmetoch, skamarátiť sa so slovenskými deťmi a postupne si dopĺňať mozaiku svojho slovenského «ja».

Ateliér o včelách so slovenským včelárom Braňom Kondelom

V máji 2023 zavítal do Margarétky včelár Braňo Kondel z Nitry. Margarétkam pripravil veľmi pútavý workshop.

A čo sa deti, učitelia a rodičia dozvedeli?

Braňo Kondel: „Povedali sme si, že približne pred 100 miliónmi rokov sa objavili včely, a že v tomto období si rastliny zdokonaľovali svoj najnovší objav – kvety.“

Včelár Braňo Kondel vzbudil záujem u detí

Deti sa ďalej dozvedeli, prečo sú včely dôležité pre ľudí, porozprávali sme sa o stavbe tela včely, koľko má včela očí, kde má čuchové a hmatové orgány, koľko má nôh, kde sa jej zachytáva peľ z rastlín, kde má voskové žľazy a prečo môže byť včelí jed pre ľudský organizmus prospešný. Prezreli sme si moderný úl a v krátkom videu sme si pozreli narodenie včelej matky a vývojové štádiá včelej robotnice (metamorfózu) od vajíčka až po mladú včelu. Deti ovoňali a chytili do rúk pripravenú medzistienku zo včelieho vosku. Ukázali sme si najväčšieho nepriateľa včely medonosnej včelieho klieštika a povedali o tom, ako včelári proti nemu bojujú.

Pán včelár deťom ukázal včelárske pomôcky. Dali sme si na hlavy včelárske klobúky, zapálili sme si dymák a každé dieťa si mohlo vyskúšať prácu včelára s dymákom. Nakoniec sme ochutnali pravý včelí agátový med z včelnice uja Braňa, ktorá je neďaleko Nitrý.

Deti dostali viaceré upomienkové predmety s motívom včelíčky, ceruzky, samolepky, hodiny, strúhadlá na ceruzky, knihy o včelách a každý dostal vzorku medu.

Margarétka ďakuje pánovi včelárovi za skvelý workshop. Erasmus + projektu MySme

Minoritná kultúra ako prostriedok pre sebaidentifikáciu a posilnenie inklúzie v multietnickom prostredí 2022-1-SK01-KA220-SCH-000086151 ďakujeme za dotácie.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/2322568731268124>

Knižný ateliér s vydavateľstvom Enigma-Nitra

V máji 2023 sa konal ateliér s vydavateľstvom Enigma. Pani Soňa s jedennástročnou Tajkou prišli škôlkarom z Margarátky predstaviť detské knižky a predviedli dramatické čítanie knihy Zázračný prst s aktivitami. Tajka v roli detského herca oslovila a plne zaujala naše deti, ktoré sa vďaka tomuto detskému elementu plne stotožnili s príbehom. Nenadarmo platí, že jazyk sa najľahšie predáva práve cez rovesníkov. Enigma nám doniesla aj knižné dary: Minpinkovia a Zázračný prst, ktoré si rozdáme k vysvedčeniam na koncoročnej besiedke. Ďakujeme vydavateľstvu Enigma-Nitra za besedu. Erasmus + projektu MySme

Minoritná kultúra ako prostriedok pre sebaidentifikáciu a posilnenie inklúzie v multietnickom prostredí 2022-1-SK01-KA220-SCH-000086151 ďakujeme za dotácie.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/148051334830015>

Margarétky na stanovom tábore Sokol

Počas troch dní mali Margarétky spolu s českými deťmi možnosť nahliadnuť, ako funguje duch a posolstvo organizácie Sokol. Tento telovýchovný spolok vznikol v 19. storočí. V českých a slovenských dejinách športu patrí medzi najväčšiu telovýchovnú organizáciu. Jeho duchom je fairplay, tímová spolupráca, vytrvalosť a prekonanie samého seba.

Deti bývali v stanoch, ráno absolvovali rozcvičku, venovali sa skoku do výšky, hodu, vytrvalostnému behu, šprintu, futbalu, vybíjanej, bedmintonu, pingpongu, športu melki, učili sa viazať uzly, budovali malé domčeky z prírodných materiálov a figurky zo slaného cesta. V sobotu večer sa ponorili do nočnej hry Po stope sokolovského vojaka, ktorý zahynul v 1918. Na konci hry odhalili poklad. Popritom mali jednotlivé družstvá rozdelené služby v kuchyni, mali bodované stany za poriadok. Každé družstvo si samo spracovalo českú alebo slovenskú pesničku a pripravilo si jej dramatizáciu na záverečné vystúpenie. Deti odchádzali z tábora s rozžiarenými očkami, spokojné a plné zážitkov. Ďakujeme Sokolu Paríž a už teraz sa tešíme na budúcoročný tábor.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/1417167745702842>

Stanový tábor Sokol

Prekladateľská súťaž Josefa Palivce

Už piaty rok prekladáme s Českou školou bez hraníc-Paríž. V školskom roku 2022-2023 sme sa zúčastnili 9. ročníka súťaže Cena Josefa Palivce. Margarétku reprezentovali Teo Fonseca a Ian Colinet v 1. Kategórii – do 10 rokov a Yulia Colinet v 2. Kategórii – do 14 rokov. Vo všetkých kategóriách sa prekladala jedna kniha, no v rôznom rozsahu: Lída Durdíková : Scaf le phoque.

Preklad predstavoval v tomto roku naozajstnú výzvu. Mladí prekladatelia si museli poradiť s metaforami, prirovnaniami či personifikáciou, dlhými vetami v origináli, či anaforou (opakovanie rovnakého slova na začiatku po sebe idúcich veršov alebo viet). Museli vyvinúť snahu doceliť rovnocenný preklad z francúzštiny s pevným slovosledom do slovenčiny a češtiny ako jazykov s voľnejším slovosledom.

Lída Durdíková bola česko-francúzska spisovateľka, prekladateľka a pedagogička. Spolu s manželom Paulom Faucherom iniciovali založenie edície pre deti Albums du Père Castor. Vo Francúzsku publikovala pod pseudonymom Lida. Bola zástankyňou moderných výukových metód zameraných na mladšie deti. Archives du Père Castor sa v roku 2017 stali súčasťou svetového dedičstva UNESCO. (zdroj: Historický ústav AV ČR)

Dvaja valasi – Košický kraj: slovenská vlastiveda cez tvorivú dramatikú

Aj tento školský rok pokračujú školáci aj škôlkari v Margarétke v cestovaní po Slovensku. Tentokrát nás čakal Košický kraj. Deťom opäť robili spoločnosť dvaja valasi Maťko a Kubko a sprievodcom po tomto kraji bola Alžbeta Uhorská. Cez zážitkové učenie sme sa oboznámili s legendami o Alžbete Uhorskej a Spišskom hrade, navštívili sme Dóm sv. Alžbety v Košiciach, zaplávali sme si na Zemplínskej šírave, deti v troch družstvách vylúštili záhady Ochtinskej aragonitovej, Dobšinskej ľadovej jaskyne a Domic. Ako turisti sme cez pantomímu absolvovali výlet do tiesňavy Suchá Belá a Prielom Hornádu v Slovenskom raji.

Celá aktivita bola určená vekovo heterogénnej skupinke škôlkari-školáci. Cieľom, okrem nadobudnutia poznatkov o danom kraji, bola aj tímová práca a pomoc starších detí mladším.

Ďalším zastavením Dvoh valachov bude Banskobystrický kraj, do ktorého vezmú Margarétky nabudúce.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/661974792329401>

Dvaja valasi – Banskobystrický kraj

V predposlednú vyučovaciu hodinu zaviedli Dvaja valasi Margarétky do Banskobystrického kraja. Na veľkej slepej mape sme si zopakovali kraje a krajské mestá, ktoré sme už s Kubkom a Maťkom navštívili. Tentokrát si Dvaja valasi vybrali za sprievodcu Permoníka a ten zaviedol deti do troch banských miest – zlatej Štiavnice, striebornej Kremnice a medenej Bystrice. Maťko s Kubkom spolu s deťmi fárili do baní a našli v nich vzácne kovy. Popritom porozprával Permoník povestí o Sebechlebských hudcoch pod Sitnom, deti si „razili“ svoje mince v Kremnici, v Banskej Bystrici si vytvorili živý obraz v maskách na základe obrazu Dominika Skuteckého Trh v Banskej Bystrici – použili sme techniku z tvorivej dramatiky – živá pohľadnica a interview v roli. Na záver deti hravo zodpovedali kvíz o troch banských mestách. Nabudúce nás Dvaja valasi zavedú do Nitrianskeho kraja.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/197367539502415>

Beseda so spisovateľkou Janou Beňovou

Kroky spisovateľky Jany Beňovej počas svojej parížskej tour viedli v sobotu 13. mája 2023 do slovenskej školy Margarétka v Paríži, kde sa s piatakmi porozprávala nielen o svojom diele Flanérova košela, ale aj o tom, ako sa stať spisovateľom. Pani učiteľka Miriam pripravila scenár, podľa ktorého sme s pani Beňovou viedli rozhovor. Žiaci si tak vyskúšali techniku, ako robiť rozhovor, učili sa, ako klásť otázky, akú intonáciu použiť. Zároveň mali podľa odpovedí Jany Beňovej odpovedať na otázky, ktoré mali pripravené v rámci zošita, ktorý pripravila pani učiteľka. Trénovali takto počúvanie s porozumením, písanie a gramatiku. Na záver si zo zošita žiaci urobili knihu „Flanérova košela“, ktorú im pani Jana Beňová podpísala.

Deň predtým privítali v priestoroch historickej budovy Štátneho inštitútu východných jazykov a kultúr v Paríži (Inalco) Janu Beňovú a spisovateľa Mareka Vadasa, ktorí prišli predstaviť parížskemu publiku svoje diela. Počas literárneho večera sa diváci mohli započúvať do úryvkov z diel

Café Hyena, Flanérova košeľa, Preč! Preč! od Jany Beňovej, ako aj do úryvkov z diel Liečiteľ a 6 cudzincov od Mareka Vadasa.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/800578514837012>

Lietajúci Cyprián z Pienin do Margarétky

V školskom roku 2023/24 sme v Margarétke-Paríž zaviedli hodinu tvorivého písania. Týmto spôsobom sa pripravujeme na súťaž Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko.

Na prvej hodine sme sa oboznámili s postavou literárneho diela. Deti predstavili „svojim čitateľom“ svoju postavu, a to vonkajším opisom a opisom jej vlastností. Zároveň sme sa učili pracovať v tíme.

Na druhej a tretej hodine sa žiaci stretli s ďalšími prvkami príbehu, prostredím a dejom. Dozvedeli sme sa, že k prostrediu patrí aj čas, kedy sa dej odohráva. Ukázali sme si, čo je zápleтка. Opäť sme si to predviedli na vybratej pasáži z Pipi Dlhej Pančuchy. Následne sa zase deti stali spisovateľmi a svojimi nápaditými opismi sa snažili zaujať „svojho čitateľa“.

Na nasledujúcich hodinách sa pohláme s legendou o mníchovi Cypriánovi, ktorý v roku 2024 oslávi 300. výročie svojho narodenia. Preslávil ho najstarší na Slovensku zachovaný herbár vysokej kultúrno-historickej hodnoty. Okrem botaniky, liečiteľstva a farmácie sa Cyprián zaujímal aj o mechaniku a kozmológiu. Zostrojil si klzák, na ktorom sa spustil z vrchu Tri koruny nad Červeným Kláštorom v Pieninách. Deti sa pokúsia spracovať a dotvoriť si legendu v rôznych žánroch, o ktorých si povieme na ďalších hodinách tvorivého písania. Naše legendy zašleme do súťaže, držte nám palce.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/302128969312738>

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/1687468971744437>

Čítame s nečitateľmi – pagaštan konský

Tohtoročné jesenné vyučovanie v Margarétke-Paríž vyvrcholilo v škole témou pagaštan konský. Vlni bola hlavná téma jablko s pekárskym ateliérom, kde si deti upiekli jablčník. V tomto školskom roku sme sa vydali po inej ceste. Vyskúšali sme si metódu Čítame s nečitateľmi (v originali Čteme s нечитателями od autoriek K. Krüger a K. Šafránková, odkiaľ vzišla aj naša hodina popísaná nižšie).

Pozornosť detí nevystala

Daná metóda vychádza z klasickej schémy E-U-R, ktorá je typická pre kritické myslenie. E-U-R= Evokácia, Uvedomenie si významu, Reflexia.

A čomu sa konkrétne Margarétky na hodine o pagaštane konskom venovali?

V evokácii si každá z dvoch skupiniek detí otvorila svoju skrinku a hľadala „čiernu ovcu“, čiže to, čo tam nepatrí a na základe diskusie mali prísť na tému vyučovacej hodiny. V škatuľke mali uložený konárik, plod gaštanu, list gaštanu, tobolku, obrázok celého stromu, listu, plodu a kameň ako čiernu ovcu. Do tejto fázy sme zahrnuli aj brainstorming, čo deti o pagaštane konskom vedia. Bolo podstatné zaznamenať výroky detí tlačným písmom na tabuľu, a to aj pre škôlkarov.

V uvedomení si významu informácií sme si rozprávali o tomto strome za pomoci obrázkov, ale aj skutočných listov, konárikov, toboliek a plodov gaštanu.

V reflexii mali deti samy opäť v skupinkách chronologicky poskladať rozstrihané obrázky rastu stromu a spoločne sme si na tabuľu vyplnili päťlístok. Ten patrí k základným technikám kritického myslenia. Pôvodne sme zamýšľali aj životabáseň, no deti ešte na túto aktivitku neboli pripravené.

Záverečnou činnosťou reflexie bol gaštanový ateliér, na ktorý sa pridali aj školáci a tým sme ukončili jeseň v Margarétke. V metóde Čítame s nečitateľmi budeme naďalej pokračovať a postupne do hodín zavádzať ďalšie aktivity v rámci schémy E-U-R, snáď aj životabáseň.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/646008140988625>

Slováci v Chorvátsku

Vesna Baksová

Oslava 50. výročia SKUS Fraňa Strapača a 30. výročia MS v Markovci Našickom

Nedeľa 4. júna 2023 bola v Markovci nezvyčajne slávnostným a radostným dňom. Folkloristi oslavovali 50. výročie Slovenského kultúrno-umeleckého spolku Fraňa Strapača a matičiari 30. výročie Matice slovenskej v Markovci Našickom. Niekoľko dní predtým usilovne upravovali Drevenicu a jej okolie a hasiči postavili stan.

Nedeľná svätá omša vo farskom kostole svätého Marka evanjelistu sa konala, okrem iného, aj za všetkých zosnulých členov spolku a matice, za všetkých žijúcich členov a na poďakovanie Bohu za všetky šťastné cesty. Omše sa zúčastnili aj hostia: predstavitelia Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) Peter Prochávka a Milina Sklabinská, bývalá poslankyňa za českú a slovenskú národnostnú menšinu v Chorvátskom parlamente Zdenka Čuhnilová a súčasný poslanec Vladimír Bilek, ako aj hostia z MS z Rijeky. Folkloristi a matičiari sa príležitostnou umeleckou maľbou, ktorá zobrazuje

Seniorská tanečná skupina veteránov SKUS Fraňa Strapača z Markovca Našického

Detská tanečná skupina SKUS Fraňa Strapača z Markovca Našického

kaplnku sv. Marka, kríž a hasičský dom, a ktorú odovzdali Mario a Margareta Dudjakovci, poďakovali farárovi Patrikovi Alatičovi za spoluprácu a podporu od prvého dňa jeho služby v Markovci.

O 17.00 odštartoval v Drevenici slávnostný kultúrno-umelecký program, ktorý viedla moderátorka Tatjana Seničaninová. Po hymnách hneď v úvode príležitostný referát o vzniku spolku a matice, zakladateľoch, významných dátumoch, názve SKUS, spoločenských priestoroch, až po výstavbu Drevenice, so skráteným popisom činnosti a podujatí predniesla kronikárka spolku Vesna Baksová. Zdôraznila najmä to, že s výstavbou Drevenice sa začala nová éra týchto dvoch združení, potom spoluprácu s ostatnými združeniami a poďakovanie za každú formu príspevku k ich činnosti: *Spolupracovali sme s mnohými ľuďmi, mnohí nám pomohli. Cestovali sme často – po našom regióne, do rôznych kútov Chorvátska, ale aj do iných krajín – samozrejme, najčastejšie na Slovensko, a často sme prijímali folklórne spolky, vážených hostí, etnológov... Tancovali sme, spievali, hrali, cestovali, otvárali výstavy, boli účastníkmi rôznych podujatí, športových, vzdelávacích, tvorivých, zábavných, chodili sme na výlety, modlili sa za všetkých, ktorí nám pomáhali a pomáhajú v našich aktivitách tancom, spevom, hraním, tleskaním, finančnými darmi, donáciami, žehlením krojov, šoférovaním, opravovaním, kosením trávy a strihaním okrasných kríkov, nápadmi, údržbou a čistením priestorov, písaním článkov a kníh, polievaním kvetov, vedením*

jednotlivých skupín a pokladne, vedením programov či webovej a FB stránky, písaním projektov, starostlivosťou o deti na cestách, prácou pri mixpulte či výčape, pečením polesňakov, prijímaním hostí, reportážami v médiách, obsluhovaním... A na všetkom ostatnom, čo nebolo spomenuté. Ďakujeme Rade pre národnostné menšiny CHR, ÚSŽZ z Bratislavy, Zväzu Slovákov CHR, mestu Našice, Úradu pre ľudské práva a práva národnostných menšín, Rade miestneho výboru (RMV) Markovca Našického, Rádiu Našice a TV Našice, našim hasičom a futbalistom...

Uviedla tiež, že spolku boli za tie roky úplne právom udelené viaceré hodnotné ocenenia. Napríklad v roku 1983 strieborná plaketa Cena oslobodenia obce Našice za prácu v kultúre, v roku 2002 ocenenie za najlepší scénický výkon detskej skupiny na medzinárodnom festivale slovenského folklóru Jánošíkov dukát v ČR, v roku 2003 Cena Osijecko-baraňskej župy (OBŽ) za oblasť kultúry, a že tento rok prevezme verejné uznanie mesta Našice v deň oslavy patróna mesta sv. Antona, a že nemálo uznaní získala aj Branka Baksová. Prítomných zoznámila so súčasným vedením spolku a matice, ktoré dlhodobo aktívne a obetavo pracuje pre ich blaho, a so súčasnými politicko-kultúrne-nábožensko-výchovnými predstaviteľmi, s ktorými spolupracujú. K pozitívnemu a optimistickému ukončeniu referátu prispela členka detskej tanečnej skupiny Ema Hanižjarová prednesom svojej básne *Fraňo a ja – priatelia dva*.

Všetkých prítomných členov a hostí pozdravili predsedníčka matice Branka Baksová a predsedníčka spolku Vesna Budošová, ktoré vyzdvihli krásu početných generácií týchto dvoch združení, najmä spolku.

Mládežnícka tanečná skupina SKUS Fraňa Strapača z Markovca Našického

Seniorská tanečná skupina SKUS Fraňa Strapača z Markovca Našického

Uvítacie slová, gratulácie a želania všetkého dobrého pre združenia a význam a úspech Branky Baksovej predniesli predseda RMV Markovca Karlo Kanis, podpredseda Župného zastupiteľstva (ŽZ) OBŽ Goran Đanić, bývalá poslankyňa a čestná členka markovskej matice Zdenka Čuhniová, primátor mesta Našice Krešimir Kašuba a poslanec v chorvátskom parlamente a viceprimátor Našic Hrvoje Šimić. Podpredseda ÚSZZ Peter Prochávka so spolupracovníčkou Milinou Sklabinskou odovzdali spolku medailu za rozvoj slovenskej kultúry v Chorvátsku pri príležitosti jeho 50. výročia. Ku gratulantom sa pridali aj poslanec Vladimír Bilek a predseda Zväzu Slovákov Mirko Vavra, ktorý vyzdvihol dôležitosť práce s mládežou, udelil ocenenia za 50 a 30 rokov činnosti a otvoril program.

V programe sa predstavili všetky hostiteľské skupiny. Najmladší tancovali choreografie *Jánošík – Varila som, varila*, mládežníci *Kosový tanec a Tanec s hrablami*, a seniori choreografiu *Terchová*. Speváčky predniesli pre túto príležitosť aktivizovanú bývalú hudbu (Josip Ivanek-Joka, Andrija Tomac a Ratko Obradović), zaspievali *Cez Markovec pekná cesta*, *Chlapci mašinisti a Dievča, dievča*. Najväčším prekvapením bola skupina príležitostne aktivovaných, inak momentálne pre manželstvo či zamestnanie neaktívnych tanečníkov, ktorá potešila publikum tancami *Šarišská, Frišká, Východ a Záverečný*. Boli to všetky choreografie Branky Baksovej a nacvičili ich Josip a Vanesa Fedorovci a Mario Dudjak, a speváčka Vesna Paulíková.

K úžasnej atmosfére prispeli aj ďalší hostia a priatelia: veselé deti a speváčky z MS v Jurjevci Punitovskom, talentovaní speváci a hudobníci a

šikovní tanečníci SKUS Ivana Brníka Slováka z Jelisavca, početní speváci a milí drobci a úžasní heligonisti zo SKUS bratov Banasovcov z Josipovca Punitovského, až po k dokonalosti pripravených členov Chorvátskeho kultúrno-umeleckého spolku Lisinski a muzikantov Tamburášskeho spolku Dory Pejačevićovej z Našíc. Krásne recitácie a veselé pesničky zaspievali žiaci ZŠ kráľa Tomislava z Našíc a vysunutého oddelenia v Markovci Našickom so svojou učiteľkou Anou Maroševičovou. Žiaci 7. ročníka Marian Kuric a markovský folklorista Roko Mihovilović Baksa prečítali svoje krásne ocenené práce na medzinárodnej súťaži Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko.

Oslavy sa zúčastnili aj ďalší vážení hostia: predstaviteľ macedónskej menšiny v OBŽ Dragoljub Siljanoski, markovský farár Patrik Alatić, riaditeľka ZŠ kráľa Tomislava v Našiciach Vlatka Zahirovičová, riaditeľka Turistického združenia mesta Našice Ines Reslerová, predstavitelia markovského DHZ Ivo Hvizdak a Mirko Škof a tajomník FK Željezničar Vjekoslav Jug.

Na záver sa uskutočnilo spoločné fotenie. Zvlášť emotívne bolo, keď na javisko vystúpili zakladateľky spolku, sestry Mira Antolašičová a Julka Kubašová (rod. Zavadové), starší členovia a ďalší prítomní bývalí členovia. Mediálne všetko zastrešovala bývalá markovská folkloristka Ninoslava Pavlusová, dnes pracovníčka Rádia Našice.

Jerko Amidžić a Ivan Petrović plnili úlohy za mixážnym pultom a reproduktorom. Pri obsluhu hostí a iných povinnostiach pomáhali speváčky a rodičia.

Speváčka a hudobná skupina SKUS Fraňa Strapača z Markovca Našického

Spoločná fotografia členov MS v Markovci Našickom a SKUS Fraňa Strapača pri príležitosti osláv 50. výročia SKUS a 30. výročia MS

Ďakujeme za pomoc podporovateľom podujatia: Rade pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky a ÚŠŽZ z Bratislavy, ako aj Zväzu Slovákov, Úradu pre ľudské práva a práva národnostných menšín, mestu Našice a RMV Markovca Našického.

Ďakujeme markovským hasičom, futbalistom, železničnej stanici a všetkým členom, ktorí sa podieľali na organizácii oslavy výročí. Ďakujeme všetkým, ktorí prišli do Drevenice a svojím programom a potleskom poctili tieto veľké jubileá a významné oslavy.

Foto: archív SKUS Fraňa Strapača (Dragoljub Siljanoski)

Sandra Kraljová-Vukšićová

riaditeľka

Slovenské kultúrne centrum Našice,

Chorvátsko

Medzinárodné projekty Slovenského kultúrneho centra Našice prezentujú Slovensko krajanom a verejnosti v Chorvátsku

Slovenské kultúrne centrum Našice koncom roka 2022 a v roku 2023 venovalo značnú pozornosť medzinárodným projektom, cieľom ktorých bolo oboznámiť chorvátsku verejnosť s významnými slovenskými dejateľmi, prejavmi tradičnej či súčasnej kultúry Slovenska, tiež prezentovať Slovensko ako moderný európsky štát.

Pamätná tabuľa a lavica Martinovi Kukučínovi

Je známe, že Martin Kukučín, slovenský lekár a spisovateľ, ktorý veľkú časť svojho pracovného života pôsobil ako lekár v Selciach na ostrove Brač pred bezmála 130 rokmi, okrem svojho rodného Slovenska nesmierne miloval aj Chorvátsko a život na chorvátskom ostrove, kde sa zoznámil so svojou manželkou, Chorvátkou Pericou Diduličovou. Jeho životná púť viedla z Chorvátska až do ďalekého juhoamerického Čile, kde v Punta Arenas spolunažíval s chorvátskymi emigrantmi. V Chorvátsku aj zomrel a bol pochovaný, kým jeho pozostatky neboli v roku 1928 prenesené na Národný cintorín v Martine. O tom, ako silno bol Kukučín Chorvátsku naklonený, hovorí jeho výrok: *Keby som nebol Slovákom, chcel by som byť Chorvátom.*

Tomuto výnimočnému človeku, významnému predstaviteľovi slovenského literárneho realizmu, vzdali Chorvátsko a Slovensko hold spoločným projektom vyhotovenia pamätnej tabule a pamätnej lavičky. Dňa 24. novembra 2022 veľvyslanec Slovenskej republiky v Záhrebe Peter Susko spolu s predstaviteľmi mesta slávnostne odhalili pamätnú tabuľu a lavičku sloven-

Lavičku Martinovi Kukučínovi v obci Selce 24. novembra 2022 slávnostne odhalili veľvyslanec Slovenskej republiky v Záhrebe Peter Susko a starosta obce Selca Ivan Marijančević

sko-chorvátskeho priateľstva v Selciach, ktorú z kameňa vytesali miestni kamenári. Lavička bola zhotovená v spolupráci Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Záhrebe a Slovenského kultúrneho centra Našice a vďaka finančnej podpore Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Dielne prípravy a zdobenie tradičných slovenských medovníkov

S cieľom zachovať prejavy tradičnej kultúry sa konali tvorivé dielne prípravy a zdobenie tradičných slovenských medovníkov (perníkov) – *sladkého pečiva z pšeničnej alebo ražnej múky, medu, cukru a korenín, ručne formované pomocou drevených foriem, ktoré sa v Európe začali používať v 14. storočí. Do konca 18. storočia bol medovník pokrmom vyšších spoločenských vrstiev. V ľudovom prostredí sa udomácnil v 19. storočí. Podľa kvality múky, medu, druhov korenín a tvarov sa vyrábalo viacero druhov medovní-*

kov, ktorých recepty si medovníkári chránili ako výrobné tajomstvo. Najdrahším medovníkom bol marcipán, ktorý sa zhotovoval z kvalitného medu, hladkej múky, prísad a korenín. Tvary medovníkov (srdce; koníky, husári, bábiky ako hračky; náboženské motívy) sa prispôbovali osobe obdarovaného a príležitostiam, z ktorých sa medovníky nosili (jarmoky, púte, hody). Pôvodnú reliéfnu úpravu povrchu medovníkov vystriedala v druhej polovici 19. storočia ozdobná maľba a lepenie obrázkov cukrovou polevou. Medovníky sa dodnes pečú ako vianočné pečivo. (zdroj:

<https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/medovnik/>).

Slovenské kultúrne centrum Našice s podporou miestnej organizácie Matice slovenskej v Jurjevci Punitovskom zorganizovalo od 20. do 23. apríla 2023 dielne prípravy a zdobenie medovníkov s cieľom povzbudiť a rozšíriť špecifické tradičné techniky výroby a zdobenie medovníkov medzi Slovákmi v Chorvátsku.

Dielne, ktoré sa konali každý deň v priestore kultúrneho domu v Jurjevci Punitovskom, viedla Alena Tabačková zo Šoporne (Slovensko).

Účastníčky, členky miestnych organizácií matíc slovenských z Jurjevca Punitovského a Josipovca Punitovského, mali možnosť naučiť sa pripraviť cesto, polevu na zdobenie a zdobiť medovníky rôznymi tradičnými technikami.

Dôkazom úspešnosti tohto projektu je veľký záujem účastníčok, unikátne diela vytvorené počas štvordňovej dielne, ako aj dohoda o pokračovaní medzinárodnej spolupráce v budúcom roku.

Medové prvotiny účastníčok dielne

Závery konferencie Dedičstvo významných slovenských a chorvátskych latinistov podpísali predseda slovenskej časti Slovensko-chorvátskej komisie humanitných vied Martin Homza a predseda chorvátskej časti Slovensko-chorvátskej komisie humanitných vied Željko Holjevac

Vernisáž výstavy Misia Slovensko

Slovenské kultúrne centrum Našice v spolupráci s Veľvyslanectvom Slovenskej republiky so sídlom v Záhrebe umožnilo obyvateľom Našíc a Slavónie pozrieť si výstavu *Misia Slovensko*, a to v termíne od 19. júna do 14. júla 2023.

Vernisáž výstavy sa konala 16. júna vo výstavných priestoroch Slovenského kultúrneho centra Našice. *Misia Slovensko* vznikla pri príležitosti 30. výročia samostatnosti Slovenskej republiky a 30. výročia nadviazania diplomatických vzťahov medzi Slovenskom a Chorvátskom. Jej obsah prezentuje Slovenskú republiku ako členku Európskej únie a jej medzinárodnú spoluprácu v rôznych oblastiach – od ochrany ľudských práv, prírody a kultúry, technologických inovácií, športových a kultúrnych úspechov a pod.

Vernisáž bola zaradená do programu medzinárodnej konferencie *Dedičstvo významných slovenských a chorvátskych latinistov*, ktorá sa konala na Filozofickej fakulte v Osijeku v organizácii Slovensko-chorvátskej komisie humanitných vied, a ktorej závery boli podpísané v Slovenskom kultúrnom centre Našice v deň vernisáže.

Hostom sa prihovorili aj vážení hostia: predseda Mestskej rady mesta Našice Krešimir Žagar (druhý zľava doprava), predstaviteľ Ministerstva vedy a vzdelávania Staša Skenžić (štvrtý zľava doprava), členka Rady pre národnostné menšiny Branka Baksová (prvá zľava doprava), predseda Zväzu Slovákov Mirko Vavra (tretí zľava doprava) a zástupca veľvyslankyne SR Zdenko Galbavý, ktorý výstavu otvoril. Vernisáž moderovala Tatjana Seničaninová (piata zľava doprava)

Výstavu *Misia Slovensko*, ktorú finančne podporili Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Rada pre národnostné menšiny chorvátskej republiky a mesto Našice, otvoril zástupca veľvyslankyne SR Zdenko Galbavý.

Sandra Kraljová-Vukšićová

riadiateľka

Slovenské kultúrne centrum Našice,

Chorvátsko

Ministerstvo kultúry a médií Chorvátskej republiky chráni Medvede – tradičný fašiangový sprievod Slovákov v Josipovci Punitovskom

Významný príspevok k ochrane kultúrneho dedičstva predstavuje úspešná nominácia tradičného fašiangového sprievodu Slovákov v Josipovci Punitovskom, najmä masky *medveda*, na Zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry a médií Chorvátskej republiky.

V spolupráci s miestnou organizáciou Matice slovenskej v Josipovci nomináciu pripravilo Slovenské kultúrne centrum Našice koncom roka 2021.

Už rozhodnutím zo 14. apríla 2022 Ministerstvo kultúry a médií Chorvátskej republiky určilo, že *Medvede* – tradičný fašiangový sprievod Slovákov v Josipovci Punitovskom sú nehmotným kultúrnym prvkom, a ako taký je zapísaný do Registra kultúrneho dedičstva – Zoznamu chránených kultúrnych prvkov. Navrhovatelia zápisu, miestna organizácia MS v Josipovci, ako kolektívny nositeľ kultúrneho prvku, Slovenské kultúrne centrum Našice, ako kompetentná inštitúcia na prípravu prihlášky a nositelia jednotlivci po uplynutí viac ako roka dostali kladné rozhodnutie. Zápis nehmotného kultúrneho prvku do Registra kultúrneho dedičstva Chorvátskej republiky posilní a potvrdí presvedčenie miestneho obyvateľstva o dôležitosti zachovávaní menšinovej etnickej identity a o hodnote nehmotného kultúrneho dedičstva, ktoré do Chorvátska priniesli ich predkovia zo Slovenska v roku 1881, keď sa prisťahovali do tohto regiónu.

Čo vlastne vieme o tomto chránenom nehmotnom kultúrnom prvku?

V mýtoch mnohých národov Európy, ale aj Ameriky a Ázie, predstavuje medveď silu a zvyky spojené so starodávnym kultom medveda majúce za cieľ chrániť pred zlom a zlými silami. Slamené medvede sú súčasťou fašiangových tradícií rozšírených v okolitých krajinách – Srbsku, Maďarsku, Rakús-

ku, Rumunsku, taktiež v Poľsku, Nemecku, ale aj v Rusku, Ukrajine, Litve a ďalších krajinách. Historicky sa karnevalová postava slameného medveda v sprievode blázna objavuje v neskorom stredoveku. Pôvodne sa postava medveda *obliekala* do machu alebo kožušiny a až neskôr, s rozvojom poľnohospodárstva, sa na *obliekanie* medveda začala používať slama.

Fašiangové postavy *medvedov* v Chorvátsku sú medzi Slovákmi známe aj v obci Međurič, kde sú podľa našich poznatkov dodnes prítomné vo fašiangovom sprievode.

Fašiangový ľudový zvyk v Josipovci Punitovskom, v ktorom hlavnú úlohu zohrávajú tradičné fašiangové masky slamených medvedov v sprievode *cigánok*, sa tu udržiava od osídlenia Slováckmi, teda od roku 1881. Tento zvyk sa prenáša ústne a v rámci miestnej komunity sme o ňom nenašli žiadne písomné záznamy. Fašiangovému sprievodu postáv *medvedov* a *cigánok*, ktorý sa konal na fašiangový utorok, v minulosti predchádzal sprievod malých medvedov, ktorý sa konal v nedeľu pred fašiangovým utorkom, a na ktorom sa zúčastňovali chlapi.

Celý *kostým* bol vyrobený z takzvaných *hužvy* – slamených povrazov upletených z ovsenej slamy. Podobne sa kedysi pripravovali povrazy na viazanie snopov pri žatve. Tradične sa mal ovos zasiať a narezať ručne a potom

Medvede – tradičný fašiangový sprievod Slovákov v Josipovci Punitovskom

zvinúť do čo najdlhších povrazov, ktoré mohli mať až 15 metrov. Na jednu masku ich bolo potrebných niekoľko, čo záviselo od ich jednotlivej dĺžky. Povrazy sa omotali okolo rúk, nôh a tela osoby, a to tak, aby nebolo vidieť, že slama je zvinutá v povrazoch.

Tento zvyk sa spája s vierou, že medvede návštevami dedín a rodinných hospodárstiev privolávajú úrodný a bohatý rok a spolu s cigánkami vyhánajú z dediny všetky zlé sily. Karnevalové postavy medvedov a cigánok predstavujú skupinovú masku, do ktorej sa prezliekali len mužskí členovia miestnej komunity. Zvyk sa traduje ústne v slovenskom jazyku a s terminológiou josipovských Slovákov.

Príprava karnevalovej masky medveďa je časovo náročná – začína sa už rok vopred. V lete sa pripravuje slama, teda prvý výsev ovsu a špeciálne vykonaná žatva, aby slama vydržala čo najdlhšie. Významné bolo aj dobré uskladnenie slamy, aby bola čistá a suchá. Na výrobu masky medveďa je najvhodnejší ručne siaty, pokosený a vymlátený ovos. Keďže tieto technológie už nie sú aktuálne ani dostupné, všetko sa v súčasnosti robí adekvátne upraveným spôsobom. Napríklad, aby sa pri zbere zachovala požadovaná kvalita slamy, teda jej dĺžka, ovos sa z poľa kosí v noci, keď je stonka vlhká, a teda menej náchylná na lámanie.

Mládenci sa väčšinou na malé fašiangy, teda v nedeľu, dohodli, kto bude medveď a kto cigánka, u ktorého gazdu sa bude pripravovať ktorý medveď do sprievodu a kto im pomôže, lebo okrem cigánok s obliekaním pomáhali aj gazdovia, na ktorých dvore sa uskutočňovali prípravy. Každý medveď sa pripravoval v domácnosti, teda rodinnom hospodárstve, ktoré preňho pripravovalo slamu.

Dva až tri dni pred fašiangovým sprievodom sa v závislosti od množstva pripravenej slamy a dohodnutého počtu medvedov pripravujú tzv. *hužvy* – slamené laná slúžiace na ovíjanie jednotlivcov. V rodinnom hospodárstve, na ktorom bola pripravená slama, sa zišli mládenci a muži, zruční v *krútení* medvedov. Tu pripravili laná, tzv. *hužvy* dlhé aj dvadsať metrov, pričom je na jednu masku potrebných až šesť alebo sedem povrazov, ktoré boli pripravené rovnakým spôsobom ako povrazy používané na viazanie snopov pri zbere úrody.

Vo fašiangový utorok ráno prebieha posledná fáza prípravy, tzv. *krútenie medvedov*, čo znamená obalenie človeka, ktorý predstavuje medveďa. Urobí tak cigánka, ktorá potom tiež ide v sprievode a sprevádza svojho medveďa. Muž je omotaný povrazmi celý, okrem hlavy a nôh. Tváre medvedov sú prekryté čiernou pančuchou, na ktorej sú vyrezané otvory pre oči, nos a ústa,

alebo sú tvár a ruky potreté sadzou z pece na chlieb. Na hlave má väčšinou čierny alebo slamený klobúk a na nohách čižmy. *Medveď* má často slamený chvost, na ktorom je uviazaný zvonec alebo starý hrniec, ktorý sa za ním ťahá a robí hluk, aby podľa povery vyhnal zlo z dediny. Medveďov bývalo desať a zvyšok účastníkov sprievodu sa obliekal ako cigánky: mládenci zobierali ženské šaty, ktoré si obliekli, tiež si väčšinou dávali na hlavu pančuchu (rovnako ako medvede) alebo šatku. Pri obliekaní/obaľovaní medveďov a cigánok sa pilo a spievalo. Repertoár slovenských a chorvátskych piesní nebol tematický, spievalo sa, čo prítomným napadlo.

Fašiangový utorok je deň, keď medvede v sprievode cigánok obchádzajú dedinu. Okolo jedenástej hodiny, vždy to bolo dopoludnia, sa sprievod vydal dedinou. Medvede aj cigánky nosili v ruke palicu a prenasledovali každého, kto sa ocitol na ulici, najmä dievčatá. Ak sa im podarilo niekoho chytiť, zašpičenými rukami ho hladkali po tvári, pričom sa miestni tomu snažili vyhnúť. Sprievod vstupoval do dvorov, keďže sa verilo, že to prinesie bohatstvo a plodný rok a gazdovia ich tam hostili pálenkou a šiškami. Verilo sa, že budúci rok budú zemiaky také veľké, aké veľké boli ponúkané šišky.

Neskôr popoludní, po obchôdzke celej dediny, si medvede sňali slamu a išli na večernú zábavu. Tancovalo sa až do jedenástej, kým nezazvonil kostolný zvon. Hudba v tej chvíli utíchla a zábava sa skončila, začal sa pôst.

Miestna organizácia MS v Josipovci prevzala rolu jednotlivcov, a už viac ako desaťročie nepretržite propaguje hodnotu, zmysel a význam tohto zvyku, ktorý by bez úsilia združenia zanikol.

Úloha miestnej organizácie MS v Josipovci pri zachovávaní, propagácii a tradovaní tohto zvyku je dnes kľúčová, pretože členovia združenia sú zároveň významní, spoločensky angažovaní jednotlivci tejto obce, a vďaka inštitucionálnej podpore majú možnosť zúčastňovať sa na rôznych festivaloch a získať finančné prostriedky potrebné na prezentáciu zvyku mimo miestnej komunity.

Zápis *Medveďov* do Registra kultúrneho dedičstva Chorvátskej republiky miestnu organizáciu MS v Josipovci a Slovenské kultúrne centrum Našice zaväzuje k zachovávaní tohto, dodnes živého, zvyku slovenských prisťahovalcov.

Miloslav Strehársky

23. Dni slovenskej kultúry – Rijeka 2023

Matica slovenská Rijeka v spolupráci s predstaviteľkou slovenskej národnostnej menšiny (SNM) v Prímorsko-gorskokotarskej župe (PGŽ) Miroslavou Gržiničovou aj tohto roku, od 22. do 25. júna 2023, zorganizovala v poradí už 23. *Dni slovenskej kultúry – Rijeka 2023* s medzinárodnou účasťou. Slováci počas týchto dní predstavujú obyvateľom mesta a jeho návštevníkom svoju kultúru a dedičstvo. Podujatie sa uskutočnilo s podporou Rady pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ), PGŽ, Mestskej rady v Rijeke, Zväzu Slovákov v Chorvátsku a predstaviteľky SNM v PGŽ Miroslavy Gržiničovej. Program mediálne podporili Rádio Rijeka, Novi List, Kanal R, Chorvátska rádiotelevízia a Rádio OK.

Miesto udalosti: Sídlo MS Rijeka, Slovenský dom – Hosti 80B, Mólo Karolíny Rijeckej, Námestie 111. brigády chorvátskej armády, priestor Talianskej komunity – Circolo, Volosko, a Námestie sv. Ivana a galéria Laurus v Lovrane.

Účastníci: MS Rijeka – Folklórna a spevácka skupina Slovenka, Veľvyslanectvo SR v Chorvátskej republike, Združenie Matkino srdce z Lalite (Srbsko), Spevácky zbor Evanjelického gymnázia Banská Bystrica (Slovensko) a Anna a Juraj Kulíčovci (Slovensko).

Prvý deň sa začal v priestoroch Matice o 17. hodine za prítomnosti hostí zo Slovenska, Srbska a Chorvátska, predstaviteľov národnostných menšín v Rijeke, ako aj blízkych susedov. Po odznení chorvátskej a slovenskej hymny v mene hostiteľa predsedníčka MS v Rijeke a predstaviteľka SNM v PGŽ Miroslava Gržiničová pozdravila vážených prítomných: poslanca pre českú a slovenskú národnostnú menšinu v chorvátskom parlamente Vladimíra Bíleka, prvého podpredsedu Matice slovenskej v Martine Mareka Hanusku, riaditeľa Evanjelického gymnázia (EVG) v Banskej Bystrici Slavomíra Hanusku, predsedu Miestneho spoločenstva Lalit Janka Benku, tajomníka Miestneho spoločenstva Lalit Dušana Párnického, predsedníčku Spoločenstva Maďarov v Rijeke Zdenku Šibalinovú-Klepacovú a predsedníčku združenia Matkino srdce Máriu Mackovú, ako aj účastníkov programu a ich vedúcich. Všetkým zaželať príjemný zážitok pri kultúrnom programe a potom pozvala prítomných na prehliadku výstavy fotografií ľudových krojov Slovenska a obrazov výtvarnej sekcie MS v Rijeke, ako aj výstavu slovenských folklórnych doplnkov v podaní

Stánok na Námestí 111. brigády chorvátskej armády

výrobkyne párt inšpirovaných tradičnými svadobnými pártami zo slovenských obcí Anny Kulichovej. Všetky skupiny dostali ďakovné listy za účasť.

Krátky uvítací príhovor mali hostia pán Vladimír Bílek, pán Marek Hanuska a pani Mária Macková. Nasledoval krátky kultúrny program na dvore pred domom, v ktorom najprv podpredsedníčka MS v Rijeke Margita Rekičová-Grolmusová prečítala jednu vlastnú báseň, detská skupina zaspievala dve pesničky: *Prší, prší, len sa leje* a *Bodaj by vás, vy mládenci, čerti vzali*, a predviedla dve pohybové hry: *Medveďku, daj labku* a *Oli, oli, Janko*. Po nich vystúpil Spevácky zbor Evanjelického gymnázia (EVG) Banská Bystrica. Evanjelické gymnázium v Banskej Bystrici je stredná škola v Banskej Bystrici s päťročným anglickým a nemeckým vzdelávacím programom.

Spev bol súčasťou EVG v Banskej Bystrici už od jeho počiatkov. Na chýrnej banskobystrickej mestskej latinskej škole, od polovice 16. storočia známej ako evanjelické gymnázium, sa dokonca spev ako predmet povinne vyučoval. Spevácky zbor vznikol na Evanjelickom gymnázii v roku 2016 – pod vedením Mgr. Mareka Hanusku, ktorý vtedy zabezpečoval všetko: celú organizáciu, výber skladieb a aj samotné nácviky a dirigovanie. Dnes sa spev ako predmet v rozvrhu EVG nenachádza, ale má svoje miesto v podobe Speváckeho zboru. V Speváckom zbore EVG spievajú študenti, profesori a zamestnanci – skvelí speváci, ktorí majú šťastie, že ich vedie od septembra 2017 súčasný dirigent Mgr. Peter Bibza, ktorý zároveň vykonáva aj funkciu kantora. Zbor pravidelne účinkuje na školských službách Božích, cirkevných slávnostiach či rôznych kultúrnych aktivitách. Čo sa týka počtu spevákov, to

Stánok Anny Kulichovej zo Slovenska

sa mení – zhruba 22 – 28 členov. Organizačnou vedúcou v zbere je od septembra 2019 Mgr. Petra Volontierová, profesorka na EVG Banská Bystrica. Repertoár zboru tvoria nielen národné piesne, ale taktiež piesne so svetskou a kresťanskou tematikou. Zbor bol na zájazde v Rakúsku, Srbsku, Čiernej Hore a pred 5 rokmi v Rijeke. Pravidelne účinkuje na školských službách Božích a aj v rôznych kultúrnych aktivitách. Okrem niekoľkých ľudových piesní zbor predviedol aj krásnu pieseň *Vtáča*, ktorej autorom je farár Roman Dovala, ktorý žije v blízkosti Banskej Bystrice.

S fujarou, tradičnou slovenskou dychovkou, vystúpil Juraj Kulich zo SR, a naša matičiarka Marienka Šikićová pobavila prítomných hrou na gitare a spievaním slovenských, ako aj chorvátskych piesní. V pokračovaní kultúrneho programu sa predstavila aj folklórna skupina Rijecké Palady z Rijeke. Na záver kultúrneho programu sa účastníci a hostia družne zabávali pri občerstvení, ktoré organizovala MS v Rijeke.

Druhý deň prezentácie slovenskej kultúry pokračoval na Námestí 111. brigády chorvátskej armády. Členovia MS z Rijeke už tradične ponúkali zemiakové placky, bryndzové halušky, buchty s orechmi a lekvárom a orechový kysnutý závin. Stánok združenia Matkino srdce ponúkal rôzne sladké a slané špeciality Lalite. Stánok Kulichovcov bol bohato zdobený slovenskými folklórnymi doplnkami. Všetky stánky boli hojne navštevované miestnymi obyvateľmi a turistami. V úvode predsedníčka Gržinićová pozdravila prítomných a najmä zástupcu veľvyslankyne Slovenskej republiky v Chorvátsku Zdenka Galbavého s manželkou Tatianou.

V mene Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Záhrebe sa prihovoriť zástupca veľvyslankyne Zdenko Galbavý, ktorý zdôraznil, že sa v roku 2023 oslavuje 30. výročie vzniku Slovenskej republiky a zároveň 30. výročie nadviazania diplomatických vzťahov medzi Slovenskou a Chorvátskou republikou. Potom predstavil a otvoril výstavu pod názvom *Slovensko 1993 – 2023* znázornenú na 10 paneloch, ktorá vznikla pri tejto príležitosti. Na programe na Námestí 111. brigády chorvátskej armády bol prítomný aj honorárny konzul SR v Rijeke Zoran Čuk. Nasledoval kultúrny program, kde sa striedali Spevácky zbor EVG z Banskej Bystrice, Marienka Šikićová hrou na gitare a spievaním, Margita Rekićová Grolmusová recitovaním vlastných básní a Juraj Kulich hrou na fujare. Ukážkami ľudových piesní bavilo sa početné domáce rijecké obcenstvo, ako aj mnohí turisti, ktorí sa kochali v rôznych gastronomických špecialitách a v pestrej kultúre.

Po skončení programu o 13. hodine účastníci sa presunuli na Mólo Karolíny Rijeckej kde si, po príležitostnom prejave predsedníčky Gržinićovej, Spevácky zbor EVG z Banskej Bystrice zaspieval pieseň *Zbohom ostávajte*, Marienka Šikićová hrou na gitare zaspievala spolu s prítomnými pieseň *Do linka v údolí*, Margita Rekićová Grolmusová prečítala vlastnú báseň a Juraj

Vystúpenie speváckej skupiny Slovenka MS v Rijeke

Vystúpenie folklórnej skupiny Slovenka MS v Rijeke

Kulich zahral na fujare. Na konci Pani Gržiničová spustila veniec do mora, ako spomienku na vystahovaných Slovákov, ktorí do sveta vyplávali z rijeckého prístavu.

Ceremoniál pokračoval kultúrno-umeleckým programom so začiatkom o 18. hodine v priestoroch Talianskej komunity Circolo, kde sa ko-nalo aj zakladajúce zhromaždenie MS z Rijekey. V úvode predsedníčka Gržiničová pozdravila prítomných a zaželala im príjemné chvíle vo večernom kultúrnom programe. Ako prvá spevácka skupina Slovenka MS z Rijekey, ktorú vedie Melita Bahníková, zaspievala piesne *Slovenská rodná dedina*, *A ja som z Oravy debnár* a *Po nábreží koník beží*. Po nich Marienka Šikičová hrou na gitare zaspievala jednu slovenskú ľudovú pieseň. Nasledovalo vystúpenie Speváckeho zboru EVG z Banskej Bystrice, ktorý predviedol krásne cirkevné skladby, ako aj ľudové piesne. Na záver FS Slovenka MS z Rijekey, ktorú vedú Margita Rekičová-Grolmusová a Laura Mandekičová, vystúpila so žartovným tancom *Šimy-Šimy*. Prítomní boli kultúrnym programom nadšení a všetkých účinkujúcich odmenili búrlivým potleskom.

Po ukončení programu sa predsedníčka Miroslava Gržiničová poďakovala všetkým, ktorí prišli na túto oslavu, a pozvala ich, aby sa presunuli do ďalšej miestnosti, kde bolo prichystané občerstvenie, na ktorom sa všetci spoločne družne zabávali.

Na tretí deň ráno sa hostia zo Slovenska, ako aj niektorí matičiari na čele s predsedníčkou Gržiničovou stretli v mestečku Volosko pri Opatiji pred budovou, na ktorej sa nachádza pamätná tabuľa Svetozára Hurbana Vajanského. Pamätná tabuľa slovenskému spisovateľovi, publicistovi, literárnemu kritikovi, novinárovi a politikovi S. H. Vajanskému, ktorý sa roku 1905 zúčastnil kongresu slovanských novinárov vo Voloskom, bola tu odhalená roku 2006 v spolupráci s Maticou slovenskou a z iniciatívy Stanislava Bajaníka, pracovníka v oblasti múzejníctva, ochrany kultúrneho dedičstva, informatiky a médií. Matičiari v Rijeke si túto udalosť pripomínajú každý rok počas Dní slovenskej kultúry. Po krátkom príhovore predsedníčky Gržiničovej, vyvesený bol veniec a potom Marienka Šikićová hrou na gitare zaspievala pieseň *Horenka, horenka, hora* a Margita Rekićová-Grolmusová prečítala vlastnú báseň *Ideme ďalej* a zaspievala pieseň *Neboj sa ty žena má*. Spevácky zbor EVG z Banskej Bystrice zaspieval pieseň *Aká si mi krásna, ty rodná zem moja*.

Oslava pokračovala o 17. hodine na Námestí sv. Ivana v mestečku Lovran, neďaleko Rijeky. Tu bol postavený stánok Kulichovcov, bohato zdobený slovenskými folklórnymi doplnkami, stánok združenia Matkino srdce so sladkými a slanými špecialitami kraja z ktorého prišli, ako aj panelová výstava *Slo-*

Vystúpenie speváckeho zboru EVG v Banskej Bystrici, SR

Pred pamätnou tabuľou S. H. Vajanského vo Voloskom

vensko 1993 – 2023. Kultúrny program spestrili: Spevácky zbor EVG z Banskej Bystrice niekoľkými slovenskými piesňami, ako aj chorvátskou piesňou *Croatia, iz duše te ljubim*, FS Slovenka MS z Rijeky tancom *Šimy-Šimy*, folklórna skupina Rijecké Palady tancom, Juraj Kulich hrou na fujare, Margita Rekičová-Grolmusová vlastnou básňou *Priateľstvo* a piesňou *Bodaj by vás vy mládenci čerti vzali*, a Marienka Šikičová hrou na gitare a rôznymi slovenskými a chorvátskymi piesňami. Po skončení kultúrneho programu v Lovrane všetci prišli do Slovenského domu, kde ich v záhrade pred domom čakala večera, pri ktorej sa družne zabávali do neskorých večerných hodín.

Štvrtý posledný deň podujatia sa opäť všetci zišli v Slovenskom dome, kde sa na dvore pred domom uskutočnil krátky kultúrny program. Po skončení programu nasledoval krátky obed, po ktorom si hostitelia s hosťami vymenili malé darčeky, srdečne sa rozlúčili so všetkými účastníkmi, poďakovali za účasť a popriali šťastnú cestu a návrat domov.

Na záver môžeme konštatovať, že podujatie DSK – Rijeka 2023 splnilo svoj účel, prezentáciu Slovenska, jeho kultúry a gastronómie. Matičiari z Rijeky pri tejto príležitosti ďakujú podporovateľom, všetkým účastníkom programu, a svojim členom za pomoc a vynaložené úsilie, a važeným hosťom, ktorí ich poctili svojou prítomnosťou, ako aj tým, ktorí poslali pozdravné listy.

Autor fotografií: Miloslav Strehársky

Slováci v Írsku

Kristína Kottrová

Pokračujúca spolupráca a veľké plány budovania Slovenského domu v Írsku

V dňoch 13. až 15. apríla 2023 navštívil, teraz už bývalý predseda ÚŠZZ Milan Ján Pilip spolu s Katarínou Baranyaiovou, teritorialistkou ÚŠZZ pre Írsko, slovenské komunity v Írsku v okolí Dublinu. Okrem prezentácie podpory úradu a možností spolupráce s krajanmi bolo cieľom aj spoznať súčasný stav Vzdelávacieho centra pre slovenské deti v Írsku.

V úvode pracovnej cesty sa okrem informačného stretnutia s veľvyslancom SR v Írsku Andrejom Drobom o stave krajanovej komunity delegácia stretla s **Tomim Reichenthalom**, 87-ročným krajanom, ktorý ešte ako dieťa prežil koncentračný tábor Bergen – Belsen. Dlhé roky o svojom utrpení počas holokaustu nikomu nehovoril, no po smrti manželky napísal o svojom osude knihu **Chlapec z Belsenu** a vznikli o ňom dokumentárne filmy. Potrebu hovoriť o holokauste si uvedomil z toho dôvodu, že preživších je čoraz menej a on patrí k tým posledným. V roku 2021 si Tomi Reichental na pôde veľvyslanectva SR v Írsku prevzal zlatú plaketu ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Predseda ÚŠZZ osobitne vyzdvihol jeho prínos pri šírení myšlienok tolerancie a boja proti akýmkoľvek prejavom neznášanlivosti.

V piatok 14. apríla predseda ÚŠZZ Milan Ján Pilip rokoval so zástupcami najstaršej slovenskej organizácie krajanov v Írsku – Slovenského centra Írsko (SKC-IRL). Dlhoročným predsedom SKC-IRL je **Rastislav Blažek**, ktorý oboznámil delegáciu o histórii založenia centra, ktoré vzniklo v roku 2006 a v roku 2008 bolo formálne zaregistrované v Írsku ako občianske združenie Slovenské centrum Írsko. Informoval taktiež o projektoch, ktoré centrum založilo, a ktoré sa časom rozvinuli a osamostatnili (projekt Vzdelávacie centrum v Dubline – v súčasnosti samostatný subjekt s názvom Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku, Projekt Ostroha, ktorý bol základom pre Folklórny súbor Ostroha, ktorý sa formálne oddelil v 2012). Ďalšie aktivity SKC-IRL sa

*Spoločná fotografia s predstaviteľmi Slovenského kultúrneho centra Írsko
a predsedom Rastislavom Blažkom*

zameriavajú na právnu pomoc, pomoc pre podnikateľov a podobne. Okrem spomenutých projektov sa Blažek angažuje aj v oblasti rokovaní s predstaviteľmi jednotlivých írskych ministerstiev a orgánov štátnej a verejnej správy s cieľom zvýšiť informovanosť slovenskej komunity v Írsku a zabezpečiť postavenie slovenskej komunity aj v rámci ostatných komunít v Írsku. Za svoj úspech považuje uverejňovanie informácií írskych autorít od roku 2010 aj v slovenskom jazyku.

Aktivity centra utlmila pandémia koronavírusu. V rokoch 2009 – 2020 centrum každoročne organizovalo Slovenský ples, ktorého tradícia bola taktiež prerušená pandémiou. Súčasným zámerom centra je ples obnoviť a jeho nasledujúci ročník usporiadať v roku 2024. Myšlienku obnovenia organizácie plesu podporil aj veľvyslanec Droba. Centrum sa bude uchádzať o dotačnú podporu ÚŠZZ pre tento ples. Ďalším projektom, ktorý centrum plánuje znovu obnoviť je projekt Obláčik, predškolské vzdelávacie centrum.

Zástupcovia centra boli predsedom ÚŠZZ informovaní o možnostiach podpory v rámci pridelovania riadnych dotácií na rok 2024.

Nasledovalo **rokovanie so zástupcami kresťanskej komunity** <https://www.krestania.ie/> Na jej čele sú manželia Matej a Katarína Giertl. Aktuálnym problémom v Írsku je chýbajúci slovenský kňaz, ktorý by celebroval slovenským veriacim omše v slovenskom jazyku. Predseda ÚŠZZ vysvetlil, že spoločne s biskupom Halkom, ktorý má v správe všetky slovenské zahraničné misie, sa snažia nájsť riešenie na tento častý problém slovenských katolíckych komunít vo svete. Riešením by bolo zavedenie systému cestujúcich kňazov, ktorí by sa presúvali po jednotlivých centrách v zahraničí s istou pravidelnosťou. Giertl informoval o tom, že 25. marca sa v Dubline, v kostole St. Mark's v Springfield konala slovenská svätá omša, ktorá bola celebrowaná biskupom Jozefom Halkom. Komunita je s ním v kontakte a problémy rieši aj v spolupráci so zastupiteľským úradom. Predseda ÚŠZZ tiež informoval Giertla o možnosti finančnej podpory od úradu v súvislosti s organizáciou podujatí pre krajanov.

Po rokovaní sa delegácia presunula na **stretnutie s Joe Veselským**, ktorý patrí medzi významných slovenských krajanov v Írsku. 104-ročný sa narodil 20. 10. 1918 v Trnave, počas 2. svetovej vojny sa zapojil do Slovenského národného povstania a v roku 1945 bol vyznamenaný československou medailou Za chrabrosť a Odbojovým krížom I. triedy. Jeho rodičia a brat zahynuli v koncentračnom tábore v Osvienčime. V roku 1948 z dôvodu tlaku komunistickej strany emigroval do Írska. Úspešne pôsobil v oblasti stolného tenisu ako hráč, pedagóg a tréner, ale tiež založil a viedol veľmi úspešnú obchodnú firmu, ktorá dodnes pôsobí na trhu a riadi ju jeho syn. Joe Veselský a jeho syn Peter Veselský prijali delegáciu ÚŠZZ v St John's House, kde Veselský žije a každodenne prijíma návštevy.

Záverom druhého dňa sa uskutočnilo **stretnutie s FS Ostroha** vo forme neformálneho posedenia s vedením a niekoľkými členmi súboru. Na toto stretnutie prišli okrem zástupcov FS Ostroha aj ďalšie dve krajanské osobnosti pôsobiace v Dubline – **profesori na Trinity College Dublin Martin Sokol (hospodárska geografia) a Ladislav Timulák (psychológia)**.

Tretí deň návštevy sa začal **stretnutím a ukážkou nácviku detského folklórneho súboru Ostrôžka**. Stretnutie prebehlo v priestoroch komunitného centra, ktoré si súbor prenajíma na nácviky každú druhú víkendovú sobotu. Spolu s manažérmi súboru s Ajom Gonšenicom a Silviou Krukovou sme si vymenili informácie ohľadom podávania žiadostí o dotácie na projek-

Spoločná fotografia s členmi detského folklórneho súboru Ostrôžka

ty súboru. Podľa slov krajanov súbor funguje vďaka grantovej podpore Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, bez ktorej by nemal možnosť zabezpečiť si prenájom priestorov na fungovanie. Príspevky zo strany rodičov pokrývajú iba prípadné ceny pre deti alebo malé občerstvenie.

Delegácia navštívila aj priestory **Vzdelávacieho centra pre slovenské deti v Írsku**, ktoré založila Mária Pacheroová v roku 2007. V súčasnosti vedie centrum jej syn Andrej Pachér. Centrum poskytuje deťom dlhodobu alebo dočasne žijúcim v Írsku prístup k vzdelaniu v materinskom jazyku, aby neznalosť štátneho jazyka v budúcnosti nebránila návratu detí na Slovensko, a aby si deti utvorili väzby na rodinu na Slovensku. Centrum poskytuje doplnkové vzdelávanie v oblasti slovenského jazyka, literatúry, vlastivedy a histórie. Už ôsmy rok funguje v priestoroch Mount Carmel Secondary School na Kings Inn. **Každú druhú sobotu sa v centre stretáva v priemere 150 detí vo veku od 3 – 18 rokov.**

V centre pôsobi 13 slovenských pedagógov a jedna stážistka s ukončeným pedagogickým vzdelaním, s ktorými sa delegácia stretla v rámci svojej návštevy. Z rozhovorov s nimi vyplynulo, že učitelia sú s prácou v škole spokojní, uvítali by svoje vlastné priestory – triedy, kde by si aj deti mohli nechať svoje pomôcky, resp. svoje práce, ktoré vytvoria v rámci vyučovania. Tiež by im pomohli presnejšie osnovy, podľa ktorých by viedli svoje hodiny. Cen-

*Vzdelávacie centrum pre slovenské deti v Írsku funguje v priestoroch
Mount Carmel Secondary School*

trum sa venuje aj tematike rozdielových skúšok zo slovenského jazyka, ktoré deti absolvujú na svojich kmeňových školách na Slovensku. Vzdelávacie centrum každoročne patrí k poberateľom dotácií aj v rámci dotačnej schémy ÚŠZZ. Z tejto dotácie sa financuje väčšina príspevkov na cestovné a stravu pre pedagogický personál, poplatky za prenájom priestorov a povinná poisťka, ale aj každoročný nákup učebníc a učebných pomôcok.

Na záver dňa prebehlo **rokovanie s vedením vzdelávacieho centra Andrejom Pacherom a Elenou Michalčíkovou**, aktívnymi členmi komunity, a nadviazali aj úzku spoluprácu s ÚŠZZ v rámci školskej komisie (sekcie pre západnú Európu a zámorie). Predsedovi ÚŠZZ predstavili svoj **nový investičný projekt vybudovania Slovenského domu v Írsku**, miesta, kde by bol vytvorený priestor pre všetky slovenské krajské spolky a organizácie, a ktoré by mohlo byť nimi využívané pre ich potreby – vzdelávanie centrum, kultúrne podujatia, spoločenské akcie, nácviky a pod., čím by sa vyriešila otázka hľadania priestorov a platenia nájomu. Predseda ÚŠZZ Milan Ján Pilip

myšlienku ako takú podporil – je logická a má aj ekonomické opodstatnenie, vzhľadom na ušetrenie prostriedkov, ktoré sú každoročne vynakladané na prenájmy a poistenie každého subjektu zvlášť. Dôrazne však upozornil na fakt, že projekt musí byť odkonzultovaný a podporený celou komunitou a všetkými spolkami, aby neprišlo k situácii, že priestor nebude využívať celá komunita. Projekt je však natoľko finančne náročný, že nie je možné ho celý financovať z prostriedkov ÚSZZ, ktorému na to nestačia rozpočtové možnosti. Záujem o takéto slovenské domy v západnej Európe je veľmi veľký, ÚSZZ zbiera tieto informácie a bude požiadavky komunikovať vláde SR.

Návšteva slovenskej komunity v Írsku potvrdila doterajšiu spoluprácu krajských organizácií s úradom, ale aj podnietila k novým projektom a snahám, ktoré úrad môže podporiť. Informácie získané počas rokovaní budú využité pri vypracovaní Vykonávacieho plánu II k prioritám krajanov v Írsku a tiež pri ďalších rokovaniach ÚSZZ s príslušnými orgánmi o dopyte krajských komunit v západnej Európe na získanie/vybudovanie vlastných priestorov pre celú komunitu v jednotlivých krajinách.

Slováci v Izraeli

Kristína Kottrová

So Slovákmí v Izraeli

V dňoch 10. až 12. mája 2023 bývalý predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Milan Ján Pilip navštívil komunity Slovákov a potomkov prisťahovalcov zo Slovenska v Izraeli. Cieľom služobnej cesty bolo zmapovať krajauskú komunitu, nadviazať spoluprácu s krajauskými organizáciami a informovať ich o možnostiach podpory zo strany ÚSZZ a zanalyzovať možnosti prístupnosti výučby slo-

Delegácia navštívila kibuc Giv'at Chaim–Beit Theresienstadt

venského jazyka, o ktorú sa izraelskí Slováci aktívne zaujímajú najmä v posledných rokoch.

V Izraeli žije asi 7 – 8 tisíc osôb slovenského pôvodu a cca 70 tisíc osôb, ktoré sú čiastočne slovenského pôvodu. Jedná sa o tri skupiny – osoby presídlené do Izraela po 2. svetovej vojne, mladí ľudia, ktorí prišli do Izraela za štúdiom či prácou a manželia/manželky zo zmiešaných manželstiev.

V stredu 10. 5. 2023 delegácia navštívila **kibuc Giv'at Chaim – Beit Theresienstadt, ktorý založili prisťahovalci z Československa – preživší z geta Terezín, predovšetkým Česi, ale aj Slováci.** Kibuc má múzeum a kartotéku, v ktorej eviduje okolo 160 000 osôb. Do Terezína bolo vyvezených takmer 1 500 osôb zo Slovenska. So strastiplnou históriou týchto ľudí oboznámila delegáciu riaditeľka múzea Tami Kinberg. V priebehu diskusie členovia delegácie ÚSZŽ predstavili možnosti podpory aktivít zo strany Slovenskej republiky.

Následne delegácia navštívila **kibuc Masaryk, ktorý bol založený v medzivojnovom období prisťahlencami z Československa.** Obyvatelia dodnes udržiujú živé československé tradície, starší obyvatelia narodení na Slovensku, aj prvá generácia narodená v Izraeli väčšinou hovorí po slovensky. **Slovenčina z domáceho prostredia je u mladšej generácie zriedkavá, je však záujem o jej výučbu.** ÚSZŽ aj v tejto oblasti predstavil možnosti podpory, rovnako ako aj pre aktivity zamerané na udržanie slovenského povedomia.

Oboch rokovaní sa zúčastnila **predsedička Združenia emigrantov s Československa Erika Spitz.** Informovala o tom, že združenie vydáva časopis – trojmesačník a o tom, že majú v pláne začať svojpomocne výučbu slo-

Priestory kibucu Masaryk

Spoločná fotografia z návštevy Izraelu

venského jazyka. Úrad predstavil jestvujúce možnosti výučby slovenčiny (Slovak.eu, online hodiny slovenčiny v spolupráci s Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici, vzdelávacie centrá vo svete a ich online ponuka) a taktiež možnosti podpory takejto aktivity z dotačného systému ÚŠZZ.

Vo štvrtok 11. 5. 2023 delegácia navštívila Slovenský inštitút v Jeruzaleme. Riaditeľ inštitútu Jakub Urik oboznámil predsedu ÚŠZZ s činnosťou inštitútu a so slovenskou komunitou pôsobiace v Jeruzaleme a v okolí. Nasledovala diskusia s miestnymi, predovšetkým Slovenkami žijúcimi v Jeruzaleme, ktoré sa zaujímali najmä o možnosti výučby slovenského jazyka u detí a o podpore ich kultúrnej činnosti, keďže medzi ich snahy patrí napríklad zorganizovanie filmového festivalu. Momentálny stav v Izraeli je prevažne taký, že rodičia učia svoje deti svojpomocne doma. Delegácia ÚŠZZ opäť predstavila už existujúce možnosti detských hodín slovenčiny aj dotačný systém ÚŠZZ na podporu krajanských aktivít.

V piatok 12. 5. 2023 boli prerokované výsledky pobytu delegácie s veľvyslancom SR v Tel Avive Igorom Maukšom. Veľvyslanec bol oboznámený s priebehom návštev a rokovaní, privítal možnosti spolupráce, ktoré úrad krajanom predstavil. Taktiež vyjadril ochotu ZÚ napomôcť pri uskutočnení konkrétnych projektov.

Slováci v Kanade

Zdenka Mária Madacká

Pristáhovanie Slovákov do južnej Alberty v Kanade

Začiatky osídľovania Čechov a Slovákov na území západnej Kanady možno vysledovať až do roku 1873, keď z Uhorska (dnešné Maďarsko) prišlo 1300 prisťahovalcov. Väčšina z nich boli rodiny slovenského pôvodu. Podobne ako to bolo s väčšinou emigrantov v tom čase, prvou destináciou im boli Spojené štáty americké a až odtiaľ sa dostávali do Kanady. Keďže pochádzali hlavne z rodín roľníkov a baníkov, migranti slovenského pôvodu boli vo veľkom počte prepravovaní do vidieckych oblastí s rozvíjajúcim sa uhľovým priemyslom. Jednou z takých bola východná Pensylvánia, kde potreba za

*Raymond, Alberta, dvadsiate roky 20. storočia
Zo súkromnej zbierky fotografií rodiny Motyčka
Foto: Československá kanadská kultúrna spoločnosť južnej Alberty*

Cranford, Alberta, dvadsiate roky 20. storočia
Zo súkromnej zbierky fotografií rodiny Tomčala-Repka
Foto: Československá kanadská kultúrna spoločnosť južnej Albery

lacnou pracovnou silou umožňovala prisťahovalcom ekonomické príležitosti, aké im v Európe neboli prístupné. Táto vlna emigrovania bola taká veľká, že niektoré prevažne slovenské regióny Rakúsko-Uhorska sa v rokoch 1881-83 vyludnili až o päť percent a vládni úradníci v Budapešti vyjadrili skutočné obavy zo straty obyvateľstva.

Väčšina prvých prisťahovalcov do Kanady si našla prácu v poľnohospodárstve a baníctve, hoci niektorí prišli pomáhať pri výstavbe Kanadskej pacifickej železnice v 80. rokoch 19. storočia. V roku 1884 sa štyri rodiny migrantov z Čiech usadili v okrese Assiniboia (južná časť súčasného Saskatchewanu). Tam položili základ prvému česko-slovenskému osídleniu na kanadskom západe a dali mu meno Kolín na počesť českého mesta, ktoré predtým zanechali. V nasledujúcom roku bol podaný druhý návrh na kolonizáciu, tentoraz na podnet výstredného maďarského exposlanca menom gróf Paul O. Esterházy. Esterházy v spolupráci s kanadským ministrom poľnohospodárstva H.

*Raymond, Alberta 1915
Zo súkromnej zbierky fotografií rodiny
Kusálik-Hrdlík-Motyčka
Foto: Československá kanadská kultúrna
spoločnosť južnej Alerty*

F. Popeom predložil plán osídľovania západnej Manitoby kolonistami rakúsko-uhorského pôvodu, ktorí v tom čase sídlili v Severnej Amerike. Za týmto účelom gróf rozoslal množstvo letákov do uhoľných oblastí Pennsylvánie, kde sa v predchádzajúcom desaťročí usadilo množstvo slovenských rodín. V polovici 80. rokov 19. storočia došlo k hospodárskemu poklesu v ťažobnom priemysle, spolu s korelačným vzostupom socialisticky orientovaných pracovných problémov. Ako to už za takýchto okolností býva, prvé trpeli práve novopristahovateľské komunity a do roku 1885 sa mnohé slovenské rodiny v tomto regióne rýchlo dostali do platobnej neschopnosti.

Prví z kolonistov grófa Esterházyho, 30. júla 1885, odišli z mesta Hazleton do Toronta a na-

koniec dorazili do Winnipegu. Presný počet nie je známy. Historik J. B. Hedges zaznamenáva, že pozostával z „kontingentu 38 rodín, ktoré 30. júla 1885 opustili Hazleton v Pensylvánii“. Na rozdiel od toho Andrew Marchbin tvrdí, že „prvá skupina osadníkov sa kvôli oneskoreniu zredukovala na 35 rodín“. Bez ohľadu na počet, kolonisti, ku ktorým sa v auguste pridala druhá skupina 12 rodín, dosiahli svoj cieľ 18 míľ západne od mesta Minnedisa v Manitobe, pričom sa usadili v údolí, ktoré bolo rýchlo nazvané „Hun's Valley“. Úsilie Esterházyho spolu s jeho podporovateľmi v kanadskej vláde a kanadskej pacifckej železnici výrazne podporilo príťažlivosť kanadského západu pre českú a slovenskú komunitu v Severnej Amerike aj v Európe. Ďalší pokus o kolonizáciu nasledujúci rok vyústil do druhej kolónie severne od rieky Qu'Appelle. Osada bola nazvaná, dosť výstižne, Esterházy.

*Bornwell, Alberta, okolo roku 1938
Zo súkromnej zbierky fotografií rodiny Liska
Foto: Československá kanadská kultúrna spoločnosť južnej Albery*

V roku 1885, keď sa v Manitobe formovala kolónia Hunskej údolie, začala do severozápadného územia prichádzať prvá skupina slovenských baníkov. V tom roku sa slovenská partia vydala na dvojtýždňový trek volským povozom z mesta Shelby v severnej centrálnej Montane, až nakoniec dorazila do rozvíjajúceho sa mesta Lethbridge. Vďaka vznikajúcemu uhoľnému baníckemu priemyslu sa Lethbridge a jeho okolie nakoniec stali hlavným centrom českého a slovenského osídlenia na západných preriach.

Títo prví prisťahovalci si získali povesť dôveryhodných a lojálnych pracovníkov. Nebáli sa tvrdej práce, boli ochotní venovať sa dlhé dni únavnej práci s nízkymi mzdami a odhodlaní prekonať prekážky, ktorým čelili, vrátane jazykovej bariéry. Tieto výzvy stáli za to pre mnohých, ktorí čelili aj najhorším podmienkam v rámci Rakúsko-Uhorska. Ekonomická depresia v ich domovine v 90. rokoch 19. storočia nielenže vyústila do vysokej nezamestnanosti, ale preľudnenie a prerozdelenie pôdy tiež zanechalo mnohým roľníkom len malú šancu vlastniť pôdu alebo ekonomicky napredovať. Dostupnosť pôdy na kanadskom západe podnietila mnohých prvých osadníkov, aby poslali pozvánky rodinným príslušníkom a priateľom späť domov a povzbudili ich, aby prišli do Kanady, kde by mohli zlepšiť svoje vyhliadky na úspech.

S úvodnými výstrelmi z prvej svetovej vojny sa Albertská česká a slovenská komunita ocitla pod novým a nečakaným tlakom. Keď Veľká Británia a teda Kanada v roku 1914 vyhlásili vojnu Ústredným mocnostiam, v hraniciach Kanady už žilo okolo 500 000 ľudí (jeden zo 14 Kanadanov) nemeckého alebo rakúsko-uhorského pôvodu. Nedôvera k imigrantom, najmä východo-európskeho pôvodu, bola v tých časoch v préríjnych provinciách vysoká. Okrem toho nedávne ekonomické podmienky vrátane depresie, ktorá tvrdo zasiahla poľnohospodársky a robotnícky sektor, prispeli k vysokej nedôvere nedávnych prisťahovalcov. Lethbridge Daily Herald, 11. septembra 1914, oznámil zriadenie jediného koncentračného tábora v Alberte, určeného na ubytovanie „nepriateľských mimozemšťanov“, ktorý sa mal nachádzať na Lethbridge Exhibition and Fair Ground. Podľa správ z novín boli bývalé rakúsko-uhorské a nemecké komunity v provincii preplnené nepriateľskými záložníkmi a tábor mal slúžiť na ubytovanie väzňov z „každej časti Albery“. Mnohí internovaní boli baníci, ktorých postihol nedávny hospodársky pokles. V Lethbridge bolo prvým z internovaných 50 nezamestnaných uhoľných baníkov z osady Fernie.

Medzi internovanými počas vojnových rokov bolo niekoľko Albertských Čechov a Slovákov. Členovia Slovenskej ligy Ameriky pricestovali do Ottawy

Lethbridge, Alberta, 1888

Záber z uhoľnej bane

Z archívu novín Lethbridge Herald, článok uverejnený 27. 11. 1885

*Lethbridge, Alberta, 1898
Záber zo stavby železničného mostu
Fotografia z archívu Galt Múzea*

na stretnutie s generálom W. D. Otterom v snahe presvedčiť ho o lojalite kanadskej českej a slovenskej komunity. Ich úsilie sa stretlo s určitým úspechom a kanadská vláda nakoniec schválila plán, ktorý by umožnil prepustenie internovaných Čechov a Slovákov. Zároveň veľké množstvo Čechov a Slovákov narukovalo do armády, aby slúžilo v zámorí. Zvlášť pozoruhodný bol „Bohemian Detachment“ 223. práporu, „Kanadskí škandinávci“, z kanadských expedičných síl „Bohemian Detachment“, ktorý sa sformoval z dobrovoľníkov z celých kanadských prérií, bol pridelený k 11. rezervnému práporu a odtiaľ slúžil v mnohých bojoch až do konca vojny, vrátane bojov okolo Passchendale v roku 1917. Počas vojnových rokov pôsobil v južnej Alberte množstvo charitatívnych organizácií s cieľom lobiť za samostatný česko-slovenský štát, autonómny od Rakúsko-Uhorska. Jednou z najvýznamnejších z týchto skupín bola Bohemian National Alliance, ktorá na podporu svojho cieľa úspešne vyzbierala značné množstvo peňazí.

Druhá vlna prisťahovalectva nastala v 20. a 30. rokoch 20. storočia. Južná Alberta bola pre mnohých prirodzenou destináciou kvôli establovaným českým a slovenským komunitám okolo Lethbridge. John Kurutz Sr bol jed-

Lethbridge, Alberta, 1888
Fotografia z archívu Galt Múzea

nou osobou, ktorá nasledovala tento trend. Do Lethbridge prišiel v roku 1929 a štyri roky pracoval na farme v tejto oblasti, kým nezarobil dosť peňazí, aby mohol priviesť svoju manželku a syna do Kanady. Počas tejto imigračnej vlny prišli rodiny Hrnčírik, Kubík, Hornis, Laker, Macháček, Motycka, Santavy a Prus. Okrem roľníkov prišli za prácou aj iní v oblastiach súvisiacich s farmou, ako napríklad v odvetví balenia mäsa a navodňovania. Počas týchto desaťročí prišli aj živnostníci a kvalifikovaní robotníci vrátane Johna Fischera, zručného stolára, ktorý sa usadil v južnej Alberte v roku 1927.

Mnoho prisťahovalcov sa presťahovalo do komunít Cranford a Raymond, kde boli bežné polia cukrovej repy. Toto bola základná plodina v Československu, takže žreb bol logický. Napriek veľkej hospodárskej kríze mnohí verili, že podmienky v Kanade, konkrétne v oblasti Lethbridge, sú lepšie ako tie, ktoré ponúkali doma. V skutočnosti mnohým navodňovanie pomáha tlmiť vplyv sucha. Noví prisťahovalci počas prvých pár rokov v Kanade prežili veľa utrpenia. Mnohí si spomínajú, že žili v malých zastaraných domoch, často v sekcii bývania pre robotníkov na bohatších, dobre zavedených farmách. Tvrdou prácou a starostlivým šetrením však mnohí dokázali toto prostredie rýchlo prekonať a v priebehu niekoľkých rokov si kúpili vlastné pozemky a domy.

Počas medzivojnových rokov prišlo do Alberta mnoho českých a slovenských osadníkov v rámci „Dohody o železniciach“ z roku 1925, podľa ktorej CPR (Kanadská pacifická železnica) a CNR (Kanadská nacionálna železnica) získali právo pozývať poľnohospodársky zmysľajúcich prisťahovalcov z južnej a východnej Európy do Kanady s cieľom podporiť príjmy z ich paroplavieb a železničných tratí. Ako stanovilo Ministerstvo kolonizácie a rozvoja, železnice boli povinné usadiť týchto nových prisťahovalcov do štruktúry kanadskej spoločnosti. Na tento účel CPR zriadila miestne kolonizačné rady v mnohých komunitách v južnej Alberte. Ústredná kancelária v Calgary mala pobočky v Lethbridge, Raymond a Pincher Creek, zatiaľ čo malé kancelárie sa nachádzali v Magrath, Stavelly, Taber, Milk River a Cardston.

Imigranti z „prvej a druhej vlny“ boli aktívnymi účastníkmi vo svojich miestnych komunitách. Zúčastnili sa na kanadskom vojnovom úsilí náku-
pom víťazných dlhopisov a slúžili v armáde. Počas prvej vojny vyzbierali českí a slovenskí Kanadania 2 709 dolárov na podporu Československého Červeného kríža. Podobné snahy existovali aj počas druhej svetovej vojny.

Druhá svetová vojna bola katalyzátorom tretej vlny prisťahovalectva na konci tridsiatych rokov. V roku 1938, päť rokov po tom, čo Hitler prevzal

*Južná Alberta (okolie Lethbridge), 1898
Fotografia z archívu Galt Múzea*

Lethbridge, Alberta, 1910
Fotografia z archívu Galt Múzea

kontrolu nad Nemeckom, začal v rámci svojej kampane rozširovať svoju moc poza nemecké hranice, aby zjednotil všetkých nemecky hovoriacich ľudí. Početné nemecké obyvateľstvo v Československu žilo v oblasti známej ako Sudety. V sérii rokovania Británia a Francúzsko prijali nemecké nároky v Sudetoch (Mníchovská dohoda) výmenou za mier v Európe. Československí spojenci Francúzsko a Rusko zo strachu pred vojnou krajinu opustili a 19. marca 1939 Hitler obsadil Prahu. Vyhliadky na vojnu a odvod do armády viedli ľudí ako John a Katherine Liska k úteku z krajiny koncom 30. rokov 20. storočia. Začali farmárčiť v oblasti Barnwell, kým nenašetrili dostatok peňazí na kúpu vlastnej farmy. Ako zaznamenal historik John Murray Gibson v roku 1938: „Zatiaľ čo Slováci sú väčšinou roľníckeho pôvodu, ukázali, že sú ochotní obrátiť sa na akúkoľvek manuálnu prácu, ktorá im poskytuje živobytie a peniaze potrebné na kúpu farmy, čo je ich konečným zámerom. To zodpovedá počtu Slovákov zamestnaných v antracitových baniach pri Lethbridge v Alberte.“ Takto bol Lethbridge a jeho okolie naďalej jadrom českej a slovenskej ekonomickej aktivity v západnej Kanade.

Počty prisťahovalectva počas a po druhej svetovej vojne odrážajú politické udalosti, ktoré sa odohrávali v Československu. Noví imigranti boli predovšetkým politickí utečenci. Po komunistickom prevrate v roku 1948 boli Česi a Slováci pod železnou päsťou stalinizmu. Disidenti, vrátane katolíckeho vierovyznania, boli potláčaní a život bol pod prísnou štátnou kontro-

lou. Krajina bola podriadená Sovietskemu zväzu. Alois Zuzelka, Tony Mikula, John Vesely a Jerry Hasil boli súčasťou tohto povojnového exodu.

V roku 1968 sa za vlády Alexandra Dubčeka experimentovalo s liberálnejšou formou komunizmu. Sloboda diskusie a ďalšie intelektuálne práva boli rozšírené, ale Sovietsky zväz sa proti tomuto smerovaniu postavil a vyslal sovietske jednotky, aby vymenili vládu takou, ktorú schválili. Pražská jar prinútila mnohých liberálov utiecť o život. Život v tomto režime bol prísne sledovaný a kontrolovaný. Mnohí prisťahovalci v Kanade z tejto vlny prisťahovalcov boli profesionáli, absolventi vysokých škôl a univerzít, ktorí unikli politickým nepokojom vo svojej vlasti, aby našli väčšiu slobodu a možnosti v Kanade. Odhaduje sa, že krajinu opustilo približne 100 000 ľudí. Dvaja jednotlivci, ktorí sa počas tejto imigračnej vlny dostali do južnej Albery, boli

Lethbridge, Alberta, 2023

Fotografia z archívu Lethbridge Historical Society

Lethbridge, Alberta, 1986
Fotografia z archívu Galt Múzea

Svat a Libby Jonasovci, ktorí opustili Československo v roku 1969 ako politickí utečenci. Patrili medzi vysokovzdelaných prisťahovalcov, ktorí museli tvrdo bojovať, aby si našli prácu súvisiacu s ich schopnosťami. Poľnohospodársky inžinier Svat Jonáš pracoval takmer dva roky ako fyzický robotník, kým sa nezamestnal vo svojom odbore. Ďalšími exulantmi z roku 1968 boli Smetanovci, Ján Jass a Klváčkovci. Rovnako ako v prípade predchádzajúcej generácie českých a slovenských prisťahovalcov aj týmto novým Kanadčanom by sa vďaka tvrdej práci a vytrvalosti nakoniec darilo; naučili sa po anglicky a našli si miesto v kanadskej spoločnosti.

Ekonomické a politické podmienky vo východnej Európe zostali hrozné, takže imigrácia do Kanady bola pre mnohých ľudí z Československa naďalej lákavá. V skutočnosti v polovici osemdesiatych rokov tvorili Česi a Slováci po rade 12. najväčšiu etnickú skupinu v Alberte.

Upravený preklad úvodného textu z knihy „Českí a slovenskí priekopníci južnej Alberta“ (Československá kanadská kultúrna spoločnosť južnej Alberta, 2008)

Z angličtiny preložila Zdenka Mária Madacká

Paul Stacho

Monsignor František Fuga, národný buditeľ, a jeho zásluhy pre Slovensko

Mal som tú česť osobne spoznať v Kanade monsignora Františka Fugu. Bolo to v rokoch 1982 – 1987. Kto bol tento významný slovenský národovec, ktorého zásluhy, bohužiaľ, Slovensko, ani zahraniční Slováci a Slovenky nepoznajú. Dúfam, že môj článok vám mnohé veci objasní a dozviete sa, kto sa hlavne zaslúžil o realizáciu našej slovenskej vlajky.

V roku 2023 sme si pripomenuli monsignorovu storočnicu. Narodil sa v katolíckej rodine obuvníka Emila Figu 9. júna 1923 vo Vinnom, okres Michalovce. Pôvodne sa volal František Figa. Gymnázium skončil v roku 1944 v Michalovciach. Pokračoval hneď štúdiom v Bohosloveckom seminári v Bratislave a v Košiciach. Pretože bol veľmi nadaný žiak a profesori si to všimli, dostal v roku

*Monsignor František Fuga
9. jún 1923 – 9. november 1987*

1945 možnosť pokračovať v štúdiách v zahraničí, v Taliansku. V roku 1950 bol vysvätený za kňaza, ale ešte ďalej pokračoval v štúdiách na Lateranskej univerzite, ktorú skončil v roku 1952. Kratšiu dobu pôsobil ako kaplán v severnom Taliansku a štúdiom si osvojil aj byzantský obrad. Slovenskí gréckokatolíci, ktorí boli po 2. svetovej vojne v hojnom počte v Kanade, nemali ani faru ani farára vo veľkom priemyselnom meste Hamilton. Pán Boh, ale aj profesor Michal Lacko ho teda nahovorili a povolali na vinicu Pánovu do južného Ontaria, kde sa neskôr stal aj generálnym vikárom Gréckokatolíckeho biskupstva Sv. Cyrila a Sv. Metoda v Kanade. Od 25. apríla 1954 začal už pôsobiť medzi gréckokatolíckmi v Hamiltone. Začínal doslovne z ničoho, ale poháňala ho božia viera, ktorá dokáže zázraky. Vybudoval v roku 1957 so svojimi farníkmi na Barton ulici v Hamiltone nádherný veľkolepý byzantský kostol s farou. Na fare pod kostolom sa stretávali členovia

Kanadskej slovenskej ligy. Vďaka nemu sa stal Hamilton slovenským kultúrnym centrom. Monsignor pomáhal, kde sa len dalo. Mnohokrát nezištne pomáhal aj rodinám nových emigrantov. Bol skutočne významným národným buditeľom v exile. V rokoch 1974 až do jeho smrti 9. novembra 1987 bol tretím predsedom Zahraničnej Matice Slovenska. Bol aj literárne činný. Mal vlastnú tlačiarňu pod kostolom a vydával nielen náboženskú literatúru, ale i diela exilových autorov, ktoré sa nemohli publikovať v tej dobe v Československu. Vydával literatúru aj pre mládež. Vedľa tlačiarne mal malú tmavú komoru a mnohokrát som mu tam vypomáhal ako fotograf, alebo fotolaborant. Poznal som ho ako vzdelaného jednoduchého človeka, predovšetkým ekumenického. Všetko ho zaujímalo, tak sme mali pri práci mnohé rozhovory. Jeho krédo bolo, že Slováci musia držať pohromade a nerozbíjať sa, ale spolupracovať, lebo pevne veril, že skutočne raz príde čas a Slovensko sa stane samostatným štátom. Ja som tomu v tej dobe neveril, nedokázal som si to predstaviť, veď stále existoval reálny Berlínsky múr. Pamätám si dobre, keď mi vyprával viackrát, že pracuje aj na návrhu slovenskej vlajky. Dnes na Slovensku existuje naďalej takzvaný „triedny boj“ a niektoré osoby by monsignorovi tento kredit radi aj odobrali. Argumentujú hádam najviac tým, že bol klérofašista. Maďari sa už dokázali vyrovnáť s Horthym, Francúzi s generálom Petainom, celá západná Európa teda koketovala a kooperovala počas vojny s Hitlerom, ale my Slováci nedokážeme dodnes urobiť hrubú čiaru za Slovenskou republikou v rokoch 1939 – 1945. Áno, monsignor Fuga (v spoluautorstve s Dr. J. Cincikom) spravil návrh zástavy Zahraničnej Matice slovenskej, teda slovenskej trikolóry s dvojkrížom na trojvrší umiestneným v strede. Delegácia zahraničných kanadských Slovákov hneď po revolúcii v roku 1990 priniesla túto zástavu do Bratislavy. Pri návrhu novej ústavy SR sa táto zástava stala základom našej novodobej vlajky. To, že niekto zo slovenských heraldikov, alebo politikov bude dnes argumentovať, že dvojkríž na trojvrší je tolko milimetrov naľavo, alebo napravo, nie je podstatné. Dôležité pre mňa ako očitého svedka tej doby zostane v pamäti, že existovala dokonca aj „bumaška“ (úradný vládny dokument) z Anglickej heraldickej spoločnosti od sira Conrada Swana, ktorou monsignorovi potvrdil patent na slovenskú vlajku, dva roky ešte pred jeho smrťou. Škoda, že som v tej dobe nevlastnil iPhone, bol by som ten dokument, ktorý mi raz osobne ukázal, hneď sfoťografoval, rozposlal na Slovensko a mohol tak vyvrátiť dnešné pochybnosti. Dnes však ako keby sa zem prepadla a spomínaný dokument zaľahol pod zem. No žije ešte zopár mohykánov v Hamiltone, ktorí si dobre pamätajú, že slovenská vlajka Zahraničnej Matice slovenskej viala mnohokrát na čestnom stožiari pred City Hall v Hamiltone. Pričinil sa o to nebohý monsignor. Potešilo ma, keď som sa mohol osobne zúčastniť 7. júna 2023 v Martine na konferencii „Život a dielo Františka Fugu“. Vedenie martinskej Matice slovenskej spravilo záslužnú

Základná škola s materskou školou Františka Jozefa Fugu

prácu spolu s bratislavským Úradom Slovákov žijúcich v zahraničí. Patrí im veľká vďaka, keď v dnešnom globalistickom marazme sa nájdu ľudia, ktorí vedia, že je potrebné udržať si národnú identitu a dať úctu aj bývalým emigrantom, ktorí toľko toho vykonali mimo domova v zahraničí. Zaujali ma tam mnohé hodnotné príspevky odborníkov. Takisto som mal možnosť stretnúť sa aj s rodinnými príslušníkmi monsignora Fugu. Z konferencie som mal dobrý pocit, že monsignorova zásluha pre Slovensko nezanikne, uzná sa a dozvie sa o nej časom aj mladá generácia.

Prv než som sa zúčastnil konferencie v Martine, chcel som spoznať aj rodnú obec monsignora – Vinné na Zemplíne. Tu som zistil, že obyvatelia obce sú skutočne pyšní na svojho krajana, ktorý vybudoval v ďalekej cudzine nádherný gréckokatolícky chrám a ako veľký národovec nezabudol nikdy na svoju rodnú vlasť. Vo Vinnom život a dielo Františka Fugu majú dobre zmapované v miestnom múzeu. Aj samotná materská a základná škola nesú meno tohto slávneho rodáka. Ak vaše kroky povedú niekedy na východné Slovensko, objavte toto jedinečné múzeum a katolícky kostol, ktorého v popredí je busta slovenského národovca a ktorého hrob je v ďalekej cudzine v Kanade, v meste Burlington, len niekoľko metrov od vln Ontarijského jazera.

A teraz už viete moju story o slovenskom emigrantovi, spolutvorcovi slovenskej zástavy, kazateľovi, tlačiarovi, vydavateľovi, novinárovi, šéfredaktorovi, publicistovi, mecenášovi, buditeľovi, agitátorovi slovenského života a obdivovateľovi krajiny medzi Tatrami a Dunajom. Svoju rodnú vlasť a národ miloval na americkom kontinente úprimným srdcom až do posledného dychu.

Veronika Benová

Čo znamená Slovensko a slovenskosť?

Od roku 1983 vo Windsore pôsobí Slovenský tanečný súbor Domovina. Jeho skutočným domovom je Kanada, ale na pradedov – Slovensko si stále spomína, chráni ho pri srdci a odovzdáva novým generáciám. Na to poukazuje už aj poslanie súboru, ktorým je prostredníctvom spevu a tanca zachovávať slovenské kultúrne dedičstvo. Predstavujeme tance z mnohých kútov Slovenska, pravidelne sa stretávame s ďalšími kolektívami pôsobiacimi v Kanade a v USA. Byť na Slovensku je pre nás dôležitým impulzom uchovávaní identity a ocenenia systematickej práce v spolku.

Jaclyn Stano

Čo pre teba znamená byť členom súboru?

– Byť členom súboru Domovina znamená mať možnosť spoznávať iné spoločenské, ich históriu, zvyky, ich tradície. Pre mňa to nie je len tanec; sú to krásne spomienky, šťastný pocit z dobre urobenej práce, čas strávený spolu, ktorý zdieľam s inými členmi. Umožňuje mi to cestovať do Európy, na Slovensko a spoznať iné kultúry, ich tradície a tance. Domovina mi dáva možnosť nadviazať priateľstvá s ľuďmi a učiť sa od ich hodnôt. Domovina nie je len tanečný súbor; je to rodina,

– Jaclyn Stano (23).

Tomáš Doboš

Čo pre teba znamená Slovensko?

– Byť Slovákom pre mňa znamená udržiavanie slovenskej tradície, napríklad kapustnica na Vianoce, hrudka na Veľkú noc, domáce bryndzové halušky a makovník tak často, ako je to možné,

– Tomáš Doboš (29).

Jonathan Stano

Čo pre teba znamená obliecť si slovenský kroj?

– Sme veľmi pyšní na naše krásne kroje, ktoré symbolizujú bohatú históriu, kultúru a určitú identitu. Keď máme oblečené kroje na podujatiach tu vo Windsore, v Kanade, sme veľmi hrdí na naše slovenské korene a naši rodičia a starí rodičia sa veľmi tešia, že naďalej posúvame slovenské tradície teraz, ale aj ďalším generáciám,

– Jessica & Jonathan Stano (30 & 27)

*Jessica Stano &
Veronika Beno*

Čo pre teba znamená vedieť po slovensky?

– Hovoriť po slovensky znamená, že môžem sa porozprávať s mojou babičkou a celou rodinou na Slovensku. Vo folklórnom kruhu si vážim to, že

môžem budovať priateľstvo na zábavách a folklórnych podujatiach,

–Veronika Beno (30)

Irene Timko

– Som hrdá na našu domovinu, že naďalej zachovávajú našu slovenskú kultúru a do všetkého, čo robia, vkladajú také úsilie,

– Irene Timko (80).

Slováci v Maďarsku

Ján Jančovic

Bohaté dielo hudobného skladateľa Jána Valaštana-Dolinského

Čabiansky rodák nosil vždy svoje rodisko v srdci

Minulý rok sme si pripomenuli 130. výročie narodenia hudobného skladateľa, pedagóga a publicistu **Jána Valaštana-Dolinského**, ktorý patrí medzi najvýznamnejších Slovákov narodených v **Békešskej Čabe** (15. 2. 1892). Jeho otec Ján Valaštan bol remeselníkom – tesárom a veľmi skoro umrel a tak celá

Jána Valaštan-Dolinský

tárccha rodiny zostala na matku Žofiu, rodenú Belicovú. Okrem syna Jána vychovávala ešte dcéru Žofiu, ktorá bola od brata staršia. Ján Valaštan šesť ročníkov evanjelickej ľudovej školy (1899 – 1905) a štyri ročníky nižšej strednej školy (1905 – 1909) vychodil v rodisku. Potom s matkinou a čiastočne sestrinou podporou vyštudoval v **Arade** učiteľský ústav (1909 – 1913), kde pod vedením Mateja Zoltaiho získal aj základy hudobného vzdelania. Po skončení štúdia nastúpil na krátky čas za učiteľa v jednej evanjelickej čabianskej salašskej škole v **Teletgerendáši**. Ján Valaštan, vychovávaný v čisto slovenskej rodine, kde matka Žofia bola horlivá speváčka slovenských ľudových piesní a on sám dobre ovládajúci slovenskú reč, na podnet svojho rovesníka a rodáka z Békešskej Čaby, tiež neskôr hudobného skladateľa **Jána Krasku-Zápotockého** (1893 B. Čaba – 1967 Bratislava), prijal miesto evanjelického učiteľa. Tam v susednej obci Vaďovce začal v tom

istom roku 1913 pôsobiť ako učiteľ evanjelickej školy aj Ján Krasko-Zápotocký. Ján Valaštan pôsobil na hrachovištskej jednotriedke do roku 1919 a počas pôsobenia v nej založil detský spevácky súbor, ktorý do jeho odchodu dokázal spievať až 45 dvoj- a trojhlasných náboženských piesní a niekoľko slovenských ľudových piesní. V Hrachovišti sa roku 1917 oženil, keď si za manželku zobral Vilmu Dankovú (1989 – 1971) z Modrovky pri Novom Meste nad Váhom. Počas pôsobenia v tejto dedine v časoch Uhorska písal aj básne, ktoré uverejňoval v časopise Živena. Aby ako učiteľ pre svoje slovenské národné cítenie predišiel prenasledovaniu zo strany vtedajších vládnych úradov, začal sa podpisovať ako J. V. Dolinský. Tento pseudonym si zvolil z rumunského slova valea = dolina a nakoniec toto prímeno sa stalo jeho trvalým a podpisoval ním až do smrti všetky svoje skladby, články a publikácie. V Hrachovišti sa narodil jeho prvý syn Bohuslav (1918), tiež hudobný skladateľ a pedagóg. Po rozpade monarchie Jána Valaštana ako uznávaného učiteľa v kraji, kde pôsobil do roku 1919, pozvali za pedagóga na novootvorenú Meštiansku školu v **Brezovej pod Bradlom**. Aj tam hneď po svojom príchode ukázal svoje schopnosti. Okrem toho, že učil, vykonával v evanjelickom zbore kantora, založil žiacky spevácky zbor a v organizácii Sokol miešaný spevácky zbor. Brezová pod Bradlom bola rodiskom jeho ďalších troch detí, Cyrila (1919), Jarmily (1921) a Viery (1923). V tomto mestečku ukázal svoje všestranné schopnosti a záujmy. Bol zakladateľom Miestneho odboru Matice slovenskej a aj jeho tajomníkom, zaujímal sa aj o archeológiu a zachraňoval vzácne nálezy a vykopávky hrobov skrčencov. V roku 1923 opäť profesionálne postúpil o stupienok vyššie, keď zaujal definitívne miesto riaditeľa Štátnej ľudovej školy v **Beckove**, kde opäť okrem výučby vychoval najvyspelejší detský spevácky zbor v celom okrese. Pre tento zbor napísal zborové skladby *Pieseň mlyna*, *Moje piesne* a *Dievča, dievča lastovička*. Ján Valaštan-Dolinský pôsobil v Beckove do roku 1928 a roku 1926 sa mu tam narodila najmladšia dcéra Danuša. Z detí žije ešte v Nitre dcéra Ing. Viera Marendiaková-Valaštanová a v Drnoviciach v Česku najmladšia dcéra Danuša. Pri príležitosti 40. výročia smrti Jána Valaštana-Dolinského (2. 3. 1965 Nitra) som v Nitre navštívil jeho dcéru Vieru a pohovárал sa s ňou o živote a diele otca. „V novembri roku 1928 na pozvanie a intervenovanie tajomníka Matice slovenskej v Martine Štefana Krčméryho, ktorý bol v tom čase aj predsedom Slovenského spevokolu, prešiel otec s našou celou rodinou do tohto slovenského kultúrneho centra. Spevokol bol v tom čase bez dirigenta a tak otca presvedčili, aby sa ujal aj tejto funkcie. Navyše v gymnáziu prijal úväzok na výučbu hudobnej výchovy až 18 hodín týždenne. Otec chodil zo školy často vyčerpaný a matka nás vtedy upozorňovala, aby sme ho nevyrušovali. V Martine bol aj aktívnym členom Speváckeho

J. V. Dolinský s učiteľmi v Martine

zboru slovenských učiteľov a popri profesorovi Milošovi Ruppeldtovi aj jeho zástupcom. Ďalej bol členom Umeleckej besedy slovenskej, Spolku Bedřicha Smetanu a Hudobného odboru Tranoscus. Ja si rada spomínam na spoločné rodinné nedeľné vychádzky do krásnej prírody v okolí Martina,“ priblížila mi takto začiatky svojho otca a rodiny Ing. Viera Marendiaková. Na Jána Valaštana-Dolinského malo veľký tvorivý vplyv národné prostredie Martina, v ktorom sa prejavoval aj literárne. Napríklad pod pseudonymom Ján Valašský písal do Slovenských pohľadov recenzie a kritiky o hudobných dielach. Prispieval do časopisov Hudba a škola, Hudobný národ, Naše slovo, Živena, Evanjelický učiteľ, Cirkevné listy... Jeho celoživotné dielo je rozsiahle. V rokoch 1919 – 1961 vydal samostatne 20 hudobnín a viaceré zborové úpravy zverejnil v zborníkoch M. Ruppeldta a v časopise Slniečko. Skladal aj inštrumentálne skladby (Zlaté husličky, Klavírne skladby), scénickú hudbu k divadelným hrám a iné. Jeho zborové diela nahrali a vydali hudobné vydavateľstvá Supraphon a Telefunken. Zhudobnil verše viacerých slovenských básnikov. Je autorom viacerých hudobno-teoretických prác, školských príručiek, recenzií hudobnín a muzikologických prác domácich autorov. Bol redaktorom hudobnej prílohy Evanjelického učite-

la, *Nášho divadla a zborovej zbierky Matice slovenskej Varyto*. „Spomínal otec svoje rodisko. Aký mal k nemu po rokoch vzťah?“ pýtam sa ďalej jeho dcéry Viery. „Jeho styky s rodiskom po skorej smrti matky zostali iba so svojou sestrou Žofiou, a to len v písomnej forme. Nakoniec jeho sestra Žofia Kováčová-Valašťanová sa s rodinou roku 1947 v rámci výmeny obyvateľstva presťahovala na Slovensko, do Komárna. Otec na svoje rodisko nezabudol, vždy ho mal v srdci a dával to najavo aj vo viacerých jeho dielach. Už v čase jeho pôsobenia v Brezovej pod Bradlom vyšla jeho zbierka *Čabianske ľudové piesne pre mužské zbory a zahrnul v nej práve piesne, ktoré sa sám naučil od matky, na ktorú vždy spomínal s veľkou láskou a vďakou*. V záhlaví tejto knižnej čabianskej zbierky je na samostatnej strane napísané: „Pamiatke svojej drahej matky, horlivej speváčky Žofie Valašťanovej, rod. Belicovej zo synovej lásky.“ Ďalším jeho známym dielom, kde autor zaliehta spomienkami ďaleko domov k mamičke je skladba pre detské zbory „Za horami ďaleko“. Svojim rodákom venoval roku 1943 aj dielo „Na nivách pánových“, v ktorom zhudobnil 20 piesní s čabianskou melódiou pre miešané zbory bez sprievodu, venované evanjelickým spevokolom. V rokoch 1931 – 40 uverejňoval básne, ponášky ľudových piesní v Čabianskom kalendári pod pseudonymom Janko V. Žofin.

To všetko nasvedčuje, že svoje rodisko a matku mal veľmi rád, aj keď nový domov mala celá rodina už na Slovensku,“ objasnila jeho vzťah k rodnej Čabe dcéra Viera. Treba ešte dodať, že tento dolnozemský rodák nezabúdala ani na svojich súkmeňovcov v Juhoslávii a Rumunsku. Roku 1954 napríklad zapísal 60 slovenských piesní z banátskej srbskej obce **Vojlovica** a 60 piesní z **Vukovej** v rumunskom Banáte. Samostatnú kapitolu tohto všestranne činného umelca zaberá esperantské hnutie. To by si zaslúžilo samostatné hodnotenie a tak o ňom len stručne pár slov. Ako propagátor esperanta zoznamoval čitateľov so slovenskou hudbou a ľudovou piesňou v zahraničí. Bol spoluzakladateľom

Ján Valašan-Dolinský – Detské zbory

J. V. Dolinský – Exlibris

Slovenského esperantského ústavu v Martine a hlavným spolupracovníkom časopisu *Esperantisto slovak*, v ktorom uverejňoval preklady zo slovenských klasikov. Napísal prvú slovenskú učebnicu esperanta a slovníky. Do esperanta preložil zo slovenskej poézie básne viacerých autorov. Ján Valaštan-Dolinský preťažený prácou, najmä záťažou na zrak, začal v roku 1951 chorlaviieť. Jeho záverečnú kapitolu života mi opísala tiež jeho dcéra Viera. „V Martine musel zo zdravotných dôvodov zanechať svoju profesiu, tým pádom musel odovzdať učiteľský byt a presťahovať sa najskôr roku 1952 do bydliska svojej najmladšej dcéry Danuše – Limbachu. Neskôr roku 1958 sa s manželkou odsťahoval do výhodne zakúpeného domčeka v Hlohovci. Tam v roku

1962 oslávil svoje sedemdesiate narodeniny. Potom sa nečakane prihlásila ďalšia, a to zákerná choroba, ktorej po dlhšom liečení a krátkom pobyte u mňa v Nitre dokončil 2. 3. 1965 beh svojho plodného života,“ takto pri ňom prežila posledné roky jeho života. Urnu s jeho telesnými pozostatkami, spopolnenými v krematóriu v **Brne**, pochovali na Národnom cintoríne v Martine, do hrobu s náhrobníkom, ktorého autorom je architekt J. Turzo. Veľkosť a dielo autora charakterizuje v súčasnosti aj skutočnosť, že v Bratislave je pomenovaná po ňom ulica a základná škola a v Martine, kde pôsobil a natrvalo odpočíva, nesie jeho meno tiež jedna z ulíc. Pri príležitosti jeho 70. narodenín mu vláda udelila štátne vyznamenanie *Za vynikajúcu prácu v kultúre*. V máji roku 2006 mal som vďaka organizátorom: Výskumnému ústavu Slovákov v Maďarsku a Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe možnosť formou prednášky a diskusie prezentovať jeho život a dielo pre záujemcov jeho rodného mesta. Súčasne som odovzdal VÚSM významnú časť jeho diela, ktoré venovala pre ústav jeho dcéra Viera.

Ján Jančovic

Čabianska (dolnozemská) klobása je tradičným domácim výrobkom

Metropolu maďarskej Dolnej zeme **Békešskú Čabu** založili v roku 1718 prevažne Slováci z Novohradu a Malohontu. Túto Turkmi spustošenú a vyludnenú békešskú oblasť zúrodnili a postupne osídlili naši predkovia tak, že dlho mala výrazný slovenský charakter. Napríklad v roku 1855 tu napočítali až 27 865 Slovákov a v rozsiahlom čabianskom chotári výmery 60 tisíc jutár pôdy hospodáril tisíce slovenských roľníkov, ktorí na Dolnú zem prišli práve s túžbou získať a obrábať zem. Štatistické údaje z roku 1845 prezrádzajú, že roľníci tu vtedy chovali 24 900 oviec, 11 069 rožného statku, 6 635 koňov a 5 634 ošípaných a na konci 19. storočia až 24 943 ošípaných. Na Slovensku sa Békešská Čaba, najmä po druhej svetovej vojne, stala známa vysokým počtom presídlených Slovákov na južné Slovensko a domácou zakáľackovou špecialitou a mäsovým výrobkom – *čabianskou klobásou*. (V niektorých slovenských obchodných systémoch je nesprávne uvádzaná ako čabajská). Domáce zakáľacky a výrobky z nich sa doteraz významnou mierou podieľajú na stravovaní vidieckeho obyvateľstva. Spracovanie jatočných ošípaných pri domácich zakáľackách na výrobky, ktoré majú vynikať kvalitou a vysokou trvácnosťou, si vyžaduje určité miestne znalosti a praktické skúsenosti. Väčšinou si chova-

Békešská Čaba - malý a veľký ev. kostol

Pavol Žiroš – organizátor festivalu

telia ošípaných robia domáce zakáľáčky sami na základe poznatkov, postupov a receptov, ktoré sa prenášajú z generácie na generáciu. Výroba chýrnej, pôvodne domácej čabianskej klobásky sa stala pojmom nielen v Maďarsku, ale aj široko za hranicami, nevynímajúc ani Slovensko. Podľa miestneho čabianskeho historika **Júliusa Dedinského** sa meno čabianskej klobásky začína častejšie objavovať už v roku 1879 pri povodni v Segedíne, kam *„dobří Čabania poslali na pomoc obyvateľom vagón chleba, múky, klobásky a slaniny“*. Potom, najmä približne v roku 1925, sa popri debrecínskych párkoch začína podrobnejšie v literatúre opisovať aj priemyselná výroba čabianskej klobásky a vyzdvihujú ju už ako veľmi vyhľadávanú pochúťku. Keď sa postupne na základe domáceho spôsobu výroby rozšírila jej výroba aj v mäso spracujúcom priemysle, v oboch prípadoch podľa uverejneného národopisného materiálu J. Dedinského dostala túto charakteristiku: *Pravá čiabianska klobása sa pripravuje z čistého bravčového mäsa, plnená do bravčového čreva, korenená soľou, malým množstvom cesnaku a rasce, ale hlavne paprikou. Nemrví sa, ale nie je ani tvrdá, dobre sa krája, je šťavnatá, štiplavá, sýtej červenej farby s miernou*

Slováci z Klubu čabianskej klobásy

*príchuťou dymu. Je to trvanlivá tenká, alebo hrubá klobásová pochúťka, domovom ktorej je Békešská Čaba, ale jej veľmi málo sa odlišujúce druhy možno nájsť aj vo všetkých Slováckmi obývaných lokalitách Dolnej zemi. Pri tejto príležitosti by som chcel dať do pozornosti podobnú chutnú Petrovskú klobásu, vyrábanú Slováckmi v Báčskom Petrovci v Srbsku, či Nadlackú klobásu u Slovákov v Rumunsku, ale aj v iných Slováckmi obývaných mestách v Maďarsku: Sarvaši a Slovenskom Komlóši, kde som mal možnosť túto dolnozemsú špecialitu pri návšteve týchto miest ochutnať. Historik **Ján Chlebnický** zdôvodňuje pôvod tejto tradičnej domácej klobásy historicky podloženejšie ako J. Dedinský, keď napísal: (Etnogastromické tradície dolnozemsých Slovákov. Bratislava 24. február 2006. ČOS B. Čaba)... že by bolo správnejšie, keby sa hovorilo o dolnozemskej klobáse, lebo ju podobným spôsobom vyrábajú Slováci usadení v širokom dolnozemskom prostredí bývalého Uhorska, vrátane Vojvodiny a Rumunska. Vôbec nesúhlasí s tým, že Dolnozemsá slovenská klobása je hungaricum, pretože nie je duševným, ani materiálnym vlastníctvom Maďarov. Je to vyslovene slovacicum, lebo túto klobásu začali vyrábať Slováci,*

ktorí sa po vyhnaní Turkov prisťahovali a usadili v čase feudalizmu na Veľkej uhorskej nížine, čiže v Uhorsku, a odvtedy tu žijú a udržiavajú svoje tradície, vrátane výroby dolnozemskej klobásky, ktorá je aj v týchto priestoroch typickým slovenským výrobkom. V minulosti v čabianskom slovenskom gazdovstve zaklali ročne najmenší gazdovia 5, strední 10 a veľkí gazdovia až 20 kŕmnikov. Na zakáľáčku sa schádzali muži – pomocníci veľmi skoro v zimné ráno, okolo 4. hodiny, ženy prichádzali o dve – tri hodiny neskôr a domáca rodina ešte skôr. Celá zakáľáčka mala svoje pravidlá, postup a vyznačovala sa miestnym koloritom. Kolektív zakáľáčov tvorili členovia rodiny a ich najbližší príbuzní. Ženy hneď po príchode na zabíjačku ponúkali prítomných pripraveným paprikášom, vínom, slivovicou a pagáčmi. Počas zakáľáčky, vzhľadom na chladné počasie, gazda ponúkal varené víno. Po zakatí ošpanej ostrým nožom krv nechali voľne odtiecť, krvavničky nerobili. Po zabití brava opálili pšeničnou slamou, nasledovalo umývanie a oškrabovanie. Pretínanie a rozoberanie prebiehalo na zvesených drevených dverách. Kým muži rozoberali a triedili jednotlivé časti, mladšie ženy umývali črevá a staršie ženy varili a obárali tie časti, ktoré sa

Štiplavú papriku si kupujú na Čabianskom trhu

Ján Ďuriš s vedľajším produktom domácky vyrobeným mydlom

dávali do tlačienky a huriek. Je zaujímavé, že pri spracúvaní jednotlivých produktov zo zakáľačky okrem klobásy najväčší dôraz kládli na slaninu, ktorú na každého člena rodiny zabezpečili až 25 kg, ale napríklad pri škvarení masti škvarky nejedli, ale robili z nich „sapún“, čiže po domácky vyrobené mydlo. Príprave a konzervovaniu čabianskej klobásy venovali mimoriadnu pozornosť, lebo to mal byť celoročný pokrm a veľmi dbali, aby sa neminula predčasne, lebo aj v Čabe platilo: *Viac dní ako klobás*. Domáca Čabianska klobása je vraj dobrá práve preto, povedal mi v Békešskej Čabe člen Klubu čabianskej klobásy **Pavol Žíroš**, že sa má do nej namiešať z každého druhu mäsa celej ošípanej, a nie len vybraný druh, napríklad zo stehna. Najlepšia je vraj z poldruharočného brava hmotnosti 180 – 200 kg. V počiatkoch mäso krájali a drobili na plnku do klobás ručne, neskôr už používali na mletie mlynčeky. Pokrájané, alebo pomleté mäso do pol dieže začali koreniť a miešať. Rozotrenú masu plnky potnú nadrobno posekaným cesnakom, potom posypú pomletou alebo celou rascou, štiplavou a červenou sladkou paprikou a nakoniec pridajú soľ a všetko dokonale premiešajú. Pritom surovú plnku ochutnávajú domáci i

prítomní a vzájomne hodnotia, kým sa nezhodnú na harmonickom pomere všetkých korenín. Podľa **Ondreja Severíniho** recept, na základe ktorého by sa dala vyrobiť vždy rovnaká domáca čabianska klobása, nejestvuje. Prísady, z ktorých ani jedna nesmie chýbať, sú však tieto: soľ, rasca, cesnak, štiplavá a sladká farbiaca paprika. Iné koreniny čabianska klobása neznesie, čierne korenie v žiadnom prípade nie. V súčasnosti najznámejší čabiansky údenársky majster, člen Klubu čabianskej klobásky **Pavol Krajčo**, ktorý je vždy prítomný pri každoročnom jesennom medzinárodnom festivale čabianskej klobásky, mi nadiktoval tento recept: *Na 10 kg zmes mäsa zo všetkých častí ošípanej, ale nie veľmi mastných, zamiešať 20 dag sladkej papriky, 5 dag štiplavej papriky, 20 dag soli, 3 dag cesnaku 2 dag rasce.* Bývalý dlhoročný mlynár, vtedy 73 ročný **Ondrej Laurinec**, mi ako službukonajúci odborný informátor na 9. ročníku festivalu čabianskej klobásky v roku 2006 prezradil jeho recept: *Na 10 kg zmesi mäsa dobre rozmiešať 20 dag sladkej papriky, 5 dag štiplavej papriky, 20 dag soli 2,5 dag cesnaku a 2,5 dag rasce. Rozmiešanú zmes mäsa najradšej plním do svinských čriev, ale dobré sú aj hovädzie. Naplnené črevá dva dni suším v komore a až potom ich dávam na údenie. Najlepšie na údenie je dubové, bukové a agátové drevo, a to vždy zdravé, ktoré musí horieť bez plameňa, a*

Veniec štiplavej papriky

to 2 až 4 dni podľa hrúbky a dĺžky klobás. Potom klobásy uložíť zavesené v dobre vetranej komore. Najlepšia je so slamenou strechou a tam dozreté klobásy majú potom dobrú chuť a konzistenciu. Na Čabe je taký dávny zvyk, že sa klobásy vešajú vysoko, aby sa z nich zle krájalo, aby dlho vydržali a veľmi štiplavé preto, aby ich deti naraz nevyjedli a v rodine vydržali celý rok. Maďari nevedia tak dobre vyrábať klobásy ako tunajší Slováci. Do mäsa pridávajú veľa cesnaku a soli a často sa stáva, že sú klobásy potuchnuté.

Ešte dávnejšie klobásy plnili ručne. Do konca čreva vložili lievik z kravského rohu, cez ktorý vtlačali mäso do čreva ručne. Dnes aj na gazdovskom dvore plnia klobásy strojom. Tenkú klobásu aj v minulosti a často aj teraz vždy plnia do vlastného čreva svine. V minulosti aj hrubú klobásu plnili výlučne do vlastného konečníka a do hrubého čreva ošpanej. Dávnejšie vzhľadom na dĺžku čriev vyrobili z jedného krmníka len 4 – 5 kusov hrubej klobásy. Medzi dvomi svetovými vojnami, keď začala byť čabianska klobása pojmom, začali vyrábať Čabania čoraz väčšie množstvo hrubej klobásy. V tých časoch prišlo do módy plniť klobásu do suchého hovädzieho čreva. Dodnes je to najzaužívanejší spôsob, no používajú sa už aj umelé črevá. V minulosti údili klobásy v otvorenom komíne, potom z provízorne z dosiek postavenej udiarne. Pri údení cez deň údenie tenkých klobás trvalo 6 – 8 dní, hrubých 12 – 16 dní. Pri údení vo dne a v noci stačila polovička času. Dnes si už aj gazdovia nechávajú klobásy konzervovať mäsiarom alebo špecialistom s údenárskou živnosťou. Nožička čabianskej tenkej klobásy je dlhá 40 – 50 cm, nožička hrubej 40 cm. Dobré pripravená, odborne údená čabianska klobása zachová svoju šťavnatosť, peknú červenú farbu a nenapodobiteľnú chuť aj vyše roka. Výrobou domácich klobás si Čabania zabezpečovali celoročnú potrebu mäsa v domácnosti. Tu popri iných produktoch živočíšneho pôvodu zohrávala práve domáca klobása dôležitú úlohu. Tenkú klobásu jedli aj surovú aj varenú, vždy porciovanú. Pravidelne ju varili v zemiakovej, „šiflíkovej“, rascovej a kapustovej polievke. Dobré si pochutnali aj na klobásovej praženici. Hrubú klobásu začali jesť po vyúdení a asi po trojmesačnom sušení. Jedli ju a doteraz jedia s chlebom, paprikou, cibuľou, najčastejšie na olovrant, po dolnozemskej „na havránku“, no často aj ako vedľajšie jedlo po hlavnom jedle. Varili ju obyčajne v polievke zo strukovín. Čabianska klobása v Békešskej Čabe a dá sa povedať, že aj u všetkých Slovákov žijúcich na Dolnej zemi, patrí medzi tie vzácné produkty, ktorými ponúkajú najvzácnejších hostí a často slúži aj ako dar na znak úcty, keď sa rodina chce zavďačiť niekomu za dobrý skutok a priateľstvo. Domácu obdobu čabianskej klobásy dnes v Maďarsku i na Slovensku vyrábajú viaceré mäsospracujúce spoločnosti, ale

Družstvo Slovákov z Malého Kereša

tá spracovaná na čabianskom gazdovom dvore je vraj najkvalitnejšia. Dostať ju takmer vo všetkých väčších mestách a dedinách. Stala sa synonymom dobrej kvality, pri zrode ktorej stáli naši súkmeňovci v Békešskej Čabe a iných častiach Dolnej zeme. Táto vyhľadávaná pochúťka dosiahla takej popularity, že sa v Békešskej Čabe každoročne v októbri za účasti zahraničných súťažiacich, medzi ktorými nechýbajú ani súťažiace družstvá zo Slovenska a družstvá Slovákov žijúcich najmä v Rumunsku a vo Vojvodine, koná Medzinárodný klobásový festival, s bohatým sprievodným programom.

Ján Jančovic

Veľkoobec Čemer pri Budapešti prekvitá slovenskými tradíciami

Veľkoobec obec **Čemer** (Csömör), Slovákmi obývanú, ležiacu v susedstve Budapešti, som prvýkrát navštívil, keď som podobne ako každoročne predtým, aj v roku 1987 mal povinnosť v Československom kultúrnom a informačnom stredisku v Budapešti na tlačovej konferencii informovať novinárov o príprave a usporiadaní Medzinárodnej poľnohospodárskej výstavy Agrokomplex 1987 v Nitre. Prítomný novinár Ľudových novín mi telefonický vybavil návštevu u Slováka **Františka Fabiána**, podpredsedu miestneho poľnohospodárskeho družstva. Ten ma oboznámil nielen s družstvom, ktoré bolo vtedy priekopníkom veľkoplošného pestovania liečivých rastlín, ale aj s podielom družstva na rozvoji obce, najmä v kultúrnej a športovej činnosti. Pri

Čemer – Mojmirovce

Čemer – slovenský dom

prechádzaní po objektoch družstva som sa stretol s ľuďmi znalých slovenčinu a cítil u nich srdečnosť a ochotu mi odpovedať. A, samozrejme, že pozval ma aj na návštevu jeho rodiny, kde pri priateľskom posedení som dostal veľa odpovedí na moje zvedavé otázky. Medzi nimi aj o živote a práci Slovákov v obci. Už dávnejšie je tu charakteristické, že Slováci boli roľníci, Nemci vinohradníci a Maďari robotníci. Túto rozdielnosť neskôr charakterizovali aj tri krčmy, z ktorých každá patrila svojej národnosti. U staršej generácie je známe, že o slovenskom pôvode svedčia aj vonkajšie prejavy. Napríklad široké sukne u starších žien a svojsky uviazané šatky na hlavách nemôžu nikoho pomýliť, ak sa k takto odetej žene niekto prihovorie po slovensky. Staršie čemerské ženy dodnes nosia bohaté kroje, a to v piatok i sviatok, oboznámil ma podpredseda družstva. Presvedčil som sa o tom hneď na mieste. Vracajúce ženy z pohrebu všetky boli oblečené v tmavých širokých sukniach a šatkách. Ich denné pracovné oblečenie býva svetlomodré, na Vianoce sa obliekajú do bieleho a na Nový rok a na Turíce chodia v ohnivom a na Veľkú noc v svetlozelenom hodvábnom odevu, doplnil môj hosťiteľ. Historikmi do „Slovenského kerepeškého ostro-

Obecné múzeum v Čemeri

va", obopínajúc Budapešť, sa zaraďuje aj Čemer, do ktorého prišli ako prví Slováci vo väčšom počte po roku 1715. V roku 1720 tu žilo 42 rodín a podľa priezvisk Slováci evanjelici pochádzajúci z Hontianskej, Novohradskej a Zvolenskej stolice mali prevahu. Okrem prvých utečencov ďalší sem prišli na pozvanie zemepána Vattaya a už v roku 1721 si postavili prvý kostol a čoskoro mali aj svojho farára. Mnohí z prvých tu osídlených Slovákov ušli od zemepána nižšie na Dolnú zem a zmenili si priezviská na „Čemerský“, ktoré sa dodnes vyskytujú aj v Báčke, Banáte a Srieme. Po osadníckej zmluve s grófom **Antonom Grasalkovičom** (Grassalkovich) zo septembra 1731, keď sa stal Čemer súčasťou jeho majetkov, prichádzajú sem neskôr aj Slováci katolíci, ktorí tu postupne získali početnú prevahu. Už v roku 1733 zemepán im dal na vlastné náklady postaviť barokový kostol, ktorý je najstaršou budovou Čemera. Z hľadiska majetkovej podstaty dve tretiny pôdneho bohatstva obce mali evanjelici, ktorí sa od začiatku držali roľníckeho stavu. Katolíci sa venovali viac vinohradníctvu. Napríklad zástupca panstva v Gedeľove (Gödölő) uzaviera roku 1759 s richtármi Čemera novú zmluvu o obrábaní vinohradov, o ktoré

Čemer – detský folklórny súbor Malá Furmička

sa starali v rámci robotných povinností. V roku 1827 k Slovákom a Maďarom tu pribudli aj Nemci, ktorí predtým žili v Budíne. V tom čase v Čemeri žilo 1295 obyvateľov, podľa národnosti 861 Slovákov, 334 Nemcov, 84 Maďarov a 16 Židov a podľa náboženského zloženia 854 rímskych katolíkov, 418 evanjelikov, 7 reformovaných a 16 izraelitov. Terajší evanjelický kostol bol postavený v roku 1873, a cirkevný zbor, ktorý bol filiou Cinkoty, stal sa roku 1915 samostatným cirkevným zborom. V roku 1880 sa k slovenskej národnosti v obci hlásilo 1028 z 1890 obyvateľov (57,4%). Početné nemecké obyvateľstvo tu žilo do roku 1946, ktoré sa prevažne venovalo vinohradníctvu a remeslám a k Slovákom sa v tom roku hlásila ešte polovica obyvateľov. Etnologička Zuzana Beňušková, ktorá skúmala v obci vplyv náboženstva na sociálne vzťahy a kultúru, prílevom nových obyvateľov z veľkomesta, ktorý pretrváva, sa počet obyvateľov za ostatné polstoročie zdvojnásobil, čo spôsobilo, že väzby medzi etnicitou, konfesionalitou a zamestnaním sa začali trhať. To malo veľký vplyv aj na používanie slovenského jazyka. Od roku 1962 sa prestalo v katolíckom kostole kázať po slovensky a od roku 1974 aj v evanjelickom. Tieto skutočnosti potom vplývali aj na výučbu slovenčiny v škole, ktorá zanikla a pokusy o jej zavedenie sa už nepodarili. Je preto dnes chvályhodné, že sa staršia generácia

Sprievod Čemerom

Slovákov drží jazyka svojich predkov a zase stredná a mladá sa snaží udržiavať a ďalej pestovať kultúrne tradície tunajších Slovákov. Porozumenie nachádzajú v obecnej samospráve, ktorá aj s cieľom posilnenia ich snáh v roku 2003 uzatvorila dohodu o vzájomnej spolupráci a priateľstve s obcou **Mojmírovce** na Slovensku, ktorú vtedy podpísal starosta veľkoobce **Čemer Juraj Bátovský** a vtedajší starosta obce Mojmirovce **Imrich Kováč**. Toto priateľenie hlása pred vstupom do Čemera veľký umelecký drevorezbou zhotovený propagačný panel. Časté vzájomné návštevy predstaviteľov obce, kultúrno-umeleckých súborov, pracovných kolektívov značne napomáhajú Čemerčanom k udržiavaniu tradícií a celkovej identity Slovákov v obci. Obecné zastupiteľstvo v Čemerí má pri organizovaní slovenských akcií plné pochopenie a morálne a finančne ich podporuje. Pri kultúrnom dome v obci v osobitnej stavbe zriadili Obecné múzeum, ktoré na historických exponátoch dokumentuje hmotnú a duchovnú kultúru života čemerských Slovákov v minulosti. Zakladateľom dedinského múzea je Kultúrny spolok, ktorého vedúcim bol **Michal Tóth**. Tento spolok úzko spolupracuje so Slovenskou samosprávou v Čemerí,

Čemer – najmenšia Furmička

Križan, Báďovský, Slauko, Gubek, Slovský, Mrva, Vereský, Varga, Prochádzka... Ani mladá generácia, a to aj napriek slabšiemu ovládaniu jazyka svojich predkov, nechce ostať ľahostajná k slovenskosti tejto už viac ako sedemtisícovej obce. Dobrým príkladom bola už vtedy ľudová tanečná skupina **Furmička** a Malá Furmička, ktoré od založenia vedie Alžbeta Szabová a pracuje aj s dvomi skupinami mladších a starších detí za aktívnej spolupráce rodičov. Deti majú veľkú radosť z účinkovania a nosenia slovenských krojov. Do skupiny ich prijímajú už od 5 rokov. Na šitie krojov a ich obliekanie dohliadajú najstaršie Čemerčanky, ktoré sa sami podľa veku bežne obliekajú do tradičného slovenského ľudového odevu, typického pre Čemer a okolie. Prekrásne slovenské kroje im šije aj **Erka Siroňová-Briežková**, ktorá účinkujúcich aj do krojov oblieka a prísne dbá o ich úpravu. V prvý septembrový víkend 2009 zorganizovala Slovenská samospráva v Čemerí Slovenské čemerské dni a v rámci nich sa v sobotu uskutočnilo Národnostné stretnutie detí. Podujatie sa konalo v záhrade Slovenského domu, ktorý spravuje miestna slovenská samospráva. S potešením som prijal pozvanie na toto podujatie, kde som mal možnosť prihliadať túto vydarenú detskú manifestáciu s bohatým kultúrnym,

ktorej predsedníčkou je neúnavná pracovníčka na poli kultúry Alžbeta Szabová. Hodnotný výklad o jednotlivých predmetoch som dostal od kultúrnej ochotníčky a aktivistky slovenskej samosprávy **Alžbety Peršekovej**. Staršie ženy sa bežne vo sviatok a piatok obliekajú do ľudového odevu, čím aj takto navonok preukazujú, že sú tu slovenské tradície stále živé. Pri jednej mojej ďalšej návšteve Čemera zašiel som aj na cintorín a tam som našiel pri hrobách svojich zosnulých takto oblečené tety, 82-ročnú Alžbetu Gerháťovú a Zuzanu Fabókovú, a porozprával sa v rodnej reči rovnako ako doma v Nitre. Na náhrobníkoch čítam slovenské priezviská *Bátovský, Fabian, Pitlík,*

zábavným a športovým programom. Organizátori pripravili pre deti z Čemera a okolitých Slováckmi osídlených obcí športové súťaže, prevádzali ich na motocykloch, deti jazdili na koňoch... Dospelí členovia pripravili pre účastníkov ukážky starých remesiel a starožitností a ponúkali tradičné slovenské jedlá. Pred vystúpením detských folklórnych súborov začal krojovaný sprievod ulicami Čemera, ktorý mal v obci veľa obdivovateľov. Slovenská samospráva má stále podporu v obecnom zastupiteľstve aj v súčasnosti, keď starostom veľkoobce Čemer je teraz **István Fábri**. A ten rovnako ako jeho predchodca dodržiava kontinuitu aj v dohode o vzájomnej spolupráci a priateľstve s obcou Mojmirovce, kde je teraz starostom **Martin Palka**. Táto dohoda zaznamenala už jubilejných pätnásť rokov a obidvaja starostovia sa počas Slovenského majálesu rozhodli, že túto dohodu na konci mája počas Dňa obce Čemer rozšíria o ďalšie možnosti vzájomnej spolupráce a priateľstva, a to sa aj stalo.

*Čemer – Mojmirovce – starostovia
István Fábri a Martin Palka*

Partnerstvo s Mojmirovčanmi udržiava slovenskosť

Už dávnejšie predstavitelia oboch obcí pri svojich individuálnych stretnutiach prišli na to, že obe obce majú veľa spoločného. Oficiálne priateľstvo roku 2006 uzavreli obe obce vzájomnú zmluvu o priateľstve a spolupráci, ktorá platí doteraz. Odvtedy sa každoročne stretávajú na obidvoch stranách pri kultúrno-spoločenských podujatiach, kde z každej strany jednotlivé súbory predvádzajú na vystúpeniach svoje umenie. Z Čemera to býva najčastejšie folklórna skupina Furmička, ktorú vedie predsedníčka miestnej slo-

Predsedníčka miestnej slovenskej samosprávy Alžbeta Szabová

venskej samosprávy **Alžbeta Szabová**. O priateľstve obidvoch obcí názorne vydáva svedectvo aj drevorezbou umelecky zhotovený panel stojaci na ceste pred Čemerom zo smeru od Budapešti. V roku 2017 som sa v Čemerí zúčastnil na májových oslavách, kde v bohatom programe tradične vystupovali nielen súbory so Slováckmi osídlených obcí maďarskej župy, ale aj súbory zo Slovenska, vrátane partnerských Mojmirovčanov. Najväčší obdiv však vzbudili spevy a tance všetkých skupín čemerských furmičkárov. To však nie je náhoda. Je to výsledok dlhodobej systematickej odbornej práce s najmladšou generáciou čemerských folkloristov, kde sa výsledky prejavujú aj na takýchto festivalových podujatiach. Potvrdili to vystúpenia v štvorvekovskej skupine, a to aj podľa názvov *Ma-*

lilinká furmička, Maličká furmička a Malá furmička a Furmička dospelých. Popri speve a tanci sa deti učia, ako sa starať o kroje, ich ošetrovanie, uchovávanie a správne nosenie pri rôznych sviatočných príležitostiach. Zoznamujú sa s miestnymi slovenskými spevmi, tancami a hrami a tiež aj spevmi a tancami iných regiónov v Maďarsku. Dospelí členovia pripravili na majálesy pre účastníkov ukážky starých remesiel a starožitností a ponúkali tradičné slovenské jedlá. O týždeň neskôr som zavítal aj do Mojmiroviec, kde *Malá Furmička* opäť zožala počas sprievodu ulicami obce, ako aj počas vystúpenia veľký obdiv a potlesk prítomných. Pozerať sa na rozžiarené tváre detí v pestro krojovanom oblečení a po slovensky uvedenej slovnej hry na detskú svadbu veľmi pobavilo a potešilo domácich. Jednoducho povedané Slovenský majáles sa návštevníkom páčil a organizátorom vydaril. V roku 2020 vystúpil folklórny súbor Furmička na Slovensku v súťaži Zem spieva a postúpil v 3. ročníku projektu zahrňujúceho aj folkloristiku a zachovávanie tradičnej lu-

dovej kultúry do semifinále. Novinárka z Ľudových novín Erika Trenková, ktorá bola súčasťou vystupujúceho kolektívu, okrem iného povedala, že pricestoval so Slovákmi obývanej obce Čemer v Maďarsku, aby ukázal, že v Maďarsku ešte žijú Slováci napriek všetkým historickým skúškam. Informovala, že súbor Furmička v Čemeri tvoria vlastne štyri súbory v jednom: malá, veľká, malinká a malilinká Furmička, podľa veku folkloristov. Odevy z okolia Pešti sú veľmi dekoratívne, krásne vyšívané, bohato škrobené a plisované. Pochádzajú ešte z čias grófa Grassalkoviča, ktorý takmer pred 300 rokmi priviedol predkov terajších Čemeranov zo slovenských stolíc. Priznala, že s jazykom je to už ťažšie, lebo po roku 1947 odišlo veľa predstaviteľov slovenskej inteligencie a keď odíde polovica dediny, tá druhá polovica sa nie vždy vychvaľuje, že patrí medzi Slovákov. Teraz budujeme všetko znova, z kamienka na kamienok. Dnes máme 32 škôlkarov, ktorí sa učia po slovensky, tancujú, spievajú, a recitujú.

Zuzana Pavelcová

Matica slovenská spracovala archívny fond Slovákov žijúcich v Maďarsku

Ústredné pracovisko Matice slovenskej pre krajanskú problematiku – Krajanské múzeum (KM) – plní úlohy aj pri budovaní a udržiavaní dokumentačného strediska Slovákov žijúcich v zahraničí. Začiatkom roka dokončilo práce na inventarizácii fondu Slovákov žijúcich v Maďarsku.

Fond patriaci pod Maďarsko obsahuje viac ako 100 škatúl archívneho materiálu, ktoré tvorí 9818 jednotlivín. Tie počas rokov 2021 – 2022 boli zatriedené a vpísané do pracovných elektronických databáz. Vďaka nim dokáže KM v archíviách vyhľadávať veľmi rýchlo a efektívne podľa kľúčového slova a zároveň poskytnúť bádateľovi presný zoznam jednotlivín nachádzajúcich sa v požadovanom fonde. Táto novovzniknutá databáza uľahčuje bádateľovi žiadať o digitálnu kópiu archíviacie alebo jeho prezenčnú výpožičku.

Na začiatku fondu Slovákov žijúcich v Maďarsku je radená pozostalosť Michala Francisciho. Zahŕňa osobnú korešpondenciu, fotografický a trojrozmerný materiál. Ďalšia rozsiahla časť fondu uchováva pozostalosť Jána Gerčiho. Je v ňom vedená jeho osobná korešpondencia, rukopisy prózy a poézie, rozličný materiál z osvetovej činnosti, zvláštne písomnosti, vydané diela a uverejnené literárne práce 1938 – 1978.

Archív rodiny Hrdličkovcov ponúka osobnú korešpondenciu Karola Hrdličku, kondolencie k úmrtiu Karola Hrdličku, osobnú korešpondenciu Ľudovíta Hrdličku, listy biskupa Janošku Ľudovítovi Hrdličkovi, pracovné materiály – poznámky, podklady, koncepty, vizitky, oznámenia, články, verše a rodinné doklady, drobné tlače, pohľadnice, fotografie, novinové výstrižky a telegramy. Ďalšou z pozostalostí je archív Jána, Juraja a Ondreja Korbeľovcov, ktorý uchováva korešpondenciu a rukopisnú básnickú tvorbu ľudových básnikov.

Významnú časť fondu tvorí pozostalosť Ondreja Kulíka. Nachádza sa tu najmä osobná a úradná korešpondencia, rozličné rodinné oznámenia, strojopis *Slovníka slov krajomľúvy Komlóša*, strojopisy básní pre deti a mládež (*Bocian a iné vtáčky*, *Jankove zvieratká*, *Svätojánska muška*, ...), rukopisy tvorby pre dospelých (*Ožralý*, *Chuligán*, *Zlatý bažant*, ...), poznámky k rukopisom, odborné práce (*Presídlenie Slovákov na Dolnú zem a späť z Maďarska do*

Škatule archívneho materiálu

Československa), národopisné rukopisy, básne, epigramy a aforizmy, historický román *Náhoda*, autobiografia vlastného života a rozprávky, dokumenty k presídleniu, osobné doklady, fotografie z ochotníckeho divadla v Komlóši, plagáty z divadelných predstavení, hudobný život Slovákov v Komlóši, poznámky a fotografie. V pozostalosti Anny Kulíkovej nájdeme modlitebné knižky, fotografie a rukopisné zošity.

Široký fond predstavujú aj súpisy urbárov a testamenty z konca 18. storočia – *Magyar Országos Levéltár*. Ďalšiu kongruentnú časť archívu tvoria materiály k presídleniu, kde nájdeme úradnú korešpondenciu *Jednotného zväzu slov. menšín a presídlencov a ostatných kolonistov*, úradnú korešpondenciu *Jednotného zväzu slov. roľníkov*, výskumné práce zaoberajúce sa presídlenecovou tematikou, fo-

tografie zo slávnostných stretnutí presídlencov, fotografie z reemigrácie a repatriácie, dotazníky, sťažnosti, články, materiály spolkov, časopisy, vedecké práce, materiály z činnosti Československej presídľovacej komisie v Maďarsku, fotokópie z podujatí *Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku* a fotokópie z činnosti *Slovenského klubu v Békešskej Čabe*. Jednu škatuľu tvorí fond správ o činnosti *Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku* a propagačný materiál. Rovnako tak je jedna škatuľa venovaná fondu *Protifašistického odboja v Maďarsku* v Slovenskom Komlóši.

Menej homologický fond s názvom *Všeobecné* obsahuje materiály z rozličných výstav Slovákov v Maďarsku na Slovensku (výstava *Slováci v Maďarsku* v Bratislave z 30. septembra – 2. októbra 1993, výstava *Š. Kera – národnostná kultúrna minulosť*), vedeckých seminárov (*Slováci v Maďarsku – Minulosť a súčasnosť*), etnografické výskumné ročníkové práce 1970 – 1980, rozličné fo-

tografie (osobnosti a život Slovákov v Maďarsku), xerokópie titulných listov krajanských periodík a podklady výskumných prác Ernesta Žatka.

Fond uzatvárajú menšie archívy osobností, napr. fond Michala Borguľu obsahuje rukopisy vydanéj publikácie *Rozprávania z Dolnej zeme*, národopisné fotografie sú uložené v škatuli Júliusa Dedinského, strojopisy v maďarčine uchováva škatuľa Pála Komloya, ročenky školy v Sarvaši a hudobné zápisy ľudových piesní ponúka pozostalosť Alžbety Móťovskej a Jána Sekerku. Malá časť archívu uchováva pozostalosť Juraja Stanku.

Archívny fond Slovákov v Maďarsku predstavuje úctyhodnú zbierku najrozličnejšieho pramenného materiálu, ktorý ponúka široké bádateľské možnosti vo viacerých vedných odboroch. Je uložený v sídelnej budove Matice slovenskej v Martine a je otvorený vedeckým a výskumným pracovníkom každý pracovný deň.

Slováci v Nemecku

Jarmila Buchová,

Slovenské vzdelávacie centrum SiM – Slowakisch in München Zvonček

Facebooková stránka: Slovenská škola v Mníchove Zvonček

Marec – mesiac knihy v Mníchove

Milí priatelia slovenčiny vo svete,

zasielame Vám srdečné pozdravy z Mníchova. Marec je aj u nás v Mníchove mesiacom knihy. Pre naše slovenské deti sme pripravili rôzne knižné akcie.

1. Výstava detskej knihy v Mníchove – Bücherschau Junior 2023

Zúčastnili sme sa 17. ročníka výstavy detskej knihy Bücherschau Junior 2023 v Mníchove, na ktorej sme si mohli pozrieť okolo 5000 kníh z 80 nemeckých vydavateľstiev. Naša pani učiteľka Jarka organizovala na tejto výstave, pre organizáciu MORGEN, tri čitateľské workshopy pre deti. Okrem Slovenčiny v Mníchove Zvonček sa čítania zúčastnili pani učiteľky z ďalších mníchovských centier a víkendových škôl, ktoré vyučujú materinský jazyk.

Na úvod každého čítania sme predstavili spoločne jednu knihu z vydavateľstva Edition BILIBRI, ktoré sa špecializuje na detské viacjazyčné knihy: <https://www.edition-bilibri.com/>

Jarmila Buchová približuje knihu deťom

Sprievodnou témou 9-dňovej výstavy bola aj expozícia rozprávok v zá-palkových krabičkách a detské dielne zamerané na výrobu rozprávok v kra-bici. A práve preto sme si vybrali knihu s témou krabica: Eine Kiste volle Nichts – Krabica plná ničoho, ktorú napísala Lena Hesse. Je to nadherná kniha ktorá podporuje kreativitu detí, priateľstvo, toleranciu a buduje hod-notový systém u detí. Kniha vyšla v 11 jazykových kombináciách – nemčina a iný jazyk, no my sme ju predstavili prekladom aj do iných jazykov. Čítali, poprípade prekladali sme ju: albánsky, anglicky, arabsky, bulharsky, česky, čínsky, katalánsky, kurdsy – sorani, kurdsy – kurmanci, nemecky, poľsky, portugalsky, rumunsky, slovensky, španielsky, taliansky a turecky.

Následne sme predstavili pôvodnú detskú literatúru každej krajiny. Po-darilo sa nám nádherné a jedinečné čítanie: veršovaná klasika: Červená Čia-počka bola po prvýkrát naraz na jednom mieste prezentovaná v troch jazy-koch. LIDA HEŘMÁNEK čítala originál v českom jazyku, ktorý napísal František Hrubín. JARKA BUCHOVÁ čítala preklad básničky do slovenčiny, ktorú prelo-žil Milan Rúfus a CHRISTINA TÜSCHEN čítala veršovaný preklad do nemčiny, ktorý výborne preložila Jarmila Roser, pani učiteľka a prekladateľka umelec-kej literatúry z Rakúska. Báseň je v dvojязыčnej knihe Rozprávky vo veršoch/ Märchen in Reihmen, ktorá vyšla vo vydavateľstve DeSk Literatúra. Nemecký preklad mal u detí a aj dospelých veľký úspech!

Predstavili sme aj dvojязыčnú knihu spisovateľky Lenky Šingovskej: Slo-vensko – krajina plná tajomstiev z vydavateľstva ClassSlovakia. Bola to veľmi úspešná akcia.

Záznam: <https://youtu.be/K0s94Vg6oS8>

2. Divadelné a výtvarné dielne s Osmijankom

Slovenské rodiny v Mníchove sa pravidelne každý mesiac stretávajú na ateliéroch slovenského vzdelávacieho centra Zvonček v Bibis reštaurácii v Echingu. V rámci marcových dielní sme sa venovali veľkonočnej téme – vajíčka. Vo výtvarnom ateliéri sme vyfukovali a maľovali vajíčka – kraslice, zdobili veľkonočné koláčky a vyrábali veľkonočné pohľadnice. V literár-nom a divadelnom ateliéri sme spracovali veršovanú rozprávku Milana Rúfusa o vajíčku, ktoré sa vydalo do sveta: Mechúrik Koščúrik. Vytvorili sme si s deťmi masky a nacvičili divadlo, ktoré sme zahrli rodičom a kamará-tom. Interaktívne divadlo bolo výstupom do súťaže Osmijanko, ktorej sa pravidelne s deťmi zúčastňujeme. Putovanie a nadúvanie Mechúrika Koš-

Divadelné dielne

čúrika je ukryté vo ôsmej kapsičke 19. ročníka tejto čitateľskej súťaže. Záznam z veľkonočných dielní: <https://youtu.be/fWpqYXGpOwk>

3. Súťaž – Marec mesiac knihy

Zapojili sme sa do súťaží ISEIA MAREC – mesiac knihy. Slovenské vzdelávacie centrá ISEIA pripravili aj na tento marec sériu projektov.

Termín súťaží je do 15. 4. 2023

Projekt 1: Knižné bingo. Výstupom: fotka. Úlohou detí je vyplniť podľa zadaného hracieho plánu všetky hracie políčka binga slovenskými knihami, ktoré majú deti doma v knižnici. Vyplnené bingo je potrebné odfoťiť a poslať

Ná výstave detskej knihy v Mníchove Bücherschau Junior 2023

do súťaže. Do žrebovania postupujú všetky kompletne vyplnené hracie plány. Organizátor: Slovenské vzdelávacie centrum Margarétka, Paríž

Projekt 2: Jazykolamy. Výstup: video: koľko zvládneš? povedz čo najrýchlejšie a bez chýb vytvor video a pošli do súťaže. Najúspešnejší jazykolamovia budú odmenení. Organizuje: Slovenské vzdelávacie centrum Zvonček v Mníchove, Nemecko. Koordinátorka: Jarmila Buchová

Projekt 3: Divadlo do obývačky. Výstupom je video – záznam divadelného predstavenia, spracovanie príbehu, rozprávky alebo básničky. Bábkové divadlo, animované divadlo, legové divadlo, maňušky, plyšové hračky, tieňové divadlo a pod. Inšpirácie nájdeš aj v Adventnom kalendári ZVONČEK. Organizuje: Slovenské vzdelávacie centrum Margarétka v Paríži, Francúzsko a slovenské vzdelávacie centrum Zvonček v Mníchove, Nemecko. Koordinátorky: Zuzana Fodorová a Jarmila Buchová

Projekt 4: Slovenčina moja. Výstupom je séria obrázkov, fotiek – komiksový príbeh.

Projekt 5: Pracovné listy k pesničke Mira Jaroša: Radšej knihu.

Projekt 6: Moja kniha – Ilustrujeme ďalšiu časť súťaže Slovenské rozprávky z celého sveta, ktorá je tentoraz zameraná na tému Moja ideálna škola. K vybranému príbehu alebo rozprávke priprav sériu obrázkov (maľba, koláž, fotky...). Fotografie jednotlivých obrázkov nám zašli do redakcie.

Projekt 7: Z rozprávky do rozprávky. Výstup: video alebo fotka. Divadlo Erby aj na tento rok organizuje svoje divadelné dielne vo forme online inštruktáží. Zapoj sa aj ty. Priprav si kostým a kulisy, nauč sa text a nahraj video. Organizuje: Erbytheater München, Nemecko. Koordinátorka: Zuzka a Robo Erby

Termín súťaží Marec – mesiac knihy je 15. 4. 2023.

4. Ilustrujeme knihu Slovenské rozprávky z celého sveta

Tento rok sme sa opäť aj my s našimi žiakmi zapojili do piateho ročníka súťaže Slovenské rozprávky z celého sveta. V prvej časti – v literárnom kole, žiaci písali príbehy, rozprávky, básničky a hádanky na tému: Škola a život v nej. Odborná porota vybrala zo súťažných prác príspevky, ktoré postúpili do druhého kola – ilustračného. Tieto príspevky sa rozposlali do vzdelávacích centier na ilustrovanie. Okrem literárneho kola sa naši žiaci zapojili aj do výtvarného kola. Usilovne čítame a ilustrujeme. Zapojte sa spolu s nami.

Termín súťaže Slovenské rozprávky z celého sveta je do 21. 4. 2023.

Viac o súťažiach ISEIA nájdete na stránke: <https://www.iseia.eu/sutaze>

Tešíme sa na krásne príspevky od detí a žiakov slovenských vzdelávacích centier vo svete.

Ďakujeme Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí za finančnú podporu našich aktivít.

Jarmila Buchová,

jarmila.buchova@gmail.com

Slovenčina v Mníchove ZVONČEK, Nemecko:

<https://sites.google.com/site/slovincinamun/home>

ISEIA - International Slovak Educational Institution and Association:

www.iseia.eu

ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association v Luxembursku a Slovenské vzdelávacie centrum v Mníchove Zvonček – Nemecko

Rok 2023 bol pre našu víkendovú slovenskú školu v Mníchove opäť veľmi úspešný. Zrealizovali sme niekoľko výborných akcií: sériu divadelných ateliérov, literárny projekt LiKe – literatúra kreatívne, rozbehli sme tanečný ateliér a úspešne sme zrealizovali aj sériu výtvarných, čitateľských a spisovateľských ateliérov.

Základným mottom nášho centra je Komenského **Schola ludus** – **Škola hrou**, v ktorej má významné postavenie dramatická výchova. Hráme sa – spievame, tancujeme, improvizujeme a pritom sa učíme slovenčinu. Rozvíjame u detí komunikáciu, čítanie, písanie a tvorenie v slovenskom jazyku.

Divadelný súbor Zvonček

V slovenskej reštaurácii v Echingu pri Mníchove pripravili naše učiteľky z divadla Zvonček pre deti sériu divadelných, literárnych a výtvarných ateliérov. Každý mesiac sme spolu s deťmi vytvárali pre divákov (rodičov) improvizované divadelno-hudobné predstavenia, napr. O dvanástich mesiačikoch, Koza rohatá a jež, Išlo vajce na vandrovku, či Snehulienka a sedem trpaslíkov. V rámci predstavenia deti spievali, improvizovali dialógy a vytvárali divadelnú hru v slovenskom jazyku. Súčasťou projektu je aj príprava rekvizít, scény a masiek na predstavenie. Forma dramatizácie a predstavenia pred rodičmi

Divadelné aktivity Zvončeka

motivuje každého žiaka podať čo najlepšie výkony. Do divadelných hier sú zapracované aj slovenské ľudové pesničky, ktoré si vždy spolu zaspievame. Žiaci, ktorí hrajú na hudobnom nástroji, sú zapojení do divadelného predstavenia hudobnými vstupmi. Aj tento rok sa deti tešili na stretnutie s Mikulášom. Pripravili sme pre neho opäť krásne hudobno-divadelné pásmo Betlehemska hviezda, ktoré divadelnou formou deťom vyrozpráva príbeh narodenia Ježiška. Okrem divadielka si spolu zaspievame slovenské koledy a zarecitujeme básničky. Za odmenu prinesie deťom Mikuláš, čert a anjel vreće plné darčiekov.

V rámci projektu sme privítali aj divadelné dielne s ozajstnými hercami z divadla **Erbytheater** z Mníchova a z agentúry **Divadelný svet** zo Slovenska. Deti tvorili predstavenie so slovenskými hercami: Klauniáda, O princovi a zbojníkovi, či hudobné dielne s Edom Drevom. Hostom našich divadelných dielní bola aj naša partnerská **Česká škola bez hraníc v Mníchove**. Deti z vyučovania češtiny v Mníchove nám zahrali hru Bylo, nebylo... A po divadelnej hre nasledovala spoločná grilovačka. Ďakujeme pani učiteľke Aničke Paap z Českej školy bez hraníc Mníchov, že s deťmi pripravila nádherné divadelné predstavenie.

Divadelné aktivity Zvončeka

Divadlo Zvonček bolo aj v zahraničí. Pani učiteľka Jarka predstavila v **slovenskej škole v Miláne v Taliansku** divadelnú hru Tri prasiatka. Okrem detí a učiteľiek si divadelnú hru pozreli aj žiaci z vyučovania slovenčiny pre dospelých – oteckovia. Jeden z oteckov si dokonca zahral slovenského vlka, ktorý chcel prasiatka zjesť. Ďakujeme pani riaditeľke Veronike Bella za pozvanie do ich slovenského vzdelávacieho centra v Taliansku.

Divadlo Zvonček sa zúčastňuje každoročne aj mníchovského Divadelného festivalu viacjazyčných rozprávok: **Mehrsprachiges Märchenfest 2023**. V decembri to bude už 10. ročník tohto medzinárodného festivalu. Spolu s

ďalšími 20 združeniami v Mníchove pripravujeme rozprávky v 20 svetových jazykoch. Okrem slovenčiny zaznejú rozprávky v albánskom, anglickom, arabskom, čínskom, chorvátskom, eritrejskom, gréckom, kurdskom, mongolskom, portugalskom, rumunskom, ruskom, španielskom, talianskom, tibetском, tureckom, ujugurskom, ukrajinskom a v urdskom jazyku. Predstavíme rozprávky o zvieratkách z knihy slovenskej rómskej spisovateľky Edity Rihárovej: Malý tučniak. Tentokrát to bude rozprávka o tom, prečo má žirafa dlhý krk. Aj takouto formou naše deti prezentujú slovenčinu a slovenskú literatúru ostatným deťom v Mníchove.

Literárny a čitateľský ateliér

Spolu s deťmi zo zahraničných vzdelávacích centier sme sa aj my zúčastnili na ďalšom ročníku súťaže **ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association – Slovenské rozprávky z celého sveta**. Autorom projektu je pán učiteľ Janko Pochanič z Užhorodu z Ukrajiny. Projekt je

So spisovateľkou Jarmilou Roser tiež prebiehal workshop

zameraný na autorské písanie, čítanie a ilustrovanie rozprávok, básničiek a príbehov k vybraným témam v slovenskom jazyku. Projekt je obľúbený nielen u nás v našej škole, ale aj po celom svete. Už tradične sa do tvorby detskej knihy zapájajú centrá po celom svete. Tohtoročnou témou je jar, leto. A my už s deťmi usilovne pracujeme a pripravujeme materiály do knihy. Viac o projekte na našom webe: <https://www.iseia.eu/rozpravky-zo-sveta>

V rámci projektu **LiKe – literatúra kreatívne** sme pre deti pripravili besedy, literárne a spisovateľské workshopy so slovenskými spisovateľmi: Jarmilou Roser, Lenkou Šingovskou a Danielom Hevierom. Aj takouto hravou formou sa deti učia slovenčinu a spoznávajú krásnu slovenskú literatúru.

Slovenské vzdelávacie centrum Zvonček spolupracuje aj s organizáciou **MORGEN e. V.** – je to združenie viac ako 100 mníchovských organizácií, ktoré sa zaoberajú otázkou migrantov a materinského jazyka. V združení je viac ako 60 jazykov. Naša pani učiteľka Jarmila Buchová je členkou predstavenstva tohto združenia. V rámci organizácie MORGEN e. V. prezentujeme každoročne aj slovenčinu, slovenskú literatúru a kultúru.

Na jar sme sa zúčastnili veľtrhu detskej knihy v Mníchove **Münchner Bücherschau Junior 2023**, kde sme v rámci troch dní predstavili 13 jazykov

Spisovateľ Daniel Hevier medzi mníchovskými deťmi

a medzi nimi aj slovenskú literatúru z vydavateľstva Class Slovakia – dvojja-
zyčné zážitkové čítanie o Slovensku <https://www.classslovakia.sk/> a z vyda-
vateľstva DeSk – dvojja-zyčná detská literatúra. [https://deskliteratur.at/sk/](https://deskliteratur.at/sk/index)
index

17. novembra 2023 sme sa zúčastnili Celoštátneho – nemeckého dňa čí-
tania **Der Bundesweite Vorlesetag 2023**, na ktorom sme čítali rozprávky a
príbehy v 13 rôznych jazykoch. Na tomto spoločnom projekte sa zúčastnili aj
pani učiteľky z iných združení a spolkov, ktoré sa zameriavajú na rozvoj a
uchovávanie materinského jazyka. Okrem slovenčiny sme čítali v albán-
skom, anglickom, arabskom, fínskom, gréckom, kurdskom, portugalskom,
rumunskom, talianskom, tureckom, ujuorskem a urdskom jazyku. V sloven-
čine sme čítali z knihy Dvojja-zyčné riekanky pani spisovateľky Jarmily Roser
z Rakúska.

Prijali sme pozvanie slovenského farára Juraja Sabodoša zo **Slovenskej
katolíckej misie vo Frankfurtu** a v rámci našej pracovnej kultúrnej cesty
sme našim slovenským krajanom predstavili z produkcie divadla Erbythe-
ater Mníchov: detské divadelné predstavenie O hlúpej koze a slovenský

kultúrny večer o Slovensku a slovenčine, so slovenskými pesničkami – Kaba-ret akurát. Súčasťou predstavenia bol aj kvíz o Slovensku a prezentácia slovenskej literatúry.

Výtvarný ateliér

Aj tento rok sa spolu s deťmi z celého sveta pripravujeme na ďalší ročník súťaže Vesmír očami detí, ktorý organizuje Slovenská hvezdáreň v Hurbanove. Minulý rok táto súťaž nadobudla medzinárodný charakter – do súťaže sa zapojili aj deti zo slovenských vzdelávacích centier vo svete. Z medzinárodného zahraničného kola, ktoré organizovala **ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association** postúpili naši žiaci aj do celosvetového kola v Hurbanove. Informácie k ďalšiemu ročníku súťaže: <https://www.iseia.eu/sutaze>

Zapájame sa aj do ďalších medzinárodných súťaží. Na december pripravujú naše učiteľky opäť náš tradičný **Online adventný kalendár Zvonček** – plný rozprávok, pesničiek, pracovných listov na precvičovanie slovenčiny. Výtvarné súťaže budú opäť súčasťou tohto súťažného kalendára. Všetky ročníky sú v archíve na našej webovej stránke: <https://www.iseia.eu/adventny-kalendar-zvoncek-2022>

Prednášky a pódiové diskusie k téme viacjazyčná výchova

Slovenské vzdelávacie centrum Zvonček spolupracuje s mníchovskou univerzitou LMU – Ludwigs Maximilian Universität, kde spolupracuje v oblasti viacjazyčnej výchovy s **Internationale Forschungsstelle für Mehrsprachigkeit LMU**. Témou význam čítania v materinskom jazyku sme spolu s portugalským spolkom Mala de Heranca prezentovali na pódiovej diskusii na Knižnom veľtrhu vo Frankfurte – **Frankfurter Buchmesse 2023**. Informovali sme tam o základných vedeckých poznatkoch z oblasti viacjazyčnej výchovy, ako uviedli aj príklady využívania čítania v materinskom jazyku v našej slovenskej škole Zvonček.

V online konferencii **Spríevodca viacjazyčnou výchovou**, ktorú organizuje naša partnerská Česká a slovenská škola Vo Frankfurte, prezentovala naša pani učiteľka Jarmila Buchová viacjazyčnú výchovu u nás v našom vzdelávacom centre Zvonček. Ďakujem organizátorke konferencie Katerine Spiess-Velcovskej za ďalší úspešný ročník konferencie. Viac o konferencii a viacjazyčnej výchove na webe: <https://vicejazycnavychova.cz/>

Tanečný súbor Zvonček

V tomto roku sme sa zúčastnili spolu s našimi žiakmi 1. ročníka **Súborovej letnej školičky tanca** v Banskej Bystrici. Ďakujeme organizátorke tábora Zuzane Drugovej a jej kolektívu choreografov, tanečníkov, hudobníkov a animátorov z Metodického centra pre Slovákov žijúcich v zahraničí Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Išlo o nový koncept letnej aktivity. Na rozdiel od ostatných letných aktivít pre krajské deti prišli do tábora spolu s deťmi aj ich vedúci tanečných súborov, aby načerpali inšpirácie a naučili sa, ako odborne a metodicky pracovať s deťmi v súbore. Okrem tanečných krokov bol tábor zameraný aj na rytmické cvičenia, tanečné hry, ľudové pesničky a slovenskú ľudovú kultúru. Večer boli pre vedúcich súborov pripravené aj odborné prednášky k téme slovenský folklór a tradície. Vďaka tomuto táboru sme aj my v Mníchove odštartovali nácvik slovenského detského folklórneho súboru Zvonček. Súbor je určený pre deti od 4 rokov.

Tanečný súbor Zvonček

Pozdrav zo Súborovej letnej školičky tanca

Okrem nácviku tanečných krokov je tanečný ateliér zameraný aj na rytmické cvičenia, tanečné hry, ľudové pesničky a slovenskú kultúru. Cieľom nášho súboru je vystúpiť na pódiu s tanečno-hudobným pásmom na Kultúrnom festivale Kulturfestival MORGEN v júli 2024.

Viac o aktivitách slovenského vzdelávacieho centra Zvonček na stránkach: <https://sites.google.com/site/slovencinamun/home>

Ďakujeme Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR a mestu Mníchov – Landeshauptstadt München a organizácii MORGEN e. V. za finančnú podporu našich aktivít.

Slováci v Poľsku

Milica Majeriková-Molitoris

Slovenská tlačiareň a vydavateľstvo v Krakove

Nedaleko turistami okupovaného krakovského rínku, asi desať minút pešej chôdze sa cez Slavkovskú a Dlhú ulicu dostanete do menšej a pokojnejšej uličky svätého Filipa. Pre Slovákov je zaujímavá okrem iného i tým, že tu má sídlo Ústredný výbor a Galéria slovenského umenia Spolku Slovákov v Poľsku. A práve v tieni tejto trojposchodovej spolkovej kamenice sa vo dvore nachádza ďalšia malá, nenápadná budova. Malá a nenápadná, a predsa veľká a významná inštitúcia. Tlačiareň a vydavateľstvo Spolku Slovákov v Poľsku.

Bolo to pred viac ako tridsiatimi rokmi, v apríli 1993, keď sa v prvej slovenskej tlačiarňi v Krakove rozozvučali stroje, z ktorých začali vychádzať

prvé hárky vydávajúce svedectvo o radoostiach i trápeniach tu najšej slovenskej komunity. Prvou tlačovinou, ktorá tu uzrela svetlo sveta, bolo totiž aprílové, veľkonočné číslo krajského časopisu Život. – *Nemohli sme sa vynadávať na prvý výtlačok Života z našej vlastnej tlačiarne*, – spomína generálny tajomník SSP Ľudomír Molitoris, ktorý vedie podnik od jeho začiatkov.

Tie, samozrejme, neboli ľahké. Prvé stroje Spolok Slovákov v Poľsku získal s pomocou Slovenskej republiky, no aby bol schopný produkovať plnohodnotnú tlačiarenskú výrobu, bolo potrebné dokúpiť ďalšie a najmä postaviť budovu tlačiarne, ktorá

Gen. tajomník SSP Ľ. Molitoris vedie spolkové vydavateľstvo a tlačiareň už 30 rokov, pričom získal viacero uznání a ocenení z Poľska i Slovenska

Z wydawateľskej činnosti Spolku Slovákov v Poľsku

vyrástla pod rukami kácviňských murárov. V neposlednom rade bolo tiež potrebné nájsť a zamestnať schopných ľudí a získať si priazeň potenciálnych klientov.

V týchto začiatkoch sa spolok mohol oprieť aj o Kanceláriu pre záležitosti národnostných menšín Ministerstva kultúry a umenia Poľskej republiky. Jej pracovníckam Bogumile Bedrychowskej a Ele Kulig skutočne záležalo na menšinách a slúžili vždy dobrou radou i konkrétnou pomocou.

Prvými zákazníkmi spolkovej tlačiarne boli mníši zo Sanktuária Panny Márie Čenstochovskej z Jasnej Góry, pričom postupne pribúdali ďalší. Podnik si čoskoro vybudoval dobré meno najmä v umeleckých kruhoch. Ako napísal v roku 2004 spisovateľ a diplomat Anton Hykisch: „V dnešnom umeleckom Krakove je čťou dať si vytlačiť knihu alebo katalóg „u Słowaków“. Je to záruka kvality, presnosti a efektívnosti.“ Už necelé decénium po spustení výroby začali publikácie vytlačené v spolkovej tlačiarňi získavať prvé ocenenia. Začiatkom nového milénia, v rokoch 2003, 2004 a 2011 to boli ocenenia Poľského spolku vydavateľov kníh (*Polskie Towarzystwo Wydawców Książek*)

Prvou tlačovinou, ktorá vyšla zo spolkového vydavateľstva a tlačiarne bolo aprílové číslo časopisu *Život* 1993

za najkrajšie knihy rokov 2002, 2003 a 2010. Išlo o publikácie, ktoré sme vytlačili pre kultovú krakovskú *Galériu Zderzak*. Veľmi prínosná bola aj spolupráca s poľským Bratstvom básnikov (*Konfraternia Poetów*), ktoré združovalo pod vedením známeho básnika, dramaturga, editora a tvorca poetických mystérií Jac-ka Lubarta-Krzysicu literátov nielen z Poľska, ale aj zo zahraničia. V spolkovej tlačiarne vytlačili stovky básnických zbierok, pričom istý čas bola „tlačiareň a vydavateľstvo u Slovákov“ jedným z najvýznamnejších vydavateľov mladej poézie v Poľsku. Vytlačiť tu zbierku bolo v tom čase otázkou prestíže.

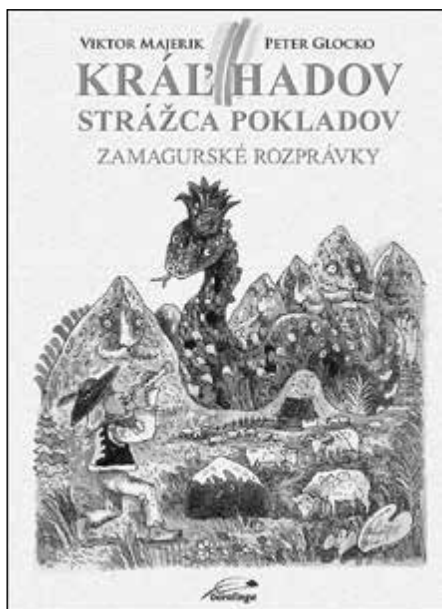
Význam spolkovej tlačiarne pre rozvoj krakovskej kultúry si všimlo i samotné mesto a udelilo generálnemu tajomníkovi Spolku Slovákov v Poľsku a riaditeľovi

tlačiarne Ľudomírovi Molitorisovi ocenenie *Mecenáš krakovskej kultúry v roku 2003*. O desať rokov neskôr prišlo ďalšie ocenenie, tentokrát zo Slovenska, kde bol Ľ. Molitoris ocenený z rúk prezidenta Ivana Gašparoviča najvyšším štátnym vyznamenaním Slovenskej republiky *Rád bieleho dvojkríža* a o ďalších desať rokov, pri príležitosti 30. výročia Slovenskej republiky, cenou nadácie *Pro Patria*. Ďalším vyznamenaním – čestným odznakom *Honoris Gratia*, ktorý je udeľovaný za zásluhy pre Krakov, poctil prezident mesta nielen riaditeľa vydavateľstva a tlačiarne, ale aj dlhoročnú grafičku Ewu Koziołovú.

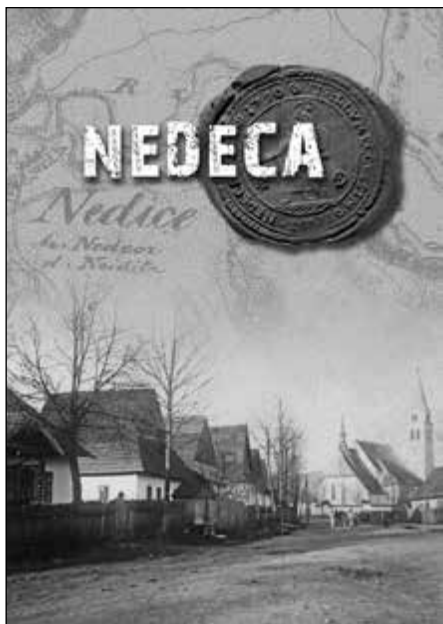
Popri tlačiarňi, prirodzene, začalo vznikať aj spolkové vydavateľstvo. Prvou publikáciou, ktorá v ňom uzrela svetlo sveta, bolo prvé číslo *Almanachu Slováci v Poľsku* – zborníka, ktorý pertraktuje na odbornej úrovni témy týkajúce sa slovenskej komunity v Poľsku i širšieho kontextu slovensko-poľských

vzťahov. – Už v prvý rok-existencie sme dokázali vydať vlastnú odbornú literatúru. Nemohli sme uveriť, že sa to podarilo. Bol to neopísateľný pocit – dodáva gen. tajomník. Následne v spolkovom vydavateľstve vyšiel rad odborných monografií k zaujímavým témam, medzi inými *Słowacy w Powstaniu Warszawskim*, *Czesi w Polsce*, *Štúdie z dejín stredovekého Spiša*, *Z dziejów mniejszości słowackiej na Spiszu i Orawie w latach 1945 – 1957*, *Dzieje i współczesność Jurgowa*, *Vojna o Spiš*, *Horná Orava a severný Spiš v rokoch 1945 – 1947*, *Bohater na nasze czasy*, *Tajné dejiny hornej Oravy*, *Rozdelené Kysuce*, *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Poľsku*, *Zrozumieć Dursztyn*, *Kanonické vizitácie Dunajeckého dekanátu v Spišskom biskupstve z roku 1832*, *Dejiny Slovákov v Poľsku do roku 1961*, *Páter Štefan Serafín Bosák*, *Oravský Mníchov* a ďalšie. V posledných rokoch tu uzreli svetlo sveta tri monografie spišských obcí v Poľsku, pričom publikácia *Nedeca* bola ocenená ako jedna z najlepších monografií na Slovensku za rok 2022.

Viacere diela boli vydané v spolkovom vydavateľstve v spolupráci so slovenskými, poľskými, či rakúskymi univerzitami a inými vedeckými inštitúciami v Bratislave, Trnave, Nitre, Banskej Bystrici, Ružomberku, Krakove, Katoviciach či Viedni. Z mnohých spomeňme napríklad: *Spišské prepošstvo na prelome stredoveku a novoveku*, *Vývoj cirkevnej správy na Slovensku*, *Dejiny slovenskej ligy na Spiši*, *Nepokojná hranica*, *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej*, *Hospodárska politika Slovenského štátu*, *Fontes rerum Slovacarum*, *Vojna po vojne*, *Kapitoly z najstarších českých dejín*, *Kambýses II.*, *Egypt and Austria IX*, *Uhorskí a poľskí účastníci americkej revolúcie*, *A Slovak woman and America*, *Filozofia vášne*, *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej*

Vo vydavateľstve Goralinga a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku bola vydaná najlepšia detská kniha leta 2014, ako aj najkrajšia detská kniha leta 2015 na Slovensku

Poslednou ocenenou publikáciou vydavateľstva a tlačiarne bola publikácia Nedeca, ktorá bola v roku 2022 vyhlásená za jednu z najlepších monografií na Slovensku

perspektívy, Ľudovít Štúr – pedagóg a tvorca koncepcie vzdelávania, Labyrinty Karola Horáka, Janusz Trzebiatowski Znaki graficzne, či 2 svety cestovného ruchu na Slovensku. Významným počinom nášho vydavateľstva bol podiel na vydaní vyše tisíc-stranového Slovníka stredovekej a novovekej latinčiny na Slovensku, ktorý je jedinečnou publikáciou svojho druhu.

V duchu šírenia slovenskej kultúry v Poľsku pre poľskojazyčné obyvateľstvo vyšlo v spolkovom vydavateľstve tiež viacero prekladov velikánov slovenskej literatúry i súčasných autorov. Jedným z najvýznamnejších bol preklad poézie Pavla Országha-Hviezdoslava *Dzieci Prometeusza – Deti Prometeusa*. Dvojazyčná publikácia bola vydaná v roku 1999, pri príležitosti 150. výročia

narodenia tohto slovenského barda, pričom jej prezentácia v priestoroch Galérie slovenského umenia Spolku Slovákov v Krakove sa uskutočnila vo veľkom štýle a bola to jedna z najväčších akcií, ktorá sa konala pri predmetnom výročí. Pisali o nej i poľské denníky. Z ďalších prekladov slovenských autorov vyšli v spolkovom vydavateľstve napríklad diela Antona Hykischu *Kochajcie królową*, Pavla Vilikovského *Wiecznie zielony*, Ivana Bukovčana *Stryczek dla dwóch, czyli rzeź domowa*, Jána Uličianskeho *Czarodziejski chłopiec*, Júliusa Balcu *Wróble król*, výbery poézie Vlastimila Kovalčíka *Klucz światła* a Jozefa Leikerta *Rosa na duszy*, *Antologia współczesnej poezji słowackiej* v prekladoch Bogdana Urbankowskiego, *Klasycyzująca poetyka Milana Rúfusa* a ďalšie. Propagácia slovenského výtvarného umenia zas prebieha prostredníctvom vydávania dvojazyčných katalógov slovenských umelcov, ktorí vystavujú v Galérii slovenského umenia Spolku Slovákov v Krakove.

Priestor v spolkovom vydavateľstve dostali, samozrejme, aj krajanští umelci – básnik a maliar František Kolkovič z Jablonky, ktorému sme vydali niekoľko básnických zbierok a umeleckých katalógov, ako aj klasická maliarka Lýdia Mšalová z Hornej Zubrice či predstaviteľka moderného umenia Weronika Surmová z Krempách.

V priebehu tridsiatich rokov existencie boli vytlačené v spolkovej tlačiarňi státisíce kusov tlačovín najrôznejšieho druhu, a to od diel humanitného zamerania z oblastí literatúry, histórie, kultúry, filozofie, estetiky, politológie, náboženstiev či iných humanitných odborov cez ekonómiu, ekonomiku, umenie, kulinárstvo i šport, až po vedecko-náučné diela prezentujúce využitie najmodernejších technológií. Ide o takmer **4000 knižných titulov** a ďalšie tisíce časopisov a iných tlačovín slovenskej, poľskej, českej, anglickej, nemeckej, francúzskej, ruskej, ukrajinskej, fínskej, čínskej i arabskej proveniencie, ktoré dnes možno nájsť v devätnástich krajinách na štyroch kontinentoch sveta.

Tlačiareň a vydavateľstvo Spolku Slovákov v Poľsku sa tak už nezmazateľne zapísalo do dejín ako tvorca a šíriteľ vzdelávania, kultúry, osvety, umenia, moderných technológií, ale aj zábavy či oddychovej literatúry. Stalo sa tiež neodmysliteľnou súčasťou krajanského života i multikultúrneho koloritu mesta Krakov.

Vedeli ste, že...

- prvou tlačovinou vydanou vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku bolo aprílové číslo časopis *Život* 1993.
 - doteraz najrozsiahlejšou knihou vydanou vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku je druhé vydanie *Slovníka stredovekej a novovekej latinčiny na Slovensku*, ktorý má až 1322 strán.
 - doteraz najútľejšími knihami vydanými vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku sú katalógy vydávané pri príležitosti výstav organizovaných v Galérii slovenského umenia v Krakove, ktoré majú 12 strán.
 - doteraz najväčšou knihou vydanou vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku je *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 2003/2004*, meria 32 x 24 cm.
 - doteraz najmenšou knihou vydanou vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku je knižka *Ubu Król 40 portretów wg sztuki Alfreda Jary*, meria 10,5 x 7,5 cm, pričom v roku 2004 získala ocenenie Najkrajšia kniha roku.
-

- vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku vyšlo už cca **2000 titulov s vlastným ISBN** a približne rovnaký počet 2000 titulov, ktoré boli vydané pre iné vydavateľstvá.
 - najviac kníh vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku uzrelo svetlo sveta v roku 2013, keď vychádzala v priemere takmer každý deň jedna kniha.
 - vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku vyšli publikácie v slovenskom, poľskom, českom, anglickom, nemeckom, francúzskom, ruskom, ukrajinskom, fínskom, čínskom i arabskom jazyku.
 - knihy vydané vo Vydavateľstve a tlačiarňi Spolku Slovákov v Poľsku môžete nájsť až na štyroch kontinentoch a v devätnástich krajinách sveta, okrem Poľska a Slovenska, taktiež v Čechách, Rakúsku, Francúzsku, Nemecku, Švajčiarsku, Luxembursku, Švédsku, Fínsku, Estónsku, na Ukrajine, vo Veľkej Británii, Izraeli, Turecku, Austrálii, USA, Kanade a Číne.
-

Igor Adam Chalupec

K storočníci narodenia zakladateľa prvého slovenského časopisu v Poľsku Adama Chalupca

Dňa 27. apríla 2023 uplynulo 100. výročie narodenia môjho otca Adama Jána Chalupca, spoluzakladateľa a prvého predsedu Ústredného výboru Spoločnosti sociálno-kultúrnej Čechov a Slovákov v Poľsku a prvého, následne dlhoročného (1957 – 1990) šéfredaktora časopisu *Život*. Je to príležitosť pre pripomenutie osobnosti tohto zaujímavého, pritom ale zabudnutého človeka.

Rodina môjho otca sa objavuje v Poľsku na prelome 19. a 20. storočia, v období migrácie obyvateľov hľadajúcich prácu a pokojný životný priestor na založenie rodiny. Prvý sa na poľskom území (v tom čase ešte v rámci ruského záboru) objavil

Adam Ján Chalupec

brat Adamovho otca, môjho deda Pavla, Juraj Chalupec. Obidvaja bratia pochádzali zo Slovenska, kde sa venovali rozličným remeselníckym povolaniam, hlavne klampiárstvu. Narodili sa v nevelkej hornatej obci Nelsuša, neďaleko súčasnej hranice s Poľskom, na slovenských Kysuciach. Zaujímavosťou je, že naše rodné priezvisko znelo pôvodne ináč, a to Matúš. Takto sa ešte volal môj pradedo Adam Ján, po ktorom dostal mená aj môj otec. Práve spomínaný Adam Ján Matúš pridal k rodnému priezvisku ešte ďalšie – Chalupec, a istú dobu tak používal až dva priezviská. Neskôr jeho synovia, ako aj sestra Johana, ktorá sa pripojila k bra-

tom, bývajúc už v Poľsku, používali len druhú časť priezviska Chalupec.¹

Juraj Chalupec, narodený v roku 1871, starší od Pavla o 7 rokov bol podnikavejší a ako prvý odišiel na poľské územie. Mal umelecké nadanie, bol nadpriemerne inteligentný, dobrý tanečník. Počas pobytu vo Varšave spoznal o 10 rokov staršiu Eleonoru Kielczewsku, s ktorou sa oženil a usadil sa následne v Lipnie. V roku 1897 sa im narodila dcéra, Apolonia Chalupec², známa neskôr ako Pola Negri, ktorá preslávila našu rodinu po celom svete. Myslím si, že po svojom otcovi zdedila umelecké nadanie, baletné a umelecké zručnosti. Juraj, nepokojný duch, mal často konflikty s carskou políciou, zatvárali ho do väzenia, napokon bol vyhnaný na Sibír, odkiaľ sa vrátil až po získaní nezávislosti Poľska. Zahynul v roku 1920 v bitke pri Radzyminie, bojujúc v poľsko-boľševickej vojne.

Môj dedo Pavol viedol pokojnejší život. Pridal sa k bratovi, usadil sa v Lipnie, oženil sa s Władysławou Wolskou pochádzajúcou z Lodže. Rovnako ako Pola Negri, môj otec sa narodil v Lipnie, odkiaľ jeho rodičia onedlho vycestovali hľadajúc lepšiu prácu do Varšavy. Usadili sa v Rembertove pod Varšavou. Pavol viedol remeselnícku a stavebnú živnosť až do smrti v roku 1944. Mnohé budovy v Rembertove a Wawrze z predvojnového obdobia boli postavené jeho rukami.

Detstvo a ranná mladosť môjho otca pripadli na medzivojnové roky. Druhá svetová vojna ho zastihla vo veku 16 rokov, urýchľujúc tým nútený vstup do dospelosti. Je potrebné spomenúť, že situácia Slovákov v obsadenom Poľsku na území Generálneho gubernátorstva bola dosť špecifická. Samostatný Slovenský štát bol spojencom Adolfa Hitlera a z toho dôvodu Slováci v Poľsku využívali počas vojny isté atribúty slobody: mali slovenské pasy umožňujúce slobodné cestovanie, vlastnili rádiá, neohrozovali ich razie alebo odvoz na nútené práce do Nemecka. A napriek tomu sa aj medzi nimi našli slovenskí „revolucionári“. Časť, zvlášť mládež, sa rozhodla využiť okupačné privilégia na spoluprácu s poľským ilegálnym odbojom. Dňa 23. januára 1942 poľská a československá vláda v exile uzavreli dohodu, na základe ktorej vznikol vo Varšave Slovenský národný výbor (ďalej SNV). Predsedom SNV sa stal Miroslav Iringh, používajúci pseudonym „Stanko“, pričom jedným zo zakladateľov Výboru bol aj takmer 20-ročný Adam Chalupec, ktorý si vtedy zvolil meno „Janko“. Okrem typickej konšpiračnej činnosti ako rozná-

¹ Naše priezvisko bývalo, a často je aj dnes, aj keď zriedkavejšie, popoľšťované a menené na Chałupiec a pod. v 50. rokoch štátne orgány chceli vyhotoviť otcovi občiansky preukaz s priezviskom Chałupiec, proti čomu sa jednoznačne ohradil.

² Taktiež rodné priezvisko Poli Negri je často spoľšťované, čo pravidelne opravujem.

šanie letákov, informovanie o situácii na fronte a činnosti spojencov, či pomoci zraneným Poliakom, zorganizoval SNV vojenský oddiel do boja proti okupantom. Bola to čata 535 Slovákov AK, ktorú Krajinská armáda doplnila neskôr o ďalších cudzincov bývajúcich vo Varšave. Veliteľom čaty bol podporučík Miroslav Irlingh, veliteľom 1. oddielu seržant Adam Chalupec, neskôr povýšený na podporučíka. Na základe dohody s Krajinskou armádou čata 535 mohla mať slovenské národné farby (bielo-modro-červené) na páskach i zástave, ktorú je možné obdivovať dodnes v Múzeu Varšavského povstania. V rámci príprav na boje vojaci z čaty robili rozličné akcie, ktoré mali diverzný charakter, ale testom pre všetkých bolo vypuknutie Varšavského povstania. V momente vypuknutia bola slovenská čata uvedená do bojovej pohotovosti. Čata mala byť sústredená v okolí ulice Parkowej, čo sa napokon z viacerých dôvodov nestalo a roztrúsené oddiely začali bojovať v rôznych častiach hlavného mesta, hlavne v okolí Czerniakowa a Powiśla. Prvému oddielu Adama Chalupca, ktorý bol rozmiestnený na Rembertowie a bol mobilizovaný pomerne neskoro, 1. augusta, sa nepodarilo dostať na ľavý breh Wisly a tak začal bojovať na pražskom predmestí rieky. V priebehu bojov väčšina členov čaty 535 zahynula už v prvých dňoch povstania a ostatní sa následne pripojili k iným povstaleckým jednotkám.³

Dňa 29. augusta 1944, vzhľadom na situáciu na fronte a očakávaný vstup na slovenské územie Červenej armády, vypuklo z iniciatívy Slovenskej národnej rady na Slovensku Slovenské národné povstanie. V tomto povstaní bojoval otcov nevlastný brat Alexander (Šandor) Chalupec (syn Pavla z prvého manželstva), ktorý žil na Slovensku.⁴ Otec sa taktiež pripojil k povstaniu na jeseň 1944 a následne po jeho porážke ostal na isté obdobie na Slovensku.

Po návrate do Varšavy otec pokračoval v nedokončenom štúdiu na Varšavskej vysokej technickej škole, pracoval na Ministerstve priemyslu a následne vo zväze rašelinového priemyslu (poľ. Zjednoczenie Przemysłu Torfowego). Práca vo zväze bola dôležitá z toho hľadiska, že sa spája s manželstvom s mojou mamou Henrykou Milewskou v roku 1960 a mojím narodením v roku 1966. Otec sympatizoval, rovnako ako dedo pred vojnou, s ľavicovým

³ Viac podrobností k tejto téme je možné nájsť o. i. v spracovaní Waldemara Ireneusza Oszczędy „Účasť Slovákov vo Varšavskom Povstaní“ (Udział Słowaków w Powstaniu Warszawskim).

⁴ Na Slovensku žije väčšina našej rodiny z otcovej strany: potomkovia Šandora Jolana a Zlatica s rodinami, ako aj deti už nebohého syna Stanislava (Stanka): Adrián a Ivana.

hnutím a začal po vojne pôsobiť v Poľskej socialistickej strane a po spojení s Poľskou robotníckou stranou v Poľskej zjednotenej robotníckej strane. Jednako svoje miesto na zemi našiel v rodiačom sa národnom hnutí českej a slovenskej národnostnej menšiny.

Prvé spolky Slovákov v Poľsku vznikli po vojne na území Oravy a Spiša, kde dodnes býva prevažná väčšina tejto menšiny v Poľsku. Na začiatku bola ich činnosť šikanovaná poľskými komunistickými orgánmi. Situácia Slovákov v Poľsku bola náročná, keďže v roku 1939 bolo Poľsko napadnuté nacistickým Nemeckom, pričom tohto útoku sa zúčastnila aj slovenská armáda, i keď predmetné územia Spiša a Oravy boli v tom čase súčasťou Poľska a obyvatelia narukovali do poľskej armády. Slovenské spolky nemali finančné zázemie a ich činitelia boli predmetom rozličných represálií. Situácia sa začala meniť spolu s politickým odmäkom a koncom obdobia stalinizmu. Je potrebné mať na zreteli, že po vojne Slováci a Česi mali jeden štát – Československo. Teda obidve menšiny začali spoločnú prípravu na zjazd, pričom všetko sa uskutočňovalo pod bdelym okom štátneho aparátu, v rámci uzatvorenej zmluvy o priateľstve a vzájomnej pomoci s Československom. Prvý zlučovací Zjazd celoštátnej Sociálno-kultúrnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku (SKSČaS) sa uskutočnil v Krakove v dňoch 9. – 10. marca 1957 a Adam Chalupec bol vtedy zvolený za prvého predsedu Ústredného výboru. Vznik SKSČaS mal veľký vplyv na fungovanie slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku, o. i. vďaka hospodárskej činnosti, čo umožnilo financovanie mnohých spoločenských iniciatív na Spiši a Orave (vzdelávanie, miesta stretnutí, nákup kníh a pod.). Toto obdobie netrvalo dlho a v roku 1961 spoločnosť, spolu s problémovou a súčasne nevítanou vládnyimi orgánmi hospodárskou činnosťou, zlikvidovali.

Organizácia Slovákov sa znovu zrodila v rámci Československej kultúrnej spoločnosti (CKS) v Poľsku, ktorá vznikla v roku 1961 a neskôr bola v roku 1967 transformovaná na Kultúrnu spoločnosť Čechov a Slovákov (KSČaS). Prvým predsedom CKS so sídlom v Krakove sa stal v decembri 1961 Ján Molitoris. Otec ostal aktívnym členom spoločnosti, v ktorej o. i. v rokoch 1979 – 1985 zastával funkciu predsedu Ústredného výboru a v roku 1985 bol mu udelený titul čestný predseda Kultúrnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku.

Najtrvalejším dedičstvom SKSČaS, ktorá pôsobila v období 1957 – 1961 ostáva dodnes časopis *Život*, ktorého spoluorganizátorom a prvým šéfredaktorom bol Adam Chalupec. Zastával túto funkciu nepretržite 33 rokov – od marca 1957 až do odchodu do dôchodku – v júni 1990. Nemám síce k

dispozícii také údaje, ale nečudoval by som sa, keby otec bol najdlhšie pôsobiacim šéfredaktorom v dejinách tlače v Poľsku. Ďalšou zaujímavosťou je, že *Život* prezentuje v priebehu 66 rokov existencie neslýchanú personálnu kontinuitu. Po otcovi prevzal vedenie dlhoročný tajomník redakcie Ján Špernoga a po jeho odchode do dôchodku sa v roku 2006 stala šéfredaktorkou Agáta Jendžejková, ktorá zastáva túto funkciu dodnes. Prvé čísla *Života* boli vydané na rozmnožovacom stroji, vo veľmi obmedzenom počte. Postupne, vďaka finančnej podpore z činnosti spoločnosti, rástlo predplatné a predaj. V roku 1959 predplácalo *Život* skoro 14 tisíc ľudí a inštitúcií, pričom náklad bol takmer 20 tisíc výtlačkov. Sídlo redakcie sa na začiatku nachádzalo vo Varšave na Alejach Jeruzolimskich 47, neskôr na Alejach Jeruzolimskich 37, napokon bolo prenesené do starej budovy na Ulici Foksal 13, kde bolo do roku 1993, keď bolo presťahované do Krakova.

A práve na redakciu na Ulici Foksal 13 si presne spomínam, keďže som tam mnohokrát chodieval po škole. Nemal som to ďaleko, keďže moja základná škola sa nachádzala na Świętokrzyskiej ulici 18a. Do redakcie sa išlo krásnym, ale značne časom poznačeným schodištom na druhé poschodie⁵, kde sa po ľavej strane nachádzali vysoké, elegantne vyrezávané drevené dvere vedúce dnu. Po vstupe bola hneď po pravej strane kancelária zástupcu šéfredaktora, potom ďalšia kancelária a po ľavej strane otcov sekretariát, kde dlhé roky úradovala sympatická pani Stenia. Zo sekretariátu viedli dvere po pravej strane do rozsiahlej otcovej kancelárie. Oproti dverám bol písací stôl, po pravej strane boli kreslá s kávovým stolom a police na knihy i rozličné pamiatky. Vo vnútri redakcie sa zas nachádzali ďalšie miestnosti, vrátane technickej, kde bol *Život* pripravovaný do tlače. Dnes je to už nevidané, že v redakcii stúpil cigaretový dym, sprevádzajúci viaceré generácie novinárov.⁶ *Život* bol mesačníkom, preto redakcia nebola veľká, počítala maximálne 10 ľudí.⁷ Ja sám som sa cítil skoro ako člen redakcie, zúčastňujúc sa občas stretnutí a redakčných porád. Asi odtiaľ som si odniesol lásku k písaniu a čítaniu kníh. Otec mnohokrát prinášal prácu z redakcie domov a spoločnosť nám počas večerov v nevelkom byte na Ulici Marszałkowskiej 140 do neskorých

⁵ V súčasnosti, po generálnej oprave, Foksal 13 sú v súčasnosti elegantné apartmány v centre Varšavy.

⁶ Otec tiež veľa fajčil, až do dvoch balíkov denne, čo bolo vo vtedajších časoch, žiaľ, normou.

⁷ V 70. a 80. rokoch zloženie redakcie tvorili o. i.: Ján Špernoga, Elżbieta Stojowska, Dominik Surma, Waleria Wojnarowska, Mieczysław Pożarski, Ewa Rudnicka, Areta Fedak, Anna Krištofeková a Marian Kaśkiewicz.

nočných hodín robil charakteristický zvuk písacieho stroja Optima, neskôr zaplattený otcovou očnou chorobou. Sústredenie spoločenských aktivít na juhu Poľska (Spiš, Orava) spôsobovalo zasa to, že otec tam často chodil na služobné cesty. Najčastejšie v noci premeriaval cestu č. 7 navštevujúc obce obývané Slovákmí: Jablonku, Novú Belú, Vyšné a Nižné Lapše, Krempachy, Malú i Veľkú Lipnicu, Jurgov, Fridman, Kacvín a ďalšie. Stretával sa tam so svojimi spolupracovníkmi zo spoločnosti, vrátane svojho dlhoročného priateľa Augustína Andrašáka^{8,9}. Tieto cesty na juh spôsobili, že otec bol výborným šoférom. Mnohokrát navštevoval aj Československo, hlavne v rámci spolupráce s Maticou slovenskou.¹⁰ Občas som cestoval s otcom a v tom čase som celkom dobre rozprával po slovensky.¹¹ Vďaka bytnosti vo Varšave redakcia bola síce o čosi ďalej od svojej členskej základne, ale profitovala z priamych poľských i zahraničných otcových vzťahov na rozličných úrovniach¹², čo vo vtedajších scentralizovaných časoch malo veľký význam.

Pravdepodobne nie som objektívny, ale na tie časy bol Život hádam zaujímavým časopisom. Zaoberal sa predovšetkým otázkami českej a slovenskej národnostnej menšiny, ale bolo možné nájsť tiež aktuality zo sveta a z krajiny, všetko v rámci slobody prejavu ohraničenej vládou cenzúrou. V Živote nechýbali rubriky so zaujímavosťami: kulinárskymi, módnymi, hudobnými, filatelistickými, právnické, ba aj zverolekárske porady, čo by nemalo vzbudzovať počudovanie vzhľadom na to, že väčšina čitateľov to boli obyvatelia dedín. Nachádzali sa tu i horoskopy, krížovky, hádanky, fotorelácie zo sveta športu a kultúry. Boli tiež zhrnutia článkov z iných časopisov, ba ukazovali sa aj krátke literárne texty: básne, eseje, historické články. Neviem, akým šéfom bol otec, ale asi nie veľmi dominantným, keďže nevyužíval

⁸ So synom Augustína Andrašáka Bogdanom mám dodnes stály kontakt, som tiež krstným otcom jeho syna Aleksandra.

⁹ Do skupiny blízkych spolupracovníkov otca patrili tiež o. i. Ján Molitoris a Jozef Bryja.

¹⁰ Matica slovenská vznikla v roku 1863. Je celoslovenskou organizáciou, ktorej cieľom je propagácia a ochrana slovenských národných práv, identity, dedičstva, kultúry a národa.

¹¹ Znalosť slovenského jazyka som cvičil o. i. cez prázdniny v Bratislave, ktoré som trávil spolu s Adamom, synom známeho slovenského literáta a prekladateľa Josefa Bžocha, ďalšieho priateľa otca, odsúdeného po roku 1968 komunistami na prácu v provinčnom archíve za protisocialistickú činnosť.

¹² Napríklad v 70. rokoch, keď kultúrnym radcom Československého veľvyslanectva v Poľsku bol ďalší otcov priateľ Rudolf Turnia.

všetky stránky Života na uverejňovanie svojich článkov. Listujúc dnes ďalšie čísla časopisu prekvapuje rôznorodosť textov, veľký počet autorov a vynikajúca grafika, nadväzujúca na vtedajší „Przekroju“. Je potrebné zdôrazniť, že dielo redaktorov časopisu Život bolo zmapované vďaka skenom všetkých čísiel, ktoré sú prístupné na dobre vedenej webovej stránke Spolku Slovákov v Poľsku.¹³ Dôležitou cenzúrou pre redakciu, rovnako ako pre celý štát, bolo zavedenie výnimočného stavu v Poľsku 13. decembra 1981. Vtedy bolo zastavené fungovanie tlače a dokonca mnohé tituly zlikvidovali. Vďaka osobnej angažovanosti otca redakcia prešla skoro nedotknuto tzv. verifikáciu, pri ktorej bol „skúmaný“ súhlas so stránicou líniou poľských novinárov. Napriek rozličným obavám všetci v redakcii ostali vo svojej pracovnej pozícii a Život sa opätovne objavil v tlači už v apríli 1982.

Posledné číslo Života pod otcovým vedením vyšlo v júni 1990. Ďalšie júlové číslo redigoval už kolektív pod vedením Jána Špernogu, aj keď len pozorný čitateľ redakčného zloženia sa mohol dopátrať, že nastala zmena v pozícií šéfredaktora. Patričná rozlúčka a poďakovanie bolo uverejnené v decembrovom čísle Života 1990.¹⁴

Mesačník Život sa naďalej po otcovom odchode rozvíjal a je jedným z najstarších vydávaných časopisov v Poľsku. Mnoho rokov je dôležitým zdrojom informácií, ale aj podporou pre Slovákov v Poľsku, informujúc nielen o dosiahnutých výsledkoch, ale zároveň rieši problémové otázky a ťažkosti. Dôležitými témami, vždy prítomnými na stránkach Života, sú slovenské školstvo v Poľsku, prepojenie s materinskou krajinou, alebo národná rovnoprávnosť. Vďaka Životu je udržiavaný slovenský jazyk (skôr aj český), čo je rozhodujúce pre udržiavanie a rozvíjanie národného povedomia.

Otec zomrel 14. mája 2002 vo veku 79 rokov, dvanásť rokov po odchode zo svojej milovanej redakcie. Je pochovaný spolu so svojím otcom na varšavskom Bródnie. V posledných rokoch života bojoval s fyzicky i psychicky zničujúcou chorobou Alzheimer. Z dnešného hľadiska si myslím, že mala naňho vplyv už i v posledných rokoch práce v redakcii. No predsa jeho povaha zapríčiňovala, že nerozprával o svojich problémoch. Choroba ho veľmi zmenila, ale ja si pamätám driečneho, pekného muža, v mladosti podobajúceho sa na Michaela Corleone z druhej časti „Krstného otca“. Muža, s ktorým sa človek nikoho nebojí. Pracovne a spoločensky aktívny, s intenzívnymi

¹³ <https://tsp.org.pl/>

¹⁴ Nie je to najdôležitejšia vec, ale celá trojica šéfredaktorov Života chýba na prestížom zozname poľských šéfredaktorov Wikipédie. Je to jednoduché na dopracovanie.

medziludskými vzťahmi, v súkromí zas rád tráviaci čas v tichu domova, s knihou v ruke alebo pred televízorom. Občas po návrate z recepcií si rád dal na jedenie niečo domáce, pretože to bolo najlepšie. Otec nebol človekom bez chýb, o čom vieme najlepšie my, jeho najbližší, ale vždy nás mal neko-
nečne rád. Veľmi sa tešil, keď som v roku 1991 spoznal moju Aniu, ale choro-
ba spôsobila, že sa už nemohol zúčastňovať v našom živote. Počas svojho
života bol úzko spätý so svojou neterou Irenou (Lilou) Buczyńskou (mojou
krstnou mamou) a jej dcérami Gosiou a Kasiou, ktoré sa na jeho veľké skla-
manie v roku 1980 rozhodli emigrovať. Otec mal úspechy, no robil aj chyby.
Ako každý. Mal zaujímavý život, o ktorom sa mu nechcelo veľa rozprávať.
Ako som už spomínal, bol veľmi tajnostkársky. Svoje city prejavoval výbuš-
ným, no rýchlo mŕňajúcim spôsobom. Dodnes ostal pre mňa istou záhadou.

Adam Chalupec mal veľké šťastie, že mohol zanechať po sebe niečo tr-
vácne, potrebné, dôležité pre iných ľudí. To je špeciálny dar. Nezávisle od
meniacej sa formy, Život je naďalej dôležitým pre slovenskú komunitu v
Poľsku. Ako sa dá prečítať na stránke Spolku Slovákov v Poľsku: „Ťažko v
tomto momente, po toľkých rokoch, ohodnotiť úroveň angažovanosti vte-
dajších činiteľov. Dá sa rozhodne povedať, že výzva *Náš program*, publikova-
ná predsedníctvom Ústredného výboru Sociálno-kultúrnej spoločnosti Če-
chov a Slovákov v Poľsku, uvedená v prvom príležitostnom čísle (marec
1957), splnila svoje poslanie. Boli to slová píšucej sa histórie:

Milí krajanovia,

*máte v rukách zvláštne vydanie časopisu „Život“. Prvý raz dostane
sa vám do rúk list priamo v Poľsku tlačený a vydaný v materskej reči.
Trebá tú príležitosť využiť k tomu, aby si úprimne pohovoriť. Zaujímavé
témy nám nechýbajú... Vznik našej Spoločnosti sa stal teda pre každé-
ho miestneho Čecha a Slováka, ako aj pre otázky rozvoja našich ná-
rodnostných menšín veľmi dôležitou chvíľou.*

*Domnievame sa však, že každý krajan pociťuje potrebu výmeny
myšlienok. Takú potrebu výmeny názorov pociťuje aj Ústredný Výbor
našej Spoločnosti, ktorá už od niekoľko mesiacov rozvíja v našej zemi
aktívnu činnosť. O tejto činnosti chceli by sme si práve s Vami poroz-
právať.*

Foto: archív časopisu Život

Milica Majeriková-Molitoris

Folklórny súbor Spiš z Novej Belej 75 rokov na scéne

Životy našich predkov stáročia ovplyvňovali zvyky a tradície. Boli opornými bodmi a míľnikmi na životných cestách, prenášali sa z generácie na generáciu a aj v súčasnosti mnohé rituály v takej či onakej forme, vedome či podvedome, naďalej pestujeme. Lebo stromy bez koreňov vysychajú, chradnú a hynú. Vedia to aj v Novej Belej, kde sú miestne zvyky a tradície hlboko zakorenené. I keď existujú snahy o ich vyvrátenie, vždy je tu ešte folklórny súbor Spiš, ktorý už trištvrte storočia chráni dedičstvo svojich predkov.

Všetko to začalo pred 75 rokmi, krátko po založení Miestnej skupiny Spolku Čechov a Slovákov v Novej Belej v roku 1948. Skupina nadšencov pod vedením Františka Chalúpku a Jána Cervása zorganizovala s pomocou miestneho slovenského učiteľa Kolomana Sopka prvý folklórny súbor v

FS Spiš počas sv. omše v miestnom kostole

obci. Jeho cieľom bolo nielen zachovanie starých zvykov a tradícií, či slovenského povedomia, ale aj vytvorenie umeleckého zoskupenia, ktoré by dokázalo reprezentovať Novú Belú a slovenskú komunitu v Poľsku navonok.

Napriek tomu, že podmienky neboli ani zďaleka ideálne a materiálne zabezpečenie takmer žiadne, záujem bol veľký. Kroje si nádejní tanečníci a tanečnice priniesli svoje vlastné, o nástroje sa postarali talentovaní novobeleškí hudobníci a hlasivky, tie boli taktiež zadarmo. S choreografiou im pomohol spomínaný slovenský učiteľ, a tak prvé úspechy na seba nenechali dlho čakať. Novobeležania sa čoskoro stali súčasťou reprezentačného súboru Obvodného výboru Spoločnosti Čechov a Slovákov na Spiši, v ktorom pôsobili spoločne s Jurgovčanmi a Krempašanmi. Oficiálne reprezentovali spoločnosť na rôznych kultúrnych podujatiach doma i v zahraničí, medzi inými na Podpolianskych slávnostiach v Detve, Festivale národov na Hore sv. Anny, či na doskách Slovenského národného divadla.

Po Jánovi Cervásovi vedenie súboru prevzal jeho syn Emil a po ňom František Kurnát, až sa nakoniec v roku 1983 kormidlo chopil Jozef Majerčák, ktorý vedie FS Spiš dodnes, už celých 40 rokov. Pod jeho vedením sa v roku 1985 Novobeležania osamostatnili a keďže bola už nevyhnutná generačná výmena, založil spolu so sestrou Annou detský folklórny súbor *Malí Beľania*. Po absolvovaní choreografických kurzov postavil tiež niekoľko nových choreografií a vďaka získaniu grantov i s pomocou Spolku Slovákov v Poľsku sa podarilo zakúpiť nové kroje a uskutočniť školenia hry na tradičné hudobné nástroje.

Dôležitý je aj fakt, že po otvorení Centra slovenskej kultúry v Novej Belej má FS Spiš pekný domovský stánok, v ktorom môže nacvičovať, uchovávať

FS Spiš vo víre tanca na Detve

všetky potrebné rekvizity, oblečenie i nástroje a organizovať rôzne podujatia. Vedúci súboru tu zriadil tiež pamätnú izbu, kde sa okrem starých ľudových odevov nachádzajú aj ďalšie vzácne artefakty materiálnej kultúry Novobeleňanov. Steny Centra zdobia fotografie, diplomy i ocenenia, mapujúce 75-ročnú históriu tohto jedinečného folklórneho zoskupenia v obci.

Pripomenutie jubilea 75 rokov pôsobenia FS Spiš malo svoje miesto 30. septembra 2023 v Novej Belej. Začalo sa sv. omšou v slovenskom jazyku, ktorú celebroidal novobeleňský kňaz dp. Artur Gadocha v miestnom kostole sv. Kataríny Alexandrijskej. Ten sa v poobedňajších hodinách naplnil Novobeleňanmi oblečenými v miestnych krojoch i hosťami v sviatočných odevoch. Zelené lajblíky ozdobené stužkami, hnedé vyšívané sukmany a vybiľané opasky mužov i chlapcov sa miešali so sviatočnými kabátikmi, kanafoskami či zásterami dievčat a žien. Slovenský spev odetý do mužských, ženských i detských hlasov sa ozýval nielen z chóru a lode chrámu, ale aj z priestoru pred oltára, kde vystupoval ženský zbor.

Pekné scény sa opakovali aj v Centre slovenskej kultúry, kde mala svoje miesto slávnostná akadémia. Sprevádzala nás ňou Dominika Majerčaková, ktorá v úvode privítala vzácných hostí: generálnu konzulku Slovenskej republiky v Krakove Zlatu Šipošovú, predstaviteľku Maľopolskeho Urzadu Wojewódzkiego v Krakove Katarzynu Stopka, generálneho tajomníka Spolku Slovákov v Poľsku Ľudomíra Molitorisa s manželkou, riaditeľku Gminného kultúrneho strediska v Łopusznej Józefu Kuchtovú, novobeleňského rodáka a nedeckého dekana vdp. Jozefa Bednarčíka, novobeleňského farára dp. Artura Gadochu, predsedu novobeleňského urbáru Benedykta Kołodzieja a všetkých prítomných.

Na pódiu sa v priebehu cca dvoch hodín odvíjalo veľkolepé predstavenie, v ktorom sme mohli vidieť viaceré generácie Novobeleňanov, od najmladších, cez mládežníkov, až po dospelých tanečníkov, spevákov a hudobníkov. Program nenechal nikoho na pochybách, že aj po sedemdesiatich piatich rokoch má FS Spiš stále čo ponúknuť. Mnohí sa pritom na scénu vrátili po dlhšej odmlke, čo však vôbec nebolo viditeľné. Nohy ich stále poslúchali a zvrátili sa do rytmu hraných tónov, hlasy boli pevné a silné, hudba rezká i pomalšia, podľa zamerania choreografie a charakteru slovenských piesní.

Hosťom podujatia bol Folklórny súbor Maguranka zo Spišskej Starej Vsi, ktorý len prednedávnom reprezentoval Zamagurie na prestížnom *Dni kroja* v Banskej Bystrici. Prišiel s omladenou hudobnou zložkou, ktorá však svoju úlohu zvládla veľmi dobre, nehovoriac o ostrieľaných tanečníkoch, zabávajúcimi publikum nielen spevom a tancom, ale aj vtipnými vsuvkami.

Členovia FS Spiš v jubilejnom roku 2023

Záver programu patril gratuláciám a oceneniam. 75-ročné účinkovanie FS Spiš ocenilo poľské Ministerstvo kultúry a národného dedičstva (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego) udelením vysokého štátneho vyznamenania *Za zásluhy pre poľskú kultúru* (Zasłużony dla Kultury Polskiej). Gratulačný list a vyznamenanie zaslal tiež predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, organizácie, s ktorej podporou sa oslavy uskutočnili. Okrem nich podujatie podporili taktiež miestny urbár, obecná rada a Spolok Slovákov v Poľsku, pri ktorom súbor funguje od svojho založenia.

Generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku Ľudomír Molitoris prišiel súboru i jeho vedúcemu zagratulovať osobne. Poďakoval im za zachovávanie i prezentovanie miestnej kultúry a slovenského národného povedomia

na Spiši, čo je veľmi dôležité pre zachovanie našej identity a kontinuity. Pri príležitosti 75. výročia odovzdal do rúk vedúceho súboru zlatú medailu „Za zásluhy pre Spolok Slovákov v Poľsku“ a ďalšie drobné dary.

Za tvorivú činnosť, propagáciu a rozvoj spišskej i slovenskej kultúry poďakovala súboru a jeho vedúcemu v mene vojta Nového Targu Jana Smarducha i v mene svojom riaditeľka Gminného kultúrneho strediska v Łopusznej Józefa Kuchtová.

Gratulačný list a niečo pre potešenie tela i ducha pripojila aj naša redakcia Život, v mene ktorej poďakovala vedúcemu súboru i jeho členom za tradovanie slovenského a spišského folklóru, nárečia, tancov i spevov, ako aj kultivovanie slovenskosti v Poľsku redaktorka Milica Majeriková-Molitoris.

Medzi gratulantmi nechýbala ani generálna konzulka Slovenskej republiky v Krakove Zlata Šipošová, folklórne súbory Maguranka zo Spišskej Starej Vsi, Dolina z Krempách i Hajduky z Vyšných Lápš a mnohí ďalší.

Na záver sa prihovril vedúci FS Spiš Jozef Majerčák, ktorý oslavoval tak tiež jubileum – 40 rokov vedenia tohto jedinečného umeleckého zoskupenia. Vo svojom príhovore poďakoval Spolku Slovákov v Poľsku: – *Nebyť podpory spolku, tak ani súbor by dnes neoslavoval takéto výročie* – skonštatoval. Poďakoval tiež svojej mame, ktorá ho vychovala a priviedla k folklóru, riaditeľke GOK-u, s ktorou ich spája dlhoročná spolupráca, miestnemu urbáru, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, obcejnej rade v Novej Belej i všetkým, ktorí na oslavy prišli a akýmkoľvek spôsobom súbor podporili. – *Verím, že všetko, čo ste nám priali, sa aj splní... Verím, že súbor bude ďalej fungovať a že tak, ako sme vystúpili dnes, budeme pôsobiť i naďalej a nezabudneme na to, čo nám zanechali naši predkovia.*

Následne členovia súboru, hostia a návštevníci zasadli k slávnostne prestretým stolom. Okrem chutného obeda a miestnych chuťoviek nechýbala ani slávnostná torta s prskavkami. K nahliadnutiu bola taktiež výstava mapujúca činnosť FS Spiš, vytvorená pre túto príležitosť. Spev slovenských piesní sa prelínal s hudbou kapely, ktorá pozývala do tanca, a tak sa postupne rozprúdila veselica, trvajúca až do ranných hodín. V jej priebehu sa ďalší gratulanti zapisovali do Kroniky folklórneho súboru, aby vyjadrili svoje slová uznania, ktoré ostanú ako odkaz ďalším generáciám.

A aby im ostala pamiatka aj na tváre ľudí, ktorí tvorili a tvoria časť úžasného príbehu napísaného FS Spiš, v ktorom počas jeho 75-ročnej histórie pôsobil takmer 500 krajanov, zanechávame im spoločnú fotografiu. Sú na nej členovia, terajší i bývalí... bolo ich toľko, že sa nám nechceli zmestiť do objektívu. A to je dobre, lebo to znamená, že slovenská kultúra na Spiši ešte žije a má svojich pokračovateľov.

Slováci v Rakúsku

Ingrid Žalneva

THURYHOF – Nové sídlo viedenských Sloveniek a Slovákov

Od marca 2023 vítajú priaznivcov spolkových aktivít Rakúsko-slovenského spolku a Školského spolku SOVA nové priestory v 9. viedenskom okrese. Nachádzajú sa na prízemí obytného komplexu z 20. rokov minulého storočia postaveného za éry tzv. Červenej Viedne. Autormi dnes už národnej kultúrnej pamiatky sú viedenski architekti Karl Hauschka a Viktor Mittag.

Z histórie

Stavba sa nachádza v štvrti pri stanici Franz-Josefs-Bahnhof medzi Alserbachstrasse a Lichtensteinstrasse. Počas vojen s Osmanskou ríšou, najmä počas oboch tureckých obliehaní Viedne, bola táto lokalita až do konca 17. storočia opakovane ničená a následne znovuosídľovaná. Keď začal prudko rásť počet obyvateľov, vzniklo tu aj niekoľko manufaktúr a tehelní. V roku 1850 sa sedem bývalých predmestí zlúčilo a vytvorilo okres Alsergrund, ktorý sa pripojil k Viedni. Jedným z predmestí bol aj Thurygrund. Johann Thury – tehliar a dvorný zriadenec za vlády Ferdinanda III. – si na tomto území s manželkou Justinou postavil prvý dom, čoskoro sa pridali aj ďalší osadníci. Po čiastočnom zničení v roku 1683 bolo toto predmestie pomenované po svojom zakladateľovi – Thurygrund.

Po skončení prvej svetovej vojny sa dominantnou silou vo Viedni stala sociálna demokracia. Jej snahy o zlepšenie podmienok života v priemyslom negatívne ovplyvnenom meste sa prejavili aj pri rozvoji nových obytných štvrtí. V Prvej rakúskej republike sa okrem reforiem v zdravotníctve a školstve v roku 1923 rozbehol aj veľký stavebný projekt, ktorý mal obyvateľstvu zabezpečiť dôstojné bývanie – svetlé a suché byty s kúpeľňou a toaletou. Po tzv. subštandardných bytových domoch s bytmi bez kúpeľne a so spoločným WC na chodbe boli malometrážne byty z obdobia tzv. Červenej Viedne

veľkým sociálnym výdobytkom. Významnú súčasť týchto bytových komplexov tvorili aj rôzne komunálne zariadenia ako práčovne, materské školy, ambulancie, telocvične, knižnice a pod.

Obytný komplex Thuryhof

Storočia schátrané domy na bývalom predmestí Thurygrund nezodpovedali potrebám moderného bývania, a keďže nemali historickú ani architektonickú hodnotu, tak ich aj s tamojšou tehelňou zbúrali. Tak vznikla dlhá, lichobežníková prázdna parcela, na ktorej mal byť postavený nový obytný komplex. Výstavbou boli poverení viedenski architekti Karl Hauschka a Viktor Mittag. Karl Hauschka študoval architektúru na Akadémii výtvarných umení vo Viedni. Za svoje diela získal viacero ocenení v rôznych architektonických súťažiach. V 20. a 30. rokoch 20. storočia navrhol v spolupráci s Viktorom Mittagom sériu obytných budov. Viktor Mittag študoval na viedenskej Škole úžitkového umenia a neskôr tiež na Akadémii výtvarných umení. Po druhej svetovej vojne sa podľa jeho plánov postavilo niekoľko obytných blokov nielen vo Viedni, ale aj v Eisenstadte.

Nové sídlo viedenských Slovienek a Slovákov

Nový obytný komplex na bývalom viedenskom predmestí Thuryhof architekti navrhovali v nesúrodnom prostredí, výškou objektov museli reagovať na rozdielne vysoké susedné budovy. Tak vznikli trakty s rôznym počtom podlaží – prízemné, troj- a šesťposchodové.

Komplex Thuryhof bol postavený v rokoch 1925 – 1926, je bohato členený s ôsmimi schodiskami, vnútornými dvormi a tiež pouličným dvorom, ktorý spočíva na terasovitej verande. Po dokončení sa tu nachádzalo 107 bytov troch rôznych veľkostí. Budovu zdobia štíty, cimburie, arkády, arkiere, lodžie s kruhovými oblúkmi, ako aj veľké oblúkovité okná. Kované brány, zábradlia a osvetľovacie telesá sú pôvodné. Vo vnútrodvore sa nachádza mohutná kamenná fontána od rakúskeho sochára Oskara Thiedeho s chličom v tvare rybej hlavy. V stavebných plánoch sa počítalo na prízemí od ulice Marktgasse aj s „Kindertagesstätte“ (škôlkou) a pod ňou v suteréne so spoločenskou sálou. A práve priestor bývalej materskej škôlky sa stal od leta 2022 novým priestorom pre viedenských Slovákov.

Stťahovanie a renovácia nových priestorov

Prestťahovaniu našich dvoch spolkov predchádzala rozsiahla rekonštrukcia priestorov v Thuryhofe. Túto neľahkú úlohu si zobrala na starosť podpredsedníčka Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku architektka **Ingrid Konrad**.

Prečo výber padol práve na Thuryhof?

Napriek pandémie a napriek tomu, že sa veľa priestorov krízou postupne uvoľňovalo, resp. nové sa neprenajímali, ceny za nebytové priestory ostali v súkromnom sektore vysoké. A tak som sa rozhodla kontaktovať viedenskú organizáciu Wiener Wohnen, ktorá okrem 220 000 bytov disponuje aj nebytovými priestormi. Na jej webovom sídle som našla viacero možností a medzi nimi aj bývalú škôlku v Thuryhofe. Od leta 2021 to však trvalo takmer rok, kým sme mohli prebrať kľúče. Priestory síce už dlho inzerované boli, ale prebiehala v nich prestavba kúrenia, tak sme ich dlho zvnútra ani nemohli vidieť.

Priestory na Marktgasse ma očarili nielen svojou polohou v 9. viedenskom obvode – neďaleko zastávky metra Friedensbrücke, električky na Nussdorferstrasse, práve rekonštruovanej železničnej stanice Franz-Josefs-Bahnhof, ale aj osadením objektu a jeho vstupe z Marktgasse, radmi vyso-

Vynovený interiér nového sídla

kých okien k priestranným sálam z ulice i z vnútrodvora. Práve z vnútrodvora sme cez vchodové dvere objavili veľkorysú vstupnú halu dokonca so stropným svetlíkom, čo z podkladov v inzeráte nebolo zrejmé. Vtedy sme sa zhodli, že toto by mohli byť naozaj reprezentatívne priestory Slovákov vo Viedni.

Vybraté priestory boli dlho prázdne, čo sa podpísalo na ich zlom stave. Čo bola najväčšia výzva pri ich renovácii?

To, že priestory boli realizované na účely materskej školy a aktuálne prešlo prestavbou kúrenie, ma ako architektku postavilo pred úlohu adaptovať ich pre naše potreby, ako inak, za krátky čas a minimálne finančné náklady. Zmluvu sme podpísali koncom júna 2022 a v lete sme mali veľký problém nájsť menšie stavebné firmy, samozrejme, že letné termíny už mali vybuchované. Navyše nás čakala prestavba bývalej kuchyne na kanceláriu a zriadenie kuchyne na inom mieste, prestavba vodo- a elektroinštalácií vrátane hygie-

nických zariadení, ktoré boli v dosť zlom stave. A to nehovorím napr. o nevyhnutnej rekonštrukcii originálnych vnútorných dverí, maliarskych prácach a pod. Práce sa preto pretiahli do jesene 2022 a koncom novembra sme sa sťahovali do ešte nedokončenej rekonštrukcie. Následné úpravy si vyžiadali oveľa viac času, ako som predpokladala, navyše keď chcete šetriť, hľadáte adekvátne riešenia dlhšie. Ja som sa snažila predsa len dať priestorom „nádyh“ 30. rokov minulého storočia v štýle vtedy prevládajúceho architektonického dizajnu. Dúfam, že sa mi to aspoň čiastočne podarilo. Pribudla nám miestnosť šatne pre účinkujúcich, čo je tiež veľkým bonusom nových priestorov. Bezbariérový vstup je zabezpečený cez vstup z dvora cez inú časť budovy. Niektoré riešenia ešte overí čas a budeme ich realizovať neskôr.

Aké vidíš nové vízie využívania týchto priestorov?

V prvom rade vnímam tieto priestory ako veľkú inšpiráciu pre slovenskú komunitu vo Viedni. Nachádzame sa pre Viedeň, domovinu viedenských Slovákov, v historicky veľmi atraktívnych a špecifických priestoroch. Priamy vstup z verejného priestoru Marktgasse je nielen reprezentačný, ale aj pozývajúci. Nie raz nám nahliadli dnu zvedaví susedia či náhodní okoloidúci. Pre susedov sme pred letom usporiadali Deň otvorených dverí. Slávnostné otvorenie nových priestorov s čestnými hosťami sa uskutočnilo 16. novembra. Atraktívne priestory prístupné priamo z verejného priestoru otvárajú možnosti pre nové aktivity slovenskej národnostnej skupiny vo Viedni, napr. výstavy a s nimi spojené verejné podujatia, ale vytvárajú aj reprezentatívny rámc pre všetky druhy podujatí a oslovujú naprieč generáciami.

Veľmi nás teší, že sa slovenské spolky usadili práve v budove veľkého projektu socialistickej Viedne z 30. rokov, vypovedá to aj o súčasných hodnotách rakúskej spoločnosti podporujúcej kultúrny rozvoj národnostných skupín.

Miriam Spring

Rozhovor s Vladimírom Mlynárom

Vladimír Mlynár žije vo Viedni od roku 1982. Keď ide o politiku národnostnej skupiny viedenských Slovákov, spája sa hlavne s jeho menom.

Pán Mlynár, aká bola Vaša cesta do menšinovej politiky?

V Československu vládol komunizmus, ktorý nedovoľoval iné názory. A keď som prišiel do Rakúska, otvorili sa mi nové veci. Mohol som čítať zakázaných autorov, ktorí odišli z Československa. A to mi dalo pocit, že aj ja musím tu niečo spraviť. Že nemusím byť ticho a môžem konečne vyjadriť to, čo som v Československu ťažko mohol povedať a spraviť. Bolo mi jasné, že my tu túto možnosť máme a musíme niečo robiť. Preto bola vtedy moja cesta k menšinovým otázkam skôr taký politický protest mladého človeka, ktorý chcel niečo dokázať, ukázať a chcel veci pohnúť nejakým smerom.

Už krátko pred rozdelením Československa boli Slováci uznaní ako národnostná skupina. Neskôr vznikol Poradenský zbor národnostných skupín pre Slovákov, ktorého ste predsedom. Aké sú jeho priority a čo je náplňou Vašej práce?

Poradenské zbory na jednej strane zastupujú národnostné menšiny, ich požiadavky k vláde, ale z druhej strany aj vláda má možnosť informovať menšiny ohľadne plánovaných zákonov a textov, ktoré idú do parlamentu, aby sme ich mohli pripomienkovať. Čiže to sú také dve hlavné veci. Tieto sa dejú v priebehu roka. Dvakrát do roka máme aj oficiálne stretnutia so zástupcami vlády a strán, ktoré patria do nášho poradenského

*Vladimír Mlynár v rozhovore
s autorkou príspevku*

zboru. Hlavnou úlohou pri týchto stretnutiach je aj rozhodovať o rozdelení rozpočtov z vládnych zdrojov, ktoré dostávajú menšiny.

Pred vyše rokom bola založená Stála konferencia poradenských zborov národnostných skupín. S akým cieľom a aké sú jej doterajšie výsledky či konkrétne projekty?

Predtým to bolo tak, že spolky alebo národnostné skupiny mali vlastné požiadavky, ktoré neboli zohľadnené alebo neboli prioritizované v rámci všetkých národnostných skupín. A tu vznikla naozaj tá možnosť povedať, že pre nás všetkých je napríklad Komenského škola vo Viedni veľmi dôležitým aspektom života všetkých národnostných skupín, nielen českej národnostnej skupiny. A preto tieto priority, ktoré sa dohodli so zástupiteľmi stálej konferencie, sú náš program, v rámci ktorého vedieme naše rozhovory s politickými stranami, s parlamentom alebo aj navonok v podobe určitých správ, ktoré dávame médiám. V roku 2022 sme sa napríklad so všetkými národnostnými skupinami dohodli na dvoch hlavných bodoch: zabezpečiť chod Školy Komenský a zabezpečiť zdroje na médiá národnostných skupín. Toto sme spoločne presadzovali a ešte sa nám to celkom nepodarilo. Ale nie sme na konci nášho úsilia.

Stála konferencia požiadala tiež o dva projekty. Jeden projekt je pre Haus der Geschichte Österreichs/Dom histórie Rakúska, kde budeme robiť audio-

Vladimír Mlynár v rozhovore s autorkou

Nový Slovenský dom vo Viedni

guide aj videá v rečiach národnostných skupín. Vznikne pritom materiál, ktorý budeme my skupiny v budúcnosti môcť tiež použiť. To je win-win situácia pre obe strany.

A druhý projekt, to je moja srdcová záležitosť, je digitalizácia. Pre nás ako Slovákov je to veľká šanca. Pretože my ako malá národnostná skupina si veľakrát nemôžeme financovať veľké štúdie alebo projekty. Náš cieľ je vytvoriť community-koncept na digitálnej platforme a osloviť mladých. To je pre mňa veľmi dôležitým bodom. Tento projekt vediem a snažím sa ho úspešne zrealizovať.

Vlani vznikol ďalší priestor na dialóg s rakúskymi politickými predstaviteľmi pod názvom Dialogplattform. Ako vnímate túto ponuku zo strany vlády?

Je to možnosť na dobrej úrovni si veci porozprávať, aj nové impulzy dostať od vlády, ktoré môžeme realizovať v našom spolkovom živote. Číže je to dobrá forma na takej najvyššej úrovni prediskutovať otázky národnostných skupín.

V roku 2021 bol po prvýkrát po 26 rokoch navýšený rozpočet pre národnostné skupiny. Išlo o skoro zdvojnásobenie podpory zo 4 miliónov na takmer 7 miliónov eur. Akú sumu čerpajú Slováci a ako sa financie prerozdeľujú v rámci slovenskej národnostnej skupiny?

Slováci dostávajú najmenší podiel z tejto sumy, to je niečo okolo 120 000 – 128 000. Čiže to nie sú ani 2 percentá z tejto celkovej sumy. Pre nás nie je, samozrejme, takéto rozdelenie zvýšenej sumy optimálne. My sme si predstavovali, že menšie národnostné skupiny budú lepšie zohľadnené. Dostali sme ale v podstate tým istým kľúčom, ako sme dostávali podporu predtým. Ale snažíme sa aj z toho, čo dostaneme, robiť podujatia a robiť všetko, čo je pre naše spolky dôležité.

Rozdelenie medzi spolky sa vždy dohodne v rámci našej prípravy na Volksgruppenbeirat, čiže na termín Poradenského zboru národnostných skupín. V podstate ideme už s návrhom rozdelenia k tomuto termínu a funguje to doteraz celkom dobre.

V roku 1982 sme založili Rakúsko-slovenský kultúrny spolok, v roku 2003 Školský spolok SOVA. Ešte je tu, samozrejme, spolok Rozmarín, ktorý je taký spin-off Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku. Toto sú hlavné viedenské spolky a keďže sme uznaná národnostná skupina viedenských Slovákov, tak tieto tri spolky sú zohľadnené aj v rozpočte. Snažíme sa o to, aby mal každý spolok na svoje projekty dosť peňazí, aj keď je to relatívna vec. Ale hlavná vec je, aby sme mohli spolkom zabezpečiť nejakú základňu. Veľká položka, asi 30 – 40 percent z podpory, ide na spolkové priestory.

Navýšenie financií dovoľuje uskutočnenie viacerých aktivít. Pandémia ale priniesla výpadok projektov a podujatí. Ako sa to ukázalo na financiách?

Bolo to pre nás naozaj ťažké obdobie. Na jednej strane sme boli nastavení s novými prostriedkami, aby sme robili viac podujatí. Všetko sme mali naplánované. A zrazu sa to nedalo zrealizovať. A v konečnom dôsledku sme museli aj časť z rozpočtu vrátiť naspäť. Čo sa nám po pár mesiacoch ale podarilo, boli podujatia online. Ľudia ich dobre prijali a naučili sa s týmito médiami pracovať.

Tento rok oslavuje Školský spolok SOVA, ktorého ste predsedom, 20. výročie svojho založenia. O čo sa spolok usiluje?

Bez materinskej reči je existencia národnostnej menšiny nerealistická. Čiže my potrebujeme slovenčinu, potrebujeme ľudí aj v druhej a tretej gene-

Nová poštová schránka Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku

rácii, aby naše deti, naši vnukovia rozprávali po slovensky. Preto je naším veľkým cieľom robiť viac pre materinský jazyk.

Tak sme založili tento školský spolok, ktorý má naozaj fókus na rodiny, na zachovanie jazyka, na podporu rodičov. Poznáme z vlastnej skúsenosti problémy, s ktorými sa stretávajú. A môžeme tak rodičom pomôcť aj rámci komunikácie so školou atď. Naším cieľom je zachovať jazyk. Máme takzvané nepovinné triedy, ktoré organizujeme v rámci našich spolkových aktivít a veľmi úzko spolupracujeme aj so Školou Komenský.

Ako podporujú Slováci Školu Komenský, kde sa deťom vo Viedni dostáva vzdelania v slovenčine od škôlky až po maturitu?

Škola Komenský je pre nás veľmi dôležitá. Navštevujú ju aj slovenské deti a je tam aj mnoho Slovákov angažovaných vo výučbe. Je to tradične česká škola a Slováci sú tam ako taký prídavok posledných 15 – 20 rokov. Je to šanca pre nás, tak isto ako aj pre školu, pretože príliv českých detí nebol až taký veľký. Čo sa nám nepodarilo, je kontinuita čisto slovenských tried na

ľudovej škole. To sme mali doteraz len raz. Po minulé roky sme mali zmiešané triedy. A to je pre slovenské deti určitá výzva, pretože sa učia aj češtinu. Ale deti majú zato výborné šance uplatniť sa. Myslím si, že tá reč suseda je veľmi dôležitým faktorom a win-win situácia pre všetkých.

Slovenský štát podporuje tiež Školu Komenský, ale nie v nejakých fixných dotáciách. Ide o projektové dotácie. To znamená, že Škola Komenský musí definovať projekt a tento sa potom realizuje v rámci Ústavu pre zahraničných Slovákov. Nie sú to veľké sumy, samozrejme. Ale aj v rámci celého rozpočtu národnostných skupín v Rakúsku dostáva škola podporu aj na Slovákov.

Pred 30 rokmi museli byť na Škole Komenský zavedené poplatky. Majú slovenské a české rodiny šancu na zmenu?

Ja si myslím, že tieto poplatky sú trňom v oku nám všetkým, všetkým národnostným skupinám. Pretože táto škola nie je rovnoprávna s inými národnostnými školami v iných spolkových krajinách v Rakúsku. Lebo každá krajina má vlastné školské zákony. A to je niečo, čo musíme zmeniť. Naša požiadavka je, aby štát zabezpečil chod školy do budúcnosti, aby Prevádzkový spolok Komenský nemusel bojovať o tieto peniaze každý rok.

Od roku 1996 ste s manželkou organizovali Bál viedenských Slovákov. Príde raz znovu?

Moja túžba je, aby som prišiel na takýto ples ako hosť. Z tých 17 plesov sme niektoré robili s manželkou úplne sami. V posledných rokoch sme mali taký malý tím, ktorý sa o to staral. Ale aj tam musí mať niekto zodpovednosť za takéto podujatie a to bolo vždy u mňa. Čiže ja som bol ten, čo potom nespával posledné dva týždne. A to je niečo, čo by som už nechcel robiť. Chcel som dať moje skúsenosti ďalej a podarilo sa nám to po dva roky. Dúfam, že raz prídu mladí ľudia s novými názormi a novým konceptom, ktorí by oživilí túto peknú tradíciu.

Hovoríte, že Vašu úlohu nevnímate ako politickú. Ako ju vnímate?

Ja to vnímam ako službu tejto spoločnosti. Ja sa nesnažím v našom spolkovom živote zastávať politické názory. My máme dobrý vzťah so všetkými stranami v Rakúsku, máme dobrý vzťah aj so zastupiteľskými úradmi Slovenska. A mne je to v podstate jedno, z akej strany títo ľudia prichádzajú. Pre mňa je dôležité, či niečo pre nás ako menšinu, ako národnostnú skupinu spravია.

Okrem iných aktivít ste predsedom dvoch spolkov – Školského spolku SOVA a Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku. Všetko robíte popri práci. Ako sa to dá stíhať?

Ja som vždy hovoril, že ja zoberiem túto funkciu len vtedy, keď si budeme v tíme rozumieť a nebudeme hľadať veci, ktoré nás rozdeľujú. A to sa nám v minulosti aj celkom dobre podarilo.

Aké by boli podľa Vás úplne ideálne podmienky na život slovenskej autochtónnej skupiny v Rakúsku.

Problém nás Slovákov je, že sa vždy robíme menšími ako sme. Môj veľký cieľ by bol, aby sme dostali trošku na výške, aby sme boli hrdí na to, čo sme, aby sme slovenčinu ako materinský jazyk v tejto spoločnosti zachovali. Aby sme našou kultúrou a tradíciami oživilí niektoré zaprášené veci tu v Rakúsku, lebo si myslím, že máme čo ukázať a prispieť k tejto spoločnosti. A aj keď sme blízko Slovenska, sme niečo špeciálne, sme rakúski Slováci.

A môj cieľ je aj, aby sme ako národnostná skupina boli trošku mobilní. Aby sme neboli uznaní len vo Viedni, ale mohli osloviť aj našich krajanov, ktorí žijú v pohraničí, lebo sme v podstate jedna komunita. Sme Slováci, ktorí žijú v Rakúsku a ktorí ťažisko svojho života našli v tejto krajine. Tu chcú žiť so svojimi rodinami, tu platia svoje dane a tu oživujú túto spoločnosť.

Čo patrilo k najdôležitejším bodom Vašej agendy v roku 2023?

V 2023 bola pre nás hlavným cieľom adaptácia našich nových priestorov na Marktgasse. My sme sa po viac ako 25 rokoch presťahovali začiatkom roku na novú adresu v 9. viedenskom okrese.

Je to taký malý pavilón v rámci výstavby vo Viedni spred 100 rokov a má to vlastný charakter. O čo sme sa úspešne pokúsili, bolo oživiť tieto priestory a dať tomuto domu naozaj dušu, vytvoriť náš Slovenský dom.

Miriam Spring

O dvojazyčných knižkách Jarmily Roser alebo Aby sme si rozumeli

Jarmila Roser

Jarmila Roser je učiteľkou srdcom aj dušou. Vo svojej práci spája lásku k jazyku, prekladaniu a k poézii. Už 15 rokov žije v Rakúsku. Začínala tu s výučbou nemčiny, ale dnes už má aj žiakov slovenčiny. A to hneď niekoľko stoviek.

Na jej hodiny v Školskom spolku SOVA chodia slovenské deti, ktoré žijú vo Viedni alebo v jej okolí. Okrem toho už ale dlhšie pôsobí aj v bilingválnom pohraničnom projekte, v rámci ktorého sa rakúske aj slovenské deti v piatich materských školách učia s Jarmilou slovenčinu. Tento Interreg projekt funguje v pohraničí už takmer 20 rokov. Pri českých hraniciach sa deti učia češtinu, pri

maďarských maďarčinu a pri slovenských hraniciach sa učia slovenský jazyk. Všetko hravou a nenútenou formou.

Deti v tomto útlohu veku pri učení potrebujú niečo, čo si môžu chytiť, čo môžu vidieť a čo môžu počúvať. Jarmila zas potrebuje v rámci vyučovacej jednotky, ktorá trvá v priemere hodinu, veľmi veľa krátkych sekvencií. Tieto musia byť pútavé a zábavné, aby sa deti mohli pre jazyk nadchnúť. Nedostatok vhodných učebných materiálov, ktorými by dokázala osloviť malé deti, ju priviedol nakoniec k tomu, aby si ich zostavila sama. Keďže máme mnoho skvelých slovenských detských spisovateľov, začala využívať svoje najobľúbenejšie detské básne, riekanky a rozprávky. Metodicky ich spracovala a začala umelecky prekladať do nemčiny. A od pracovných materiálov nebolo už ďaleko k vzniku jedinečných knižiek.

Jarmila Roser s deťmi

Jarmila Roser vydala zatiaľ päť dvojязыčných publikácií. Slovenský text je v nich preložený do nemčiny, pričom každú stránku sprevádza aj obrázkový slovník prispôsobený veku malých čitateľov. Pre tých najmenších sú určené knižky so známymi riekankami. Diela pre staršie deti zas uzatvárajú tematické slovníky, ktoré sú už trochu náročnejšie a obsahujú viacej slovíčok. Deti tak spoznávajú slovenské rozprávky, povesti a aj básne, a to hlavne od známych autorov ako napríklad od Milana Rúfusa, Márie Rázusovej-Martákovej či Ľudmily Podjavorinskej. Jej známa báseň *Žabiatko*, na ktorej vyrastali generácie slovenských detí, uzrela svetlo sveta vďaka umeleckému prekladu Jarmily Roser aj v nemčine. Autorkou ilustrácií je Dominika Budiačová zo Slovenska.

Všetky knižky vydala učiteľka zatiaľ sama (<https://deskliteratur.at/>). Ako samovydavateľka si zostavila celý tím ľudí, ktorí zaručujú vysokú kvalitu diel, starajú sa o grafiku aj jazykové korektúry. Pravidelne spolupracuje tiež s učiteľkou slovenčiny Jarmilou Buchovou, s ktorou pripravuje pre deti pracovné listy, a ktorá knižky používa na výučbu v Mníchove.

Diela Jarmily Roser sa dali dlho objednať iba priamo u nej, ale pomaličky sa dostávajú aj na pulty slovenských kníhkupectiev. A som si istá, že nemecky hovoriace deti budú môcť už čokoľko spoznať ďalších slovenských klasikov.

Slováci v Rumunsku

Vlasta Lazu

Počúvate Rádio Temešvár!

Počúvate? Ak nie, môže sa tak stať, stačí si naladiť v nedeľu poobede o 17. hodine rumunského času: www.radiotimisoara.ro, 630 KHz, AM live.

Ale teraz k veci: „Počúvate Rádio Temešvár!“ Boli to prvé slová, ktoré zazneli v éteri Rumunskej verejnoprávnej rozhlasovej spoločnosti v apríli v roku 1990. Bolo to prakticky po prvý raz v histórii Rumunského rozhlasu, keď v éteri zaznelo aj SLOVENSKÉ SLOVO. Tak sa začala písať história Slovenského vysielania v Rumunsku, o ktorom by som rada čo-to povedala, napísala.

*Pri podpisovaní dohody spolupráce generálni riaditelia rozhlasov
Rezník a Dimitriu v Temešvári*

*Na Slovenskom honorárnom konzuláte v Salonte so S. Saviou, Ľubomírou
a manželkou veľvyslanca Sotha*

Temešvár bol prvým slobodným mestom v Rumunsku na sklonku 80. rokov minulého storočia. Osemdesiate roky hýbali Európou. Prinášali zmeny. Veľké, priam obrovské. Lámali sa ľady, padali vlády, systémy. V decembri v roku 1989 v Temešvári vypukla revolúcia. Nebola zamatová, ako v bývalom Československu, bola krvavá. Doslovne a do písmena, no priniesla slobodu. Aj slobodu slova.

Temešvár má aj iné prvenstvá, napríklad bolo to prvé elektrifikované mesto v Európe. Prví ojedinelí slovenskí alebo českí obyvatelia sem prišli v 18 storočí (1718? 1782?). Čítala som o tom v jednej knihe od nemeckej autorky, ktorá bádała históriu Temešváru. Ale o tom možno niekedy inokedy.

Ako som už v úvode uviedla, prvé Slovenské rozhlasové vysielanie bolo v roku 1990, v apríli, okolo Veľkej noci. Vysielanie bolo polhodinové, slovensko-české a pri jeho zrode stáli Mária Liptáková a Pavel Rozkoš. Ja som sa k mikrofónu dostala niekedy v lete. Viem, že zreli čerešne. Vtedy ma profesor Pavel Rozkoš pozval k mikrofónu a tam som ostala až dodnes. Aj keď moja prvá práca, prvé zamestnanie ma veľmi bavilo, lebo bolo blízke môjmu srdcu: o výskume, genetike, tajomstve života. Mala som rada biológiu, chémiu,

Podľa mamy Slováka Ivan D'Agostini, nahrávame v Luxemburgu

matematiku a fyziku. A všetko s tým spojené. Predsa po niekoľkých mesiacoch som sa v rozhlase tak udomácnila, že som sa tam zamestnala a vydržala dodnes.

Vysielanie prešlo mnohými zmenami. Počas rokov sa jeho vysielací čas menil. Z pol hodiny sa stala hodina, potom hodina a pol, následne sa vysielania rozdelili a dnes existujú 2 samostatné vysielania: hodinové české a hodinové slovenské.

Dnes Rádio Temešvár vysiela v desiatich jazykoch, na stredných a krátkych vlnách i na internete. Vysiela 24/24. V slovenskom jazyku vysielame každú nedeľu poobede od 17. do 18. hodiny rumunského času. V češtine je to o hodinu skôr, od 16. do 17. hodiny. Obidve relácie sú v mojej starostlivosti. S kým a čím ich pripravím, akú náplň budú mať, akú hudbu a odkiaľ vyberiem, nájdem, do rozhlasu donesiem. Zdá sa, že je to ľahko, no zdanie veľakrát klame. Tiež neľahké je mať relácie vo viacerých jazykoch. Ja ich v rámci rumunského rozhlasu pripravujem v troch. Skúsťe to niekedy a uvidíte.

U Slovákov gréckokatolíkov v Skajus pred dvadsiatimi rokmi

V priebehu rokov sa tu vymenilo mnoho ľudí. Naši spolupracovníci boli a sú aj dnes z domova i zo zahraničia. Od tej pol hodinky slovensko-českej po dnešné dve rozdielne, hodinové, slovenské a české vysielania, sme prešli kus cesty. Menila sa štruktúra vysielania, menili sa rubriky. Niektoré pribúdali, iné sa pomaly vytrácali. Aj spolupracovníci sa menili. Niektorí ostali dlhé roky, niektorí až do smrti. Niektorí aj dnes, keď majú rodiny a po štúdiu sa z Temešváru odsťahovali, na rozhlas nezabúdajú. Pomocnú ruku podávajú v pokračovaní. V Arade vo futbalovom klube UTA je jeden hráč zo Slovenska a práve s ním, prednedávnom zaujímavý rozhovor natočil Tibor Suchánsky, absolvent práva, ktorý sa za svoj rozhlasový výkon hanbiť nemusí. Asi platí o ňom „raz rozhlasák, navždy rozhlasák“. Na všetkých spolupracovníkov myslím zakaždým s láskou a úctou a viem, že bez nich by to nebolo ono. Venujem sa im, ale trošičku pozdejšie. Najradšej by som im venovala celú veľkú časť, pretože ONI sú naozaj významnou hybnou silou vysielania.

Dnes je slovenská hodinka typu magazín, pretože je potrebné adresovať širokému segmentu populácie, alebo lepšie povedané širokému segmentu

poslucháčov, ktorí síce sú všetko Slováci, no podľa regiónu, ktorý obývajú, vierovyznania, ku ktorému sa hlásia, alebo nárečia, ktoré používajú, sa odlišujú jedni od druhých. Každý z nich má svoje sviatky, svoje obyčaje, svoje tradície, svoje potreby a záujmy. Vraj globalizácia, aj tá, ale ešte stále aj populácia, ktorá si udržuje a chráni to svoje. Okrem Slovákov rímskokatolíckeho vierovyznania sú tu Slováci, ktorí obývajú Dolnú zem, evanjelici luteráni a potom aj Slováci gréckokatolíckeho vierovyznania. Na Peregu im hovoria hornáci a tí druhí, ďalšia dnes tiež menejpočetná skupina gréckokatolíkov žije v Skajusi a Rešici. Tiež majú svoje typické nárečie. Keď ma kontaktovali prvýkrát, niekedy ešte v 90. rokoch, „odmietla“ som ich s tým, že predsa to nie je slovenčina. Oni sa k nej ale veľmi hlásili. Takže bolo potrebné venovať im všetkým rovnakú pozornosť a dôležitosť.

Náš vysielací čas je, bohužiaľ, veľmi krátky. Musím veľmi dobre rozmýšľať, aby bolo z „každého rožku trošku“, aby si každý prišiel na to svoje a tak každá Slovenská relácia Rádia Temešvár obsahuje informačný blok, hudobné darčeky, rôzne nahrávky, reportáže, rozhovory a ďalšie novinárske žánre. Už niekoľko rokov, niekoľko dobrých rokov každé vysielanie sa začína zamysle-

ním a končí vtipom. Teší ma, že naši poslucháči sú nielen z domova, ale aj zo zahraničia. Už aj tým pádom, že veľa Slovákov z Rumunska odišlo a žije roztrúsených po celom svete. Počúvajú nás nielen v Maďarsku, Srbsku, Chorvátsku, na Slovensku, v Českej republike, v Nemecku, Francúzsku, Švédsku, ale aj v zámorí. Hlavne v Spojených štátoch amerických. Že nás tam počúvajú, viem preto, že sa ozývajú, alebo aj pozdravujú, keďže Rádio Temešvár vysiela nielen na stredných a krátkych vlnách, ale i prostredníctvom internetu. Stačí mobilný telefón, ktorý dnes má hádam každý, a internetové pripojenie a počúvať nás môžete kdekoľvek na svete.

V Bratislave počas festivalu Prix Ex Aequo a pracovnej náplne, trochu voľna objavujem krásne zákutia mesta

V prezidentskom paláci na Slovensku s prezidentom Schusterom

Myslím si, že je veľmi významné, že toto vysielanie malo od svojho začiatku až dodnes veľa spolupracovníkov. Obyčajne boli a sú to kultúrne a uvedomelí ľudia: učitelia, farári, duchovní a rehoľní pracovníci, lekári, novinári, študenti a i.

Temešvár je univerzitné mesto. Je tu veľa univerzít, štátnych aj súkromných, a dosť početná skupina študentov Slovákov. Tých prvých spolupracovníkov, ktorí stáli pri zrode tohto slovenského vysielania, tej polhodinky slovensko-českej, som už spomenula. Sú to Mária Liptáková a Pavel Rozkoš. Hneď sa k nim pridali ďalší. Prvou Českou, ktorá sa podieľala na príprave českej časti prvých relácií, bola Ivanka Jivānescu. Češka z Prahy, ktorá sa sem pred desiatkami rokov vydala. Medzi ďalších dlhoročných spolupracovníkov patria Pavol Bujtár, Dagmar Mária Anoca, Juraj Bálint, Ján Kukučka, Pavel Husárik, Anna Karolína Dováľová Hrdličková, Elena Kmeťová, Katarína Orbanová, Zuzana Bujtášová, Otilia Ciutina Molnárová, Mária Kuželová, Lenka Garančovská, Michal Karkuš, Jozef Konevalík, Andrej Janečko a ďalší. Potom mnohí študenti: Marika Frnková, Lidka Gyrbáková, Oliver Suchánsky, Tibor Ondrej Suchánsky, Alen Šiadik, Bianka Srnková a i. Samozrejme, listina tuná

V prezidentskom paláci na Slovensku v roku 2007 s prezidentom Gašparovičom

nekončí. Bohužiaľ, nie všetci sú ešte medzi nami. Zostali po nich ale krásne svedectvá slova. Ostal tu ich hlas, aj emócie, s ktorými sa k nám prihovárali alebo prihovávajú. Mnohí spolupracovníci sú ochotníci, ktorí do rozhlasu prichádzali na kratšie alebo dlhšie obdobie a veľká väčšina z nich prispievala alebo prispieva bezplatne.

Samostatnou kapitolou sú Sestry Františkánky zo Slovenska: Sávaia, Jana, Školastika, Clareta a Ľubomíra. Boli a sú s nami od samého ich príchodu do Temešváru. Vyše 20 rokov. Ich príspevky sú nie len náboženského rázu. Vypočuli moju prosbu a pokryli potrebu príspevkov na tému zdravie, duchovno alebo hudba. Robili sme krásne seriály ako napr. Hudobná cesta po Slovensku, Okienko zdravia, verše Milana Rúfusa, Vitamíny pre duchovné zdravie, História jednotlivých dedín v Banáte a mnohé iné. Prispievajú dodnes, aj keď majú plné ruky práce. Robia tú nezaplatiteľnú prácu pre chorých, ale aj pre všetkých Slovákov, bez rozdielu na národnosť či vierovyznanie. Pomáhajú s výchovou mladých a za pomoci redemptoristov, ktorí zo Slovenska chodia k nám pravidelne, venujú sa hlavne Slovákom žijúcim na dedinách a rôznym problémom, s ktorými bojujeme všetci my ľudia. S každodennými starosťami a problémami.

Ešte ohľadom spolupracovníkov nemôžem nespomenúť aj takých, ktorí síce len krátku dobu, povedzme jeden rok s nami spolupracovali. Alebo urobili len jeden seriál či jednu sériu vysielaní, no boli to celkom krásne a zaujímavé príspevky. Patrí sem napr. Radek Ocelák, mladý muž žijúci v Českej republike, potomok Slovákov, ktorý odtiaľto emigroval po 2. svetovej vojne. Medzi tých najnovších spolupracovníkov môžem dnes zaradiť učiteľku Anku Hekkelovú zo Slovenska alebo kolegu písaného slova Jaromíra Nováka z Bruselu.

Toto Slovenské vysielanie na rozhlasovej stanici Temešvár, ktoré pripravujem prakticky od začiatku, od roku 1990 až dodnes, malo a má i v pokračovaní veľa podporovateľov. Medzi nimi je i Slovenský rozhlas, dnes Slovenský rozhlas a televízia. Medzi našimi inštitúciami existuje dlhodobá a výborná spolupráca. Slovenský rozhlas v Bratislave, ale aj v Banskej Bystrici alebo Košiciach bol pre nás Slovenskú redakciu v Temešvári vždy nápomocný. Príprava redaktorov, podpora vo forme hudby, rozhlasových hier, slovenského slova, pobyt v slovenskom prostredí, to všetko nie je málo. V cudzom

V Sinteia Mica končím nahrávanie, bolo posvätenie kaplnky, dostala som bochníček

svete a hlavne v dnešných rokoch globalizácie prežiť, udržať sa a dokonca sa rozvíjať, je neľahké. Každý deň, každú hodinu, každú sekundu na teba dolieha iná reč. Žiješ obklopený ľuďmi, ktorí majú inú kultúru. Byť menšinou vo väčšine a nestrať sa, na to je potrebná sila, chuť, odvaha, ale i pomoc. Chvalabohu na Slovensku to pochopili a hneď od začiatku vyšli nám v ústrety. Ako prvý, s ktorým som sa osobne stretla a ktorý bez akéhokolvek rozmýšľania vystrel k nám pomocnú ruku, bol vtedajší riaditeľ Slovenského rozhlasu Vladimír Štefko. Tí, ktorí nasledovali po ňom, Ján Tužinský, Jaroslav Rezník, Miloslava Zemková činili takisto.

Veľmi prínosným pre nás novinárov, ktorí vo svete šírimo slovenskosť, sa mi zdala i pracovná cesta po Slovensku, ktorú pred rokmi zorganizoval Vladimír Skalský. Jeho predstavovať tunajším čitateľom určite nemusím. Škoda, že sa tak stalo len raz, pretože to bolo naozaj niečo výborné. Z tej cesty vznikli neskutečne autentické a zaujímavé nahrávky. Cesta síce trvala len niekoľko dní, no ja som tam mala možnosť nahráť dostatočný počet nahrávok, z ktorých sa zrodil celoročný seriál. Nazvala som ho Cestujeme za krásami Slovenska. Kiežby sa také niečo zopakovalo. Slovensko, krajina odkiaľ máme korene, je naozaj malebná. Má množstvo klenotov. Nakoľko ju poznáme? A k tomu mám ešte jednu zásadu. Nerada hovorím o tom, čo nepoznám, čo som neprežila, nevidela. O tom najradšej nechám hovoriť poverených.

Odjakživa som milovala prírodu, ľudí, tajomstvo života, šport a dobré knihy. Vyštudovala som to, k čomu som mala sklony. Robila som to, čo ma naplňalo. Nevyštudovala som novinárčinu, ani by ma nikdy nebolo napadlo, že ňou sa budem niekedy živiť. Ale stalo sa. Jedno leto som sa rozhodla pre rozhlas a neolutovala som ani chvíľku. Rozhlas mi dal toľko, že do konca života mi nestačí čas na to, aby som sa mohla odplatiť za to všetko dobro, čo mi bolo dané. Rozhlas mi dal možnosť stretnúť veľa zaujímavých i múdrych ľudí. Hovoriť s nimi a naučiť sa od nich veľa. V žiadnej inej práci by to nebolo možné. Rozhlas mi dal možnosť poznať ľudí, veľa ľudí, rôzne typy ľudí, rozhliadnuť sa a poznať svet. Som za to všetko veľmi vďačná. Mala som šťastie aj na dobrých a múdrych rodičov. Obidvaja boli slovenskí učitelia v Rumunsku. Patrili do prvých promócií Strednej slovenskej pedagogickej školy v Nadlaku. Doma sme mali vždy veľa kníh. Rodičia nás viedli k láske k čítaniu. Dobré pamätám, že už od prvej triedy k nám do školy, základnej slovenskej na bihorských kopcoch, prichádzali z Matice slovenskej zo Slovenska, nosili a posielali krásne knihy a časopisy. Slniečko, Kamarát, tie viseli na stene na takej latke, povešané na motúzku na pribitých klinčekoch a my deti sme tak túžobne očakávali prestávky, aby sme ich listovali, čítali, tak veľmi sme sa

V Slovenskom rozhlase s kolegami z Českej republiky, Ukrajiny, Maďarska a Srbska na jednom z našich periodických stretnutí

tešili na každé nové číslo. Boli tam adresy a mnohí z nás si písali s rovesníkmi zo Slovenska. Ja som si mnohé roky písala so Silviou Inczingerovou z Trebišova. Prečo to hovorím? No preto, že možno vy, milí čitatelia, ktorí toto budete čítať mi pomôžete Silviu nájsť. Je pravda, písala som si aj s inými zo Slovenska, no so Silviou najdlhšie. Viem, že išla študovať medicínu. Dnes je zrejme dobrou lekárkou. Jej rodičia pracovali v zdravotníctve a mala mladšiu sestru Beátu. Rozprávala som sa s mnohými, aj poprosila o pomoc, nejaké pokusy tam boli, no so Silviou sme sa už nikdy viac neskontovali. Hľadala som ju aj prostredníctvom internetu, no márne. Zatiaľ nič. Asi som ju nehľadala dostatočne dobre. Kto vie, možno niekto z vás sa zaslúži o to, aby sme sa so Silviou konečne našli. Vopred všetkým ďakujem.

Zuzana Pavelcová

Matica slovenská zinventarizovala archívny fond Slovákov v Rumunsku

Medzi najčastejšie sprístupňované a najviac žiadané fondy Krajanského múzea Matice slovenskej patrí archív Dolnej zeme. Matica postupne vytvorila digitálne inventáre fondov bývalej Juhoslávie, začiatkom roka dokončila práce na fonde z Maďarska a v dnešných dňoch ukončila inventarizačné práce archíválií z Rumunska.

Fond Slovákov žijúcich v Rumunsku tvorí 3938 jednotlivín, uložených v 33 archívnych škatuliach. Najkongruentnejšiu časť fondu tvorí pozostalosť Petra Pavla Dovála (8 archívnych škatúl). Je tvorená jeho osobnou dokumentáciou, fotodokumentáciou, súkromnou i pracovnou korešpondenciou (listy vo veci slovenských škôl v Rumunsku, listy zo spolkovkej činnosti, listy z redakčnej činnosti, osobné záležitosti a iné), archiváliami z činnosti Spolku Slovákov z Rumunska, rukopismi prednášok s poznámkovým aparátom, knižnou zbierkou, aktivitami v presídľovacej komisii a spolkoch, informáciami k nákupu

obrazov od J. Podlipného, komunikáciou ohľadne Slovenského týždenníka, výstrižkami z časopisov a ďalšími jednotlivinami.

Pozostalosť Ladislava Kissa (2 škatule) je tvorená zbierkou fotografií, negatívov a osobných dokladov. O čosi rozsiahlejšia je osobná pozostalosť Michala Kolimára (5 škatúl). Nachádzame tu jeho rukopisnú básnickú tvorbu, fotografie, časopiseckú a knižnú zbierku a výstrižky z novín.

Ostatná časť dokumentačnej zbierky je tematicky rôznorodá. Obsahuje materiál o živote Slovákov v Rumunsku – fotografie, pohľadnice, novinové články, listi-

Z archívneho fondu

ny, písomnosti, výskumné materiály, periodiká, fotoarchív a iné. Činnosti spolkov je venovaná jedna archivačná škatuľa, ďalšie archivácie predstavujú písomný materiál – Slováci v Bukovine, xerokópie listov z časopisov Naše snahy (až po rok 1992) a Slovenský týždenník (1929 – 1939).

Ďalšiu časť zbierky predstavujú úradné dokumenty týkajúce sa vysťahovalectva z Rumunska do USA (vyrozenia o vystavení pasov a dôležité upozornenia vysťahovalcom, vysťahovalecké predpisy, memorandum o vysťahovaleckých a kolonizačných otázkach a iné). Prevažne národopisná fotodokumentácia Pavla Javora a Evy Lehotskej zachytáva (aj) fotografie prvých stavieb Slovákov v Rumunsku už od roku 1810. Ďalší fotografický materiál uchovaný v KM je z medzivojnového obdobia z Bihorskej oblasti (Stará Huta – dvor, Varzaľ – nedokončený dom, Čerpotok – konica, hospodárstvo na Židárni, obchod v Bihore). Vzácnymi sú aj dva evanjelické kancionály Cithara sanctorum z rokov 1881 a 1886. Uchované sú aj rôzne výskumné práce realizované s presídlencami, jazykovedné štúdie, práce Ľudovíta Hamaša (1946), rukopisný materiál pre zborník Slováci v Rumunsku (1995) a kópie fotografií z výstavy Slováci v Rumunsku (1995).

Bádateľovi sú k dispozícii inventáre, ktoré popisujú každú jednotlivinu archívu, čo umožňuje urobiť si o fonde jednoznačný obraz. Jeho inventáre sú zverejnené na webe Matice slovenskej alebo na vyžiadanie v Krajanskom múzeu MS. V prípade záujmu je fond dostupný prezenčne v priestoroch sídlovej budovy Matice slovenskej. Pri menšom množstve výpožičiek Krajanské múzeum môže vyhotoviť bádateľom digitálny scan.

Ukážka z archívneho fondu

Slováci v Srbsku

Michal Franko

PhD., univer. doc.

Pavol Magda – učiteľ a ohnivý ochranca pravdy

Pavol Magda sa svojou pedagogickou činnosťou zaradil medzi významné osobnosti dolnozemských Slovákov. Narodil sa 20. 6. 1770 v Rožňave, v rodine garbiarskeho majstra a obchodníka Martina Magdu. Jeho matka Mária Császár bola sestrou známeho notára a zakladateľa prvej školy pre sluchovo postihnutých v Uhorsku, rodáka z Jovic, Andreja Cházára (1745 – 1816).

Študijné začiatky Pavla Magdu sa spájajú so školami v Dobšinej a v Rožňave. Stredoškolské štúdiá absolvoval na evanjelických školách v Kežmarku a v Bratislave. V rokoch 1792 – 1794 študoval filozofiu na známej univerzite v Jene.

Po návrate zo štúdií v zahraničí sa Pavol rozhodoval, akou cestou sa bude ďalej uberať, či kňazskou alebo pedagogickou. Nakoniec sa rozhodol pre pedagogickú dráhu. Najskôr však pôsobil istý čas ako vychovávateľ v Spišskej Novej Vsi. Krátko pracoval ako vychovávateľ aj v Košiciach a v Rožňave. Ako učiteľ začal pôsobiť najskôr na škole v Štítniku (okres Rožňava). V Štítniku učil od roku 1797 do roku 1799, keď prestúpil na školu v Gemeri. Tam získal funkciu riaditeľa evanjelického gymnázia a tiež tam pôsobil aj ako evanjelický kňaz. V Gemeri zotrval do roku 1809. Medzi rokmi 1809 – 1810 učil filozofiu a maďarský jazyk v Levoči. V rokoch 1810 až 1812 pôsobil ako

Pavol Magda

riaditeľ gymnázia v Banskej Bystrici. Počas jeho pôsobenia získalo toto gymnázium status vyššieho gymnázia. Práve v Banskej Bystrici vydal Magda latinsky písané knižky, v ktorých otvorene predstavil vlastné pedagogické zásady: Tieto práce vyvolali vlnu odporu a pohneval si aj viacerých svojich kolegov – pedagógov. V tomto období bolo pomerne bežné napríklad to, že zámožnejší rodičia si za peniaze mohli kúpiť školské vysvedčenie pre svoje deti, čo Magda považoval za zločin voči spoločnosti, škole a mládeži. V spomínaných knižkách otvorene kritizoval takéto postupy. Otvorenosť bola pre Magdu veľmi príznačná. Nedával si „servítku pred ústa“ a otvorene kritizoval, ak sa mu niečo nepáčilo, resp. s

Náhrobok Pavla Magdu

čím nesúhlasil, a tiež horlivo obhajoval svoje postoje. Samozrejme, takto si získal množstvo nepriateľov a nie každý jeho otvorené názory vedel prijať. Väčšinu svojho života bol preto v nemilosti štátnych úradov i cirkvi. V Banskej Bystrici učil okrem iných aj Jána Kollára, budúceho slovenského politika, ideológa slovenského národného obrozenia, básnika, jazykovedca a spisovateľa. Dokonca vystavil v roku 1812 Kollárovi vysvedčenie, ktorého obsah sa zachoval dodnes a P. Kompolt ho publikoval vo svojej práci:

Ján Kollár, 18-ročný, aug. vyznania, z Mošoviec v Turčianskej stolici, Slovák; primán v prvom roku. Duševné vlohy: výborné. Nadanie vynikajúce, pamäť verná, úsudok zdravý. Prospel: s úspechom navštevoval vytrvalo pod mojím vedením tieto prednášky: dogmatiku a morálku, empirickú psychológiu a logiku, históriu starého a nového veku, jazykovú encyklopédiu, rétoriku a poetiku, vybrané partie latinského slohu, prozaického i viazaného, a slohové cvičenia v obojakej forme a v tomto odbore tak dobre pokročil, že v krátkom čase dosiahol podivuhodný prospech, osvojac si učivo pol druhého roku, napokon základy gréčtiny a maďarčiny. V klasifikácii medzi 21 primánmi a 8 najlepšími žiakmi

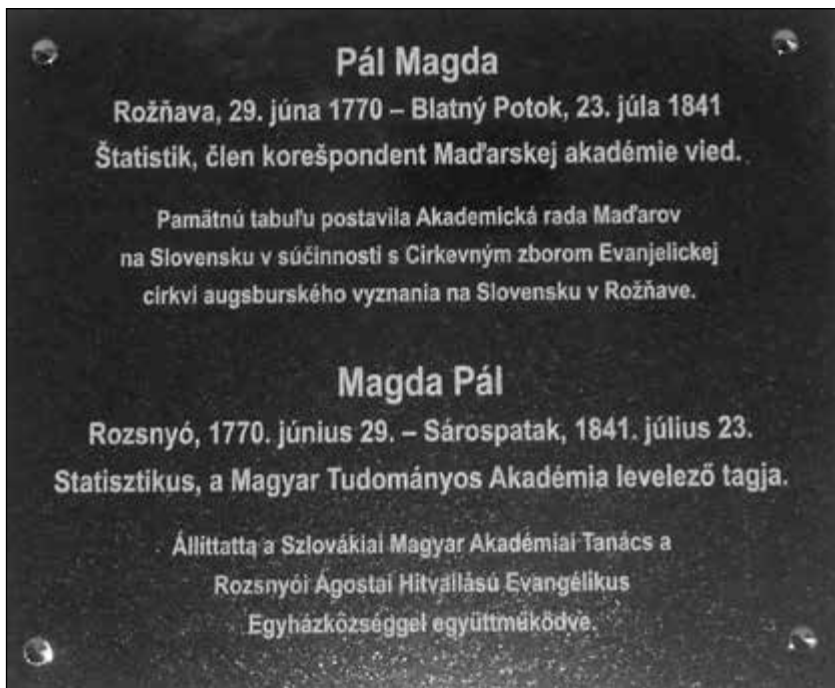
vydobil si právom tretie miesto v poradí. Správanie: vynikajúce. Mladík patrí k najlepším a najstatočnejším, nerád ho prepúšťam a pevne sa ufam, že i tebe, čitateľ, bude milý a vítaný.

Dané v Banskej Bystrici dňa 27. júna 1812, Pavol Magda, rektor bystrického gymnázia augsb. vyznania.

Magda viedol Kollára počas štúdií v Banskej Bystrici k skladaniu latinských básničiek. Počas jeho pôsobenia v Bystrici mu vyšli práce *De discrimine, in quo scholae Hungariae cum tota re evangelica vensantur* (1811) a *De schola, quae genio seculi obsequitur, splendidissima, quae cum emendat, optima. Programma, quo patronos scholae gratiosissimos pro examine publico in gymnasio a. c.* (1812). Okrem Kollára v tom čase študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici aj Samuel Jurkovič, budúci priekopník osvetovej a spolkovej činnosti štúrovskeho obdobia.

Od roku 1813 učil následných 9 rokov na škole v Šoproni, kde vyučoval najmä filozofiu, históriu a štatistiku. Zaujímavý je jeho následný pobyt v Sriesmských Karlovciach (Srbsko). Pôsobil tam ako riaditeľ pravoslávneho gymnázia. Od roku 1825 potom učil v Sárospataku, kde sa stal riaditeľom tamojšieho kolégia. Svoju pedagogickú činnosť ukončil v Sarvaši. Na sarvašskom evanjelickom gymnáziu učil od roku 1834 do roku 1840. Z vyššie uvedených miest vidieť, že Magda pôsobil počas svojej pedagogickej praxe na viacerých školách. Tento fakt pravdepodobne súvisí práve s jeho osobnosťou, resp. otvorenosťou a horlivou obhajobou svojich postojov. Magda bol však skutočne vynikajúcim pedagógom a žiakov nehodnotil podľa rokov strávených v škole, ale oceňoval ich podľa ich schopností a úsilia. Každého nového žiaka dôsledne vyskúšal a zadelil do triedy. Ján Kollár v tejto súvislosti o ňom veľmi uznanlivo napísal: *...Jediný spomedzi mojich učiteľov v Uhorsku všestranne vychovával, t. j. nevzdelával iba pamäť, ale i rozum, úsudok, vtip, srdce, vkus a dbal i na telesnú výchovu. Prísne bedlil na zachovávanie školského poriadku, spravodlivo posudzoval usilovnosť, uňho nič neplatila urodzenosť či neurodzenosť, voči chudobným a usilovným žiakom sa správal vládne a dôverne, ale voči lenivým, najmä z bohatých rodín bol ostrý a neúprosný, mal výborný dar úspešne poučať. Jediný Magda v Bystrici zo všetkých učiteľov účinkoval na mňa viac ako požehnannejšie, než všetci bratislavskí profesori dovedna. Lebo oni len vnášali do mňa, kým onen vynášal zo mňa, oni iba robili, učili, zovšeobecňovali, ale on vzdelával a vychovával, individualizoval.* Tieto Kollárove slová hovoria za všetko a naznačujú, akým učiteľom Magda bol.

Magda bol aj publikačne veľmi činným. Napísal viacero prác z filozofie, etnografie, či zemepisnej štatistiky. Dokonca bol prispievateľom do zahra-

Pamätná tabuľa v Rožňave

ničných časopisov. Prispieval najmä do nemeckých časopisov a v týchto článkoch sa zaoberal rôznymi aspektmi života poddaných v Uhorsku. Vo svojich prácach sa venoval aj hospodárskej problematike. V tomto smere nadväzoval na Tešedíkove snahy modernejšie, lepšie a racionálnejšie hospodárenie v poľnohospodárskej výrobe. Z tejto problematiky mu vyšla napr. práca *A mezey gazdaság philosophiájának szabályai szerint okoskodó és munkálkodó gazda* (Sárospatak 1833). Viacero jeho prác ostalo v rukopise, napr. diela, v ktorých sa zaoberal poslaním človeka, výchovou a prekážkami vzdelávania.

Za Magdove najvýznamnejšie dielo môžeme označiť rozsiahly štatisticko-geografický opis Uhorska s názvom *Magyar országnak és a határ őrző katonaság vidékinek leg újabb statistikai és geográfiai leírása*. Magda vydal toto dielo v roku 1819 v Pešti u známeho maďarského kníhtlačiara Jánosa Trattnera (1789 – 1825). V texte napríklad poukázal na viacero negatívnych

vecí v rámci Uhorska, ktoré brzdili jeho rozvoj. Ostro a spôsobom jemu vlastným sa vyjadroval o vtedajšom feudálnom zriadení a prezentoval myšlienku zrušenia poddanstva: *Najväčšou prekážkou je to, že sedliak a občan, obrábajúci pôdu, nemá svoju večnú vlastnú pôdu ani majetok. Človek majetok iného nemá rád, a ani sa nesnaží ho tak zveľaďovať, ako ten svoj vlastný.* Okrem svojho jasného antifeudálneho postoja poukazoval aj na priepastnú majetkovú nerovnosť: *Tam, kde hodnoty sveta sú v rukách niekoľkých ľudí, tam väčšina musí byť žobrákom. Jeden človek vlastní aj 30 panstiev, naproti tomu milióny nemajú ani toľko vlastnej zeme, kde by si mohli uložiť svoje smutné hlavy a ťažkou prácou unavené končatiny.* Okrem toho vystupoval aj proti nacionalizmu, ktorý taktiež otvorene v tejto práci odsúdil. Text práce je rozdelený do štyroch hlavných častí, ktoré sa delia na viaceré podkapitoly. V prvej časti Magda prináša všeobecnú charakteristiku Uhorska, zaoberá sa stavom krajiny z geografického a prírodného hľadiska, napr. vodstvom, pohoriami, rastlinstvom, zvieratami. Druhá časť je venovaná demografii, teda obyvateľstvu žijúcemu v Uhorsku, resp. národom a ich jazykom, vierovyznaniu, remeslám, práci, využitiu pôdy, poľnohospodárstvu, baníctvu, továrenskej výrobe, obchodovaniu, školám a pod. V tretej časti sa zameria napr. na občianske práva v Uhorsku, na osobu panovníka, štátne zriadenie a zákony a pod. V štvrtej časti, ktorá je najobsiahlejšia, venuje pozornosť jednotlivým stoliciam, pričom sleduje ich polohu, prírodné pomery, vodstvo, produkty, obyvateľstvo, správne rozdelenie, mestá a obce, cesty a pod. Práca má okolo 590 strán, takže ide o skutočne obsažné dielo, ktoré nie je len obyčajným štatistickým sumárom, ale aj politickým letákom a vlastivednou príručkou. Magdovu lásku k vlasti dokazujú aj jeho lyrické a estetické prvky, ktoré šikovne zakomponoval k opisom mnohých prírodných zaujímavostí Uhorska. Napríklad vzletne a básnicky opísal majestátne štíty Vysokých Tatier. Práca je dôležitým dobovým prameňom nielen pre súčasných bádateľov z rôznych vedných odborov, ale taktiež pre speleológov, pretože obsahuje informácie aj zmienky o jaskyniach. Prácu dal Magda preložiť dokonca aj do nemčiny, začo bol prenasledovaný zo strany Dvornej vojenskej rady vo Viedni. Magda sa však nedal zastrašiť. Obišiel viedenskú cenzúru a nemecký preklad svojej práce napokon vydal anonymne, dokonca až trikrát. Preto sa nemožno čudovať, že si za svoju otvorenú kritiku a postoje vytvoril mnoho nepriateľov. Jeho aktivity, názory a otvorené postoje logicky nevňášali do jeho života pokoj, skôr naopak. Boli hlavným dôvodom, prečo sa nevedel natrvalo usadiť, žiť a pôsobiť na jednom mieste. Neustále sa aj so svojou rodinou presúval po Uhorsku, čo muselo byť iste v tých časoch časovo, finančne i fyzicky náročné.

V roku 1840 sa Magda vzdal svojho postu, presťahoval sa k dcére Júlii do mesta Nyíregyháza, kde napokon 23. júla 1841 zomrel vo veku 71 rokov.

Na záver možno citovať dielo Literárne reči od F. Toldyho (Bratislava, 1847), kde je časť venovaná aj Pavlovi Magdovi (*Gyászbeszéd Magda Pál fellet*): *...pedagóg a vedec, získal si všeobecnú úctu ako spisovateľ i filozof, ale v dobe nevhodnej na slobodné vyjadrenie pravdy, sa mu namiesto ocenenia dostalo prenasledovania, namiesto ozdobnej vetvičky dostal trňovú korunu. Bol jedným z tých, ktorí mali na srdci prosperitu domoviny a pre ňu neľutovali slobodné slová, a to v takej dobe, kedy to vyžadovalo odvalu a odhodlanie. Aj on bol jedným z tých, ktorí pre pravdu a spravodlivosť trpeli, ale ním zasiate semenka nepadli na neúrodnú pôdu. Nech je preto medzi nami ctená jeho pamiatka!*

Zdroje:

- Martuliak, p. a kol. Dvadsaťročná Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: Trian, 2012, s. 15.
- Magda, P.: Magyar Országok és a Határőrök katonaság vidékinek legújabb statisztikai és geographiai leírása. Pest, 1819.
- Kompolt, P.: Poznámky k histórii maturitnej skúšky. In: Pedagogické spektrum 3/4, marec - apríl 2004, roč. XIII., s. 83 – 96.
- Ondrušková, M.: Ľudovýchovná činnosť slovenských učiteľov – národných buditeľov na Dolnej zemi v 18. a v 19. storočí. In: Bielik, F. – Baláž, C. (ed.). Slováci v zahraničí 10. Martin: Matica slovenská, 1984, s. 119 – 120.
- Toldy, F.: Irodalmi beszédei. Gyászbeszéd Magda Pál felett. Pozsony, 1847, s. 44 – 48.
- Tóth, Álmos. Az első magyar nyelvű, statisztikai szemléletű áttekintés Magyarország bányászatáról. In: BÁNYÁSZATTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK XXIII-XXIV., Rudabánya, 2017, s. 107 – 132.
- Pál MAGDA. <https://osobnosti.sss.sk/pal-magda/>
- Zaujímavosti zo školstva. <https://www.zsplavnic.sk/about/?eqa=dGV4dD10ZXh0L2Fib3V0JnN1YnBhZ2U9Mg%3D%3D>
- Zo starších dejín školstva v Dobšinej. <https://dobsincan.estranky.sk/clanky/zo-starsich-dejin-skolstva-v-dobsinej.html>
-

Martin Jonáš
(1924 – 1996)

Moje obrazy v Amerike

Prezident USA Ronald Reagan na mojej výstave vo Washingtone

Počas pracovnej návštevy odborníkov z Ameriky v Belehrade, bol aj vedúci, tuším vedeckého ústavu pre atómové skúšky z Houstonu v Texase. Ak sa nemýlim, volal sa Rubenstein. Na pamiatku mal dostať nejaký darček, tak sa v Belehrade rozhodli priviesť ho do Kovačice, ku mne.

Mal som namaľovaný obraz, ktorý znázorňoval našu starodávnu hru, v ktorej boli naskladané šúľky kukurice a bolo treba prejsť vedľa nich so zaviazanými očami, ale tak, aby sa žiaden nezhodil. Hrávali sme sa to v nedeľu, veď televízie nebolo.

Prezident Ronald Reagan

Ja som to namaľoval, ale ako jednu príhodu, pri ktorej sa zapojila do hry aj taká smelšia dievka Mara, hoci v hre účinkovali iba mládenci... A Mara bola zbehlejšia ako Paľo, bagľavý ako kačička, ktorý až tri šúľky zhodil.

No práve tento obraz zaujal môjho hosťa z Houstonu a vybral si ho. Keď sme sa dostali k cene, hovorím, že sa už nejak zjednáme, ale že som ochotný ho dať aj zdarma, ak by mi vedeli usporiadať výstavu obrazov v Amerike.

Ihneď na to pristali. Výstava vraj bude v Houstone. Pán Rubenstein povedal, že mi on to sľubuje. Houston bol pre mňa viac ako raketa.

Obraz však nebol úplne hotový. Bol väčší, meter krát meter a tridsať centimetrov. Keď ho vraj zakončím, dostanem adresu, kde ho treba poslať. Keď som obraz zakončil, odniesol som ho do Záhrebu. Tam ma uvítali, ubytovali a na druhý deň som sa vrátil do Belehradu.

Keď sa obraz dostal do Ameriky, údajne ho videl prezident Reagan. Páčil sa mu a navrhol, aby sa výstava urobila nie v Houstone, ale vo Washingtone. Načo to vraj do Houstonu vliecť?!

Tak to aj bolo. Výstava bola vo Svetovej banke vo Washingtone. To vraj preto, že táto banka určité percento svojho zárobku sústavne vyčleňuje na humanitné aktivity, ale aj na prezentáciu umenia.

Do toho zapadla aj moja výstava vo Washingtone, ktorú neúradne navštívil aj prezident Ronald Reagan. Tomu nasvedčuje aj fotografia, ktorú mi zaslali poštou a ktorú si ochraňujem.

Po ešte jednej mojej výstave v tom roku vo Washingtone o rok neskôršie nasledovala aj moja výstava v New Yorku, v galérii Juhoslovanského kultúrneho strediska.

Martin Jonáš (1924 – 1996) vo Washingtone

K 100. výročiu narodenia insitného maliara Martina Jonáša (1924 – 1996) z Kovačice z knihy Vladimíra Valentíka Spomienky Martina Jonáša na stretnutia so svetovými celebritami, Báčsky Petrovec, Slovenské vydavateľské centrum, 2020

Miroslav Kapusta

Banská Bystrica

Ach, tí Srbi...!

Kedysi v auguste 2019 sa riaditeľka ŠVK BB a moja dobrá priateľka Blanka Snopková vrátila zo služobnej cesty v Srbsku, kde navštívila tamojšiu Vojvodinu a v nej entitu i našich dolnozemsých Slovákov v Báčskom Petrovci, Padine a Kovačici, s ktorými, ako viem, dlhodobo ŠVK BB spolupracuje. Ani by som o tom nebol býval vedel, že tam bola, ibaže mi ihneď po návrate zavolała a v údajne „súrnej“ veci ma pozvala na osobné stretnutie, z ktorého bolo pre mňa podstatných týchto pár viet:

„Mirko, prosím ťa, bola som v Srbsku a okrem inej spolupráce dohodli sme u nás v ŠVK na mesiac september 2019 výstavu tamojšieho insitného výtvarníka Martina Papa. Ak spravíme iba vernisáž, príde na ňu iba niekoľko ľudí, ale ak by si ty k nej pripravil aj kultúrno-spoločenský program, určite by sme mali plnú spoločenskú sálu!“ Usmiala sa na mňa tak milo, priateľsky, že sa jej nedalo odmietnuť. Keďže už mala dohodnutý aj presný termín 5. 9. 2019 o 17.00 hod. vo veľkej spoločenskej sále ŠVK a tiež mi predložila mená ďalších pozvaných srbských hostí, ktorých by si želala zaradiť do programu, ani na chvíľu som nezaváhal. Boli to okrem Martina Papa: Vladimír Valentík – riaditeľ Slovenského vydavateľského centra, Radomír Andrić – básnik a Jeremija Lazarević – básnik. Doma som zosumarizoval svoje možnosti, oslovil som zopár mojich banskobystrických priateľov, umelcov z radu folk-lóru, spevákov, hudobníkov i básnikov, s ktorými som už v minulosti spolupracoval na dovtedajších 9 ročníkoch mojej Ars Poetica Neosoliensis a keď som mal dohodnutý prísľub ich účasti, napadla ma zvláštna myšlienka: – Poňať toto vystúpenie srbských a našich, domácich umelcov, ako 1. ročník festivalu, ktorému som ihneď dal i názov – POETICA SLAVICA, s podtextom – spájanie kultúr slovanských národov. S danou myšlienkou som okamžite zašiel za riaditeľkou Blankou a tá bola z myšlienky nadšená, pretože som ju pred ňou ešte rozvinul... Totiž prípadná budúca tradícia mala spočívať v tom, že ďalší ročník zorganizuje srbská strana, za účasti od nás vybraných umelcov. V ďalších ročníkoch by k nám boli pozvaní českí umelci, potom poľskí, ruskí, bulharskí, slovinskí, chorvátski, ukrajinskí..., s tým, že vždy o rok po účinkovaní u nás, nasledujúci párný ročník by sa organizoval v príslušnej

krajine. A tak – dokola! Vedel som, že ako poet a sám už organizátor niekoľkých úspešných ročníkov Ars Poetica Neosoliensis, ktorá už prestížne prerástla i do medzinárodných rozmerov, mám vybudované isté vzťahy, a to aj cez svoje účasti na medzinárodných poetických festivaloch a teda som vedel, že to môžeme skúsiť. Bolo treba iba zastrešenie celého projektu, samozrejme, cez ŠVK BB a tiež sa pokúsiť aj o finančnú dotáciu eventuálne ďalších ročníkov, cez grant z FPU MV SR, lebo bez financií sa takýto medzinárodný projekt realizuje iba veľmi ťažko.

Uspel som – vedenie ŠVK môj návrh prijalo za svoj a ja som dal dokonca i vyhotoviť logo celého podujatia, ktoré bolo rovnako schválené ŠVK i srbskou stranou. V následnej komunikácii neboli teda k realizácii 1. ročníka POETICA SLAVICA 2019 žiadne výhrady a účastné strany prijali výzvu s príslubom, že jej 2. ročník zorganizujú Srbi – u nich! Aj sa tak stalo a 1. ročník POETICA SLAVICA, úspešne a s veľmi dobrým ohlasom i vo verejnosti, prebehol v stanovenom termíne a všetci organizátori sme sa tešili na jej druhý ročník 2020 – v Srbsku. Aj sa tam pripravoval, ibaže prišla pandémia COVID-19 a tá na nasledujúce dva roky znemožnila kultúru nielen na Slovensku, ale i vo svete. I stalo sa, že POETICA SLAVICA vypadla z organizačných plánov ŠVK a ktovie, či sa k jej myšlienke ešte niekto niekedy vráti, lebo síce rok 2022 už žijeme takmer bez pandemických obmedzení, ale od 24. februára 2022 nás postihla ďalšia pliaga. Čuduj sa svet, v 21. storočí 3. milénia, takmer 80 rokov od 2. svetovej vojny, sa niektorí ľudia stále nepoučili, aj keď presnejšie by bolo povedať – politici! Ruská federácia totiž bezprecedentne napadla susedný a suverénny (bratský) štát a začala agresívnu a devastačnú vojnu na Ukrajine. Nuž a susedné štáty a národy okolo, i celý svet, majú odvtedy úplne iné starosti, ako kultúrne utužovať našu „slovanskú vzájomnosť“, skôr ako pomôcť prežiť miliónom utečencov, najmä žien a detí, pred vojnou v ich krajine.

Ja som to však nevzdal a som kedykoľvek pripravený...! Totiž po našom bystrickom podujatí som nadviazal osobné priateľstvá a odvtedy, neviem prečo, ale až priam srdcovo som zatúžil aspoň raz v živote navštíviť našich dolnozemských Slovákov v Srbsku, byť s nimi aspoň chvíľku a potešiť sa z ich prítomnosti tam, u nich, kde si už generácie aktívne držia svoj pôvodný slovenský jazyk a kultúru.

Niekedy v druhej polovici mája 2022 som po telefonáte s Blankou Snopkovou dostal opäť pozvanie k nej a z jej ponuky som ostal milo prekvapený. Ukázalo sa totiž, že ani ona nezabudla! ŠVK BB, v spolupráci so **Združením Etno dom – TULIP, Ženským kútikom z Hložian, Slovenským**

Miroslav Kapusta medzi krajaňskými médiami v Hložanoch v Srbsku

kultúrnym klubom v Srbsku a Slovenským vydavateľským centrom v Báčskom Petrovci, pripravili pre zástupcov ŠVK BB trojdňový pobyt v Srbsku a ja som danú ponuku prijal. Ako básnik stal som sa členom trojčlennej delegácie ŠVK BB (+ Dušan Jarina – prozaik a Andrea Loužecká – speváčka) a v dňoch 6. 6. – 8. 6. 2022 sme mali vycestovať do srbskej Vojvodiny – do Báčskeho Petrovca, Nového Sadu, Belehradu a Hložian, s cieľom umeleckých vystúpení v rámci tamojších Dní slovenskej kultúry a odprezentovať tam nielen ŠVK, Banskú Bystricu, ale i celé Slovensko. Nuž a taká ponuka sa predsa neodmieta!

Sen sa mi teda splnil – festival POETICA SLAVICA to síce nebol, ale bolo mi umožnené po prvýkrát v živote navštíviť Srbsko a tam už množstvo tamojších priateľov, umelcov, s ktorými som sa medzitým zoznámil cez facebook. A tak som sa teda tešil, ako dar tam pripravil hŕbu svojich kníh a v daný deň a čas sme aj trojčlenná delegácia vyrazili – smer Srbsko, Báčsky Petrovec!

Cesta nám prebiehala veľmi príjemne, my traja sme sa aspoň mali možnosť dôkladnejšie poznať a keď sme krátko predpoludním, už v srbskom

Báčskom Petrovci, zastavili na vopred dohodnutom parkovisku pred reštauráciou ALEXANDRIA, čas na hodinkách nám zvestoval, že cesta z Banskej Bystrice nám trvala asi 7 hodín. Bolo by to iba šesť, ale na maďarsko-srbských hraniciach sme sa v kolóne áut zdržali asi hodinu, pri kontrole dokladov zo schengenského priestoru. Náš vodič Dušan zavola Vladovi Valentíkovi, tamojšiemu organizátorovi nášho pobytu, že sme na mieste a po tom, čo nám tento oznámil, že o chvíľu je pri nás, ja som vyšiel z auta, popreťahovať si trochu dokrčené hnáty a okom prejsť po prostredí, kde som jakživ ešte nebol. Ako sa tak obzerám, vidím po ulici na starom bicykli šliapať akéhosi deduška, pričom som si všimol, že jeho zadné koleso je také mäkké, až ide takmer na ráfe. Situácia priam ako u nás na dedine. Ani neviem, čo ma to napadlo a zakričal som naňho:

„Dedko, máte mäkké zadné koleso, aby ste sa kdesi nevysypali...!“ Až vtedy som si uvedomil – panebože, veď ja som v Srbsku!!! Dedko sa však pootočil, pohľadom skončil na zadnom kolese svojho bicykla a následne už smerom ku mne, ale bez toho, že by sa nad kolesom nejako trápil, mi odkričal naspäť:

„Ba veru, mäkö je, mäkö – misím dodúchať, ej veru, dodúchať!“ a zanechal ma vyvaleného ako zábradlie a ešte aj s rozpleštenými očami. Takto akosi vždy zdvojnásoboval posledné slovo každej vety aj môj starý otec...! – Všetak ten mi rozumel, napadlo ma zrazu... a ešte mi aj pekne po stredoslovensky, len kedysi z čias prvej polovice 19. storočia, odpovedal, dokonca v priam banskobystričskom dialekte...!!! Keď som si to zrazu v tom cudzom svete uvedomil, vtedy sa mi po prvýkrát na území Vojvodiny rozbúchalo srdce a ja som sa nekontrolovateľne rozplakal... A to som ešte nevedel, že to nebude ani poslednýkrát!

Po tom, čo si nás o malú chvíľu prevzal náš tamojší organizátor a sprievodca, riaditeľ Slovenského vydavateľského centra v Báčskom Petrovci Vladimír Valentík, odlifroval nás do asi 15 km vzdalenej obce Hložany, kde sme mali pripravené ubytovanie v Etno dome TULIP, počas nášho trojdňového pobytu. Len čo nás ubytoval, nechal nás osamote – oddýchnuť si po ceste. Ja som však neoddychoval. Chystal som sa splniť sľub, ktorý som dal ešte doma priateľovi, básnikovi Vladimírovi Petrovičovi, ktorý kedysi v rokoch 2004 – 2005 pracoval na mestskom úrade v Holíči a práve odvtedy mali partnerské vzťahy z obcou Hložany, v Srbsku. Mal som vyhľadať zástupcu hložianskeho starostu Michala Hatalu a odovzdať mu osobný pozdrav. I vybral som sa prejsť sa po obci a len tak, v na „verím v boha“, pokúsiť sa nájsť tamojší obecný úrad. Čo mi ako prvé udrelo do očí, bola priam vzorová čistota ulíc, upravené chodníky a krásne

vykosené trávniky popred každý rodinný dom. Ulice boli označené orientačnými tabuľami, s názvami slovenských kultúrnych dejateľov minulých storočí. Takto som prešiel až pred obchod s potravinami, kde pred vchodom postávali dve ženy v strednom veku, keď som od nich zachytil:

„A čože ideš dnes navariť tomu svojmu, Anka...?“

„Nič, nech si sám navarí – nasral ma...!“ Takmer som vybuchol od smiechu, ale ustál som to a iba som obe pekne pozdravil:

„Dobrý deň, dievčence...!“ Obe sa pozreli mojím smerom a v takmer synchrónnom odzdravení – „Dobrý deň...!“ – zanechali mi na chrbte svoj pohľad, ktorý som niesol ešte hodnú chvíľu, až kým sa kamsi nerozplynul. Ako som prechádzal popred jeden dom s veľkou bránou, pre ktorú nebolo vidieť do dvora, zachytil som spoza nej mužské:

„Helena, kam si mi odložila lopatu, basom ti slávu...?“ a hneď sa mu aj dostalo: „Kde si si odložil, tam máš! Čo ja mám s tvojou lopatou...?“ Po tvári mi prebehol škodoradosný úsmev. Všetko je tu tak, ako u nás, na Slovensku – akoby som ani nebol odišiel. Keď som však pohľadom zachytil na futbalovom ihrisku hrať malých chlapcov futbal a počul ich po sebe pokrikovať – „Nahraj...!“, „Tu som...!“ „Pobehni...!“ a za neďalekými skleníkmi zbadal bozkávať sa akúsi dvojicu – mládenca s dievčinou, už som sa opäť neovládal. Aj keď to nebolo možné nazvať plačom, ale po lícach sa mi nekontrolovateľne začali kotúľať slzy, až som ich nestíhal zotierať. To už bolo za deň druhý raz... Nakoniec som našiel i obecný úrad, i pána zástupcu starostu a odovzdal mu slúbený pozdrav od priateľa. Potešil sa – pamätal si! Dal zopár slovenských pokynov slovenskej sekretárke a o malú chvíľu sme už sedeli v tamojšej slovenskej krčme, pri dvoch kávach, dvoch pivách a dvoch poldeci slivovice, ako sa na poriadnych Slovákov patrí... Škoda len, že náš pobyt je taký krátky, lebo na druhý týždeň má prísť do Hložian detský folklórny súbor RADOSTĚ, predstavte si – tiež z Banskej Bystrice... To by už naozaj bolo, akoby som zo Slovenska ani neodišiel! Popoludní sme s naším domácim sprievodcom Vladimírom Valentíkom navštívili v Báčskom Petrovci petrovskú galériu, tamojšie slovenské gymnázium a, samozrejme, knižnicu... V gymnáziu aj v knižnici som na pamiatku zanechal niekoľko svojich kníh i s podpisom a večer sme sa už všetci tešili na zajtra, keď začína náš oficiálny program, v Belehrade – účinkovaním v rámci otvorenia vernisáže slovenských výtvarníkov, aj za účasti nášho slovenského veľvyslanca v Belehrade, konanej pri príležitosti Dní slovenskej kultúry! Večer som zaspával s myšlienkou mojej priateľky, riaditeľky ŠVK BB, i vďaka ktorej som sa tam ocitol a ktorú som si prečítal na facebooku svojho mobilu pod mojím príspevkom s foto:

Obálka knihy *Len také kecy* Miroslava Kapustu

– Kto zo Slovákov nebol vo Vojvodine, nepochopí tie emócie. Mňa sa viacerí pýtali, prečo tam rada chodím, že veď tam nie je more, nie je tam exotika, nie sú tam mrakodrapy... Jednoducho – tých ľudí a miestny kolorit miluješ, nie je čo riešiť... A mala pravdu!

Hneď ráno, po raňajkách, boli sme podľa dohody vyzdvihnutí a ide sa – smer Belehrad, ale s tým, že sa cestou zastavíme v Novom Sade, na jeho prehliadku. Ideme Vojvodinou, navôkol samá rovina, niet si o čo oko oprieť, len ak v hektároch vzorne osadených a obriadených žirných lánoch poľnohospodárskych plodín. I vstúpil do mňa opäť môj štepený čert a zadrpil som sa slovom do nášho domáceho sprievodcu, vodiča a priateľa v jednej osobe:

„Vlado, a kde sa tu v zime sánkujú vaše deti, však vy tu ani krtínce nemáte...?“ Zasmial sa a dodal v ľahkej odpovedi:

„A načo sú nám. Veď v posledné roky sme tu aj tak žiadnej zimy, ani snehu nemali...!“ A hneď ma aj štuchol naspäť, v zjavne zákernej otázke:

„A ty vieš, aký je na Vojvodine najvyšší vrch...?“ Nenechal ma však ani hádať a vzápätí odpovedal i za mňa: „No predsa – tekvica na záhrade!!!“

Do Nového Sadu sme dorazili, ale – len tak-tak! Pokazilo sa nám auto. Niekoľkokrát sme boli nútení stáť a nechať ho vychladnúť, nakoľko sa v jed-

nom kuse prehrievalo a hrozilo až zadretie motora. Nakoniec sme sa rozhodli ďalej ním nepokračovať. Zaparkovali sme ho pred jedným obchodným domom, taxíkom sme sa vrátili späť, až do Hložian, zobrali odtiaľ naše auto a šli... Stratili sme však toľko času, že nielenže z prehliadky Nového Sadu nič nebolo, ale ani z Belehradu, pretože do tamjšej Galérie '73 sme prišli sotva 30 minút pred otvorením vernisáže. Zato však vernisáž bola skvostná i čo sa počtu zúčastnených ľudí týkalo, čím sme boli milo prekvapení, koľkí ľudia boli zvedaví aj na nás troch. Bolo nám veľkou ctou spolu sa podieľať na slávnostnom otvorení vernisáže slovenských výtvarníkov, ako členovia kultúrnej, literárno-hudobnej zložky umelcov z Banskej Bystrice. Po prvýkrát v živote som mal dokonca možnosť stáť i vedľa takej osobnosti, akou bol i J. E. mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec SR v Srbsku, ktorý popri riaditeľke galérie a ešte ďalších dvoch predniesol otvárací príhovor, samozrejme, v srbskom jazyku. Keďže sa neprekladal, z prejavu sme rozumeli iba naše mená, ktorými nás „asi“ predstavil prítomnej verejnosti. Podujatie, otvárací ceremoniál vernisáže, ktorá sa uskutočnila v rámci Dní slovenskej kultúry v Srbsku, malo teda nanajvýš dôstojné uvedenie a náš odchod z Belehradu už zatienila iba tma noci, ktorá stihla medzitým sadnúť na toto isto krásne mesto. Snáď si ho prezriem niekedy inokedy!

Posledný deň nášho pobytu začal obligátne ešte raňajkami v Hložanoch a pokračoval prozaickým obedom už v Báčskom Petrovci, kam sme sa ale pre istotu presunuli na našom vozidle. Úsmevné na tom bolo snáď iba to, že Dušan Jarina, náš „vodič“, nie a nie tam trafiť. Miesto asi 15 km sme najazdili hádam aj 50, kým sme sa dostali k reštaurácii ALEXANDRIA. Už sme boli aj s naším sprievodcom Vladom a takmer i po obede na tamjšej terase, keď ma ktosi odzadu poklepal po pleci. Otočím sa a počujem:

„Dodúchal som, dodúchal...!“ a to ten dedko na bicykli z prvého dňa. Vyobliekaný, vôbec by som ho nespoznal. Vraj si ma podľa „vlaso-brado-fúzovej“ vizáže nemohol nezapamätať a aj mi chcel zvestovať, že hoci je už desiatou generáciou v Petrovci, dodnes majú na Slovensku rodinu, dokonca v Banskej Bystrici, pričom sa nezabudol pochváliť i menom akejsi Márie Kondačovej, údajne kedysi dokonca profesorky na UMB v Banskej Bystrici. Hneď ma napadlo – ale veď ja mám v BB priateľa, básnika Miloša Kondača a ten ani nevie, že sa mu za jeho chrbtom možno stretám s jeho rodinou...! Neskoršie sme v Báčskom Petrovci navštívili niekoľko kultúrnych inštitúcií a popoludní sa vrátili späť do Hložian, asi takú hodinku pred besedou s tamjšou komunitou Slovákov. Keď sme vošli do dvora, prekvapene zízam – samá kamera a mikrofón. A to miestne médiá, televízne i rozhlasové...! S každým z nás

spravili krátky rozhovor a naše vystúpenie mohlo začať. Aj začalo, ale ešte predtým sa mi predstavil jeden chlap, vraj Pavel Chrtán...

„Ale veď ty si ten môj priateľ, výtvarník z facebooku, z Nového Sadu...!“, spomenul som si nahlas. Zasmial sa, prikývol a kdesi spoza chrbta vytiahol vlastnoručne namalovaný obraz. Presne taký – insitný, ako sa maľuje iba tu!

„Toto je pre teba, na pamiatku, že si tu bol!“ S úctou som obraz prijal a na oplátku ho obdaroval svojou knihou básní. Odišiel ešte v závere nášho vystúpenia, za čo sa vopred ospravedlnil, pretože večer mal nastúpiť do práce, v Novom Sade.

Po skončení nášho hložianskeho, rozlúčkového literárno-hudobného podvečera, aj za účasti predstaviteľov tamjšej knižnice a Matice slovenskej, sme sa všetkým domácim poďakovali za pekné prijatie a ja, dúfajúc, že knihy, ktoré som im tam zanechal, si snáď raz nájdu aj v Srbsku svojich slovenských čitateľov.

Po besede nastal už iba náš presun do Báčskeho Petrovca, pre istotu a k nepoblúdeniu, za vozidlom nášho sprievodcu Vlada Valentíka, ktorý podujatie aj odmoderoval. V jednej z tamjších reštaurácií sme ešte absolvovali spoločnú večeru a následne sme sa iba zatrúbením oboch vozidiel rozišli. My smer Banská Bystrica a on zas – k svojmu domovu...

Do Banskej Bystrice sme dorazili asi o 04.00 nadržanom, ale v poriadku a spokojní. Len s jedným som spokojný nebol! Na mobile mi hneď po návrate cinkla správa, ktorá mi oznámila, keďže som v Srbsku, ktoré nie je členom EÚ, používal mobilné dáta internetu, svoj inak neobmedzený limit som vyčerpal, ba až prečerpal. Jednoducho, oznámili mi, že musím zaplatiť takmer 100 eur – čert aby ho! A navyše, 2500 srbských dinárov, ktoré som tam nestihol minúť, mi v našich bankách odmietli vymeniť. Čo už, odložím si ich nabudúce! Ale aj potešujúcich správ som sa dočkal. Ešte v ten deň popoludní som zo Srbska, od priateľa Pavla Chrtána, dostal linky na články, ktoré o nás vyšli v tamjších médiách, aj link na TV spravodajstvo ZVON, o našom vystúpení v Hložanoch a pobyte v Srbsku. Navyše, od Vlada Valentíka som prijal i osobnú správu:

„Ďakujem, Miro. Som rád. Mali ste tu dobrú ozvenu. Už mi aj z druhých dedín hovoria, že im je ľúto, že aj u nich sa taký večierok nekoná. Teda záujem je veľký a dobrý dojem ste zanechali. Srdečne pozdravujem – Vladimír Valentík!“

Čo dodať – teším sa aj za kolegov a najmä za ŠVK Banská Bystrica, ktorá nás tam vyslala. Snáď sme reprezentačnú hanbu neurobili... A na záver len malé úsmevné povzdychnutie:

– Ach, tí Srbi, však je to tam samý Slovák...!

Slováci v Španielsku

Lenka Ďaďová

Slovensko-španielska únia v Girone otvorila svoju delegáciu aj na Slovensku

Naša španielska organizácia bola vytvorená na základe petícií zahraničných Slovákov žijúcich v Španielsku. Naša aktívna činnosť a neustále vytváranie nových projektov, ale tiež opakovanie vytvorených už zaužívaných aktivít sú tou najlepšou vizitkou pre nás, pre našich členov, aj pre všetkých Slovákov, ktorých reprezentujeme. Rozšíriť našu úniu bola len otázkou času a našou dôkladnou prácou, s pohľadom do budúcnosti sme splnili všetky ciele na vytvorenie novej delegácie. Po dlhodobom zvážení sa zriadilo nové zastúpenie Slovensko-španielskej únie na Slovensku z organizačných a štrukturálnych dôvodov. Cieľom jej fungovania je rozšírenie pôsobenia Slovákov v zahraničí a návrh na lepšie fungovanie administratívnych a mimovládnych podnetov medzi Slovenskom a Španielskom. Dôležitosť dobrého fungovania tejto delegácie je prvoradý, nakoľko niektoré riešenia projektov neboli úplne kompletne z rôznych dôvodov. Naša delegácia má rôzne úlohy a ciele, hlavne kultúrne, spoločenské, reprezentačné, obchodné, ako aj mediálne. Už po tretí rok sa venujeme výučbe slovenčiny pre zahraničných Slovákov, alebo občanov Španielska, ktorí mali predkov na Slovensku. Do budúcnosti sa počíta v priebehu troch rokov otvoriť tri ďalšie delegácie vo svete.

Peter Ďaďo, predseda Delegácie Slovensko-španielskej únie na Slovensku

Pán Peter Ďaďo bol valným zhromaždením 1. januára 2022 zvolený za predsedu Delegácie Slovensko-španielskej únie na Slovensku. Zahraničný Slovák narodený v Čadci sa roky aktívne zapája do diania únie pri organizovaní aktivít, pri reprezentácii našej organizácie, ako aj pri zdieľaní slovenského reprezentačného mena v zahraničí. Nadaný, mladý muž, všestranne zameraný, veľký čitateľ, sprievodca po svete nás oslovil pri zvolení nového predsedu pre Slovensko. Svojimi vytvorenými projektmi, splnenými úlohami plní predpoklady pre dobré fungovanie únie, dbá na jej dobré meno a pokračovanie v každennom zdieľaní našej identity.

Kultúrne sa zapája do písania kníh o Slovensku v slovenskej aj španielskej verzii. Rozširuje kultúrne povedomie, ktoré nás všetkých robí národ a naše bohatstvo ešte väčšie.

Naša vášeň po písaní kníh a zdieľaní slovenskej kultúry narástla už do štvorročnej skúsenosti. Na niektorých publikáciách pán predseda spolupracoval, tento rok sa však odvážil sám so svojou cestopisnou knihou o španielskych majákoch po pobreží Stredozemného mora, tentokrát po Španielsku. Ďalej bol prítomný pri prvej pripravovanej katalánsko-slovenskej kuchárky, ktorá je

Katalánsko-slovenská kuchárka

Cestopisná kniha o španielskych majákoch

na španielskom trhu ako aj doma. Zúčastnil sa na celosvetovom stretnutí Slovákov, na jeseň 2022, ktoré sa konalo v Bratislave a bolo organizované Úradom Slovákov žijúcich v zahraničí. Reprezentoval našu organizáciu po celý čas stretnutia a podal veľmi konkrétnu informáciu o našom fungovaní celej komunity zahraničných Slovákov, ktorí sa zúčastnili na stretnutí. Ďalšou našou splnenou pozvánkou bolo riešenie Slovenkej diaspóry na hrade v Bratislave, kde sme sa zapojili do projektov, pozvaní cez pána Claude Baláža.

Aktuálne pracujeme na projekte s Maticou slovenskou, dôležitou súčasťou slovenskej diaspóry. Súčasťou nášho života sú aj pracovné aj obchodné jednania súkromného aj vládneho charakteru. Rozvíjanie organizácie prebieha aj inými smermi, kde nás pán zástupca predstavuje. Petícia na zriadenie Honorárneho konzulátu v Girone, ale aj Slovensko-španielskej obchodnej komory. Pomáhame pri účasti na výstavách v Španielsku pre slovenské firmy, ďalej pri súdnych tlmočeniach, obchodných prekladoch a tlmočeniach vo firemných stretnutiach.

Španielska diaspóra je jedna z najväčších na svete a naše skúsenosti ako Slovákov žijúcich v Španielsku nadobúda neustále skúsenosti o jej fungovaní. Naša myšlienka je jednoduchá a spojená s touto vetou, nakoľko kultúra je kľúčom ku všetkému vždy, keď je živá. Ďakujeme pánovi Vladimírovi Valentíkovi za publikovanie tohto malého článku pre Slovenský svetový kalendár 2024. Pevne veríme, že bude inšpiráciou pre ostatných Slovákov v zahraničí v zdieľaní našej identity.

Slováci v Taliansku

Jana Šebestová,
Lucia Kubicová-Torchio
Turín, Taliansko

ZDRUŽENIE PRIATEĽOV SLOVENSKA MY@VY ASSOCIAZIONE AMICI DELLA SLOVACCHIA

Alta Voce

Dňa 6. októbra 2023 sa uskutočnilo v Turíne podujatie *Alta Voce*, ktoré ideoval a zorganizoval **Giancarlo Tovo**, manžel našej krajanky – fotografky Jany Šebestovej, venované problematike choroby Parkinson. Obidvaja sú zakladajúcimi členmi nášho Združenia priateľov Slovenska MY@VY so sídlom v Turíne.

Večer bol hostený v kinosále Národného múzea kinematografie (ktoré sa nachádza v historickom centre pod kupolou Molle Antoneliana, najvýraznejšou dominantou mesta Turín), mal za cieľ zvýšiť povedomie o Parkinsonovej chorobe a uskutočnil sa v spolupráci s Talianskym združením mladých parkinsonikov.

Podujatie sa zrodilo zo stretnutia dvoch výnimočných tvorivých myslí: Giancarla Tova, renomovaného fotografa, tvorcu videí, a režiséra a Carolyn Zanchi, akademickej jazykovej terapeutky s diplomom z patolingvistiky. Ich spolupráca viedla k vytvoreniu emotívneho krátkeho filmu s názvom **Alta Voce** (v preklade *Nahlas*), koncipovaného na priblíženie zdravotnej problematiky tejto diagnózy širokej verejnosti. Ide o často podceňovanú výzvu: dysartriou spôsobenú Parkinsonovou chorobou. Krátky film sa venuje nielen medicínskym aspektom choroby, ale aj jej psychologickým a emocionálnym dôsledkom, ako aj dostupným možnostiam liečby.

Večer pokračoval talianskou premiérou filmu **The New Music**, ktorý režírovala **Chiara Viale**. Mladá režisérka, ktorá vyrástla v Impérii, v Taliansku, a žije v Dubline, v Írsku, napísala, režírovala a produkovala niekoľko krátkych filmov. *The New Music* je jej prvý celovečerný film, ktorý vznikol s podporou Young Parkinson's Ireland a nedávno bol ocenený na 31. ročníku série írskych filmov Ciné Gael Montréal.

Na večeri, ktorý moderoval Steve Della Casa, sa okrem Gian Carla Tova, Carolyn Zanchi a Chiary Viale zúčastnili aj Maurizio Zibetti, Massimiliano Iachini, Laura Bottigelli, Maurizio Scarpa a hlavný herec Cilléin McEvoy. Oba

MUSEO
NAZIONALE
DEL CINEMA
TORINO

ASSOCIAZIONE ITALIANA
GIOVANI PARKINSONIANI

ALTA VOCE

Cinema e Parkinson

proiezione del cortometraggio
ALTA VOCE
di Gian Carlo Tovo
a seguire
la prima italiana del film
THE NEW MUSIC
di Chiara Viale

**venerdì
6 ottobre
2023**

**ore 20
Cinema
Massimo**

ingresso libero e gratuito
fino esaurimento posti

Via Giuseppe Verdi 18, Torino

eventoaltavoce@gmail.com

Reklamný pútač a pozvánka na premietanie filmov

*Carolina Zanchi, Giancarlo Tovo, Steve della Casa
počas prezentovania večera*

filmy sú nezávislými produkciami a svedčia o sile umenia pri riešení zložitých problémov s pozitívnym pohľadom a nádejou do budúcnosti.

Iniciatíva bola určená na charitatívne účely, pričom vzbudila nečakane veľký záujem zo strany publika. Samotní orgnizátori nečakali také zástupy návštevníkov a bolo im ľúto, že z kapacitných dôvodov sály, nemohli uspokojiť všetkých záujemcov o túto problematiku. Preto sa vyvíjajú snahy o zopakovanie tohto charizmatického, úspešného a poučného večera.

Záber z preplnenej kinosály

Elena Cengelová-Carina,
predsedníčka ZKPS Miláno

Z aktuálnej činnosti

Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne Associazione dei Connazionali e degli Amici della Slovacchia a Milano

Milí priatelia Slovenského svetového kalendára, vážení členovia slovenských asociácií vo svete!

V posledných štyroch rokoch, ako viete, sa všetko naše úsilie sústredilo na snahu o rozšírenie služieb, ktoré naše združenie ponúka, aj napriek mnohým ťažkostiam, úplne zdarma. K našim bežným aktivitám sme pridali nové iniciatívy, o ktoré by sme sa s vami chceli podeliť, aj keď veľmi stručne: vytvorili sme nové možnosti informácií o kurzoch slovenského jazyka, hlavne detí i dospelých v okolí Milána, pre niektorých našich mladých ľudí, rozšírili účasť dobrovoľníkov vo voľnočasových skupinkách a venovali veľkú pozornosť téme jazykovo-kultúrnej mediácii, ktorá je základom pre vytvorenie mosta medzi našou kultúrou a kultúrou čoraz početnejších miešaných slovensko-talianskych rodín, ako aj sprostredkovaním prekladacích služieb cez našich členov (tie sú platené), alebo pomoci vyhľadávania nezvestných osôb, spoluprácou so sociálno-propagačnými

Z pikniku Združenia krajanov a priateľov Slovenska v Miláne

dobrovoľníckymi združeniami atď. hlavne prostredníctvom kontaktu cez Facebook, Internet, YouTube a nášho trimestrálného slovensko-talianskeho časopisu Slovenské ozveny, ktorý sme vám práve poslali.

Tieto nové aktivity, spolu s tými, ktoré sú pre nás už tradičné, sú naším záväzkom, kultúry, poznania i práv všetkých našich detí a ich rodín. Treba zdôrazniť, že všetko, čo robíme, ponúkame úplne zadarmo. Preto je nevyhnutné, aby sme pochopili a zdôraznili extrémnu zložitosť obdobia, v ktorom sa nachádzame. Rok, ktorý končíme, bol v skutočnosti v mnohých ohľadoch mimoriadne ťažký, poznačený dlhými následkami doznievajúcej pandémie a charakterizovaný dramatickými rusko-ukrajinskými, ako aj izraelsko-palestinskými konfliktmi, ktorých dôsledky tvrdo zasahujú tak Taliansko, ako aj našu rodnú krajinu Slovensko.

Naše združenie, podobne ako iné dobrovoľnícke organizácie, teraz obzvlášť trpia ťažkosťami obdobia, ktoré prežívame a je čoraz ťažšie garantovať rovnaké služby ako v minulosti – úplne bezplatne. Z tohto dôvodu okrem práce na radikálnom obmedzovaní nákladov, ktoré sme už realizovali v minulom období, a ktorým sa budeme systematicky venovať aj v budúcnosti, by sme vás chceli informovať, že môžete prispieť aj do nášho časopisu, ale

Záber z premietania videa a diskusie Česko-Slovensko včera a dnes

len veľmi krátkym textom a hlavne fotografiami, lebo časopis je online a je preto dôležitý jeho „kultúrno-vizuálny“ efekt.

Veľmi nás potešilo, že člen našej asociácie ZKPS Miláno, Christian Fortin, syn našej členky, získal 1. miesto v Medzinárodnej súťaži detí Včielka Medulka, ktorú organizovala Základná škola kráľa Tomislava, Našice v Chorvátsku, v máji 2023.

Sme si vedomí toho, že ak chceme naďalej existovať a plniť pôvodné zámery našej asociácie, čaká nás veľmi ťažká úloha, jednak pre hodnotu našej tradície (dedičstva), sústredeného v malom priestore časových i finančných možností, ktoré ovplyvňujú najmä ochranu a zhodnocovanie vzácneho kultúrneho dedičstva.

Diplom Christiana Fortina zo súťaže v Chorvátsku

Slováci v USA

Jozef Janek

Americkí Slováci tvoria približne jednu tretinu slovenského národa vo svete a pre slovenskú samostatnosť toho dosť urobili. Preto by sme mali poznať aj ich históriu. Americký Slovák Jozef Janek sa podujal priblížiť nám ich dejiny aspoň takto heslovite.

Ponúkame prvú časť chronológie amerických Slovákov.

Je to zaujímavé čítanie.

Redakcia Stálej konferencie Panslovanskej únie

CHRONOLÓGIA SLOVÁKOV V AMERIKE

Časť 1. – roky 1583 až 1899

www.pansu.sk

- 1583. Štefan Parmenius Štítnický odplával toho roku z Anglicka spolu z expedíciou Lorda Humphreya Gilberta, ktorá mala za úlohu objavovať nové svety pre kráľovnú.
 - 1677. Issac Ferdinand Sarossy (Šarišský) prišiel do Germantown (pôvodne Germanopolis) v štáte Pensylvánia, aby tu pôsobil ako učiteľ a kazateľ spolu s slávnym kazateľom Pastoriusom.
 - 1754. Andrej Jelík opustil Slovensko, aby sa vyhol vojenskej službe. Po rokoch cestovania a dobrodružstiev priplával k brehom Ameriky na holandskej obchodnej lodi.
 - 1775. Po strávení určitého času na ostrove Madagaskar, kde bol aj kráľom, knieža Móric Beňovský sa stretol s americkým ambasádorom Benjamínom Franklinom v Paríži a neskôr v Londýne, kde obdržal od neho odporúčajúci list, prišiel do Ameriky. Motivovaný ideou slobody sa pridal na stranu amerických revolučných vojsk, kde bojoval pri obkľučovaní mesta Savannah v štáte Georgia pod
-

velením poľského generála Pulaského a jeho jazdeckého regimentu. V roku 1786 knieža Beňovský bol zabitý na ostrove Madagaskar, kde bojoval proti francúzskej armáde.

1780. Ján Ladislav Polerecký, Slovák šľachtického pôvodu, bol profesionálnym vojakom. Ako dôstojník elitnej husárskej jednotky na čele s veliteľom Duc de Lauzunom a generálom Rochambeaunom bojoval po boku generála Georga Washingtona v revolučnej vojne proti britskej koloniálnej armáde. Major Polerecký bol na čele 300 člennej skupiny jazdcov zvanej **Modrí husári**. V poslednej a víťaznej bitke pri Yorktowne britský generál Cornwallis formálne zložil zbrane práve do rúk majora Jána Polereckého.
1800. V meste Mexiko City vtedy pôsobil slovenský misionár jezuita Otec Konschar zo Štiavnice. Keď raz spovedal, do spovednice vstúpil neznámy človek a začal po slovensky: „*Spovedám sa vyznávam sa.*“ Bol to údajne slovenský olejkár z Turca, ktorý povedal spovedníkovi, že „... *chťel y ten nowy swet spatriti*“. Cesta loďou vtedy trvala dva mesiace. Štatistiky hovoria, že v neskorších rokoch jezuita Konschar umrel mučeníckou smrťou v rukách pohanských kmeňov.
1840. Bratia Komandovci, výborní drotári z Vyšného Rovného od Trenčína, v tom roku prišli do mesta Philadelphia v štáte Pensylvánia, kde si založili prosperujúci obchod s drôťovými výrobkami. Obchod sa nachádzal na ulici Front Street pod číslom 412-414 nad riekou Delaware.
1853. Janko Olejník z Kľušova pri Bardejove, zo župy Šarišskej, ušiel z rakúsko-uhorskej armády. Žil v meste New York, kde bol náčelníkom polície. Olejník bol prvým Slovákom, ktorý pracoval pre americké verejné služby.
1860. Slovák, drotár z Vyšného Rovného pri Trenčíne, Juro Grúnik, na svojich potulkách precestoval Ameriku od San Francisca až po Buenos Aires, kde založil prosperujúci obchod s drôťovými výrobkami. Obchod existuje do dnešných dní, kde ho spravujú Grúnikovi potomkovia. Svoju životnú púť skončil Juro Grúnik v New Yorku, kde sa aktívne zapájal do slovenského spolkového života.
1861. Zemplínsky Slovák žijúci v Chicagu Gejza Michalovič dňa 4. februára toho roku poslal list prezidentovi Abrahámovi Lincolnovi, v ktorom ho žiada, aby mu udelil autoritu a povolenie zorganizovať v Chicagu vojenskú skupinu dobrovoľníkov z novoprišlých emigrantov čisto len slovanského pôvodu, ktorej chcel dať meno **Lincoln Riflemen of Sla-**
-

voníc origin (Lincolnovi strelci slovanského pôvodu). Skupina dobrovoľníkov mala bojovať po boku Lincolnových vojsk v občianskej vojne. Lincoln tejto žiadosti Michalovičovi s poďakovaním vyhovel (list je uložený v archíve kongresovej knižnice). Je dôležité podotknúť, že väčšina dobrovoľníkov boli Slováci a Poliaci z mesta Chicaga a jeho okolia.

1862. Podobný prípad sa stal aj v New Yorku, keď Lincolnovu výzvu z roku 1861 o žiadosti dobrovoľníkov zobral na vedomie aj jeden Slovák menom F. Werther, vysokovzdelený prominentný podnikateľ a aktívny v slovenskom kultúrnom a spolkovom živote tiež v New Yorku. Spolu s niekoľkými desiatkami Slovákov z tamjšej okolicy sa pripojili k Lincolnovým vojskám.

Pred rokom 1868. Po revolúcii roku 1848 pricestoval do Ameriky Samuel Figuly, ktorý tiež bojoval po boku Lincolnovej armády. Študoval na univerzite v St. Louis medicínu. Po štúdiách za čas pracoval ako lekár. Bol aj členom jednej výpravy na severný pól. Aktívne sa zúčastňoval na vedeckej kultivácii bavlny a tabaku v štáte Virgínia. Čestné občianstvo USA mu bolo udelené už v roku 1868. Samuel Figuly zomrel na Slovensku pri svojej sestre v Kokave.

1872. Martin Chalan, vynikajúci slovenský drotár z Vyšného Rovného od Trenčína, prišiel do New Yorku. Cestoval, často navštívil skoro všetky americké veľké mestá z New Yorku do Chicaga, St. Louis až po Tichý oceán. Za svojho pobytu v Amerike Slovensko navštívil 26-krát, kde pri poslednej návšteve aj zomrel a je pochovaný na Slovensku pri Trenčíne vo Vyšnom Rovnom.

1872. Daniel Šustek, známy slovenský cestovateľ, ktorý prebrázdil Áziu, Afriku, Perziu, Palestínu a celú Európu, do Ameriky prišiel z Bejrútu. Na čas sa usadil v New Yorku. Za čas potom pracoval ako stolár vo fabrike v Chicagu. Šustek bol vynikajúci stolársky majster. Za zarobené peniaze si kúpil v roku 1877 v štáte Iowa 80 akrov zeme, na ktorej plánoval zriadiť čisto slovenskú kolóniu podobnú ako Slováktohn v štáte Arkansas. Zo svojich ciest svetom si Šustek pravidelne písal svoje zážitky a posielal ich do slovenských novín a časopisov na Slovensku aj v Amerike. Kópie celej jeho zbierky sú uložené v Jankolovej knižnici a v Slovenskom archíve pri kláštore v meste Danville v štáte Pensylvánia. Zbierka pod menom **Potulky svetom** má nesmiernu historickú hodnotu.

1873. V tom čase sa vytvorila početná slovenská kolónia v meste Streator v štáte Illinois. Prichádzali sem nezamestnaní baníci z mesta Plymouth a

Shenandoah z Pensylvánie s nádejou, že tu nájdu prácu. Okrem nich sem prichádzali hlavne zo Spiša veľké skupiny remeselníkov malých roľníkov a hlavne tkáčov plátna, ktorým mechanizácia na Slovensku zobrala zdroj živobytia. Všetci prichádzali sem bez záruk, ale s nádejou na lepšiu budúcnosť.

1874. Už v tomto roku mesto Cleveland, Ohio, malo najväčšiu slovenskú kolóniu v Spojených štátoch amerických a tak je to aj dnes. Cleveland je ešte stále na treťom mieste s najviac Slováckmi na svete.
1875. V tomto roku slovenskí emigranti sa začali usadzovať v meste Johnstown v Pensylvánskej oblasti.
1876. Andrej Dzuriš bol prvý baník, ktorý bol zabitý v banskom nešťastí a oficiálne zaregistrovaný do kroniky banských katastrof. Zahynul v bani pri meste Freeland, Pensylvánia.
- 1877 – 1879. Slováci vo väčších množstvách sa začali usadzovať v meste Bridgeport, v štáte Connecticut.
1878. Veľké množstvo slovenských rodín hlavne z východného Slovenska začalo prichádzať do oblasti mesta Youngstown, kde mali možnosť dostať zamestnanie v oceliarnach US steel.
1879. Veľké množstvo slovenských žien začalo prichádzať za svojimi do mesta Passaic, New Jersey, kde ženy mali možnosť dostať prácu v tunajších textilkách.
1879. Janko Slovenský a jeho bratranec Július Wolf prišli v novembri toho roku do Ameriky. Obidvaja boli vyštudovaní učitelia a vzhľadom na to, že nevedeli reč za čas pracovali spolu v Pensylvánskych baniach. V neskorších rokoch práve títo dvaja Slováci začali hnutie slovenskej žurnalistiky v USA.
- 1879 – 1883. Slovenský Zemplín počas týchto rokov stratil vyše 8 500 obyvateľov. Dôsledkom hladu celé rodiny opúšťali túto oblasť Slovenska za chlebom, veľa z nich odišlo do banských oblastí Pensylvánie a mnohí do Clevelandu, ktorí pracovali u svojho rodáka zo Zemplína, ktorý tam vlastnil viac tovární a menoval sa KUNZ, všetky jeho podniky vysoko prosperovali vzhľadom na jeho kvalitnú pracovnú silu (všetci boli Slováci).
1880. Presne v januári 18. prví Slováci prišli do mesta Bethlehem v štáte Pensylvánia. A stalo sa to takto. Po 28-dňovej unavujúcej plavbe cez oceán loď konečne pristála vo Philadelphii dňa 27. decembra 1879, kde všetci Slováci boli uzavretí do karantény na určitý čas. Po prepustení z karantény a bez centa sa skupina pustila peši do neznáma.
-

Cesta ich viedla cez husté lesy a otvorené priestranstvá po veľkej zime s kuframi na chrbte. Keď prišli do mesta Trenton v N. J., obyvatelia ich zahnali so zbraňami v rukách, mysliac si, že sú to Indiáni. Naši ľudia v tom čase boli oblečení v slovenských krojoch, no Trentončania to nepochopili. Až 18. januára prišli do mesta Bethlehem, kde boli prijatí slušným spôsobom. Väčšina obyvateľov mesta boli starí Moravia, ktorí sem došli už dávno predtým. (Moji príbuzní, rodina Nakatova z Medzian stále žije v okolí Bethlehemu už vyše 100 rokov.)

1880. V tom istom roku sa už prví slovenskí emigranti začali usadzovať a zakladať svoje kolónie v mestách: Allentown, Johnstown, Hazleton Pensylvánia a Trenton New Jersey.
1880. Prvé štatistiky nám hovoria, že 18. júla 1880 bol prvý slovenský krst v kaplnke Svätého Vincenta v meste Latrobe v štáte Pensylvánia, kňazom bol otec Placid Piltz, OSB. Pokrstil Máriu Puškárovú.
1881. Do Ameriky prišiel kňaz otec Hušovský. Usadil sa v meste Drifton, Pensylvánia, neďaleko mesta Hazleton, kde pracoval ako baník v jednej z tunajších uhoľných baní.
- 1881 – 1882. V týchto rokoch sa veľa Slovákov sťahovalo do mesta Homestead v Pensylvánii, kde mali možnosť pracovať v ťažiarňach US Steel, ktoré vlastnila rodina Carnegie.
1882. Ako mladý seminarista dňa 15. marca toho roku do Clevelandu prices-toval Otec Štefan Furdek. 1. júla toho istého roku biskup Gilmour ho vysvätil za kňaza. Hneď po vysviacke a bez kaplánčenia bol nasadený ako administrátor na českú faru Svätého Václava v Clevelande. Potom od 1. apríla 1883 až do jeho smrti 18. januára 1915 otec Furdek spravoval faru slovenskej osady Panny Márie Lurdskej, ktorú on sám založil. Otec Štefan Furdek bol vynikajúcim vodcom amerických Slovákov, ktorý pracoval na roli národa dedičnej tak v Amerike, ako aj na Slovensku. Za túto jeho činnosť si vyslúžil titul najznámejšieho Slováka v Amerike. Štefan Furdek je zakladateľom **Prvej katolíckej slovenskej jednoty a Slovenskej ligy v Amerike** a tiež zakladateľom časopisu **Jednota**, ktorý vychádza dodnes.
1882. Maďarská vláda posla do Ameriky prvého maďarónskeho kňaza, ktorý by mal pôsobiť medzi Slovákmí. Jeho úlohou okrem kňazskej bolo rozbiť národné orientované slovenské organizácie a spolky. Svoju misiu nesplnil, nakoľko už bolo neskoro, lebo v Amerike strom národného povedomia mal už silné korene.
-

1883. Slováci v New Yorku si založili svoj lokálny spolok pod menom **The first Slovak health Benefit Society** (Prvý slovenský v chorobe podporujúci spolok). Na základe ideí tohto spolku neskôr bola založená celonárodná poisťovňa **JEDNOTA** a iné.
1883. V meste Bridgeport, Connecticut, si Slováci zorganizovali Slovenský spolok Svätého Jána Krstiteľa.
1884. Slováci v meste Hazleton v Pensylvánii si založili slovenskú katolícku osadu a tiež spolok zdravotne postihnutých (zdravotná poisťovňa).
1884. Do Ameriky prišiel z Nemecka Krištof L. Orbach, ktorý sa naučil výborne po slovensky. Bol redaktorom rozličných slovenských periodík. Jeho úlohou bolo rozoštvávať slovenskú komunitu. Vo svojich príspevkoch provokoval Slovákov a vyvolával konflikty, ktoré skončili súdnym procesom. Orbach bol Žid, ktorého podporovala aj maďarská vláda finančnou podporou, nakoľko jeho činnosť v momentálnej situácii im vyhovovala.
1884. Viac a viac slovenských emigrantov sa začínalo usadzovať v mestách: Yonkers, New York, Uniontown Pensylvánie a v ich okolitých oblastiach.
1884. Slováci v meste Passaic v tom roku založili Spolok Sv. Štefana I. kráľa Uhorska. V tom čase farárom tam bol maďarón Heitinger.
1884. V Clevelande, Ohio, bol založený **Podporný rímskokatolícky spolok Sv. Štefana**.
1884. Do Spojených štátov pricestoval maďarónsky kňaz Jožka Kossalko, rodák z Veľkého Šariša, agent Budapešti, ktorého úlohou bolo potláčať slovenský národný život a slovenské povedomie, ktoré sa v Amerike rozširovalo príliš rýchlo a práve to znervózňovalo vládu v Budapešti. Kossalko za jeho protislovenskú činnosť má v histórii amerických Slovákov najnegatívnejšie miesto. Zomrel v Prešove roku 1911, kde je aj pochovaný.
1884. Luteránsky pastor Cyril Droppa oficiálne založil prvú slovenskú luteránsku osadu v meste Streator, v štáte Illinois. Prvé luteránske bohoslužby osady Svätej Trojice boli v čisto slovenskej reči a konali sa 30. marca 1884, ako prvé v USA.
1885. V meste Hazleton v Pensylvánii 6. decembra toho roku v kostole Sv. Jozefa a v kostole Sv. Štefana v meste Streator, Illinois, 8. decembra sa konali bohoslužby v novovystavaných rímskokatolíckych kostoloch ako prvých v Amerike.
1885. Janko Slovenský začal vydávať v Pittsburghu a na okolí prvý samizdat, ktorý nazval **BULLETIN**, ktorý bol ako predchodca prvých slovenských novín v Amerike (**Amerikansko-Szlovenszke noviny**).
-

1886. V meste Plymouth, Pensylvánia, bola založená slovenská osada Sv. Štefana.
1886. V Pittsburghu dna 21. októbra vyšlo prvé číslo prvých slovenských novín **Amerikansko-Szlovenszke noviny**. Prvé čísla vychádzali vo východoslovenskom nárečí (do príchodu Rovnianka). Začal ich vydávať Janko Slovenský za finančnej podpory jeho bratranca Júliusa Wolfa (obidvaja z Krompách).
1886. v meste Houtzdale v Pensylvánii si založili spolok pod názvom **Bratstvo najsvätejšieho srdca Ježišovho**.
1886. Slovenskí luteráni si zriadili prvú náboženskú slovenskú luteránsku kongregáciu v meste Freeland a Nanticoke v štáte Pensylvánia.
1886. Slovenskí robotníci sa po prvýkrát zapojili do štrajku, ktorý bol vyvolaný v koxárni v pensylvánskom meste Connellsville.
1886. Slováci v meste Plymouth v Pensylvánii v tom roku si založili Spolok bratstva Sv. Štefana.
1886. Slováci v Scranton, Pensylvánia, si založili Spolok bratstva Sv. Petra a Pavla.
1886. Štefan Hurajt z dediny Lipovec zo župy Šarišskej sa najprv usadil v meste Leisenring, Illinois. Neskôr sa presťahoval do pensylvánskeho mesta Whitney, kde založil slovenskú kolóniu prevažne baníkov a robotníkov v koxárni.
1887. Na trhu sa objavila 120-stranová kniha pod názvom **Amerikánsky Tlumač** (The Slovak Interpreter). Zhotovil ju Janko Slovenský. Bol to anglicko-šarišský slovník. Tlumač za krátku dobu sa stal najpredávanejšou knihou na trhu. Slovník zohral veľkú úlohu, nakoľko dopomáhal slovenským emigrantom si osvojiť tunajšiu reč.
1887. V Bayonne v New Jersey si Slováci založili Podporný spolok **Princa Rudolfa** (Bol to mentálne postihnutý syn panovníka Franza Jozefa.). Po smrti tamojšieho maďarónskeho farára Adzimu (pochádzal z Veľkého Šariša) sa Slováci v Bayonne premenovali na Spolok Sv. Štefana.
1887. Slováci remeselníci (Klafnere), ktorí pracovali v priemysle na spracovanie medi a žili v mestách Bayonne, Yonkers a New York si založili podporný spolok Slovákov pracujúcich v priemysle na spracovanie medi (Slovenské klafnere).
1887. Najstaršie pôrodné štatistiky nám hovoria, že medzi prvých Slovákov narodených už v Amerike, patrili: Andrej Cajko a Janko Elias v meste Freeland, Pensylvánia.
-

1887. Prvý spolok zdravotnej podpory **Spolok Sv. Jozefa** bol založený v Yonkers v Štáte New York.
 1888. Prvý spolok amerických Slovákov, ktorý bol pomenovaný **Spolok Sv. Cyrila a Metoda**, bol v tom roku založený v meste Minneapolis v štáte Minnesota.
 1888. V meste Mc Keesport, Pensylvánia, si tamojší Slováci založili svoj slovenský **Spolok Sv. Petra a Pavla**.
 1888. V máji toho roku Edo Schwartz-Markovič za finančnej podpory farára tamojšej slovenskej osady otca Gellhofa začal vydávať noviny **Nová vlast'** v meste Streator, Illinois. Boli to prvé noviny písané v spisovnej slovenčine.
 1888. Peter Vítazoslav Rovnianek pricestoval do Spojených štátov 6. septembra. V Clevelande sa rozhodol pokračovať v štúdiách teológie, ktoré začal v Budapešti a pre jeho panslávsku činnosť bol z nej aj vyhodnený.
 1888. Slovenskí protestanti – presbyteriáni si postavili prvú kaplnku v pensylvánskom meste Jessup.
 1888. V meste Nanticoke Pensylvánia si založili Slováci rímskokatolícku slovenskú osadu Sv. Jozefa.
 1889. Slováci v meste Braddock, Pensylvánia, si založili spolok zdravotného poistenia. Tamojší Slováci tam poväčšine pracovali v železiarňach US steel.
 1889. Peter Vítazoslav Rovnianek prerušil teologické štúdiá v Clevelande a prijal pozíciu hlavného redaktora **Amerikansko-Szloveszkých novín** v Pittsburghu. Pomaly a nenápadne previedol noviny z dialektu šarišského na spisovnú slovenčinu, ktorými prispel k zdokonaleniu jeho národných a kultúrnych záujmov.
 1889. Maďarónsky kontroverzný kňaz Jožka Kossalko 1. februára začal vydávať noviny **Zastava**. Boli písané v maďarónskom duchu. Vzhľadom na národnú slovenskú orientáciu sa Zastava neuchytila medzi Slovákmí. Po krátkej dobe aj zanikla z finančných dôvodov aj napriek tomu, že maďarská vláda pomáhala ju financovať.
 1889. V marci toho roku sa objavili na trhu ďalšie maďarónske noviny. Tiež maďarón Rev. Ignác Jaškovič v meste Hazleton, Pensylvánia, vydával **Katolícke noviny**, ktoré boli písané v maďarónskom duchu. Aj napriek tomu, že Jaškovič bol Slovákom, po slovensky nevedel dobre, preto si musel za plateného pomocníka zobrať Eda Schwartz-Markoviča. Noviny, tak isto ako **Zastava**, skončili na smetisku histórie pre nezáujem.
-

1889. Anton S. Ambrose, 24-ročný Slovák, sa narodil v dedine Kobyly pri Bardejove. V meste Plymouth, Pensylvánia, 21. decembra toho roku začal vydávať noviny **Slovák v Amerike**. Vznikli na troskách skrachovanej Kossalkovej Zastavy. (Ambrose ju kúpil od Kossalku aj so sadzačom veľmi lacno.) Z Plymouthu sa presťahovali do Phoenixville, Pensylvánia, neskôr do New Yorku, odtiaľ do Whiting, Indiana a znovu do Allentownu, Pensylvánia z Allentownu do Passaicu, New Jersey. Terajším majiteľom je newyorský podnikateľ Milan Čuba. Redakcia je teraz v meste Linden v štáte New Jersey. Po určitý čas **Slovák v Amerike** bol aj úradný orgán poisťovne **JEDNOTA**. **Slovák v Amerike** za svojej existencie prežil veľa problémov, ale zotrval a prežil do dnešných dní a tým sa stal najstarším bez prestania vychádzajúcim časopisom v slovenskej reči na svete. Noviny boli a sú písané v silnom nacionalistickom slovenskom duchu (v pozitívnom zmysle slova), z ktorého by si aj žurnalisti na Slovensku mali zobrať príklad, lebo etické hodnoty **Slováka v Amerike** zostanú ako príklad pre našu slovenskú históriu.
1889. Noviny **Robotník** začali vychádzať v pensylvánskom meste Connells-ville. Redaktorom bol Štefánek. Tieto noviny mali komunisticko-socialistický charakter, ktorý sa zaoberal problémami robotníkov a ich záujmov.
1889. Tiež toho roku v Clevelande bola založená rímskokatolícka slovenská osada Sv. Ladislava.
1889. V meste Bayonne New Jersey bola založená rímskokatolícka slovenská osada Sv. Jozefa.
1889. V osade Sv. Štefana v Streator, Illinois, otvorili prvú slovenskú katolícku školu v Amerike. Učiteľkami tam boli sestry z radu Sv. Františka z neďalekého mesta Joliet, Illinois.
1889. V meste Johnstown, Pensylvánia, boli veľké záplavy a požiar. Tejto katastrofe padlo za obeť vyše tisíc slovenských emigrantov žijúcich v tejto kolónii.
1889. Do Ameriky prišiel Rev. Ľudovít Novomeský a jeho žena Paulína. Vynikajúci slovenský luteránsky kazateľ Novomeský povzbudzoval slovenských luteránov, aby sa snažili tak ako katolíci budovať si svoje slovenské osady. Jeho činnosť mala význam na celonárodnej úrovni a výsledkom bol vznik slovenských luteránskych osád a farností v mestách, Freeland, Pensylvánia, New York, Newark, New Jersey a inde. Pani Paulína Novomeská bola aktívna nielen v **Živene**, ale aj v iných americko-slovenských kultúrnych kruhoch.
-

1889. Americké noviny **Elmira Telegram** prvýkrát uverejnili článok, v ktorom napádali Slovákov a iné slovanské skupiny emigrantov, že spôsobili zníženie životnej úrovne amerických robotníkov. Tento obviňujúci článok prebrali noviny aj v iných častiach Ameriky, ktoré spôsobovali slovanským emigrantom problémy na dlhú dobu. (Íri vyčítali Slovanom, že pracujú lacno.)
1890. Slovenský národný spolok bol založený 16. februára toho roku v Pittsburghu, Pensylvánii, pod vedením Petra Víťazoslava Rovnianka. Úlohou spolku bolo zjednotiť roztratenú Slovač do jedného silného telesa.
1890. Už 16. marca **8. zbor Slovenského národného spolku** bol zorganizovaný v Mahoning Valley, Ohio. 16 členov sa prihlásilo v prvý deň. Zbor číslo 8 bol prvý zbor Slovenského národného spolku v tejto oblasti.
1890. V apríli 13. pod vedením Rev. Štefana Furdeka sa stretla skupina Slovákov v meste Cleveland, aby prediskutovala zjednotenie slovenských katolíkov a vytvorila organizáciu podpornej poisťovne. Na tejto schôdzi sa zhodli, že organizácia ponesie meno **Prvá slovenská katolícka jednota**.
1890. V Clevelande 4. septembra sa už konal zakladajúci kongres tejto slovenskej katolíckej organizácie. Za prvého predsedu tejto slovenskej organizácie bol zvolený George (Juraj) ONDA.
1890. Krátko pred Vianocami vypukol štrajk v priemyselnej oblasti Pensylvánie. Medzi štrajkujúcimi bolo tisíce slovenských baníkov a oceliarskych robotníkov.
1890. Bol vydaný prvý slovenský almanach. Vydal ho Peter Víťazoslav Rovnianek.
1891. Vyše 200 robotníkov sa vzbúrilo v oceliarnach US steel pri Pittsburghu presne 1. januára, kde robotníci dobili vedúceho prevádzky Michaela Quinna, ktorý 4. januára poraneniu podľahol. Po vzbure bolo uväznené veľké množstvo vzbúrencov, medzi nimi aj 44 Slovákov. 20 Slovákov sa dostalo až pred súd z obvinenia z vraždy. Po dlhom súdnom procese traja sa dostali do väzenia, pre nedostatok dôkazov po čase boli prepustení.
1891. Rev. Stefan Furdek začal vydávať týždenník slovenských katolíkov JEDNOTA.
1891. V januári tohto roku sa skupina slovenských katolíkov zišla v dome Janka Martinidesa v meste Yonkers v štáte New York, mala za cieľ založiť v tejto komunite slovenský podporný spolok. Spolku dali meno
-

Podporný slovenský spolok Svätej Trojice. V júli tohto roku sa tento spolok pridá k celonárodnej fraternalistickej organizácii **Prvej slovenskej katolíckej jednote**, ako **41. zbor jednoty v Yonkers**.

1891. 27. januára bola veľká explózia v bani Frick v meste Mammoth, Pensylvánia. Pri explózii zahynulo 130 baníkov, z toho bolo 79 Slovákov katolíckeho vyznania, ktorí zahynuli spolu s ostatnými baníkmi. Slovákov tam bolo viac, ale iných vierovyznaní, kde sa štatistiky nezachovali.
1891. Vo februári tohto roku bola v meste Braddock, Pensylvánia, založená slovenská osada Sv. Michala. Osadu posvätil biskup Richard Phelan a spravovaním osady poveril Rev. Raymunda Widera.
1891. 2. apríla toho roku traja Slováci padli za obeť štrajku v meste Morewood. Všetci mŕtvi toho štrajku boli pochovaní v spoločnom hrobe na cintoríne Sv. Jána v meste Scottdale, Pensylvánia. Po tomto štrajku sa nepokoje rozšírili po celom okrese Fayette a pokračovali dlhú dobu.
1891. 8. apríla traja slovenskí robotníci v železiarňach vo firme US steel v Braddock, Pensylvánia, boli odsúdení na doživotné väzenie. Boli obvinení z vraždy Michaela Quina v štrajku na Nový rok. Po mnohých odvolaniach bolo však dokázané, že títo traja Slováci boli iba obeťou skorumpovaného súdnictva. Po pár rokoch boli prepustení. Do väzenia sa dostal Ír, ktorý bol priateľ Michaela Quina a vyrovnával si osobné účty.
1891. Slováci v meste Yonkers, v štáte New York, sa zišli 26. apríla na schôdzi spolku Svätej trojice, na ktorom sa dohodli založiť slovenskú katolícku osadu a postaviť kostol so školou.
1891. Tiež v Yonkers, štát New York, v máji toho roku mal schôdzu Spolok Sv. Jána Krstiteľa. Na schôdzi sa dohodli, že spolok ako taký sa zruší a zlúči sa s Rovniankovým Slovenským národným spolkom. A prijali meno **34. odbor slovenského národného spolku v Yonkers**.
1891. Slováci v Mahoning Valley v štáte Ohio si založili **25. odbor prvej slovenskej katolíckej jednoty**. Bol to prvý odbor **Jednoty** v tejto časti Ohio.
1891. Vyše 18 000 slovenských baníkov začalo štrajkovať v banskom regióne Connellsville, Pensylvánia. Baníci protestovali proti neľudskému využívaniu robotníkov a zníženiu plátov.
1891. Do New Yorku bola zvolaná zakladajúca konvencia **Živeny**. Zvolal ju Peter Vítazoslav Rovnianek na 10. novembra, keď bol tento spolok založený. Živena bol spolok čisto pre ženy a bol súčasťou Slovenského národného spolku. Nakoľko ženy nemohli byť členmi menovaného spolku, ale zároveň muži nemohli byť členmi **Živeny**.
-

1891. Slovenský katolícky kostol bol vysvätený v meste Whitney, Pensylvánia. Vysvätil ho Archabbot Andrew Hintenach. Kostol zasvätil Sv. Cecílii.
 1891. Koncom tohto roku bola založená **Prvá slovenská evanjelická ženská jednota**.
 1892. Robotníci začali v tom roku veľký štrajk v oceliarniach Carnegie US steel Co. v meste Homestead, Pensylvánia, ktorý trval osem mesiacov. Vedenie firmy sa pokúsilo štrajk rozbiť vojenskou silou. Veliteľ polície platenej firmou Pinkerton sa rozhodol rozbiť tento štrajk streľbou do štrajkujúcich robotníkov (Podobne ako českí četníci zabíjali Slovákov o niekoľko rokov neskôr v Krompachoch.), čoho výsledkom boli desiatky mŕtvych a stovky ranených. Medzi nimi boli zabití dvaja Slováci a desiatky z nich poranených.
 1892. Medzi inými začal Janko Pankúch z Prešova vydávať v Clevelande noviny **The American Slovak** (Americký Slovák).
 1892. V marci toho roku sa zišlo 19 žien z mesta Yonkers v štáte New York, kde založili **Spolok Panny Márie**. Neskôr sa tento spolok stal **2. zborom Ženskej jednoty** celonárodnej organizácie.
 1892. V auguste toho roku v Clevelande Anna Hurbanová založila celonárodnú organizáciu, ktorej dala meno **Prvá katolícka slovenská ženská jednota**, v skratke Ženská jednota.
 1892. Bola založená **Gréckokatolícka jednota** za silnej reprezentácie Rusínov a slovenských gréckokatolíkov.
 1892. V meste Yonkers v štáte New York bol toho roku postavený kostol Sv. Mikuláša z Myry. Tento kostol slúžil všetkým veriacim Byzantského obradu, ktorí žili v lokalite mesta Yonkers a ktorí boli slovanského pôvodu.
 1892. Novinár Július Zorna začal v tomto roku vydávať **Slovenské listy** (Slovak Letters), noviny politicko-propagačného charakteru, ktoré slúžili slovenskej verejnosti.
 1892. Zo Slovenska do Baltimoru v štáte Maryland prišiel Matúš Jankola, aby pokračoval v štúdiách teológie. V seminári Panny Márie štúdiá dokončil a stal sa kňazom. Jankola takisto ako Rovnianek bol pre panslávsku činnosť vyhodенý z Pešťbudínskeho seminára.
 1893. 14. júna sa objavili noviny **Slovenská svornosť** (Slovak Harmony) v meste Connellsville, Pensylvánia. Financoval ich majiteľ cestovnej kancelárie, ktorý sa zaoberal prepravou emigrantov. Editorom bol maďarón Joscak.
-

1893. Noviny **JEDNOTA** sa stali úradným orgánom **Prvej katolíckej slovenskej jednoty**, a tak je tomu aj dnes.
1893. V pensylvánskom meste Jessup dňa 10. októbra bola oficiálne legalizovaná **Prvá americko-slovenská presbyteriánska kongregácia**.
1893. Bola založená **Pensylvánska slovenská katolícka jednota** s centrom v meste Wilkes-Barre, Pensylvánia.
1893. Bola založená slovenská katolícka osada Sv. Jána Nepomuckého v meste Freeland, Pensylvánia.
1893. Peter Víťazoslav Rovnianek začal vydávať pod sponzorstvom Slovenského národného spolku prvý **Národný kalendár**.
1893. V meste Plymouth, Pensylvánia, otvorili slovenskú školu pri osade Sv. Štefana.
1893. Maďarská vláda zrušila Maticu slovenskú a na základe toho noviny **Jednota** uverejnili správu a zároveň výzvu, aby americkí Slováci odsúdili tento krok maďarskej vlády a zároveň vyzvali slovenskú verejnosť, aby ako protest bola do Clevelandu zvolaná zakladajúca konvencia Matice slovenskej v Amerike. Táto správa bola podpísaná Rev. Štefanom Furdekom, Rev. Gelhoffom, Rev. Panuskom a Janom Ondom 16. augusta. A už 26. augusta sa konalo zakladajúce zhromaždenie **Americkej Matice slovenskej** v Clevelande, kde predsedom sa stal dočasne Rev. Stefan Furdek.
1893. Slovenská organizácia **Slovak-American cultural institute**, ako prvá slovenská, bola oficiálne inkorporovaná v amerických verejných inštitúciách ako legálna etnická organizácia. Stalo sa tak 26. októbra v meste Colombus v štáte Ohio.
1894. V meste Pittston, Pensylvánia, bola založená slovenská katolícka osada Sv. Jána Krstiteľa.
1894. 4. januára začal vydávať Rev. Pucher-Černovodský slovenské noviny písané v socialistickom duchu.
1894. Peter V. Rovnianek v Pittsburghu začal vydávať literárny časopis **MA-JÁK**. Prvé číslo sa objavilo na trhu 20. marca. Časopis sľuboval vysokú úroveň literárnej kvality.
1894. Pri osade Sv. Ladislava v Clevelande, Ohio, a pri osade Sv. Jozefa v Hazleton, Pensylvánia, sa otvorili slovenské katolícke školy.
1894. Luteránsky náboženský mesačník **Cirkevné listy** začal vychádzať v Clevelande, Ohio. Vydával ho Janko Pankúch, rodák z Prešova.
1894. Vypukli nové nepokoje robotníkov nasledujúce štrajkom v meste Uniontown, Pensylvánia vo firme Frick coal & coke Co.
-

1894. V oceliarnach v meste Braddock, Pensylvánia, sa 4. apríla stal obeťou štrajku jeden slovenský robotník.
1894. **Slovenský hlas** začal vychádzať v Pittsburghu. Sponzorované a financované boli tieto noviny maďarskou vládou, ktorá uzavrela kontrakt s firmou Viszloczky, Galik & Co., ktorá im noviny vydávala. Slovenský hlas bol silno pro-maďarsky a v šarišskom dialekte písaný plátok. Slováci v okolí Pittsburghu ho nazývali: „**SLOVENSKÝ FRAS**“.
1894. Nový týždenník sa objavil v Baltimore pod názvom **PRAVDA**. V hlavičke týchto novín bolo motto: „*Noviny Pravda su jedine Slavisko-Madarske noviny vobec*“. Noviny boli sponzorované a financované lokálnou sporiteľňou, kde manažérom bol Maďar menom Tatray, ktorý po slovensky nevedel a miesto slova Slovák písal slovo „*Slavish*“.
1894. Lokálne noviny **SLOVENSKÁ PRAVDA** sa objavili 14. októbra v pensylvánskom meste Freeland.
1894. Okolo 300 slovenských rodín opustilo banskú oblasť okolia mesta Connellsville, Pensylvánia, vzhľadom na tamojšie nepokoje robotníkov pracujúcich v uhoľných baniach. Títo Slováci odišli do štátu Arkansas na čele s Petrom V. Rovniankom so snahou a túžbou si tam vytvoriť svoju vlastnú slovenskú kolóniu, ktorú pomenovali **Slovak-town**. Stalo sa to 4. septembra roku 1894. Dnes je Slovaktown veľké mesto v spomínanom štáte.
1895. 1. januára sa v meste Freeland, Pensylvánia, objavil nový týždenník **KATOLÍK**. Týždenník vlastnil, vydával Rev. Staš. Účelom týždenníka bolo: podporovať a ochraňovať katolícke záujmy a poskytovať jeho čitateľom duševné potreby.
1895. 13. januára Matúš Jankola bol vysvätený za kňaza a zároveň poverený spravovaním slovenskej farnosti v meste Pittston, Pensylvánia, kde spravoval osadu Sv. Jána Krstiteľa. Rev. Matúš Jankola bol horlivý organizátor a zakladateľ slovenských katolíckych osadných škôl. Otec Jankola bol aj zakladateľom Slovensko-americkej kongregácie a Kláštora sestier Sv. Cyrila a Metoda a Jankolovej knižnice a archívu v meste Dannville, Pensylvánia.
1895. Katolícka osada a Kostol Svätej Trojice boli založené v tomto roku v meste Maltby-Swoyerville, Pensylvánia.
1895. V Clevelande, Ohio, Ferienčík začal vydávať nový mesačník **RODINA**, časopis všeobecných záujmov, ktorý slúžil sociálnym a kultúrnym potrebám slovenského človeka v Amerike.
-

1895. V pensylvánskom meste Nanticoke v septembri začal vychádzať nezávislý týždenník **ČAS**. Majiteľom bol cestovný agent (predával šífkarty Slovákom) Július Tahy. Editorom týždenníka bol luteránsky farár Rev. D. Z. Lauček.
1895. V meste Wilkes-Barre, Pensylvánia, si Slováci založili slovenskú osadu Najsvätejšieho Srdca Ježišovho.
1895. Slováci, ktorí mali viac odvahy, smerovali viac na západ krajiny, hlavne tí zo štátov ako New York, Pensylvánia a Ohio sa začali usadzovať v Delray Michigan. Delray neskôr bol inkorporovaný do industriálneho Detroitu. Za týmito prvými usadlíkmi prichádzalo viac a viac Slovákov z iných častí Ameriky, ba aj priamo zo starého sveta. Hlavne to boli remeselníci, ktorí nemali problém dostať prácu vo vysoko priemyselnom Detrote. (Pozri históriu detroitských Slovákov.)
1895. Na druhej konvencii **ŽIVENY** boli schválené spolkové pravidlá, ktoré formuloval spoluzakladateľ Živeny P. V. Rovnianek. (By-Laws)
1895. Slovenská katolícka osada Svätej Rodiny bola založená v pensylvánskom meste Scranton.
1895. Osada Sv. Michala v Braddock, Pensylvánia, začala vyučovať deti v slovenskej osadnej škole. Od tohto roku ďalej sa skoro v každej slovenskej osade otvorila osadná základná slovenská škola.
1895. V New Yorku 5. decembra Gustáv Maršall-Petrovský začal vydávať noviny, mesačník, **SLOVÁK**, ktorý bol aj oficiálnym orgánom **Nezávislého slovenského národného spolku**, v ktorom sa sústredili poväčšine maďarónske, socialistické a komunistické živly, ktoré boli silnými odporcami **Slovenského národného spolku** na čele s Petrom V. Rovniankom.
1896. V januári tohto roku sa šesťčlenná skupina žien zišla v Youngstown, Ohio, kde založila **Spolok Sv. Anny**, ktorý sa neskôr stal **30. zborom Prvej slovenskej katolíckej ženskej jednoty**.
1896. Rev. Jozef Murgaš, narodený v Tajove na Slovensku, pricestoval do Ameriky 6. apríla tohto roku. Otec Murgaš bol silnou osobnosťou a veľkým podieľom prispel k dobru Slovákov na tomto kontinente. V roku 1905 založil **Federáciu slovenských katolíkov** v meste Wilkes-Barre, Pensylvánia. V roku 1907 otec Murgaš bol spoluzakladateľom **Slovenskej ligy** v Amerike v Clevelande, Ohio. Spolu s Bosákom a inými začal milióndolarovú zbierku pre Slovensko roku 1918 – ktorej výťažok neskôr Masaryk a Beneš ukradli. Rev. Murgaš okrem príkladného katolíckeho kňaza bol znalec, umelec a vedec, tiež vynikajúci spisovateľ, vynálezca bezdrôtovej telegrafie. Otec
-

Murgaš bol tiež svetovou autoritou a znalcom v oblasti motýľov a morov vo svojej viac ako 9-tisícovej zbierke vedecky pomenovanej a muzeálne usporiadanej držal svetové prvenstvo. (Pito z Fričoviec pri Prešove bol správcom tejto Murgašovej zbierky.)

1896. V Chicagu 4. júla bol založený **Slovenský Sokol**. Sokol Slovenska telovýchovná jednota. Sokol bol fraternalistický podporný spolok, ktorý podporoval fyzickú zdatnosť hlavne mladých ľudí.

1896. Rev. Štefan Furdek v Clevelande toho roku začal vydávať **Kalendár jednota**.

1896. Slovenská katolícka osada Sv. Michala bola založená v pensylvánskom meste Jessup.

1896. Humoristický časopis **ŠAŠOK** začal vychádzať v meste Wilkes-Barre, Pensylvánia.

Majiteľom a vydavateľom bol Jozef Joscak.

1896. V tom istom čase na druhom konci Pensylvánie v Pittsburghu začal Rovnianek vydávať podobný humoristický časopis, nezávislý, **RARÁŠEK**.

1896. Za povzbudenia a podpory Rev. Štefana Furdeka si Slováci v Mahoning Valley postavili prvý slovenský katolícky kostol v tejto oblasti Pensylvánie. Kostol zasvätili Sv. Cyrilovi a Metodovi.

1897. Rev. Staš, redaktor a vydavateľ novín **KATOLÍK**, pridal k novinám aj humoristickú vložku pod menom **MYDLO**. Stalo sa to 17. februára tohto roku na žiadosť čitateľov.

1897. Noviny **Pittsburgh Post** 9. júna toho roku uverejnili urážajúci článok na adresu slovanských baníkov v tejto banskej okolici, kde poukazyvali na ich životné podmienky a spôsob života a použili aj urážajúce nadávky medzi nimi aj pre Slovákov najviac urážajúcu nadávku „*Stupid Hunky*“ (hlúpi Maďari). Na ich obranu sa postavili aj niektoré slovenské mediálne skupiny napr. **Americko-slovenské noviny, Jednota a Slovák v Amerike**. Okrem obrany lokálnych Slovákov však pripomínali našim ľuďom, aby tak veľmi nepili a aby nevyvolávali zbytočné bitky medzi sebou a medzi komunitou, v ktorej žijú a pracujú. Zároveň Peter V. Rovnianek začal vydávať časopis v anglickej reči, kde sa snažil vysvetliť americkej verejnosti našu kultúru a spôsob života, ktoré si Slováci so sebou priniesli na tento kontinent. Výsledky ukázali, že jeho časopis **The Emmigrant** splnili Rovnianekove očakávania, čo prispelo k väčšiemu porozumeniu medzi rozdielnymi kultúrami nielen slovenskej, ale aj slovanskej kultúry.

1897. Maďarónske noviny podporované Budapešťou pod názvom **SLOVENSKÉ NOVINY** začali vychádzať v pensylvánskom Hazletone. Noviny boli písané v šarišskom nárečí. Ich úlohou bolo spôsobovať rozruch a vyvolávať polemiku medzi tamojšími Slovákmi, čo sa im aj čiastočne podarilo.
1897. Humoristický týždenník sa objavil v Clevelande. Dali mu meno **ČARO-DEJNÍK**.
1897. Počas pokojného pochodu štrajkujúcich baníkov v okolí Hazleton, Pensylvánia, policajný veliteľ šerif Martin rozkázal strieľať ostrou strelbou na nespokojných baníkov. Zabitých bolo spolu 21 baníkov, z toho 18 bolo identifikovaných ako Slovania, keďže vieme, že v tom čase v meste Hazleton a jeho okolí poväčšine žili práve Slováci. Veľké množstvo štrajkujúcich bolo poranených. Stalo sa to 10. septembra a o tejto udalosti sa hovorí a je známa pod menom **Lattimerská masakra**.
1897. 14. októbra združenie slovenských žurnalistov v USA vydalo špeciálne memorandum, v ktorom sa hovorilo o skončení útokov medzi jednotlivými publikáciami a jednotlivcami, na ktorých mal najväčšiu zásluhu Neslovák, po slovensky hovoriaci novinár Žid z Galície Orbach. Po vylúčení Orbacha zo spoločnosti slovenských žurnalistov sa toto memorandum ukázalo byť efektívnym na dlhú dobu.
1897. V meste Youngstown, Ohio, sa zišlo 21 slovenských žien na schôdzi dňa 21. novembra, kde založili podporný spolok **Počatia Panny Márie**, ktorý sa neskôr stal **30. zborom Prvej katolíckej slovenskej ženskej jednoty**.
1897. V ten istý deň na druhom konci mesta Youngstown, Ohio, za zišlo 20 slovenských žien katolíčok a luteránok a na tejto schôdzi si založili **46. odbor ŽIVENY** (ženská verzia Slovenského národného spolku).
1897. V decembri toho roku vydal **Slovenský národný spolok** dielo Antona Bieleka pod názvom: **Dejiny Slovákov od najstaršej doby do dnešných časov**. (A history of the Slovaks' from earliest times to the present.)
1898. 1. januára sa objavil na trhu **Americký zborník**. Honosil sa titulom ako prvá slovenská publikácia v meste Chicagu. Boli však pochybnosti, či tento zborník bol skutočne slovenský vzhľadom na jeho nie príliš slovenský tón.
1898. V Youngstown, Ohio, si slovenskí luteráni založili **40. odbor Slovenskej evanjelickej jednoty**. Stalo sa tak 13. mája.
-

1898. V meste Hazleton, Pensylvánia, 21. novembra bola založená celoštátna organizácia: **Ženská pensylvánska slovenská katolícka jednota**.
1898. Ďalšia Slovenská katolícka organizácia bola založená v meste Bridgeport, Connecticut. Založili tam **Prvý veniec slobodného orla**. V Bridgeport je aj hlavný úrad tejto organizácie.
1898. **Prvá slovenská presbyteriánska podporná jednota** bola založená v tomto roku.
1898. Vyše 200 Slovákov zo Zemplína slúžilo ako dobrovoľníci v Americkej armáde a boli umiestnení na ostrove Kuba. Zotrvali tam do toho času, pokiaľ nezamestnanosť v USA neklesla, kedy sa vrátili do Pensylvánie.
1899. Kňazi a predstavitelia všetkých slovenských vierovyznaní sa zišli na spoločnej konferencii, aby prerokovali možnosti založenia náboženských slovenských škôl pri každej slovenskej osade a vypracovania plánu zadovážiť dostatok učiteľov pre tieto slovenské školy.
1899. Na ich 4. konvencii dňa 3. augusta toho roku **Rímskokatolícka a Gréckokatolícka pensylvánska slovenská mužská jednota** sa spoločne dohodli, že začnú vydávať spoločný časopis **BRATSTVO**, ktorý bude ich oficiálny úradný orgán. Tento projekt zverili do rúk Edmunda Ujfalussyho, ktorý by mal byť jeho editorom.
1899. J. König začal vydávať v Clevelande humoristický časopis **NOVÝ ČERNOKŇAŽNÍK**.
1899. Rev. Štefan Furdek 18. augusta zvolal do mesta Pittsburghu **Slovenský národný výbor**, ktorý by mal prerokovať založenie národného fondu, ktorého úlohou má byť propagácia národných a kultúrnych záujmov slovenského národa, tak doma na Slovensku, ako aj Slovákov v USA. Tiež tento výbor mal prerokovať návrhy, ktoré by mohli pomôcť zabráneniu prenasledovania slovenských predstaviteľov na Slovensku.

Výskum týchto informácií je stále v procese, preto prosím čitateľov, aby nám láskavo odpustili, ak niektoré údaje nie sú kompletne v tomto čase. Zároveň všetky Vaše poznámky a doplnky na túto tému sú veľmi vítané.

Slováci vo Veľkej Británii

Simona Vrabcová

Najnovšie aktivity a plány Slovenského divadla v Londýne

Slovenské divadlo v Londýne (Slovak Theatre London – STL) je divadelná spoločnosť združujúca mladých hercov, režisérov, scénografov a ďalších divadelných umelcov slovenského a českého pôvodu trvalo alebo prechodne žijúcich vo Veľkej Británii. Umeleckou vedúcou divadla bola od roku 2009 Juliana Sersenová-Gajdošíková, od roku 2020 je Simona Vrabcová. Poslaním divadla je tvorba autorských inscenácií na súčasné témy a sprístupňovanie modernej

Tím slovenského divadla v Londýne

slovenskej kultúry krajanom žijúcim v zahraničí. STL pripravuje jednotlivé predstavenia v slovenskej, českej aj anglickej jazykovej verzii alebo disponuje anglickými titulkami, vďaka čomu dokáže divadlo okrem Slovákov a Čechov osloviť i britských divákov, ako aj široké medzinárodné publikum.

Slovenské divadlo v Londýne v rokoch 2022-23 po pandémie a trojročnej pauze obnovilo svoju činnosť. V 2022 naštudovalo svoju štvrtú autorskú inscenáciu s názvom *Extrém [nová norma]*, ktorá mala premiéru 18. júna 2022 v divadle The Cockpit v Londýne. Hra bola inšpirovaná presne tým zážitkom, ktorý pozastavil ich tvorivú prácu na takmer tri roky. Inscenácia bola pestrá koláž scén a postáv z čias pandémie, zobrazovala realitu odľahčenú humorom. Umelecké spracovanie tvorcov kládlo dôraz hlavne na prežívanie krízy než na samotnú udalosť. Vďaka tomu bola hra nadčasová a relevantná pre divákov rôznych názorov a zážitkov. Inscenácia mala 29 repríz vo Veľkej Británii, ale aj iných európskych mestách. Divadlo v rámci turné navštívilo Manchester, Dublin, Brusel, Nitru, Bytču, Bratislavu a dva známe festivaly Edinburgh Fringe v Škótsku a Camden Fringe v anglickom Londýne. Predstavenia mali všeobecne pozitívne ohlasy a dostali skvelé recenzie od kritikov. V rámci programu osláv Dňa zahraničných Slovákov, ktorý je každoročne 5. júla, divadlo vystúpi-

Záber z predstavenia Extrême

Slovenskí divadelníci v Londýne

lo na oslavách v Sade Janka Kráľa v Bratislave a na počesť tohto sviatku zložilo hudbu k básni *Modlitba za Slovensko* od Milana Rúfusa.

V roku 2024 sa STL vo svojom novom projekte navráti k téme migrácie Slovákov a Čechov. Tentokrát sa však zameria na migračné vlny naprieč generáciami. Inšpiráciou projektu je nová kniha spisovateľky Zuzany Slobodovej *Ulice Londýna sú dláždené zlatom*, ktorá od roku 1968 žije v Londýne. Kniha zachytáva portréty piatich významných osobností a poviedky, ktoré zobrazujú svet českých a slovenských migrantov vo Veľkej Británii – od blúdenia po úspech. Divadelná inscenácia poukáže na to, ako rôzne rozhodnutia ovplyvňujú osudy migrantov. Hlavným cieľom projektu je však ukázať a zviditeľniť, že v Británii máme mnoho úspešných Slovákov a Čechov z rôznych generácií a máme byť na čo hrdí. Vo svojej podstate bude projekt odkazom minulosti, prítomnosti a budúcnosti slovenskej a českej Británie. Projekt bude niekoľko-formátový a niekoľkovrstvový s využitím viacerých umeleckých prevedení: divadelná inscenácia, výstava, dokument a kniha. Projekt bude teda kolaboráciou medzi organizáciami na Slovensku a vo Veľkej Británii.

Foto: Archív SD v Londýne

Krajania na Slovensku

Miloš Koterec

predseda úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Príhovor

Vážení čitatelia Slovenského svetového kalendára, vážené Slovenky a Slováci žijúci na celom svete,

Miloš Koterec

aj v duchu latinského príslovia *Verba volant, littera scripta manet* (slová odletia, ale napísané zostáva) si dovoľím prispieť k najnovšiemu deviatemu ročníku Slovenského svetového kalendára niekoľkými myšlienkami, s ktorými by som sa, ako predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí rád s Vami podelil, osobitne v kontexte budúceho smerovania nášho úradu a pevne verím, že aj v duchu našej vzájomnej spolupráce.

O tom, kde všade naši Slováci žijú, kedy odchádzali a aké boli dôvody ich odchodu, najmä však ako si dnes zachovávajú svoj slo-

venský jazyk a národnú identitu, sa na Slovensku vie relatívne málo, a to hlavne v úzkych odborných kruhoch. Presvedčil som sa o tom už mnohokrát, a preto je nevyhnutné prioritne nájsť spôsoby, ako túto situáciu zmeniť k lepšiemu. Nebude to jednoduché a nepôjde to bez Vás a bez Vašich kreatívnych, hodnotných nápadov, ale ani bez podpory a pochopenia celého spektra problematiky u nás na Slovensku. Spolupráca pretavená do koprodukčných projektov podporených naším úradom a slovenskými odborníkmi

a odbornými inštitúciami majú šancu stať sa skutočným prostriedkom na zjednotenie a zviditeľnenie celého slovenského sveta.

Je to však iba jeden aspekt našej agendy, ktorú chceme a nevyhnutne musíme robiť lepšie. Zreformovať však musíme aj mnohé ďalšie segmenty. Naša podpora smerujúca k Vám milí krajanovia, musí byť aj pre Vás a aj pre nás merateľnejšia, chceme vedieť, čo sa za istý časový úsek podarilo dosiahnuť, chceme byť hrdí na Vaše výsledky, a aj tu na Slovensku a na celom svete pozorovať kvalitatívny posun v naplňaní našich spoločných cieľov. Naša podpora má plniť svoju základnú funkciu, má Vám uľahčiť zachovávanie slovenskej národnej identity všade tam kde žijete, má však zároveň byť jasným signálom, že ste pre nás dôležití, že nám na Vás záleží a že ste súčasťou slovenského národa. Aj z toho dôvodu aktuálne končíme práce na dotačnej smernici, ktorá Vám bude nápomocná aj pokiaľ ide o identifikáciu Vašich kapacít v kontexte budovania novej kvality a nového prístupu v realizácii spoločensky akceptovateľných cieľov.

Dovoľujem si upriamiť Vašu pozornosť aj na to, že pracujeme na niekoľkých programoch, ktoré majú v budúcnosti zlepšiť našu komunikáciu. Chceme s Vami diskutovať, chceme Vám byť bližšie, chceme vytvoriť veľmi konkrétny virtuálny priestor, na ktorom budeme všetci aktívne participovať a prostredníctvom ktorého urobíme našu veľkú slovenskú rodinu podstatne viditeľnejšou a navzájom si bližšou.

Nech je teda nadchádzajúci rok 2024 rokom dobrých zmien, rokom nových nápadov a kreatívnych myšlienok, rokom odvahy rozpovedať starý príbeh novým spôsobom, rokom, v ktorom odhalíte nové cesty na dosiahnutie šlachetných cieľov a úmyslov.

Jarmila Gerbocová

Dokumentačné centrum slovenského výstahovalectva

kurátorka krajaňských zbierok

SNM – Historické múzeum

Bratislava

Krajaňské zbierky ako súčasť Dokumentačného centra slovenského zahraničia v depozitároch Slovenského národného múzea – Historického múzea v Bratislave

Kľúčové slová: Slováci v Argentíne, Slováci v Bulharsku, Slováci v Maďarsku, Slováci v Rumunsku, Slováci v Srbsku, Slováci v USA, migrácia, výstahovalectvo, výmena obyvateľstva.

Múzeum ako strážca dedičstva, ako miesto sprostredkovania kultúry, medzikultúrneho dialógu, má obrovský potenciál – budovať povedomie verejnosti o hodnotách kultúrneho dedičstva. Každý zbierkový predmet má svoju výpovednú hodnotu, je viazaný na daný časopriestor, charakterizuje jeho majiteľa, pracovné zručnosti, duchovno, ale aj spôsoby odievania v dňoch sviatočných i pracovných, rodinné a kalendárové obyčaje a i.

Zákon č. 206/2009 Z.z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty, jeho najnovšia verzia Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktorá je v platnosti od 1. 1. 2016 /MK SR/, sa o. i. venuje aj otázkam základných odborných činností pri nadobúdaní, ochrane a prezentácii predmetov kultúrnej hodnoty ako súčasti kultúrneho dedičstva.

Slovenské národné múzeum /SNM podľa tohto znenia zákona je „vrcholovou zbierkotvornou, vedeckovýskumnou, metodickou a kultúrno-vzdelávacou inštitúciou s celoštátnou pôsobnosťou pre oblasť základných odborných činností, mysliac za tým otázky nadobúdania zbierkových predmetov a zbierok dokumentujúcich stav a vývoj spoločnosti s dôrazom na územie Slovenskej republiky, slovenský národ, národnostné a etnické spoločenstvá, ktoré žili a žijú na území Slovenskej republiky, ako aj Slovákov, ktorí žili a žijú v zahraničí..., vedie v elektronickej podobe centrálnu evidenciu všetkých zbierkových predmetov...“.

Nasávacie trubičky na pitie čaju Maté, (Slováci v Argentíne)

Pod gesciou SNM je 18 múzeí po celom Slovensku. Jedným z nich je Historické múzeum /SNM-HM/ s takmer 250 000 predmetmi. V rámci nich je viac ako 3500 artefaktov Slovákov žijúcich v zahraničí.

Krajanská zbierka v SNM-HM sa začala systematicky konštituovať predovšetkým terénnymi výskumami po slovenských lokalitách tzv. Dolnej zeme /dnešné Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko, Srbsko/, kam sa viac ako pred 300 rokmi, počnúc 18. storočím, v rámci Veľkej uhorskej nížiny /po porážke Turkov v roku 1718/, v troch migračných vlnách presídľovali Slováci z vtedajších horných Uhier /dnes Slovenska/ v dôsledku hospodárskeho, ekonomického a sociálneho útlaku na územia južne a juhovýchodne od riek Dunaj a Tisa. Dodnes je zaužívaný pre túto oblasť historicko-geografický názov Dolná zem.

Najpočetnejší bol odchod poddaných v rokoch 1715 – 1720, keď dokumenty, ako uvádza vo svojej knihe prof. Ján Kukučka *Dejiny Slovákov v Rumunsku*. Kniha druhá. Nadlak, Vydavateľstvo Ivan Krasko 2004, 95 s., zaznamenávajú až 1415 opustených slovenských lokalít, najviac z Oravských, Liptovských, Zemplínskych a z Abovských stolíc.

Ukážka z rukopisnej zbierky svadobných vinšov z roku 1880 od Štefana Rusnáka, repatrianta z Gornej Mitropolije na Slovensko (Slováci v Bulharsku)

Budovanie krajanskej zbierky

Prvý záznam v inventárnej knihe krajanskej špecializovanej zbierky je z 18. júna 1990 pod signatúrou H50001. Ide o predmet Slovenky z Nadlaku / obliečka na „duchnu“, biela, vyšívaná „do zubov“, motív viniča/. Jej majiteľka, repatriantka Alžbeta Môťovská /naposledy bytom v Jure pri Bratislave/ ju dotovala do roku 1903 ako súčasť svojej svadobnej výbavy.

Záznam môžeme pokladať vôbec za prvý lastovičku reálneho systematického odborného budovania zbierok formou akvizície.

Predmety získané do roku 1990 sa nachádzajú evidované v rámci iných zbierok kurátorov /textília a odevy, farbiarske dosky a vzory na modrotlač, predmety dennej potreby, fotografie a iný dokumentačný materiál, ako aj spomínané odznaky a stuhy/.

Súčasťou zbierok sú taktiež predmety a dokumenty Slovákov z Argentíny, odznaky, členské a jubilejné stuhy slovenských spolkov, organizácií a plakety z USA od konca 19. storočia.

Pre historika sú najdôležitejšie rukopisné materiály krajanskej zbierky. Ich časopriestor vo všeobecnosti možno datovať prelomom 19. – 20. storočia. Takéto dokumenty sú svedectvom nielen o existencii konkrétnej rodiny,

jej nositeľa v danom prostredí, ale svojou bohatosťou, rozmanitosťou údajov a opisom udalostí predstavujú históriu v širšom slova zmysle.

Rozsahom a obsahovou rôznorodosťou je najväčšia zbierka rukopisných dokumentov Slovákov z Rumunska. Svadobné oznámenia /aj kolorované/, súpisy výbav mladých neviest z prelomu 19. – 20. storočia, predsvadobné odoberky od rodičov, starých rodičov a súrodencov zo začiatku 20. storočia, pozvánky na kultúrne podujatia, zápisnice spolkov, spolkových klubov a združení, plagáty divadelných predstavení. Výpisy z Matriky narodených /1920 – 1927/, výučné listy, školské zošity na krasopis, počty a sloh písané po slovensky 1892 – 1894, na obale s maďarským textom, prepúšťací list

vojaka z vojenskej služby 1889, listy nadlackého vojaka rodičom z prvej a druhej svetovej vojny, korešpondenčné lístky slovenských vojakov do Nadlaku z frontov prvej a druhej svetovej vojny a vojenskej prezenčnej služby v rôznych obdobiach, ako aj rodinné korešpondencie, úradné listiny z rokov 1867, 1874, 1943 a 1947 a i.

Mimoriadne dôležité sú rukopisné zošity rodín Garajovcov /hospodárske záznamy za roky 1854 – 1897, 1902 – 1840/ a Môťovských /za roky 1905 – 1941, 1947 – 1958/. Ide o rodiny z Nadlaku, ktoré nielen svojimi majetkami, ale i všeobecneou vzdelanosťou a spoločenským postavením si udržiavali priazeň a úctu tamajších Slovákov.

Súčastosť krajanskej zbierky je nielen bohatý fotografický materiál, ale aj mnohé knižné vydania Funebrálov, Tranoscií, Pašií a ďalšej náboženskej literatúry. Tá bola od počiatku príchodu na neznáme územia „chlebom každodenným“ v snahe zachovania si materinského jazyka, konfesie, rodinných a kalendárových tradícií. Okrem spevníkov a čítaní Biblie na mnohých z nich

Parta mladej nevesty, ktorú dostala od svojich rodičov, keď išla na sobáš do kostola. Po sobáši dostala od svokry na hlavu o polnoci čepiec, čepčenie, Erdevík, (Slováci vo Vojvodine, Sriem) 20. roky 20. storočia/

nachádzame podrobné rukopisné poznámky ich majiteľa. Na ilustráciu spomeniem Funebrál „Mátjas Mótýowski“ a Pašie „Mátjas Mótýowski“ – obidva z roku 1894 v čiernej koženej väzbe, s množstvom rukopisných poznámok o rodine, deťoch, úrode, požiaroch, záplavách a i.

Rukopisné zoznamy narodených a konfirmovaných, liturgické knihy, podobne ako u Slovákov v Rumunsku, s poznámkovým aparátom ich majiteľov, rodinné fotografie a iné dokumenty, sú svedectvom existencie Slovákov žijúcich v Bulharsku.

Osudy Slovákov-vystažovalcov z Bulharska a Rumunska do Argentíny v medzivojnovom období, o ich hospodársko-sociálnom a duchovnom živote, dokumentuje bohatá rozsiahla korešpondencia a fotodokumentácia s príbuznými na Slovensku. Zaujímavá v súvislosti s aktivitami slovenskej komunity v Argentíne je zbierka pozvánok a plagátov na slovenské divadelné predstavenia.

V depozitári papiera sa nachádza viacero fotografií rozličnej povahy, ale aj cestovné pasy a dokumenty súvisiace s obdobím presídľovania, reemigrácie Slovákov z Bulharska, Maďarska, Rumunska, ako aj z časti býv. Juhoslávie do ČSR v rokoch 1946 – 1948 /akcia Mať volá/.

Manželka generála Jána Ambruša, narodeného v Nadlaku, významnej osobnosti čsl. odboja v druhej svetovej vojne, veliteľa 312. Čsl. Perute Royal Air Force a jediného čsl. pilota slovenskej národnosti, ktorá sa zúčastnila bojov o Veľkú Britániu, darovala do fondu niekoľko fotografií z rodinného albumu, ako aj srbské, nemecké, bulharské a slovenské medaily udeľované pri rozličných príležitostiach.

Bytový textil a ľudový odev Slovákov zo srbskej Vojvodiny, Maďarska, Rumunska a Bulharska z konca 19. a začiatku 20. storočia v depozitári textilu dokumentuje niekdajšiu domácu výrobu plátna a jemného plátenka určeného predovšetkým na šitie súčastí odevov sviatočných, každodenných, ako aj súčastí výbav budúcich mladých neviest, dopĺňaných ručnými výšivkami alebo jemnými čipkami.

Tento druh zbierok predstavujú ručne doma tkané a zdobené podsukne, blúzky, oplecká, rubáše, lajblíky, prusliaky, šatky, zástery, ale aj bytový textil zdobený ručnou výšivkou a textilie určené na každodenné a obradné použitie /svadby, krstiny, pohreb/.

Pozornosť si zasluhuje nielen množstvo ozdobných vreckoviek, „*ručníčkov, istôt*“ z jemného plátenka, ručne vyšívaných, s monogramom, neodmysliteľná súčasť predsvadobného obdobia dvoch mladých zalúbených ľudí, ale aj zbierka jemných bielych, krémových ručne necovaných a zdobených sieťovaných čepcov, ktoré mali kedysi osobitné postavenie v obradnom, po-

svadobnom odeve dolnozemsých Sloveniek vo chvíli, keď sa z mladuchy stávala po začepčení „nová žena“. Takýto druh vypracovania čepca bol charakteristický pre slovenské dolnozemsé lokality Maďarska a Rumunska.

Neodmysliteľnou súčasťou čepca mladuchy pri úprave hlavy boli ihličky. Hoci boli vyrobené z kovu, sú súčasťou depozitára textilu. Majú tvar piškóty; sú zdobené gravírovaním monogramu, ale aj zvieracími a kvetinovými motívmi.

V depozitári je uložený kompletný svadobný odev aj s partou mladuchy zo Starej Pazovy, datovaný jej majiteľkou do prvej polovice 20. storočia, ako aj mohutná parta z Erdevíka /taktiež srbská Vojvodina/.

Z mužského odevu spomenieme okrem mužských svadobných košiel z doma tkaného plátna s bohato vyšívanými „predkami“ aj dlhé súkenné vrchné kabáty domácej výroby z jahňaciny, tzv. „bundy“, ktoré slúžili v zimnom období pastierom stád dobytky v extraviláne dediny na „sálašoch“.

V depozitári dreva evidujeme viacero predmetov starého tkáčskeho a pradiarskeho remesla Slovákov na Dolnej zemi (nástroje na čistenie konopného vlákna „štete“, navijadlá „motovidlá“ na motanie priadze, krosná, kolovraty továrenskej, ale aj ručnej domácej výroby, maľované, vertikálne horizontálne, kolovrátky „kalantov“ na „druganie“ motúzov, pomôcky k pradeniu, člnky a brdá na tkanie, „fajfy“ na priadzu, niektoré aj s vročením a monogramom majiteľa, doštičky s člnkami na tkanie tkaníc, brdá s paličkou na svadobné obradné závrky do polievok „brdovce“, množstvo slamienok na rozličné použitia a i.

Prepravka na torty od kuchárky k svadobnej hostine, roky 1910-1915, od Slovákov v Nadlaku, (Slováci v Rumunsku)

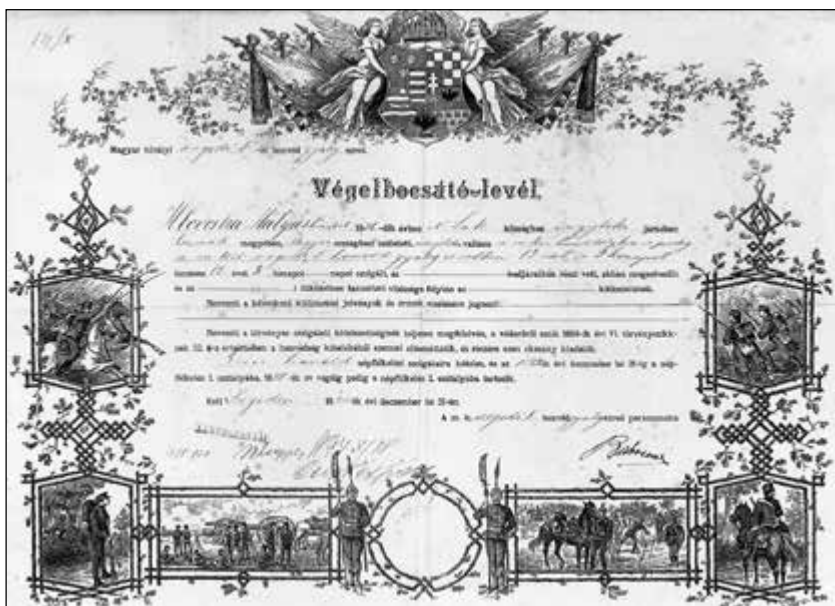
Zručnosti a vynaliezavosť domácich majstrov predstavujú rozličné tesárske pracovné nástroje, ručne robené „sálašské“ stoličky a stolce, drevené predmety dennej potreby do domácnosti.

Súčasťou depozitára je aj niekoľko zachovaných predmetov na výrobu masla „múťovníky, zbenky“, ktoré sa prevažne kupovali u miestnych majstrov.

Chvilu oddychu v dňoch sviatočných prezentujú tradičné strunové hudobné nástroje „tambury“ /spomeniem aspoň jeden s označením „Pavel Hlvoška st, nar. 1892/.

Výnimočné postavenie v depozitári dreva prináleží ručne robeným a zdobeným truhliciam „ládám“ s menami a kvetinovými výzdobami od remeselníkov z Rumunska a Maďarska, ktoré boli určené na ukladanie výbavy budúcej mladej neveste.

Truhlička „ládica“ drevená, ručná výroba s pestrofarebnou ornamentikou, na vnútornej strane vrchnáka s nápisom „1874 Baran Pál“, slúžiaca na ukladanie rozličných písomností a náboženskej literatúry, sa dostala do Nadlaku presídlením druhej vlny Slovákov z Békešskej Čaby /Maďarsko/ na začiatku 20. storočia.

Prepúšťací list z vojenskej služby, HLVOŠKA MÁTYÁS, Szeged 1890, (Slováci v Maďarsku)

Zbierkové predmety z kovu tvoria súčasť rovnomenného depozitára múzea. Sú to všetko predmety nielen dennej potreby Slovákov žijúcich na teritóriu Dolnej zeme (nože, lyžičky z alpaky, naberačky varechy, rozličné spiežové, liatinové, glazované, „pavničky“ s uškami, mosadzné mažiare s tľičkami, liatinové žehličky na uhličky, ale i predmety slúžiace ku kalendárovým a rodinným udalostiam /zdobené gravírované formy na drobné obradné pečivo, „špricky“/...

Nachádzajú sa tu aj kahance na svietenie konopným olejom, získané od Slovákov z Rumunska, pozostávajúce z nádoby, vrchnáčka s knôtom a „šparháčika“, ako aj veľkorozmerný liatinový kotol slúžiaci na vyprážanie masti.

Kultúrno-spoločenské aktivity rozličných žánrov Slovákov žijúcich v USA v rokoch 1924 – 1925 zaznamenané na vinylových gramoplatniach Orthophonic Recording RCA VICTOR Comp. Inc. a COLUMBIA v počte 21 kusov sme získali darom v roku 2012.

Množstvo mliečnikov a krčahov niekdajších slovenských dolnozemskej domácností je súčasťou depozitára hrnčiny, keramiky, skla a porcelánu. Sú to všetko predmety dennej potreby zdobené kvetinovými motívmi, veľakrát aj s menom a vročením majiteľa či jeho výrobcu /"Ondrej ROSKOŠ 1914", „Juraj Zahorec ROP 1946“, „Štefan Čoprda R. P. 1936, „Pavel Matajs RT. P. 1843“/. Hlinená forma "kuglof" glazovaná, je taktiež dielom nadlackého hrnčiara, majstra Pavla Ráfaya z roku 1915.

Väčšie hlinené glazované nádoby s vrchnákmi boli určené v slovenských rodinách v Bulharsku na nakladanie zeleniny „na kyslo“ /"delva na trošiju"/.

V depozitári sa nachádzajú zväčša hlinené glazované tanieri, ručne maľované /rastlinné a kvetinové motívy, farebné dekory, geometrické vzory/, ale i s menom jeho majiteľa a vročením /"Zelenák Jiri 1886"/. Misy, misky, nádoby na vodu, nádoby „šínárky“ na mlieko, súbory keramických zdobených soľníčiek a nádobiek na koreniny, poháre a fľaše „sklenice“ na víno, „pijačky“ na pálenku.

Viaceré zo spomínaných predmetov tejto krajanskej zbierky tvorili súčasť obradného, najmä svadobného riadu slovenských komunit Dolnej zeme na prelome 19. a prvej tretiny 20. storočia.

* * *

Historické múzeum ako súčasť SNM je od roku 2012 zapojené do veľkolepého projektu pod názvom „Digitálne múzeum“.

Projekt vzišiel z Múzea SNP v Banskej Bystrici. Išlo o vysokokvalitnú digitalizáciu najvýznamnejších múzejných zbierok kultúrneho dedičstva vrátane dobudovania infraštruktúry pre digitalizáciu na národnej úrovni a je sú-

Vinylové platne na gramofón s nahrávkami slovenských ľudových piesní a veršikov, skečov a iné. (Slováci v USA)

časne jedným z národných projektov financovaných operačným programom Informatizácia spoločnosti.

Doteraz sa v rámci realizácie tohto projektu zdigitalizovala aj väčšina krajských zbierok z depozitárov SNM-Historického múzea.

* * *

Vďaka krajskej zbierke SNM-Historického múzea a v spolupráci s krajanmi žijúcimi v zahraničí sa mi od môjho nástupu podarilo zrealizovať niekoľko významných výstavných projektov, ktoré predstavovali dejiny, históriu a súčasnosť v rozmanitých oblastiach kultúrneho dedičstva:

- *Slováci v českých krajoch a na Morave*
- *200 rokov príchodu Slovákov do Nadlaku* /výstava s reprezentatívnym katalógom okrem múzeí na Slovensku sa prezentovala aj v zahraničí, 4 roky/
- *Kožuchová výšivka z pastierskych búnd sarvašských Slovákov* na súčasnom odevu a textíliách
- *Spoza opony. Z dejín slovenského ochotníckeho divadelníctva na Dolnej zemi* /výstava sa prezentovala aj v zahraničí, 3 roky/

- *Tradičná slovenská svadba na Dolnej zemi /cena Sibiu, Mesta kultúry 2007, Cena Veľvyslanca SR v Bukurešti, Jána Šotha/ /výstava s originálnym katalógom okrem múzeí na Slovensku sa prezentovala takmer 5 rokov, aj v zahraničí/*
- *Pripravená monografia do tlače z výpovedí respondentov, aj zo zbierky SNM.HM Odkrývanie spomienok. Účasť slovenských vojakov z Nadlaku na frontoch 1. svetovej vojny*
- *Dokončovanie monografie o dávnych slovenských svadbách na Dolnej zemi /text, fotografický a notový materiál/*

* * *

Dokumentačné centrum slovenského vystažhoalectva

Novou organizačnou zložkou SNM-Historického múzea je od 1. augusta 2023 Dokumentačné centrum slovenského vystažhoalectva /vytvorené na základe uznesenia vlády č. 387/2022 zo dňa 8. 5. 2022/, ako súčasť Konceptie štátnej politiky SR vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026.

Hlavnou úlohou centra je spolupráca s odborníkmi na slovenské zahraničie doma i v zahraničí spolu s príslušnými orgánmi na vytvorení Múzea slovenského vystažhoalectva ako samostatnej pamäťovej vedeckovýskumnej inštitúcie v sieti múzeí SNM.

Novovzniknuté špecializované pracovisko sa svojím zameraním bude naplno venovať terénny výskumom v slovenskom zahraničí po dokumentačných centrách, archívoch, knižniciach, múzeách, ale aj návštevám jednotlivcov, získavaním dokumentov a trojrozmerných reálií svedčiacich o spôsoboch prejavov histórie, dejín a súčasného života Slovákov žijúcich vo svete viac ako 300 rokov mimo hraníc Slovenskej republiky.

Projekt má na starosti Ministerstvo kultúry s účasťou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Ján Chrtán

Konferencia a workshop *Dolnozemskí Slováci ako téma spoločenských vied na Slovensku* spätá s oslavami 30. výročia vzniku Metodického centra UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí

V roku 2023 oslávilo Metodické centrum Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici pre Slovákov žijúcich v zahraničí 30. výročie svojho vzniku. Oslavy výročia boli súčasťou konferencie ***Dolnozemskí Slováci ako téma spoločenských vied na Slovensku***, ktoré sa uskutočnili v utorok 17. októbra 2023. Konferencia sa konala v Slávnostnej aule Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Na pôde UMB sa stretli mnohí významní hostia, zahraniční a domáci spolupracovníci MC UMB. Slávnostné otvorenie konferencie sa konalo za

Zľava: Vladimír Hiadlovský, Miroslava Knapková a Miroslav Kmeť

prítomnosti rektora UMB v Banskej Bystrici doc. Ing. Vladimíra Hiadlovského, PhD., prorektor-ky pre stratégiu, internacionalizáciu a medzinárodnú spoluprácu doc. Mgr. et Mgr. Ing. Miroslavy Knapkovej, PhD., ako aj ďalších akademických funkcionárov univerzity. Slávnostného otvorenia medzinárodnej konferencie a osláv sa zúčastnil aj predseda ÚSZZ Miloš Koterec, zástupcovia spolupracujúcich organizácií a predstavitelia kra-janských organizácií. K prítomným sa prihovorela vedúca Metodického centra UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí PhDr. Zuzana Drugová, ktorá vyzdvihla rôznorodosť vzdelávacích aktivít, ktoré Metodické centrum za 30 rokov svojej čin-

Zuzana Drugová

nosti pre krajanov zorganizovalo. Rektor UMB pri príležitosti 30. výročia udelil cenu ***Agitô pro minoricâ Slovacâ*** spolu 9 oceneným zo zahraničia a zo Slovenska. Ceny získali: **Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku** – za dlhoročnú prácu v prospech slovenskej minority v Srbsku s dôrazom na vzdelávanie mladých generácií, **Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku** – za systematickú prácu v prospech zachovania slovenskej minority v Maďarsku s dôrazom na vzdelávanie mladých generácií, **Slovenské kultúrne centrum Našice v Chorvátsku** – za systematickú prácu v prospech zachovania slovenskej minority v Chorvátsku, s dôrazom na vzdelávanie mladých generácií, odborné činnosti, podporu kultúrnych podujatí a aktívnu účasť na projektoch Metodického centra, **Spolok slovenských žien Dôvera z Užhorodu na Ukrajine** – za rozšírenie spolupráce so všetkými slovenskými prostrediami v Zakarpatskej oblasti Ukrajiny a činnosť v oblasti alternatívnych foriem vzdelávania mladých generácií, **Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku** – za dlhoročnú prácu v prospech slovenskej mino-

rity v Rumunsku s dôrazom na vzdelávanie mladých generácií, odborné činnosti a podporu kultúrnych podujatí, **Spolok Slovákov v Poľsku** – za dlhoročnú prácu v prospech slovenskej minority v Poľsku s dôrazom na vzdelávanie mladých generácií, **Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier ISEIA** – za rozširovanie spolupráce slovenských vzdelávacích centier v slovenskom zahraničí a dlhoročnú spoluprácu s Metodickým centrom a **prof. PhDr. Katarína Chovancová, PhD.** – za osobný prínos ku systematizácii vzdelávacích aj odborných činností Metodického centra. Metodické centrum a prorektorka Knapková udelili cenu **doc. Ing. Vladimírovi Hiadlovskému, PhD.** – za dlhoročnú podporu činnosti a udržanie pracoviska MC UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Ocenenia, resp. diplomy získali aj naši 12 dlhoroční spolupracovníci. Sú to osobnosti, ktoré sa na činnosti MC UMB aktívne a dlhodobo podieľali a spolupracujú aj naďalej: **Mgr.**

Katarína Mosnáková-Baglašová

Radka Cachovanová, PhD. (za dlhoročnú spoluprácu na vzdelávacích aktivitách Metodického centra a aktívnu prácu na projektoch), **Mgr. Jana Raffay, PhD.** (za dlhoročnú spoluprácu na vzdelávacích aktivitách Metodického centra), **Mgr. Leonóra Súdiová** (za dlhoročnú spoluprácu na vzdelávacích aktivitách Metodického centra), **Mgr. Iveta Drugová** (za dlhoročnú spoluprácu na vzdelávacích aktivitách Metodického centra), **Mgr. Magdaléna Mikušová** (za dlhoročnú spoluprácu na organizačnom zabezpečení vzdelávacích aktivít Metodického centra), **Mgr. Zuzana Tomášiková** (za dlhoročnú spoluprácu na organizačnom zabezpečení vzdelávacích aktivít Metodického centra), **Jana Filákovská** (za dlhoročnú spoluprá-

Rozhovor s účastníkmi medzinárodného projektu BIBLIO

cu na organizačnom zabezpečení vzdelávacích aktivít Metodického centra), **prof. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD.** (za dlhoročnú odbornú spoluprácu s Metodickým centrom na vzdelávacích aj projektových aktivitách, za výnimočnú vedeckovýskumnú činnosť v oblasti dejín dolnozemskej Slovákov), **Mgr. Alexandra Mlinarcsik** (za dlhoročnú spoluprácu na projektových aktivitách Metodického centra), **DrSc. Sandra Kraljová-Vukšićová** (za dlhoročnú spoluprácu na projektových aktivitách Metodického centra), **Ing. Zuzana Kvetková** (za dlhoročnú spoluprácu na projektových aktivitách Metodického centra) a **prof. PhDr. Ján Botík, CsC.** (za dlhoročnú a výnimočnú vedeckovýskumnú činnosť v oblasti etnológie dolnozemskej Slovákov a princípov existencie etnických minorít).

Konferenciu sme organizovali v rámci trojročného medzinárodného Erasmus+ projektu s názvom Inovácia vzdelávacích postupov ako prostriedok inklúzie príslušníkov minority – BIBLIO. Centrum pre výskum dejín a kultúry dolnozemskej Slovákov pri Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici je odborným garantom medzinárodného projektu **BIBLIO**. Predkladateľom a hlavným riešiteľom projektu je Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Záber z konferencie v Banskej Bystrici

Súčasťou projektových aktivít je aj realizácia viacerých odborných prednášok a workshopov, ktoré sme sa rozhodli zhrnúť pod vedeckú konferenciu ***Dolnozemskí Slováci ako téma spoločenských vied na Slovensku***. Cieľom prednášok aj workshopov je reflexia vedeckých výstupov týkajúcich sa Dolnej zeme z hľadiska spoločenských vied, čo je aj jedným z cieľov nášho projektu.

Uvítali sme každého účastníka so záujmom prezentovať výstupy vedeckého záujmu rôznych spoločenských vied o „slovenskom svete“ na Dolnej zemi. Téma konferencie bola zameraná na reflexiu vedeckých výstupov výskumných projektov rôznych spoločenských vied – orientovaných na prostredie dolnozemskej Dolnej zeme (ide predovšetkým o etnológiu, kulturológiu, lingvistiku, literárnu vedu, históriu): a.) prezentácia čiastkových alebo sumarizujúcich hodnotení vlastných a iných výstupov v rámci svojej disciplíny, b.) hodnotenie nových poznatkov z najnovších výskumov, c.) hodnotenie starších výstupov v konkrétnej historickej perióde, d.) zastúpenie tematiky slovenskej Dolnej zeme v kontexte výskumov vlastnej vednej oblasti na Slovensku, resp. v jednotlivých krajinách s národnostnou minoritou dolnozemskej Dolnej zeme.

Na konferencii sa zúčastnili početní kultúrni a vedeckí pracovníci zo slovenskej Dolnej zeme a Slovenskej republiky.

Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí má za sebou 30 rokov pôsobenia. Za ten čas sa na našich kurzoch a vzdelávacích podujatiach vystriedalo viac ako 13 500 pedagógov i žiakov. Metodické centrum Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici od svojho založenia v roku 1993 prešlo dôležitým vývinom. Od pôvodnej úzkej špecializácie na aktivity pre vysielaných a krajanských učiteľov a učiteľky sa dnes posunulo smerom k celému radu rôznorodých aktivít pre rozličné cieľové skupiny vrátane tých pre krajanské žiactvo a študentstvo ako aj k vedeckovýskumným činnostiam. Je pracoviskom s významnými odbornými a osvedčenými pracovnými postupmi a dôležitými skúsenosťami získanými v práci v oblasti podpory vzdelávania v slovenčine ako materinskom jazyku.

Pavel Hlásnik

prvý podpredseda DZSČR

podpredseda SZSZ pre Dolnú zem

K 30. výročiu existencie Metodického centra Univerzity Mateja Bela pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Som nesmierne rád, že Vás môžem pozdraviť v tejto slávnostnej chvíli pri príležitosti 30. výročia vzniku MC UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí, pri výročí vzdelávacej inštitúcie pre slovenských pedagógov pôsobiacich na slovenských národnostných školách a školských zariadeniach v zahraničí všeobecne, ale s dôrazom na slovenskú Dolnú zem.

Ak pozeráme na slovenské zahraničie, tak sa najčastejšie stretáme s praxou, že druhá alebo tretia generácia stráca svoj jazyk, ďalšia zrejme stráca už aj slovenské povedomie, alebo ak ešte nejaké jestvuje, ono je veľmi chabé.

V prípade slovenských dolnozemskej komunit sa situácia javí inak. Aj po troch storočiach žitia na tomto geografickom priestore slovenské komunity v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku žijú komplexným slovenským životom, ktorý si v priebehu času vytvorili ako vlastný drahokam. V rámci neho výchova a vzdelávanie v materčine mala, má a keď Boh dá, aj bude mať pevné miesto v živote komunity.

O to viac sme pred troma desaťročiami boli radi, keď v správe z operatívnej porady ministra školstva a vedy SR Matúša Kučeru z 9. novembra 1992 sa o. i. uvádza: „Vychádzajúc z doterajších skúseností z práce so študentmi-krajanmi a po dohode s Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici, navrhuje sa na tejto univerzite zriadiť Metodické centrum pre krajanov.“ a v tom istom dokumente sa píše: „Metodické centrum pre krajanov na UMB v Banskej Bystrici bude uskutočňovať 3-krát ročne kurzy pre učiteľov slovenského jazyka a literatúry a odborných predmetov zo slovenských škôl.“

K 1. januáru 1993 aj vzniká Metodické centrum Univerzity Mateja Bela pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Banskej Bystrici. Najskôr pri Katedre slovenského jazyka a literatúry, neskôr aj samostatne a od 1. apríla 1995 s vlastnou riaditeľkou.

Tak v perle Pohronia, ako je Banská Bystrica často nazývaná, vzniká prvé špecializované pracovisko na vzdelávanie učiteľov pôsobiacich na školách s vyučovacím jazykom slovenským v zahraničí. MC za uplynulých 30 rokov prešlo rôznymi vývinovými etapami a rôznymi premenami. Napriek tomu jeho neúnavná prvá a dlhoročná riaditeľka Anita Murgašová so svojím povesným zápalom za vec, v ktorej je implikovaná, bola schopná vždy prispôbiť zameranie MC novým potrebám a požiadavkám kladeným na toto pracovisko. A robila to vždy s maximálnym nasadením a s najlepším vedomím a svedomím takmer dve desaťročia.

Dnes môžeme s radosťou konštatovať, že táto vzdelávacia ustanovizeň popri vzdelávaní učiteľov už tradične a pravidelne zabezpečuje z poverenia Sekcie medzinárodnej spolupráce MŠVVaŠ SR aj výchovno-vzdelávacie aktivity pre našich žiakov a študentov navštevujúcich slovenské národnostné školy v zahraničí.

Počas 30 rokov svojej existencie MC s otvorenou náručou vívalo slovenských pedagógov zo slovenských národnostných škôl v zahraničí, aby im poskytlo najnovšie odborné a metodické poznatky, ako aj novinky súčasných pedagogicko-psychologických trendov vo výchove a vzdelávaní mladšej generácie. Konalo tak spontánne a veľkoryso, bez veľkých rečí, hoci to ani nie je reálnou skutočnosťou vždy a všade.

Práve preto je v súčasnosti MC zárukou kvality v poskytovaní týchto špecifických služieb pre slovenské školstvo v zahraničí.

V nasadenom trende sa pokračovalo aj po rozšírení poľa pôsobnosti o aktivity pre žiakov a študentov. A MC prijalo do svojej širokej náruče počas svojej existencie stovky pedagógov a tisíce žiakov a študentov, prevažne z radov autochtónnych slovenských komunít v zahraničí, ale (v posledných rokoch) aj zo západnej Európy či zámoria.

Dovoľte mi, aby som pri tejto príležitosti v mene desiatok pedagógov, žiakov a študentov, ktorí služby poskytované MC využili, a to neraz aj opakovane, vysoko ocenil a úprimne poďakoval za poskytnutú výchovnú a vzdelávaciu činnosť všetkým pracovníkom MC, ale aj spolupracovníkom z jednotlivých pracovísk UMB, z bystrických materských, základných a stredných škôl počas uplynulých troch desaťročí. Veď MC významným spôsobom poznamenalo náš pedagogický rast, prehlbovalo, aktualizovalo a dopĺňalo naše poznatky v slovenskom jazyku a v žičlivom prostredí obohacovalo aj naše poznatky o materskej krajine, Slovenskej republike.

Dovoľím si za všetkých spomenúť aspoň Anitu Murgašovú, Jána Sitarčíka a Zuzanu Drugovú ako priamych koordinátorov aktivít MC UMB.

Vážené slávnostné auditórium,
dovoľte mi, aby som na záver menom svojich kolegov, slovenských dolnozemských pedagógov i v mene svojom poprial MC UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí do ďalších rokov veľa tvorivých úspechov, zanešaných pedagógov, podporu vedenia UMB a MŠVVaŠ SR a aby som súčasným pracovníkom zaželel dobré zdravie a veľa pedagogického optimizmu. Prajeme MC, aby aj naďalej poskytovalo také aktivity, ktoré ho budú stavať do polohy etablovaného výchovno-vzdelávacieho pracoviska v oblasti kontinuálneho vzdelávania zahraničných Slovákov, ale aj v oblasti poskytovania tvorivých a lákavých aktivít pre našich žiakov a študentov.

Príhovor na oslave a konferencii MC UMB v Banskej Bystrici 17. 10. 2023

Zuzana Pavelcová

Maticu slovenskú navštívil redaktor zámorského krajan­ského periodika Jednota – Michael Kopanič

Dňa 26. júla 2023 mati­čiari pri­vítali na pôde sídelnej budovy Ma­lice slovenskej Micheala Kopaniča – editora pensylvánskeho krajan­ského periodika *Jednota*. V rámci súkromného pobytu na Slovensku zaradil do svojho programu i náv­števu Matice slovenskej, ako jednej z primárnych inštitúcií na Sloven­sku, ktoré i dnes udržiavajú a budu­jú styky so slovenskou diaspórou v zahraničí.

Micheal Kopanič spracováva pre *Jednotu* tzv. „slovenské spra­vodajstvo“, ktoré prekladá aj do anglického jazyka. Krajan­ský časopis *Jednota* je tlačovým orgá­nom štyridsať tisícového krajan­ského spolku *Jednota* (First Catholic Slovak Union). Aktuálne vychádza s mesačnou periodici­tou a môže sa pochváliť sto trid­siatym druhým rokom vychádza­nia na americkom kontinente. Na titulnej stránke vyobrazuje podobizeň Štefana Furdeka. Vychádza pod hes­lom „za Boha a národ“, v náklade 22 000 kusov. Pravidelne uverejňuje aj články z mati­čného prostredia.

Micheala Kopaniča sprevádzali priestormi a archívom Matice slovenskej vedecký tajomník MS a riaditeľ Archívu MS, Pavol Madura a riaditeľka Krajan­

Michael Kopanič

ského múzea Matice slovenskej, Zuzana Pavelcová. Prezreli si archívne depozity, zbierky KM venované krajanom v USA a iné klenoty matičného archívu. P. Madura informoval o projekte bibliotéky Matice slovenskej. Návšteve sprístupnili ručne vyšívané Stanovy Matice slovenskej, ktorým bol pripísaný titul národnej kultúrnej pamiatky.

V neformálnom rozhovore pokračovali v kanceláriách Matice slovenskej, kde komunikovali najmä o krajanskej diaspóre v USA, o činnosti Matice slovenskej a budúcich projektoch.

Návštevu zakončili prehliadkou búst v Aleji národných dejateľov pred druhou budovou Matice slovenskej, so zameraním na busty prepojené s krajanským dianím.

Stredisko kultúry Bratislava – Nové Mesto

Novomestské divadlo odpremiérovalo druhé autorské predstavenie.

In Periculo Gens si v dvoch termínoch prišli pozrieť tri stovky divákov

Komunikovať s publikom len prostredníctvom pohybu je náročná úloha. Uvedomoval si to aj tvorivý tím pod vedením režiséra a scenáristu Miroslava Kožíka. Ten s ochotníckymi hercami a vo voľnom čase viac než rok pripravoval choreografiu, ktorej úlohou bolo preniesť k divákovi emócie z pódia takmer bez slova.

Hlavnou myšlienkou tvorcov diela **In Periculo Gens** je poukázať na akútnu potrebu ochrany životného prostredia a **prostredníctvom umenia**

*Ema Kočíšová, Irena Struhárová, Branislav Pop, Kristína Urbanová, Ines Gedrová
(nahí pred prírodou)*

Miroslav Kožík – zrodenie proroka

prispieť k zvýšeniu povedomia o ekológii, ktorá sa podľa tvorcov v súčasnosti javí ako základná podmienka prežitia ľudstva.

Počas predpremiéry a premiéry, ktoré sa konali 14. a 15. mája, tak mali diváci počas hodinu trvajúceho predstavenia možnosť vlastným spôsobom vnímať príbeh, ktorý súčasnej konzumnej spoločnosti nastavuje nemilosrdné zrkadlo. Neprofesionálni herci pohybom spracovali tému fast fashion, všadeprítomných plastových odpadov či divokých skládok. *Reakcie divákov po predpremiére a premiére sú zatiaľ veľmi pozitívne. Všetci sú príjemne prekvapení, ako zrozumiteľne sa nám tento neľahký príbeh podarilo spracovať, hovorí režisér a scenárista Miroslav Kožík, pochádzajúci zo slovenskej komunity v srbskej*

Starej Pazove. Zaujímavosťou je, že celý jeho herecký tím tvoria dolnozemskí Slováci: *Všetci pochádzame z malých slovenských dedín v Srbsku a hoci sme Slováci, možnosť mať premiéru v Bratislave je pre nás neopakovateľný zážitok. Keďže nie sme profesionáli, sme nesmierne hrdí a vďační, že nám Novomestské divadlo takúto príležitosť poskytlo.*

Dôležitými prvkami predstavenia boli vizuálne efekty v podobe **velkoformátovej videoprojekcie Richarda Turana**. Diváci mali počas celého predstavenia možnosť na plátne sledovať pôsobivé obrazy, bez ktorých by sa hercom komplexne „vyrozprávať“ príbeh nepodarilo. Vizuálny zážitok dopĺňala emóciami nabitá autorská hudba speváka, skladateľa a víťaza Česko Slovenského X-faktora **Petra Bažíka**: *Bola to moja prvá skúsenosť s kompozíciou hudby pre pohybové divadlo. Vystihnúť atmosféru bez jasného scenára a dialógov je naozaj náročné. Bažík mal podľa vlastných slov k dispozícii len stručný opis základných scén. Musel preto naplno zapojiť fantá-*

Ema Kočišová, Kristína Urbanová a Irena Struhárová – túžba po očiste

ziu a predstaviť si, čo by sa v danom momente mohlo na javisku odohrávať: *S Mirom sme potrebovali nahrať takmer hodinu čistej muziky. Snažil som sa, aby každá kompozícia v rámci scény bola iná a napriek tomu nadväzovala na ostatné. Som príjemne prekvapený, ako rýchlo sme sa dokázali naladiť na spoločnú strunu.*

Podľa slov **riaditeľky Márie Priečinskej** vsádza kolektív Strediska kultúry na Vajnorskej úsilie do prezentácie netradičných a nekomerčných projektov, ktorých cieľom je diváka nielen zabávať, ale aj edukovať. *Doba je náročná, ľudia si potrebujú oddýchnuť, ale ešte dôležitejšie je otvárať im oči a pripomínať, čo je dôležité. Preto u nás v poslednom čase nájdete, okrem spomínaných zábavných žánrov, aj niečo na zamyslenie.* Priečinská dodáva, že bonusom predstavenia je práve jeho netradičné divadelné spracovanie, v ktorom účinkujú neherci s nadštandardným hereckým výkonom. V divákoch podľa nej vyvolalo silné reakcie: *Chceli sme doceliť, aby predstavenie ľudí ne-nechalo ľahostajnými. Videla som, že niektorí plakali, iní mi hovorili, že mali zimomriavky. Preto verím, že sa nám to podarilo.*

Ďalšie reprízy *In Periculo Gens* si diváci v Novomestskom divadle budú môcť pozrieť v nasledujúcej divadelnej sezóne, od septembra tohto roka.

Inscenácia sa mi veľmi páčila. Výtvarne, hudobne, herecky aj technicky je skvele zladená. Sám pre seba som si ju nazval nemým výkrikom do svedomia ľudstva. Napriek tomu, že členovia tvorivého tímu nie sú profesionálni herci a tanečníci, aj z ich výkonov som mal veľmi dobrý pocit. Gratulujem všetkým tvorcom a ďakujem za úžasný zážitok. In Periculo Gens sa určite oplatí vidieť.

– Ján Greššo, slovenský divadelný, televízny a filmový herec, bývalý dlhoročný riaditeľ Divadla Andreja Bagara v Nitre.

In Periculo Gens divákovi poskytuje úplne inú a naozaj nevšednú formu divadelného zážitku, ktorá je navyše obohatená o silnú nosnú myšlienku diela. Scénografia vytvorená z veľkoformátových obrazov na plátne spoločne s fanatistickou autorskou hudbou Petra Bažíka ma po celý čas udržiavala hlboko ponoreného do deja. Obdivujem profesionalitu hercov, ktorí mali na javisku premyslený každý jeden krok a fungovali ako skvele zohratý organizmus. Dej po celý čas inscenácie navyše úžasne gradoval do prekvapivého finále.

– Branislav Oprala, novinár a vysokoškolský pedagóg.

Foto: Martin Driensky

Zuzana Pavelcová

Vyšiel 39. ročník zborníka *Slováci v zahraničí*

V prvom mesiaci nového roka Vydavateľstvo Matice slovenskej uviedlo na knižný trh 39. ročník vedeckej ročenky *Slováci v zahraničí*. Na viac ako 250 stranách prináša obsahovo kvalitné štúdie, bohaté materiály i informačné a odborné príspevky z krajanského sveta.

Kapitolu *Štúdie* otvára príspevok Márie Ďurkovskej, v ktorom analyzuje vybrané východiská jazykovej komunikácie slovenských učiteľov v Maďarsku v závislosti na sociodemografických faktoroch. V podobne ladenej štúdii docentiek Tünde Tuškovej a Alžbety Uhrinovej sú predstavené slovenské jazykové potreby národnostných učiteľov v Maďarsku. Mladá autorka Katarína Koňariková sa zaoberá najstaršími dejinami príchodu Slovákov do Bulharska; analyzuje prvé zmienky o ich príchode do Mrtvice.

Matičné aktivity vojvodinských Slovákov v rokoch 1861 – 1875 syntetizuje štúdia Jána Babiaka. V závere state *Štúdie* je umiestnený literárno-vedný príspevok Júliusa Lomenčíka, ktorý sa zaoberá výberom diela popredného predstaviteľa slovenského literárneho života v Maďarsku, Gregora Papučeka.

Materiál Jána Jančovica prináša tematiku Slovákov z Rumunska na stránkach krajanských periodík – *Národný hlásnik*, *Rolnícke noviny* a *Obzor*. Doktorand Ján Chrtan vo svojej práci uvádza bibliografiu článkov dvoch slovenských periodík – *Slovák* a *Gardista*, ktoré odzrkadľujú život Slovákov na Dolnej zemi. Článok Kataríny Mosnákovej-Baglašovej prináša informácie o účasti krajanských folklórnych kolektívov na horehronských dňoch spevu a tanca na Helpe.

Čitateľsky priťažlivú kapitolu *Spomienky a jubileá* obsahovo naplnil Peter Cabadaj. Prvú zo správ venoval celovečernému hranému slovenskému filmu *Jánošík*. V jeho autorstve sú uverejnené články venované 70. výročiu vzniku Slovenského ústavu v Clevelande, 150. výročiu narodenia Matúša Jankolu, 110. výročiu narodenia a 80. výročiu úmrtia Jozefa Gabčíka, 70. výročiu narodenia Miroslava Žbirku, 40. výročiu úmrtia Michala Lacka a spomienke na Karola Divína a kardinála Jozefa Tomka.

Správa Ivana Šušu prináša informácie z dvoch podujatí venovaných slovensko-talianskym vzťahom a osobnosti Alexandra Dubčeka uskutočnených v Taliansku. Recenzia Veroniky Svoradovej posudzuje publikáciu dvojice au-

Obálka zborníka

torov: Zuzany Nemčíkovej a Ivana Šušu – *Corso di Lingua Slovaca*. Zborník uzatvára správa Zuzany Pavelcovej, v ktorej hodnotí prácu Krajaňského múzea Matice slovenskej v roku 2022 v oblasti stykov a spolupráce s krajanmi, vedeckej činnosti a dokumentácie.

Zborník je výsledkom práce nielen všetkých tých, ktorí doň prispeli, ale i jeho recenzentov, redakčnej rady, jazykovej korektorky a prekladateľa resumé. Za výsledným vizuálom zborníka sú hodiny práce doktorky Evy Čulenovej z vydavateľstva Signis, odborné rady docenta Pavla Pareničku i spolupráca všetkých autorov príspevkov, s ktorými redakcia riešila odbornú i formálnu štruktúru zborníka.

V prípade, že Vás obsah zborníka zaujal a máte záujem o jeho tlačennú verziu, kontaktuje nás na mejlovej adrese: periodika@matica.sk

Krajanská téma

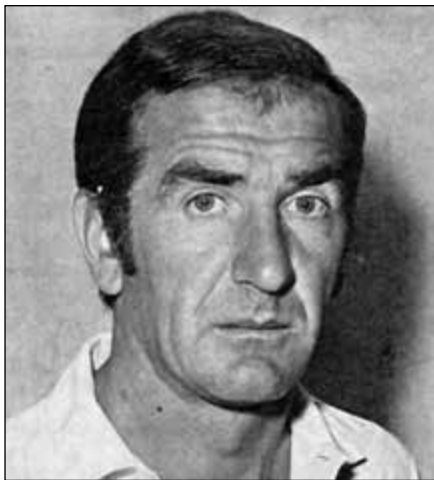
Ján Vrtielka,
Austrália

Slováci v zahraničí a šport

Úvod

K napísaniu tohto článku ma podnietil fakt, že taká významná činnosť medzi Slovákmi v zahraničí ako šport nebola dostatočne (vôbec) povšimnutá historikmi zaoberajúcimi sa výskumom života zahraničných Slovákov. Nejde mi tu o rekreačný šport, ale o šport, kde sa Slováci v zahraničí, v krajine, kde žili, aktívne zúčastňovali športovej súťaže, v odvetví športu, ktorý hrali. Zameriam sa len na krajiny, o ktorých som napísal publikácie v 90. rokoch. Uložené sú v Slovenskej národnej knižnici a v Krajanskom múzeu pri Matici slovenskej. Verím, že súťažili v športe, najmä vo futbale, aj Slováci vo Vojvodine, a aj v Rumunsku v rokoch 1920 – 1939, pravdepodobne v tomto období aj v Poľsku a vo Francúzsku. Avšak šport medzi krajanmi v týchto štátoch musí byť úloha Slovákov, ktorí aktívne pracujú v týchto komunitách. Čo sa týka Slovákov v Kanade, je tam známe účinkovanie bratov Šťastných v ľadovom hokeji. Okrem ľadového hokeja je v Kanade obľúbený aj kanadský futbal, akási obdoba amerického futbalu. Dost' obľúbený je tu aj európsky futbal, tu v poslednej dobe hrali hráči zo Slovenska, E. Luptak¹ a M. Kapor². To, či v Kanade mali Slováci svoj športový klub súťažiaci v nejakej lige nie je známe. Toto musia vypátrať historici slovenského pôvodu v Kanade, ako Mark Stolárik a Stanislav Kirschbaum, prípadne aj iní. V USA medzi jednotlivcami bol známy Stano Mikita hrajúci ľadový hokej za mužstvo Chicago Black Hawks a Chuck Bednarik hrajúci profesionálne americký futbal. Čí boli aj iní, nevieme, tu tiež musí sa tomu venovať profesionálny historik slovenského pôvodu v USA Dr. Michal J. Kopanic.

Hoci americký futbal je ďaleko najpopulárnejší šport v USA, popri ňom existujú aj mužstvá hrajúce európsky futbal (soccer). Tu bolo pomerne úspešné mužstvo Chicago Slovaks, ktoré hralo európsky futbal v rôznych súťažiach od roku 1941 až do roku 2019, keď sa zlúčilo do Slovak Athletic Association.³ Znovu viac podrobností o tomto mužstve, ako aj o Slovak Athletic Association zostáva na historikovi, akým je Dr. Michal J. Kopanic. Treba tu spomenúť aj futbalový klub AC-Slovakia Detroit, ktorý hral v roku 1975.^{3a}

Futbalista a tréner z Argentíny Jose Varacka

Futbalista Arturo Rodenak

Okrem toho v USA existujú ešte významné gymnastické organizácie Telovýchovná organizácia Sokol a Slovenský katolícky Sokol. Všetko to by mali opísať profesionálni historici slovenského pôvodu žijúci v USA. Podobná je situácia aj v Argentíne, kde je pomerne silná slovenská komunita. Či tu Slováci mali mužstvá súťažiace v nejakom športe, nie je nám známe. Avšak boli tu významní hráči futbalu slovenského pôvodu. Jedným z nich bol Jose Varacka, ktorý hrával aj v národnom mužstve Argentíny, dokonca aj na majstrovstvách sveta v rokoch 1958 a 1966. Jeho najväčší úspech bol, že bol trénerom národného mužstva Argentíny v roku 1974.⁴ Druhým takým úspešným hráčom slovenského pôvodu bol Arturo Rodenak. Hoci sa narodil v Argentíne, futbal hrával profesionálne v Čile.⁵ Znovu športovú činnosť Slovákov v Argentíne musia spracovať tamojší Slováci, ktorí majú podobnú profesiu, alebo aspoň záujem, ako to bolo v prípade Stanislava Jancarika. Ten však žije momentálne v Kanade.

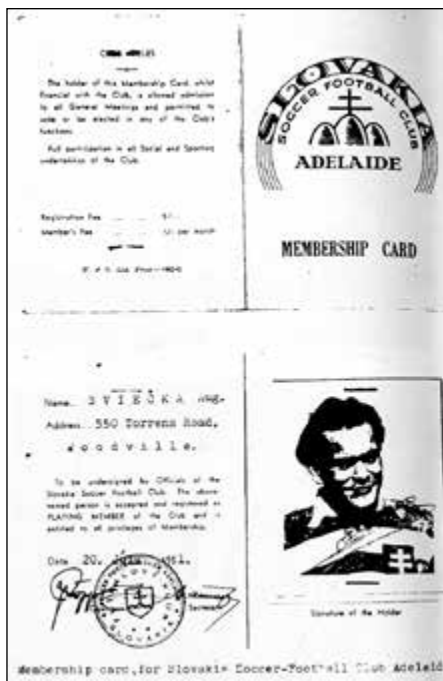
Austrália

V Austrálii je veľmi obľúbený austrálsky futbal a môžeme povedať, že po európskom futbale je to najkrajší letný šport. Potom ešte v štátoch Nový Južný Wales a Queensland je to rugby. Preto o európsky futbal (soccer), medzi Austrálčanmi nebol záujem. Tento do Austrálie priniesli najmä emigranti a utečenci z Európy po 2. svetovej vojne, najmä Gréci, Taliani a príslušníci národov Juhoslávie. Popri nich sa tomuto športu po vojne začali venovať aj Poliaci, Ukrajinci, Česi a Slováci. Zo Slovákov prví začali hrať futbal Slováci v Adelaide – južnej Austrálii. Títo si založili klub SSK Slovakia Adelaide, začali v najspodnejšej súťaži a vypracovali sa až do vrcholnej súťaže v rámci Adelaide. Tento klub úspešne existoval od roku 1950 až do roku 1959, keďže nemali dorast a starší členovia po rokoch aktívnej súťaže klub museli opustiť. Z nedostatku nových členov klub zanikol. Avšak za tých 10 rokov klub okrem hrania futbalu organizoval spoločenské podujatia, najmä tanečné zábavy. Výťažok z nich išiel na činnosť klubu. Aj tu vyrástol Slovák, ktorý hral futbal v Adelaide na profesionálnej úrovni, Gustáv Sviecka.⁶ Ďalší klub vznikol celkom náhodne v Melbourne v štáte Viktória pod názvom SSK Melbourne Slovakia. Tento klub vznikol takmer náhodou. Dcéra predsedu Združenia austrálskych Slovákov vo Viktórii Oľga Bandová sa vydala do Adelaide. Otec Ondrej Banda ju išiel navštíviť a videl, akej

Futbalisti SSK Slovakia Adelaide v roku 1952

obľube sa tešil Slovenský futbalový klub v Adelaide. Po návrate do Melbourne začal pretláčať myšlienku slovenského futbalového mužstva. Nakoniec sa táto ujala a v roku 1952 došlo k založeniu futbalového mužstva SSK Melbourne Slovakia. Začali v najnižšej súťaži, ale hneď na konci prvého roku postúpili do vyššej súťaže. Tu však potrebovali viac peňazí na svoju činnosť. Predseda ZAS/V, p. Ondrej Banda by im aj odsúhlasil zvýšenie financií na činnosť zo spolkových peňazí, ale narazil na silnú opozíciu zo strany Dr. Hrtusa-Jurinu, ktorý vyhlásil, že keď chcú hrať futbal, nech si náklady hradia sami. A tak sa aj stalo, SSK Melbourne Slovakia sa osamostatnil a oddelil od ZAS/V a v roku 1954 existoval ako samostatná organizácia, tiež usporiadal tanečné zábavy a zisk z nich išiel na činnosť futbalového mužstva. Avšak koncom roku 1954 odišiel na univerzitné štúdium do Hobartu v Tasmánii vedúci tohto futbalového mužstva Štefan Kassarik a to viedlo aj k zániku klubu.⁷ Podobne aj z Adelaide odišli viacerí Slováci, ktorí boli silnou oporou futbalového klubu, Jan Brokeš s manželkou v roku 1963 do Melbourne a v tom istom čase aj Štefan Gálik do Sydney.⁸ Preto po celé 60. roky sa nekonala žiadna športová, ale ani spolková činnosť. Ešte tu

*Členský preukaz futbalového klubu
Slovakia Adelaide*

treba spomenúť Slovak Table-Tennis Association of Victoria, ktorá bola úspešná v 50. rokoch. Najlepšími hráčmi boli Ivan Kráľ a Vladimír Rojkovic.⁹ A v Sydney v 50. rokoch hrávala profesionálne tenis pani Svecova.¹⁰

Ako bolo spomenuté, 60. roky boli mŕtve, čo sa týkalo akejkoľvek činnosti. Až príchodom emigrácie z roku 1968 sa začala oživovať činnosť Slovákov najmä v Melbourne a Sydney. Čo sa týka športu, predovšetkým futbalu v Melbourne bol veľmi úspešný futbalový klub Inter Williamstown. Vďaka finančnej podpore mecena Mikuláša Dziana, ktorý vlastnil krčmu (pub) vo Williamstowne, tu sa konali aj všetky schôdze a zábavy na financovanie futbalového klubu Inter Williamstown. Hnacou silou tu bol znovu pán Jan Brokes.¹¹

Klub Inter Williamstown existoval od roku 1970 do roku 1979, zanikol z rovnakých dôvodov ako slovenské futbalové mužstvo v Adelaide. Potom ešte krátko, asi dva roky, existoval futbalový klub Wiltona, ktorý bol spoločným futbalovým klubom Slovákov z Vojvodiny a zo Slovenska. Bol nahradený v roku 1983 futbalovým klubom, kde hráči boli všetci z Vojvodiny. Tento klub existoval pod menom Altona Vojvodina United, v rokoch 1983 – 1985.¹²

Aj v Sydney existovali zásluhou viacerých Slovákov futbalové mužstvá. Slovan Sydney a Tatra Sydney. Slovan Sydney mal len krátku životnosť. Avšak Tatra Sydney existoval pomerne dlhšie zásluhou pána Jozefa Kuruca. Tatra Sydney vyhral aj Toldi pohár.¹³ Čo je zaujímavé a aj nezvyklé, v Sydney existoval aj pomerne úspešný hádzanársky klub Tatra Sydney. Hrával hádzanársku súťaž v rámci policajných klubov v Sydney.¹⁴ Pán Štefan Gálik sa v Sydney najmä zapájal do činnosti obnovy kostola pre Slovákov v Sydney, ako aj Slovenskej kultúrnej haly v Sydney-Lidcombe.¹⁵

Juhoafrická republika

Do tohto štátu sa vo väčšom množstve prisťahovali Slováci po roku 1968. Založili si svoj futbalový klub SSK Slovak Pretória. Napriek tomu, že mali talentovaných hráčov, chýbal im tréner, ktorý by vedel udržiavať disciplínu. Začínali v roku 1971 v najnižšej súťaži a každý rok postupovali do vyššej súťaže, bohužiaľ, zanikli v roku 1974. Nedostatok disciplíny sa prejavoval aj tak, že 2 hráči prišli na zápas 15 minút neskoršie, bez kopačiek a dresu. Dovolili im hrať, ale hrali na boso. Aj tak SSK Slovakia Pretória vyhrala zápas. Avšak takáto disciplína nezabezpečovala dlhú životnosť. Napriek tomu sa aj z tohto klubu vyklul profesionálny futbalista Miroslav Košťan, ktorý hrával futbal profesionálne za futbalové kluby v Johannesburgu.¹⁶ Po tomto prestal existovať aj Slovenský spolok v Juhoafrickej republike a k obnoveniu spolkového života došlo až v roku 1992 založením Slovenskej spoločnosti a vydávaním Slovenských zvestí, neskôr Juhoafrické slovenské zvesti. Predsedom spoločnosti bol Ivan Kováčik, úspešný pretekár na kajaku vo vodnom slalome. Vyhral viacero cien na rieke Whitewatersrand.¹⁷ Okrem neho bol úspešný aj tenista Markus Ondruška a jeho sestra. Ich rodičia dokonca vlastnili golfové ihrisko. Avšak v roku 1992 sa vysťahovali do Nemecka.¹⁸

Markus Ondruška, tenista z Juhoafrickej republiky

Brazília

Brazília bola známa tým, že pokiaľ krajinu viedla vojenská junta, nedovolila existenciu etnických spolkov. Keď sa však v roku 1960 situácia uvoľnila a prezidentom sa stal Justínio Kubicek, ktorého rodičia pochádzali z Moravského Slovácka, začali vznikať aj etnické spolky. Kubicek je známy aj tým, že dal vystavať nové hlavné mesto krajiny Brazília vo vnútrozemí štátu. Vďaka zmeneným pomerom vznikla v Sao Paulo Slovenská katolícka misia sv. Cyrila a Metoda v roku 1960, vedúcim bol kňaz Pedro Meyer (vlastným menom A. Sitár). Počas existencie SKM v Sao Paulo existoval pri nej aj futbalový klub Braslovaquia vykazujúci dobré športové výsledky, ako aj stolnotenisový klub. Slováci mali v Sao Paulo aj hodinový program v rádiu po slovensky v nedeľu: A voz eslovaquia.¹⁹ Avšak vojenským prevratom v roku 1964 sa všetko zmenilo a vrátilo do starých čias. Na redaktora slovenského rádiovysielania Milana Klieštenca bol dokonca spáchaný atentát. Život mu zachránil práve kňaz a reprezentant SKM Pedro Meyer.²⁰ Avšak toto ohrozilo zase život kňaza a tak opustil štát Sao Paulo a odišiel do vnútrozemia. Dokonca vystúpil aj z katolíckej cirkvi.²¹ Na druhej strane Milan Klieštenec sa stal významným podnikateľom vlastniacim v Sorocaba na predmestí Sao Paula veľkú továreň.²²

Venezuela

V tomto štáte žili Slováci pomerne krátku dobu, v rokoch 1950 – 1956. Ale aj tak boli dosť aktívni, vydávali časopis Slovenské ozveny z Venezuely a štyria Slováci hrali futbal za chorvátsky klub. Okrem toho pán Jozef Sandor bol veľmi úspešný v motokrose. V roku 1956 reprezentoval dokonca Venezuelu v majstrovstvách sveta motokrosu na Kube.²³

Švajčiarsko

Vo Švajčiarsku žil kajakár Pavel Schmidt, zúčastnil sa dokonca na Olympijských hrách v Ríme. Ako tréner ľadového hokeja pôsobil v Ženeve pán Július Kubík, rodák z Popradu, ktorý bol tiež asistentom v hokejovej škole. Pán Kubík zdokonalil aj hokejový puk, a s ním hráči dosahovali lepšie výsledky.²⁴ Avšak najvýznamnejším bolo založenie klubu ľadového hokeja Slovan Laussane, v roku 1985, pánom Máriom Kučerom.²⁵ Máme síce fotografiu klubu, ale nezistili sme mená hráčov.

Poznámky:

- 1.) https://en.wikipedia.org/wiki/list_of_foreign_Canadian_Soccer_League_Players
 - 2.) https://en.wikipedia.org/wiki/Milovan_Kapor
 - 3.) https://en.wikipedia.org/wiki/Chicago_Slovak
 - 3a.) Slovenský svetový kalendár, rok 2017, s. 230
 - 4.) https://en.wikipedia.org/wiki/Jose_Varacka
 - 5.) https://en.wikipedia.org/wiki/Arturo_Rodenak
(tiez: https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Argentines_of_Slovak_descent)
 - 6.) Jan Vrtielka: *Slovaks in Adelaide* [1994]
 - 7-10.) Jan Vrtielka: *Australian Slovak Association, in Brisbane, Sydney and Melbourne (1950-1960)* [2014]
 - 11-12.) Jan Vrtielka: *Slovaks in Australia* [1997]
 - 13-15.) Jan Vrtielka: *Slovaks in Australia* [1997]
 - 16-18.) Jan Vrtielka: *Slovaks in South Africa* [1998]
 - 19.) Jan Vrtielka: *Slováci v Brazílii* [1999]
 - 20.) Milan Varos: *Putovanie za krajanmi* [1994]
 - 21.) Informácie z Inštitútu sv. Cyrila a Metoda v Ríme.
 - 22.) Milan Varoš: *Putovanie za krajanmi* [1994]
 - 23.) Ladislav Šandor: *Emigrantským svetom, slovenskou pravdou* [2018]
 - 24.) email od Jozefa Rydla (10. 7. 2023)
 - 25.) email od Jozefa Trnku (23. 7. 2023)
-

Obsah

Vladimír Valentík, Katarína Mosnákova-Baglašová: K ôsmemu ročníku Slovenského svetového kalendára	3
KALENDÁRIUM	4
Kalendár na rok 2024	29
Vítazoslav Hronec: Nite	30
SLOVÁCI VO SVETE	
Slováci v Argentíne	
Martin Urban, Kristína Lukáčová: Potenciál revitalizácie činnosti slovenských krajanských spolkov v Argentíne	31
Kristína Kottrová : Oslava 100. výročia príchodu prvých Slovákov do oblasti Chaco v Argentíne	48
Slováci v Austrálii	
Katarína Mosnáková-Baglašová: V príprave kniha KORENE – Rodinné profily austrálskych Slovákov z bývalej Juhoslávie	49
Krajania na Blízkom východe	
Božena Farhatová: Krajania na Blízkom východe	52
Slováci v Bulharsku	
Katarína Koňariková: Po stopách predkov	55
Katarína Koňariková: Theodor Bálent – významná osobnosť Slovákov v Bulharsku *4. decembra 1871 – †14. marca 1938	65
Slováci v Česku	
Pavel Marko: V Prahe hľadajú prepojenia so Slovenskom a svojimi aktivitami chcú robiť radosť nielen deťom	73
Pavel Marko: Zuzana Čaputová navštívila Prahu, našla si čas aj na krajanov	80

Slováci vo Francúzsku

- Ján Jančovic: Vyrastal som pri práci vo Francúzsku. 84
 Zuzana Colinet-Fodorová: Slovenský rok v Margarétke 2023 89

Slováci v Chorvátsku

- Vesna Baksová: Oslava 50. výročia SKUS Fraňa Strapača a
 30. výročia MS v Markovci Našickom. 99
 Sandra Kraljová-Vukšićová: Medzinárodné projekty Slovenského
 kultúrneho centra Našice prezentujú Slovensko krajanom a
 verejnosti v Chorvátsku 105
 Sandra Kraljová-Vukšićová: Ministerstvo kultúry a médií
 Chorvátskej republiky chráni Medvede – tradičný fašiangový
 sprievod Slovákov v Josipovci Punitovskom 110
 Miloslav Strehársky: 23. Dni slovenskej kultúry – Rijeka 2023 114

Slováci v Írsku

- Kristína Kottrová: Pokračujúca spolupráca a veľké plány budovania
 Slovenského domu v Írsku 121

Slováci v Izraeli

- Kristína Kottrová: So Slovákami v Izraeli 127

Slováci v Kanade

- Zdenka Mária Madacká: Pristťahovanie Slovákov do južnej Albery
 v Kanade 130
 Paul Stacho: Monsignor František Fuga, národný buditeľ,
 a jeho zásluhy pre Slovensko 141
 Veronika Benová: Čo znamená Slovensko a slovenskosť? 144

Slováci v Maďarsku

- Ján Jančovic: Bohaté dielo hudobného skladateľa
 Jána Valaštana-Dolinského 146
 Ján Jančovic: Čabianska (dolnozemska) klobása
 je tradičným domácim výrobkom 151
 Ján Jančovic: Veľkoobec Čemer pri Budapešti prekvitá slovenskými
 tradíciami 159
-

Zuzana Pavelcová: Matica slovenská spracovala archívny fond Slovákov žijúcich v Maďarsku	168
Slováci v Nemecku	
Jarmila Buchová: Marec – mesiac knihy v Mníchove	171
Jarmila Buchová: ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association v Luxembursku a Slovenské vzdelávacie centrum v Mníchove Zvonček – Nemecko	176
Slováci v Poľsku	
Milica Majeriková-Molitoris: Slovenská tlačiareň a vydavateľstvo v Krakove.	184
Igor Adam Chalupec: K storočnici narodenia zakladateľa prvého slovenského časopisu v Poľsku Adama Chalupca.	191
Milica Majeriková-Molitoris: Folklorný súbor Spiš z Novej Belej 75 rokov na scéne	199
Slováci v Rakúsku	
Ingrid Žalneva: THURYHOF – Nové sídlo viedenských Sloveniek a Slovákov.	204
Miriám Spring: Rozhovor s Vladimírom Mlynárom	209
Miriám Spring: O dvojязыčných knižkách Jarmily Roser alebo Aby sme si rozumeli	216
Slováci v Rumunsku	
Vlasta Lazu: Počúvate Rádio Temešvár!	218
Zuzana Pavelcová: Matica slovenská zinventarizovala archívny fond Slovákov v Rumunsku	228
Slováci v Srbsku	
Michal Franko: Pavol Magda – učiteľ a ohnivý ochranca pravdy.	230
Martin Jonáš (1924 – 1996): Moje obrazy v Amerike	236
Miroslav Kapusta: Ach, tí Srbi...!	238
Slováci v Španielsku	
Lenka Ďaďová: Slovensko-španielska únia v Girone otvorila svoju delegáciu aj na Slovensku.	246

Slováci v Taliansku

- Jana Šebestová,
Lucia Kubicová-Torchio: Alta Voce..... 249
Elena Cengelová-Carina: Z aktuálnej činnosti..... 252

Slováci v USA

- Jozef Janek: Chronológia Slovákov v Amerike..... 255

Slováci vo Veľkej Británii

- Simona Vrabcová: Najnovšie aktivity a plány Slovenského divadla
v Londýne..... 273

KRAJANIA NA SLOVENSKU

- Miloš Koterec: Príhovor..... 276
Jarmila Gerbocová: Krajanské zbierky ako súčasť
dokumentačného centra slovenského zahraničia
v depozitároch Slovenského národného múzea – Historického
múzea v Bratislave..... 278
Ján Chrtan: Konferencia a workshop Dolnozemsí Slováci ako téma
spoločenských vied na Slovensku spätá s oslavami 30. výročia
vzniku Metodického centra UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí 288
Pavel Hlásnik: K 30. výročiu existencie Metodického centra Univerzity
Mateja Bela pre Slovákov žijúcich v zahraničí 294
Zuzana Pavelcová: Maticu slovenskú navštívil redaktor zámorského
krajanského periodika Jednota – Michael Kopanič 297
Stredisko kultúry Bratislava – Nové Mesto: Novomestské divadlo
odpremiérovalo druhé autorské predstavenie. In Periculo Gens
si v dvoch termínoch prišli pozrieť tri stovky divákov..... 299
Zuzana Pavelcová: Vyšiel 39. ročník zborníka Slováci v zahraničí 303

KRAJANSKÁ TÉMA

- Ján Vrtielka: Slováci v zahraničí a šport..... 305
-

S finančnou podporou

ÚRADU
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRAŇIČI

Slovenský SVETOVÝ KALENDÁR

Ročník 8

Zakladateľ a šéfredaktor: Vladimír Valentík

Zástupkyňa šéfredaktora: Katarína Mosnáková-Baglašová

Na obálke: Zuzana Müllerová a Ivan Baglaš, členovia FS Očovan z Očovej

Fotografoval: Jakub Solin

Prepress: Slovenské vydavateľské centrum, Báčsky Petrovec, Srbsko

Vydal:

Slovenský kultúrny klub v Srbsku

e-mail: svetovykalendar@gmail.com

www.slovenskykalendar.com

Vytlačila: tlačiareň Futura, Nový Sad,
Srbsko roku 2023

ISSN 2466-510X

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

323,15(=162.4)(497.11)

SLOVENSKÝ svetový kalendár / zakladateľ a šéfredaktor
Vladimír Valentík. – Roč. 1 (2017) – . – Bački Petrovac :
Slovenský kultúrny klub, 2016 – . – Ilustr. ; 21 cm

Godišnje.

ISSN 2466-510X = Slovenský svetový kalendár
COBISS.SR-ID 309006343

Záznamy

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Záznamy

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ISSN 2466-510X